ROST

Revistă de cultură creştină şi politică

Apocalipsa, acum
de Claudiu Târziu

Hristologia Ortodoxă şi Ideologiile Politice ale Modernităţii
de Alexandru Racu

O relaţie încă neclară: BOR - Statul român
de Pr. Marcel Răduţ Selişte

„Filioque“ de-a lungul istoriei
de Radu Mărculescu

an VIII • nr. 91-92 • sept.-oct. 2010 • 4 lei • 3 €
www.rostonline.org

Coperta I: Alexandru Ciorănescu

sumar

numărul 91 • septembrie - octombrie 2010

OFERTĂ

Revista ROST caută distribuitori în toată ţara: biserici de mir, mănăstiri, firme locale de difuzare a presei, librării şi persoane particulare. Oferim comision atractiv. Pentru detalii, luaţi legătura cu directorul publicaţiei, Claudiu Târziu, la telefon 0740.103.621 ori pe e-mail revistarost@gmail.com.

ROST
Revistă de cultură creştină şi politică

Fondată 2002

Revistă naţională editată de Asociaţia ROST

DIRECTOR
Claudiu TÂRZIU
tel.: 0740.103.621
revistarost@gmail.com

SENIOR EDITORI
Răzvan CODRESCU
Paul GHIŢIU

REDACŢIA
Mihail ALBIŞTEANU
Pr. Antonio ARONEASA
Constantin MIHAI
Pr. Marcel RĂDUŢ SELIŞTE

COLABORATORI PERMANENŢI
Ierom. Savatie BAŞTOVOI
Daniel FOCŞA
Stelian GOMBOŞ
Paul S. GRIGORIU
Silviu MAN
Dragoş MOLDOVEANU
Paul NISTOR
Cristi PANTELIMON
Viorel PATRICHI
Alexandru RACU
Teodora ROŞCA
Paul Gabriel SANDU
Constantin N. STRĂCHINARU

CORECTURĂ
Nicu BUTNARU

EDIŢIE INTERNET
www.rostonline.org
Ionuţ TRANDAFIRESCU

CORESPONDENŢĂ
OP 23, CP 27 – Bucureşti

TIPAR
Tipografia DOCUPRINT Editura BABEL

DIFUZARE & ABONAMENTE
Asociaţia ROST
tel.: 0740.103.621

ISSN
1583-6312

Apocalipsa, acum

E sfîrşitul lumii. Ba nu, e spectacolul sfîrşitului lumii. Ne înconjoară din toate părţile, ca un film în 3D într-un cinematograf cît lumea. Ne intră pe cabluri de Internet şi de televiziune în vieţile noastre care, nu-i aşa?, fără acest show, ar fi de tot banale şi plictisitoare, aproape de netrăit.

Claudiu Târziu

De vreo cinci luni, am renunţat la televizor. Nu din habotnicie, ci pentru că n-am timp de el şi mai ales ca să opresc cumva apocalipsa la uşă. Am reuşit parţial.

Dacă am scăpat de accidentele mortale, violurile de septuagenare, copiii arşi în maternitate şi dictatorii de mucava din aceleaşi „ştiri", în care numai personajele se schimbă, derulate la nesfîrşit pe ecranul televizorului, n-am nici o şansă să mă sustrag iadului de pe Internet.

Îmi iau informaţiile care mă interesează în special din mediul virtual. Ei, dar aici e mai greu să mă feresc de *apocalipsă*. Vine peste mine taman prin unele *site*-uri şi bloguri la care mă aştept mai puţin, *ortodoxe*. Sînt avertizat, somat, ameninţat, bombardat şi la urmă condamnat pe paginile ultraşilor ortodocşi. Aflu că dictatura biometrică mă va înrobi curînd nu doar în viaţa asta, ci şi în cea veşnică. Mi se repetă pînă la saturaţie că ecumenismul mă va împinge şi el în focul Gheenei, unde deja tronează Papa de la Roma, ca un mare maestru de ceremonii. Sînt vestit, cu surlele şi trîmbiţele îngerilor de pe urmă, că toţi ierarhii ortodocşi, inclusiv cei care treceau pînă acum drept tradiţionalişti, sînt vînduţi papei, Occidentului, masoneriei... Şi sînt urmaţi de o turmă de preoţi nărăviţi la rele. Nu mai avem păstori, deci înapoi în catacombe. Cu preţul schismei, dacă altfel nu se poate.

Între timp, războiul nuclear bate nerăbdător la uşă, din pricina Israelului care va să atace Iranul. Dar acest război nu este decît decorul prăbuşirii spectaculoase şi definitive a lumii. Adevăratul război este dus de "talibanii" ortodocşi cu toţi cei care nu sînt de acord cu ei. Nu există scăpare decît pentru paznicii "adevăratei credinţe" – pe care ei înşişi o stabilesc pe baza unor noi canoane şi prin apelul la nişte oameni transformaţi în idoli.

Nu există speranţă. De dragoste, ce să mai vorbim? O fi creştinismul religia iubirii, dar acum e timpul urii. Adevăraţii creştini urăsc cu putere prieteni autentici şi duşmani – veritabili sau închipuiţi – care au căzut în "apostazie".

Vremea se apropie şi noi nu vrem să înţelegem – ni se reproşează. Ba nu, fraţi *ortodocşi*, vremea a şi sosit! Trăim *apocalipsa* acum.

Isteria abil instrumentată toceşte subiecte serioase, ridiculizează teme uriaşe, minimalizează primejii adevărate. Sub tăvălugul isteriei, persoane convinse de necesitatea respingerii actelor de identitate biometrice, antiecumenişti bine informaţi, tradiţionalişti ortodocşi în cel mai pur sens al cuvîntului, anti-masoni din principiu şi din necesitate, ajung să se clatine în convingerile lor. Jena faţă de o vecinătate troglodită şi imundă, logica elementară, ştiinţa de carte şi bunul simţ le aprind becurile de alarmă şi le nasc întrebări şi dileme. Depăşind acest impas, ei tot nu vor putea fi vreodată pe aceeaşi baricadă cu "liderii de opinie" născuţi din mîlul Internetului şi validaţi prin prea marea îngăduinţă a unor duhovnici, chiar dacă teoretic împărtăşesc aceleaşi valori.

Se întîmplă ca şi în cazul „pericolului maghiar". Isteria peremistă l-a transformat într-un banc. Între timp, revizioniştii maghiari parcurg

(continuare în pagina 9)

Idei, vorbe, fapte

Centenar Arsenie Boca

Pe 29 septembrie s-au împlinit 100 de ani de la naşterea părintelui Arsenie Boca, unul dintre cei mai mari duhovnici ai secolului XX, considerat sfînt de mulţi români.
Cu acest prilej, Mănăstirea Brâncoveanu de la Sîmbăta de Sus – unde părintele Arsenie a fost

stareţ – şi Fundaţia Creştină „Părintele Arsenie Boca“ din Bucureşti au organizat un simpozion dedicat acestui *pisc al ortodoxiei.*
La eveniment au participat, între alţii: Î.P.S. Laurenţiu Streza – Mitropolitul Ardealului, P.S. Daniil Stoenescu – Episcop-Locţiitor al Episcopiei Daciei Felix, Pr. Conf. Dr. Constantin Necula (Facultatea de Teologie din Sibiu), scriitorul şi fostul deţinut politic Dan Lucinescu – Preşedinte de onoare al Fundaţiei Creştine „Părintele Arsenie Boca“, Prof. Dr. Aurelia Bălan Mihailovici şi Ierom. Dionisie Ignat de la Mănăstrirea Albac (Alba-Iulia).
Duminică, 26 sept., după Sfînta Liturghie, a avut loc o slujbă de pomenire a părintelui Arsenie şi sfinţirea unei troiţe, ridicată în memoria sfinţiei sale de către fundaţia care îi poartă numele.

Poetul Răzvan Codrescu i-a dedicat un poem părintelui Arsenie, la centenar:

„De la Vaţa-n Sibii, din Prislop la Sinaia,
munţii îi ştiu pe de rost vîlvătaia,
şi-n Sîmbăta lui de de-a pururea Sus
lumina mai are atîtea de spus!

Sîn Zianul Arsenie e mai viu decît noi
şi în veacul de-acum, şi în veacul de-apoi;
e viaţă de taină şi clară-vedere,
iar neamul prin el după Cruce se cere.

Sîn Zianul Arsenie e darul tîrziu
a tot ce-a rămas din Valahii mai viu,
şi-oricît pasul vremii de tare ne-ar bate,
nu-i nimeni să-l poată goni din cetate.

Sîn Zianul Arsenie e temeiul prin care
iubirea se-ntoarce-napoi la izvoare,
şi nu-şi mai e sieşi făptura măsură,
ci Duhul ce-n ea zămisleşte şi-ndură.

Sîn Zianul Arsenie e mai multul ce ştie
că nu-i plinătate de nu e pustie,
iar tîlc de rîvnim, să-l cătăm se cuvine
în gura de rai a uitării de sine.

Sîn Zianul Arsenie e visul frumos
pe care-l visează pe lume Hristos,
şi-n umbra lui moartea, din cruntă ce este,
se face, cu iadul cu tot, de poveste...

De la Vaţa-n Sibii, din Prislop la Sinaia,
munţii îi ştiu pe de rost vîlvătaia,
şi-n Sîmbăta lui de de-a pururea Sus
lumina mai are atîtea de spus!

Principii de martirologie

În întîmpinarea Simpozionului Internaţional de Martirologie care se va desfăşura la Bucureşti, în zilele de 11 şi 12 octombrie a. c., la Editura Christiana a apărut volumul

Principiile cercetării martirologice, realizat de Prof. Univ. Dr. Ilie Bădescu, Lector Univ. Dr. Andreea Băndoiu şi Prof. Univ. Dr. Pavel Chirilă. Sinteza respectivă reprezintă o premieră în bibliografia românească şi va fi lansată în cadrul Simpozionului, unde vor lua cuvîntul, pe lîngă autori, maestrul Dan Puric şi mai mulţi invitaţi din ţară şi din străinătate. Teologia, bioetica şi sociologia se împletesc în această fenomenologie a martirajului, avînd explicit în vedere organizarea unor viitoare Centre de Studii Martirologice, printre care şi cel din cadrul „Proiectului Aiud". Cartea va ajunge în librării în cursul lunii octombrie şi va fi prezentă şi la Tîrgul Internaţional de Revistă şi Carte Religioasă de la Sibiu (7-10 octombrie), la standul Editurii Christiana. ***(R. C.)***

Oreste, teologul

Oreste Teodorescu, partea „spirituală" a cuplului de animatori tv „Mircea Badea & Oreste" de altă dată, a anunţat că urmează studii teologice. „Am devenit doctorand la Teologie, catedra de drept canonic de la Universitatea Ovidiu din Constanţa. Teza pe care o voi pregăti sub coordonarea prof. univ. dr. Nicolae V. Dură şi cu sprijinul Arhiepiscopului

Tomisului, Înaltpreasfinţia sa Teodosie Petru se numeşte: *Dialog teologic între creştinism şi islam-considerente ecleziastico-canonice*" – scrie el pe Facebook.
Anunţul a primit, în acelaşi loc, o ploaie de aplauze din partea unor fete şi băieţi care îl şi văd pe Oreste în reverendă. Poate că entuziasmul li s-ar mai domoli dacă i-ar urmări emisiunea *demenţială*, în sensul propriu al termenului, pe care o realizează la B1Tv.
La „Codul lui Oreste", gazda obişnuieşte să bată apa-n piuă despre magie, masonerie, tarot, Kabbala, alchimie, „dezvoltare personală", şamanism, respiraţie holotropică, astrologie şi alte minunăţii cu diverşi inşi, unul mai ciudat decît altul. O lucrare creştinească, desigur, care se cerea încununată cu un doctorat în Teologie. Avînd în vedere că Oreste este mason mărturisit şi că ţine conferinţe cu rol de PR pentru masonerie, nu mă miră sfera de interes a emisiunii sale. Odată cu intrarea la doctorat în teologie, îmi devine şi mai limpede misiunea lui. Se pare că nu şi ÎPS Teodosie. ***(C.T.)***

Timpul credinţei

De la mijlocul lunii septembrie, apare la Bucureşti, în fiecare zi de joi, o nouă publicaţie, *Timpul*, care conţine şi o pagină religioasă creştină: *Timpul credinţei*.
Directorul fondator al noii publicaţii este d-l Petre Mihai Băcanu, coordonatorul paginilor culturale este d-l Dan Stanca, iar pagina de religie este realizată de d-l Marius Vasileanu. *Timpul* de Bucureşti îi readună pe cei mai buni jurnalişti pe care i-a avut *România liberă* din 1990 încoace, dar pe care n-a ştiut să-i păstreze, preferînd pînă la urmă aventurismul ieftin al turturicilor plouate. Desigur, criza (pe fondul căreia, de regulă, publicaţiile dispar, nu apar) nu reprezintă contextul favorabil pe care *Timpul* l-ar fi meritat, dar mi se pare că tocmai acest fapt îl face mai simpatic, meritînd tot sprijinul oamenilor serioşi. Iar sprijinul minimal este acela de a cumpăra în fiecare săptămînă revista şi de a o recomanda şi celor apropiaţi. Fie ca *Timpul* să răzbune vremurile, spre mai dreapta noastră aşezare în veac! ***(R.C.)***

PSD vrea să ne nenorocească şi mai tare

Din ciclul „inconştienţii care ne conduc", un nou episod: Ponta, parlamentar, lider PSD, soţ şi tată cu nostalgii comuniste, ginere de neonomenclaturist, bref, acest domn Goe al politichiei româneşti, propune impozitarea

prograsivă a veniturilor. Nu ştiu ce specialişti au partidele politice, dar am impresia că fie n-au, fie nu-i ascultă, fie ideologia prosteşte. Jurnalistul Lucian Davidescu de la „România Liberă „demonstrează impecabil cum inițiativa PSD va duce la scăderi certe de încasări la bugetul statului de 4,5 miliarde de lei şi la încasări ipotetice de 2,7 miliarde de lei anual. Sau altfel spus: „eforturi mari la buget, efecte mici pe piața muncii, pagube severe în rîndurile clasei de mijloc".
Mă întreb şi eu împreună cu Lucian: Vreți să nenorociți țara mai rău ca Băsescu şi Boc?
(C.T.)

Şase luni fără Gabriel Constantinescu

Sîmbătă 4 septembrie a. c. s-a săvîrşit la Sibiu, în cimitirul din gura Dumbrăvii, chiar dinaintea mormîntului împodobit cu flori proaspete, după cum e obiceiul în Ardeal, parastasul de 6 luni al veteranului de război şi fostului deținut politic **Gabriel-Iacob Constantinescu** (1921-2010), ctitorul şi directorul revistei *Puncte cardinale*. Au fost de față peste o sută de persoane (rude, camarazi, cunoştințe apropiate, prețuitori ai săi din Sibiu sau din lumea largă), printre care şi grupul de co-inițiatori (Constantin Apolzan, Radu Urdea, Ion Ungureanu etc.) şi de co-laboratori constanți (Demostene Andronescu, Răzvan Codrescu, Nicolae Pop etc.) ai publicației ajunse în cel de-al 20-lea an de apariție neîntreruptă. A slujit un sobor de preoți, din care nu au lipsit nici de această dată părintele Gheorghe Bogdan (fost deținut politic) şi părintele Dumitru Abrudan (fost decan al Facultății de Teologie din Sibiu), care au şi rostit emoționante cuvinte de pomenire, dar şi de mărturie creştină în răspărul vremurilor confuze pe care le trăim. Părintele profesor Dumitru Abrudan a ținut să se refere cu osebire la semnul biruitor al Sfintei Cruci, sub care creştinul stă în viață şi în moarte, dar, mai presus de toate, în zariştea veşnică a Învierii. Ani de-a rîndul, pe 14 septembrie, de Înălțarea Sfintei Cruci, Gabriel Constantinescu a fost

prezent la Aiud, la marea comemorare a morților din temnițele comuniste, despre care a și scris în atîtea rînduri, considerînd evocarea și cinstirea lor ca pe datoria de capătîi a vieții sale. A fost un sprijinitor neobosit al monumentului-biserică și al schitului ridicate la Rîpa Robilor și a murit bucuros să știe că acolo se vor ridica în urmă o mănăstire și un centru de martirologie, unde urmașii vor veghea asupra destinului postum al martirilor, atît liturgic, cît și documentar. În alt chip, tainic, a fost desigur prezent acolo și în acest an, cu marele sobor al drepților care ne veghează din ceruri și pentru care Dumnezeu ne mai rabdă, poate, în acest tîrziu al istoriei.
Aceste șase luni fără Gabriel Constantinescu, fără grija și îndrumarea sa exercitate în mod direct și imediat, au fost cele mai grele din cei 20 de ani ai *Punctelor cardinale*. După strămutarea sa la cele veșnice, nimic n-a mai fost – n-a mai putut fi – parcă la fel; ne-am străduit, totuși, să-i împlinim ultima dorință și să ducem mai departe revista, pînă la capătul anului 20, cît și cum ne-am priceput, cu concursul generos al familiei și al cîtorva vechi sprijinitori din țară și din străinătate. Traseul de două decenii se apropie acum de sfîrșit. Dincolo de o anumită mulțumire și mîndrie de a fi fost părtași, o mînă de oameni mai vîrstnici sau mai tineri, la această realizare unică a presei de dreapta din România postcomunistă, avem acum inimile strînse, dar încercăm să ne mîngîiem cu gîndul că orice lucru pe lumea aceasta are o durată firească a lui și că lucrurile făcute cu inimă bună supraviețuiesc pînă la urmă propriei lor săvîrșiri, în neuitarea oamenilor (fie ei și puțini) și în neuitarea lui Dumnezeu (prin și întru Care sînt toate).
Numărul pe septembrie 2010 este antepenultimul al *Punctelor cardinale* (vor urma cel pe luna octombrie și numărul dublu pe lunile noiembrie-decembrie, închinat cu precădere lui Gabriel Constantinescu, care în toamna aceasta ar fi împlinit 89 de ani). Celor obișnuiți din 1991 încoace să-și achite încă din toamnă abonamentele pentru anul următor Redacția le atrage atenția – nu fără regret – că nu mai e cazul și le aduce mulțumiri pentru fidelitatea admirabilă cu care ne-au însoțit pe decindea vremii, oferindu-ne adeseori mai mult decît am fost noi în stare să le oferim lor. Și, prin mijlocirea noastră nevrednică, le mulțumește însuși directorul fondator al publicației, cel care va rămîne – pentru noi și pentru ei deopotrivă – măsură pilduitoare de vrednicie creștină și românească, pe care nimeni nu ne-o va putea răpi din suflete și din conștiințe.
Ca și ilustrul său tată, scriitorul-ofițer Paul Constant, Gabriel Constantinescu intră deacum, cu blazonul pînă la capăt onorat al *Punctelor cardinale* și al cărților de referință pe care le-a scris, în istoria culturală a Sibiului și, cu voia lui Dumnezeu, în conștiința mărturisitoare *a dreptei românești* de mîine – care va fi *creștină* sau nu va fi deloc. ***(Răzvan Codrescu)***

România, locul 2 în lume la Astronomie

O informație care s-ar cuveni să facă măcar înconjurul țării noastre: echipa României a obținut locul 2 în lume și locul 1 în Europa la ediția 2010 (a IV-a) a Olimpiadei Internaționale de Astronomie și Astrofizică desfășurată, în perioada 12-20 septembrie, la Beijing.
Iată-i pe laureații noștri: **Miruna Oprescu**, Constanța -medalie de aur; *Kruk Șandor*, Baia Mare - medalie de aur; *Roxana Pop*, Bucuresti - medalie de argint; *Ana -Maria Constantin*; Bucuresti -medalie de bronz; *Vlad Mărgărint*, Bîrlad -medalie de bronz. Asta în condițiile în care Astronomia nu se studiază în școala românească, iar elevii sînt nevoiți să-și procure informațiile de pe internet și din cărți cumpărate din străinătate. Bravo! ***(B.T.)***

Ce contează cine guvernează?

Cu actuala clasă politică, România nu are nici o șansă. 20 de ani ne-am căznit să observăm diferențe sau măcar nuanțe între partide și politicieni, de ni s-au încețoșat ochii. Am încercat să distingem ceva care ne-ar fi putut motiva votul. Ne-am iluzionat și am mers la urne.

Am căutat ceva ce nu există. O demonstrează şi o scurtă analiză a trecutului politic al membrilor guvernului Boc (inclusiv a celor demişi recent). Dacă ar fi existat diferenţe, nu erau posibile transferuri de cadre în masă de la "stînga" la "dreapta" şi viceversa. Şi nici partide pretins serioase nu şi-ar fi schimbat ideologia peste noapte, devenind din socialiste democrat-creştine sau "conservatoare", ca PD*(L)* sau P*(UR)*C.

În plus, observăm că partidul de guvernămînt n-are oameni pentru funcţiile importante din stat. Deunăzi, pe un post de televiziune, Valeriu Stoica, unul dintre arhitecţii PDL, declara senin că acest partid nu funcţionează ca o instituţie, că nu are un sistem de selecţie şi pregătire a liderilor, că ar fi trebuit să treacă la organizare încă de acum aproape doi ani etc. Şi-atunci ce caută la guvernare?

Din guvernul de pînă mai ieri făceau parte doar şase ped(el)işti veritabili (în sensul că nu au venit din alte partide), unii dintre ei crescuţi la sînul partidului de pe cînd acesta se numea FSN: **Emil Boc**, premier, **Vasile Blaga**, ministrul Administraţiei şi Internelor, **Adriean Videanu**, ministrul Economiei, Comerţului şi Mediului de Afaceri, **Radu Berceanu**, ministrul Transporturilor si Infrastructurii, **Mihai Şeitan**, ministrul Muncii, Familiei şi Protecţiei Sociale, **Daniel Funeriu**, ministrul Educaţiei, Cercetării, Tineretului şi Sportului. Cu precizarea că ultimii doi s-au alipit PDL cînd acesta a venit la guvernare.

Din cei şase pedelişti, trei au fost remaniaţi recent: Videanu (cică să organizeze partidul), Berceanu şi Şeitan. Blaga a demisionat şi el. În locul lor au fost numiţi doi ped(el)işti, **Anca Boagiu** (Transporturi) şi **Traian Igaş** (Interne) şi doi foşti pesedişti, **Ion Ariton** (Economie) şi **Ioan Botis** (Ministerul Muncii). Am mai avut în guvern doi foşti liberali, **Sebastian Vlădescu** (Finanţe) şi **Gabriel Sandu** (Comunicaţii) şi un independent, **Mihail Dumitru** (Agricultură) care au fost remaniaţi. Înlocuitorii sînt tot venetici în PDL: **Gheorghe Ialomiţianu** (Finanţe), fost şef al Finanţelor Publice Braşov în guvernarea Năstase, **Valerian Vreme** (Comunicaţii), fost preşedinte al PNL Oneşti, şi **Valeriu Tabară** (Agricultură), fost ministru al Agriculturii în guvernul Văcăroiu din partea PUNR (dacă îşi mai aminteşte cineva de acest partid absorbit la începutul anilor 2000 în PD).

Guvernul mai are în componenţa sa patru inevitabili udemerişti, **Markó Béla**, viceprim-ministru, **László Borbély**, ministrul Mediului şi Pădurilor, **Kelemen Hunor**, ministrul Culturii şi Patrimoniului Naţional, **Cseke Attila**, ministrul Sănătăţii, doi foşti liberali, **Elena Udrea**, ministrul Dezvoltării Regionale şi Turismului, şi **Cătălin Predoiu**, ministrul Justiţiei, un fost pesedist, **Gabriel Oprea** (actual UNPR), ministrul Apărării Naţionale, şi un proaspăt pedelist de orientare creştin-democrată, **Teodor Baconschi**, ministrul Afacerilor Externe. Nu s-ar putea spune, aşadar, că nu sînt reprezentate toate curentele ideologice din politichia românească. Sigur, în mod formal, cum este totul la noi. Ce mai putem spera? ***(Claudiu Târziu)***

PS: Văzînd cum s-a făcut remanierea, cred că strategia PDL este să ne arate că se poate şi mai rău şi eventual să ne facă să-i regretăm pe cei demişi.

PPS: Eu însumi m-am înşelat, sperînd că vreun partid din cele ajunse în „Liga mare“ ar putea fi mai bun decît celelalte. Luaţi, deci, acest text ca pe unul de auto-lămurire.

Cine uită, nu merită

Potrivit unui sondaj realizat de CSOP în parteneriat cu Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc (IICCMER), 61% dintre români consideră în prezent comunismul drept o idee bună, faţă de 53% cît îl apreciau astfel în urma cu patru ani. Jumătate dintre români afirmă că înainte de decembrie 1989 era mai bine în România, în vreme ce doar 23% consideră că era mai rău. Potrivit rezultatelor anchetei, procentul românilor care spun ca Nicolae Ceauşescu a făcut bine României (25%) este semnificativ mai mare decît al celor care afirmă că a făcut rău ţării (15%).
În faţa unui asemenea exemplu de amnezie colectivă te apucă deznădejdea. Majoritatea românilor pare să fi uitat nu numai crimele, umilinţele, lipsurile, interdicţiile şi frica din vremea regimului comunist, dar nici nu apreciază libertatea şi democraţia. Ei ar prefera în continuare un tiran care să le organizeze viaţa, chiar dacă asta înseamnă renunţarea la drepturi şi libertăţi elementare.
Evident, clasa politică postdecembristă, provenită în convîrşitoare majoritate din nomenclatura de la nivelurile 2, 3 şi 4 ale statului comunist, este vinovată pentru dezamăgirea provocată majorităţii românilor, dezamăgire care, iată, îi impinge din nou în braţele comunismului. Dar asta nu ne exonerează pe noi, cetăţenii simpli, de responsabilitate. Şi mai spuneau unii că anticomuniştii din România sînt fără obiectul muncii, că ne dăm de ceasul morţii aiurea, căci comunismul e mort. Nu e mort deloc, după cum se vede. Iorga ne-a avertizat degeaba: „Cine uită, nu merită!“. ***(B.T.)***

Editorial

(urmare din pag. 3)

pas cu pas un program de enclavizare a unei părţi din Ardeal.

Isteria anticipistă şi antiecumenistă nu lasă loc acţiunilor serioase de stopare a unor pericole majore reale. Inhibă reacţiile unor persoane credibile, care nu vor să fie confundate cu „talibanii“. Iar dacă mîine, poîimîine vom avea toţi cip sub piele şi o singură biserică New Age, „istericii“ de serviciu îşi vor fi făcut datoria. Intenţionat sau manipulaţi, oamenii aceştia nu întîrzie Apocalipsa, ci o grăbesc.

Vedere de pe Centură

Guvernele României şi leninismul pe dos

Viorel Patrichi

Într-un excelent studiu despre “Terapia de şoc sau leninismul răsturnat al lui Sachs”, Nina Georgescu developează o lucrătură de laborator politic, despre care noi doar bănuiam că se aplică pe destinele noastre. Conform operaţiunii cu nume de cod “Covert Operation”, CIA a lansat un adevărat război în 1989-1991 contra statelor socialiste. Teoreticianul din umbră al “Terapiei de şoc” a fost Jeffrey Sachs, profesor la Universitatea Harvard. În numele economiei de piaţă, el a cerut distrugerea economiilor naţionale socialiste centralizate prin reforme brutale şi destabilizatoare. “Terapia de şoc” face trimitere la şocurile electrice, aplicate în anii 1950 pe bolnavii psihici, dar şi contra disidenţilor politici din aceste ţări controlate de sovietici. Dacă vom cerceta cine anume erau doctorii care foloseau aceste “tehnici”, ne îngrozim. Aplicată în plan social-economic, metoda duce, inevitabil, la dezastru. “În acest proces, impus cu viclenie, de transformare radicală a spaţiului european socialist în spaţiu capitalist, deci într-o altă zonă geopolitică, în care sunt implicate Statele Unite, tranziţia a avut ca bază teoretică, doctrinară, ideea liberală americană şi engleză din anii 1980, prezentată la acea epocă de Margaret Thatcher şi Ronald Reagan, care exprimă, în fond, un neoliberalism extremist”, scrie Nina Georgescu.

Aprecierea este corectă, dar nu cred că a fost un război doctrinar. Trebuie să vedem aici semnele unui război economic, ale cărui consecinţe nu pot fi măcar bănuite. Sachs şi ai lui au intuit venirea crizei provocate şi au forţat piaţa socialistă din sud-estul Europei. Prin aşa-zisele „revoluţii“. De catifea sau de sânge. Cu resursele şi pe baza consumatorilor de-aici, prin epuizarea economiilor naţionale şi prin îndatorarea acestor state, au mai amânat câţiva ani haosul de la ei. La noi, „Terapia de şoc“ a fost agrimentată prin Consensul de la Washington şi prin „calea Haosului“, postulată de academicianul Tudorel Postolache. Era practic aceeaşi idee. Organismul social se vindecă prin suferinţe provocate brutal, fără menajamente. Cum ar fi convulsiile provocate bolnavului psihic prin şocuri electrice, aplicate de doctorii bolşevici. Aşa se explică Schiţa de perspectivă a României, adoptată de Guvernul Provizoriu al lui Petre Roman. Să ni-l amintim cum ne spunea el că trebuie tăiată coada câinelui dintrodată, nu pe secvenţe. Pentru că – n’aşa? – „industria noastră este un morman de fiare vechi”. De unde ştia el despre Terapia de şoc? A avut revelaţii ?

Jeffrey Sachs a venit în regiune după ce şi-a lansat preţioasele idei prin studiul „What is to be Done?“ - “Ce-i de făcut?”, publicat în revista “The Economist” la 13 ianuarie 1990. Sachs a răsturnat practic teoria lui Lenin: distrugerea CAP-urilor şi IAS-urilor din agricultură, distrugerea industriei, abandonarea învăţământului de masă şi încurajarea analfabetismului, abandonarea cercetării ştiinţifice şi a domeniilor de vârf. Terapia de şoc fusese aplicată de Milton Friedman în Chile, pe timpul lui Pinochet, pe care l-a şi consiliat. Se credea că “inducerea deliberată de crize convulsive fortifiante reîncarcă în mod miraculos sistemul de operare al memoriei pacienţilor”, spune Nina Georgescu despre medicii anilor 1940-1950. Folosită contra disidenţilor politici, metoda distrugea practic fiinţa umană. Extrapolată la viaţa economico-socială din ţările ex-socialiste, metoda are consecinţe barbare. Se vede ce se întâmplă acum, în plină criză, când aceste ţări nu mai au măcar agricultură proprie şi aleargă spre Fondul

S. O. Vîntu, ieşind din arest

Monetar Internaţional ca să-şi plătească salariile şi pensiile. Convulsiile bolnavului psihic sau doar închipuit au drept corespondent şomajul cronic, haosul financiar, inflaţia galopantă.

Dar, mare atenţie, câinele poate să şi muşte de durere...

Mogul după mogul...

După ce l-au târnosit pe mogulaşul Dan Diaconescu, procurorii s-au aruncat asupra lui Sorin Ovidiu Vântu. Fără televiziuni, dar Maleficu avea camere de luat vederi şi imaginile au umplut lumea. Miliţienii ar fi tras în laba unui câine orb... Şi de-aici, o întreagă telenovelă.

Nu vreau să fiu apărătorul lui SOV. Are cine s-o facă. Poate s-o facă unul ca Dan Andronic, om de mare încredere, care a primit sarcina să ne dea afară de la ziarul „Curentul“, pot să-l apere şi alte personaje de calitate, pe care Maleficu le-a folosit. Având în vedere că am rămas şomer fără drepturi elementare din cauza celor care-i ţineau scăpărătorile lui SOV la “Curentul” şi la “Gardianul”, ar fi normal să mă bucur de răul lui. Ar fi însă monstruos. Ce poate fi mai sinistru pentru cel care i-a adus în România pe Kisinger şi pe Gorbaciov, decât să fie aruncat în aceeaşi celulă cu un traficant de droguri? Ajuns pe culmile grandorii omeneşti, o asemenea umilinţă nu-şi mai putea imagina.

Îi voi fi însă recunoscător fiindcă, dat afară pe nedrept, în timp ce lichelele rămâneau, am priceput şi eu în ce lume sinistră am ajuns. Domnul Vântu a izbutit să facă două lucruri excelente: ziarul “Curentul”, cel mai frumos ziar din istoria presei româneşti, şi “Realitatea”, cea mai bună televiziune de ştiri din România. Chiar dacă are şi destui clămpăi pe-acolo.

“Investitorii” de la FNI-FNA? Să fim serioşi! Somn uşor, Maleficu veghează pentru voi! Domnul Vântu este un om de afaceri, iar nu mama răniţilor. Nu le-a băgat mâna în buzunar, nu i-a forţat. A, ne putem întreba de ce hoţia altei baragladine - Ion Stoica de la Caritas - a fost trecută cu vederea de autorităţile lui Ion Iliescu. Atunci dezastrul a fost mai mare şi parcă-l văd pe teleastu Tatulici spunând la televizor, alături de Stoica: “Cineva trebuie să salveze România!”... Şi nu i-a legat nimeni. Adevăraţii oameni de afaceri însă nu speculează sărăcia şi ignoranţa oamenilor. Ei produc şi creează locuri de muncă.

Chemat de procurori să-şi asculte dialogurile cu beneficiarii de imagine, Mogulashu parcă îşi vede visul cu ochii deschişi: “Nu m-ar mira să urmeze un alt mogul, Dan Voiculescu...”

Capete de Moțoci

Este foarte trist ce se întâmplă cu noi, mai ales că nu avem imaginația minimă să vedem că nici pe la alte curți nu este situația mai roz. Una din marile metehne ale românilor este să caute mereu alți vinovați pentru ceea ce li se întâmplă. Ei lucrează onorabil și nu au nici o vină. Ei îți prezintă justificări în care cred cu tărie, chiar dacă e vorba de situații grave, chiar de trădări. Este de vină Fondul Monetar Internațional! Așa vrea Uniunea Europeană! La recomandările NATO, UE, OSCE... Altfel noi făceam... În „iepoca dă aur", venea secretarul de partid și spunea candid: „A spus tovarășul secretar general Nicolae Ceaușescu că trebuie să ieșim duminică să facem bordurile pe stradă". Mult Iubitu nu avea altă treabă și unii chiar credeau că el a cerut să ieșim.

Desigur, greșesc prin generalizare și e păcat, dar prea mulți am întâlnit așa. Unii cu o pregătire profesională temeinică. Să spui deschis: „Este decizia mea", „Am greșit", „E vina mea", „Răspund pentru ce am făcut" – mai rar.

Micu Pirania și-a instalat al cincilea guvern. A sacrificat două piese grele ca să pară credibil în fața Marinelului: Radu Berceanu și Adriean Videanu. Să nu mai vorbim de Sebastian Vlădescu, pe care unii îl consideră un finanțist bun. Poate pentru afacerile dumisale. Pentru scandalul provocat prin răstălmăcirea Ordonanței care-i pune la plată pe beneficiarii drepturilor de autor, epicureanul merita destituit a doua zi. Cu toată echipa. Este sinistru să trimiți sute de mii de oameni să stea la coadă la trei instituții diferite ca să achite impozitele pentru șomaj, pentru pensie și pentru sănătate din drepturile de autor. Avide după bani, casele de sănătate vor parale și retroactiv pe cinci ani de la cei plătiți cu drepturi de autor. Cu penalitățile prevăzute. Aici trebuie să faci alte drumuri la alte două instituții: la Registrul Comerțului, ca să dovedești că nu ai afaceri, și la Circumscripția financiară, ca să probezi că ai plătit în ultimii cinci ani asigurările de sănătate sau că le-a plătit angajatorul. Dacă un angajat are cartea de muncă la o instituție și primește din altă parte drepturi de autor pentru al doilea serviciu, i-a pus Dumnezeu mâna în cap: va beneficia de tratament dublu, triplu, de tip Ciomu. După numărul de taxe plătite pentru sănătate. La fel, dacă ajunge șomer, iar l-a văzut Cel de Sus: primește două, trei ajutoare de șomaj, după câte colaborări are. În ordonanță, scrie clar că angajatorul trebuie să rezolve această problemă a impozitelor pe drepturi de autor, iar Vlădescu nu a res-

Oricît s-ar schimba alianțele și oamenii din guvern, ramînem cu aceeași guvernare impotentă. Aici, fotografie de „femilie" de pe cînd guvernul lui Traian Băsescu era unul PDL - PSD

pectat ordonanța. A răstălmăcit-o. Dacă nu suntem în stare să strângem civilizat impozitele, fără să ne batem joc de oameni, fără să-i umilim, ce pretenții putem să mai avem? Despre ce reforme structurale să mai discutăm? La ce planuri sofisticate de ieşire din criză să ne mai aşteptăm, când noi nu ştim decât să tăiem venituri, inclusiv pensiile văduvelor de război?

În ce mă priveşte, consider normal să plătim impozite pe drepturi de autor, dar să primim astfel nişte drepturi la pensie. Cum a promis Emil Boc, deşi nici aici nu e clar cum se va proceda. Angajatorii au profitat de legislația lacunară şi au plătit ani la rând şoferi, paznici şi portari cu... drepturi de autor. Toate guvernele s-au făcut că nu văd, iar acum a plesnit.

Situația pare atât de fără ieşire pentru România, încât Tom Gallagher crede că este posibilă "Întoarcerea spoliatorilor": "Geniul PSD constă, indubitabil, în capacitatea sa de a supraviețui unui număr-record de eşecuri răsunătoare şi de a beneficia totodată, cum-necum, de sminteala şi/sau slăbiciunea altora. La începutul anilor '90, Ion Iliescu reuşea să pună temeliile unei noi ordini politice, care le-a permis politicienilor atât să se privilegieze între ei, cât şi să-şi extindă favorurile asupra clientelei, pe când cetățenii de rând rămâneau, constant, excluşi de pe lista beneficiarilor.

Putem analiza oricare dintre componentele determinante ale actualului sistem – bicameralismul profund disfuncțional al Parlamentului României, managementul plin de carențe al justiției sau nenumăratele dificultăți întâmpinate la înregistrarea unui nou partid – şi constatăm că ele au fost, toate, create pentru menținerea unui statu-quo, perpetuat cu sau fără PSD la putere. Astăzi, electoratul pare a se îndrepta, extenuat şi demoralizat, din nou către PSD - poate în speranța, fie şi subconştientă, că întemeietorul acestei construcții schizofrenice va şti să se descurce ceva mai bine în vederea obținerii unor beneficii, fie ele şi minimale, de pe urma unui stat completamente alienat."

Da, l-am văzut pe Nepotu Mătuşii Tamara surâzând şi adulmecând viitorul. L-a sfătuit pe Micu Titulescu să se pregătească să fie premier. Ştie că acela este un agarici. Mic. Edecu cel Bătrân regretă, la rândul lui, că l-au suspendat prea devreme pe Marinelu. "Acum, populația ar vota contra lui".

Șatra se întoarce cu hârzobul din cer

„România este o țară dă c...!" Aşa a spus o țigancă din România, prinsă la furat prin Madrid. Evident, vorbea în spaniolă! Aşa explica ea de ce fură în Spania. M-aş fi minunat dacă ar fi spus astfel: "România este o țară de c... fiindcă am fost nevoită să vin să muncesc tocmai în Spania". Era cu totul altceva şi m-aş fi înclinat. M-am consolat însă cu gândul că Poetu Portofel scuipă aceleaşi vorbe de ocară prin strungăreață, în direct la Televiziunea lui Nuş, iar țiganca, la fel cu mulți conaționali de-ai lui, a reprodus această învățătură adâncă.

"Pe noi dă ce ne explodează Sarkuzi? Dă ce românii nu-i explodează pă străini dân România?", întreba o altă țigancă pe străzile Parisului.

Şi uite-aşa, țiganii din România au devenit cal de bătaie pentru campania electorală obosită a lui Sarkozy. Are omul probleme cu popularitatea? Pune problema țigănească pe tapet. Nu mai vorbim că este o încălcare flagrantă a legislației europene – țiganii aparțin Europei, nu doar României sau Bulgariei. Prin urmare, nu pot fi expulzați la grămadă. Dacă săvârşesc delicte, ei trebuie să răspundă în fața legii acolo unde au făcut infracțiunea, iar nu în țara noastră. Pentru un urmaş de-al lui Yitzhak Shamir, Sarkozy s-a dovedit un xenofob straniu.

Am auzit însă că are de gând să-şi facă mea culpa: îi va trimite înapoi în România pe toți inginerii, doctorii, arhitecții care au plecat în Franța fiindcă, zice el, este imoral să lipseşti o țară prietenă şi membră a Uniunii Europene de cei mai buni specialişti. Fiindcă România a ajuns fabrică de specialişti pentru Occident. Pe banii tuturor românilor! La fel va proceda şi Silvio Berlusconi. Ne trimite specialiştii acasă.

Cred că lucrurile s-ar putea repara foarte simplu. Fiecare student care primeşte bursă de merit să semneze un contract de loialitate cu statul român: după terminarea facultății, să lucreze minim zece ani în țară, după care poate să plece. Asta pentru că bursa primită de fiecare student

vine din taxele şi impozitele plătite de toţi românii. Cei care încalcă prevederile contractului trebuie să răspundă penal.

Din toată vâlvătaia care a ars vara întreagă pe tema şauroilor, cel puţin presa occidentală nu-i mai confundă pe romi cu românii. Deocamdată.

„Un cârrrlan fără minte!“

Este revoltător să vezi un om onest ca Micu Pirania că primeşte toate lăturile în cap, iar el suportă mizeriile cu stoicism. Mi se pare strigător la cer să auzi ziarişti care îl acuză de hoţii pe el, uitând că Nepotu Mătuşii Tamara nu a păţit încă nimic. Mai ştie cineva ceva de dosarele lui?

Aşa se face că o lighioană ca Olandezu Zburător poate să croncăne din nou: „Nuţi o să-i rupă gâtul lui Boc, vă spun eu! Am încredere în ea şi o admir. La urma-urmei, ca să fac o glumă, hai să încercăm şi cu ea! Dacă tot îl suportăm de atâta timp pe Boc, hai să facem şi cu ea! Avem două variante: ori ieşim în stradă, ori o punem pe doamna Nuţi. Poate o fi mai bine, că mai rău decât este nu se mai poate“. Iar Jaba de la Constanţa s-a îmbrăcat în ţinută Fidel Castro şi a ieşit în faţa pesedeilor să le dea o lecţie despre noua lor revoluţie. Cu ochelari enormi, deprimatul semăna mai mult cu un muscoi când povestea cum se înghesuiau colegii din Partidu lu Mukles să-l pupe adânc şi lung pe Împăratu-de-Mătase. Dar el nuuuu! El nu a participat la acele partide de poştă politică.

Şi Tataie simte miros de stârv: “Noi, în 2007, ne-am grăbit cu suspendarea preşedintelui şi asta lui i-a dat un nou imbold, o nouă forţă morală. Acum situaţia este invers. Acum populaţia are motiv, ar vota pentru sussspendare. Deci, nişte alegeri anticipate, care ar schimba majoritatea parlamentară. Pasul următor – să avem şi alegeri prezidenţiale anticipate”. După care, Mama Omida din Partidu lu Mukles s-a uitat în propria ogradă şi nu i-a plăcut ce i-a căzut în ghioc: “Eu cred că noi nu ne prezentăm în momentul de faţă cu oameni de mare forţă, care să convingă de la prima vedere. Ei folosesc orice, folosesc trecutul şi în anii anteriori, şi elemente de corupţie, şi elemente de fripturizm”.

Cu fripturizmu stă bine şi ginerele teologului Sîrbu, dar Tataie nu-i de aceeaşi părere. Când Micu Titulescu l-a muşcat de gâlci pe Prostănacu şi l-a ameninţat că-l dă afară din partid dacă mai clămpăne contra conducerii, Tataie l-a plesnit cu mânie partinică: “Încetează să te comporţi ca un cârrrlan tânăr, fără minte!”

Acu, deontologii din presa cu zgardă s-au repezit la DEX să vază ce înseamnă “cârrrlan”. Şi ce zice la DEX, lucrare făcută de lingvişti de talia lui Vanghele? “1. miel sau ied care a încetat să mai sugă, care a fost înţărcat; miel sau ied până la vârsta de circa un an. 2. Mânz sau cal tânăr, până la vârsta de circa trei ani”. Cum adică “a încetat să mai sugă”? La cine face aluzie DEX-ul? La Micu Titulescu? Şi de la cine...? Dar să nu ne adâncim pe... “Cârlan” înseamnă în nordul României doar oaie tânără până la un an, care nu a fost dată încă la împerecheat. Niciodată capră. Pentru ziariştii noştri, cârlanul este o oaie virgină. În partea de sud a României, unde zarzărele sunt corcoduşe şi invers, cârlanul este un mânz. „Nu e vorba de nimic jignitor. Eu m-am referit la trăsăturile sale de tânăr uneori impulsiv, încercând să-l mai temperez“, a explicat Tataie, prins din nou cu porecla pe buze.

Bătrâna Deşcă i-a explicat mai târziu liderului cu caş la cioc că, prin sancţionarea lui Geoană, PSD ar pierde funcţia de preşedinte al Senatului, al doilea om în stat, iar un partid nu-şi poate permite acest lucru.

Dar dacă Tataie se uita mai atent printre stravelele vecinilor, putea vedea că există acolo un lider destoinic şi conservator, gata oricând să ajungă preşedinte de patrie: Varanu cu Platoşă. Numai că nu i-a propus nimeni până acum. Eu cred că Tataie ar putea să se gândească serios la el. În schimb, Varanu sado-masochist cum îl ştim la politică, a cerut din nou suspendarea Marinelului de la Cotroceni. Este clar că-i place, ca în bancul cu ursul şi iepuraşul.

Ameţitoare scenarii pâlpâie prin neuronul unor analişti de serviciu. Cică Mogulaşu politic ar fi creaţia Marinelului şi a lui Sebastian Lăzăroiu ca să smulgă voturi de la PSD, de la PRM şi de la PNL. În realitate, Mogulaşului a început să-i ţâţâie frunzele morcovului băgat de procurori şi crede

că scapă cu trucuri politice. Că doar au făcut-o şi alţii mai grei ca el. Ce poate fi mai nostim decât să-l vezi pe Mogulaşu cu cătuşe, iar Nepotu Mătuşii Tamara, după toate tunurile mai tari ca artileria NATO, nu a păţit nimic. Unde să fie ţepele, Traiane? Pe cine nu laşi să moară nu te lasă să trăieşti...

Până când ascuţim parii să treacă uns de noadă, i-a sărit în faţă avocatul Chitic tocmai pe când Marinelu ieşea de la Cireşica. "Ai distrus ţara!" "Eşti un dobitoc că nu m-ai votat şi a doua oară" şi jap! o bleandă peste ochi. Când să analizăm cine este avocatul Chitic, aflăm că e un apropiat de-al lui Roşca-Stănescu...

Salvarea poartă numele Remeș

Zice Marinelu: „Pentru că Ialomiţeanu vine cam din aceeaşi zonă, din economia reală, mi-aş dori să fie un ministru de Finanţe cum a fost Remeş. Nu să ia ciubuc, dar să fie ca Remeş – practic, aplicat spre rezolvarea problemelor, un ministru eficient. Eu am fost coleg în Guvern cu Remeş şi nu l-am auzit o dată pe omul ăsta spunând «Nu sunt bani», mereu a căutat soluţii. În 1996-2000, oricâte proiecte am făcut eu, rămâneau pe hârtie, contrar la ce s-ar întâmpla azi, cu abordările din Ministerul de Finanţe, atunci s-a reabilitat cea mai mare lungime de drumuri naţionale. La Remeş mă duceam şi-i spuneam: «Găseşte-mi bani! » Şi-mi găsea. Şi fără scandaluri la licitaţii."

Sigur, poţi să-i spui: "Caută caltaboşi!", iar el căuta fiindcă avea miros fin...

Și totuși, Mihai Ghimpu a învins

La referendumul din 5 septembrie, au ieşit la vot doar 30% din alegătorii basarabeni. Consultarea populară pentru alegerea preşedintelui de către popor a fost anulată fiindcă erau necesare 33% din voturi. Vor fi noi alegeri parlamentare şi nu se mai ştie ce va aduce viitorul apropiat. Atunci când ratezi o situaţie care putea să-ţi fie favorabilă, moldovenii folosesc o expresie foarte plastică: "Sânge-n balegă!"

Eu cred însă că Mihai Ghimpu a învins. Majoritatea absolută din cei 30% de alegători au votat pentru alegerea preşedintelui prin scrutin universal. Pe asemenea oameni pot miza Mihai Ghimpu, Vlad Filat, Dorin Chirtoacă. "Komsomolskaia Pravda", crede la fel, dar nuanţa este nedreaptă şi nepotrivită: "Tocmai Ghimpu era interesat mai mult decât toţi ca «prezenţa la vot să nu fie suficientă» (cu el poate concura aici doar Serafim Urechean, care a rămas practic unul din membrii partidului său). Pentru el este ultima ocazie de a mai rămâne la putere puţin (unii politologi vorbesc deja de primăvara lui 2011). Cunoscându-l pe Mihai Teodorovici, nimeni nu îndrăzneşte să presupună când anume ar putea el să semneze decretul pentru dizolvarea Parlamentului. Este acum clar de ce Partidul Liberal, condus de preşedintele interimar, s-a înscris atât de târziu în cursa preelectorală. Nu avea nevoie să agite prea mult apele în planul propagandei".

Înţelegând cine este adevăratul adversar, presa rusă îl descrie în tuşe sumbre pe Mihai Ghimpu. Fiindcă omul este direct şi spune ce gândeşte. *IA Regnum Novosti* crede că electoratul de peste Prut a dat semnalul fatal: Republica Molotov este un stat fantomă, care nu trebuie să mai existe. Doar Rusia şi România pot rezolva chestiunile succesorale.

Vlad Filat se înțelege cu comuniștii pe sub masa

„Eşecul referendumului pentru construcția statului şi pentru Constituție este ultimul în proiectul «Moldova - stat independent». Asta nu este o criză, este o catastrofă totală", a declarat pe 8 septembrie Polina Platonova, expertă în politologie din Ucraina.

„Este normal când poporul susține un preşedinte sau o coaliție din Parlament. Este normal când poporul susține Opoziția, ca o contrapondere la Putere. Există situații în care poporul vrea să schimbe principiile sale de existență. Toate sunt procese normale, dar în Moldova totul este mult mai rău. Alegătorii au dat de înțeles clar că pe ei nu-i interesează cine se află la conducere, cine va fi la conducere, pe ei nu-i interesează cum se conduce statul. Dacă ar fi fost vorba de o afacere, atunci s-ar putea spune că tranzacția a eşuat fiindcă nu o dorea nimeni. În politică este simplu de constatat: poporul Moldovei nu are nevoie de guvernul Moldovei, ceea ce este inadmisibil. De aici se poate trage o concluzie obligatorie. În cazul nostru, situația este evidentă şi destul de dură - pe oameni nu-i interesează statul în care trăiesc. Ei nu cred în politicienii lor, în conducătorii lor şi nici măcar nu vor să-i schimbe. Este incorect să vorbim aşa din perspectiva dreptului internațional, dar faptul rămâne fapt - sub forma actuală, statul Moldova pare fără rost şi nimeni nu are nevoie de el", consideră experta. După opinia Polinei Platonova, în curând, Moldova va cunoaşte schimbări radicale. „În măsura în care spiritul cetățenesc dintr-o țară slăbeşte, automat apar procesele centrifuge. Dacă oamenilor le este indiferent destinul statului, înseamnă că ei sunt interesați de un alt statut. Trecerea sub patronajul României este agreată de mulți - România este membră UE şi, pentru căutătorii de lucru, este un vis. Este posibil ca Transnistria să poată obține mai uşor independența. Situația geografică a Moldovei este de aşa natură, încât oamenii nu pot rămâne indiferenți. Dacă moldovenii nu au vrut să-şi ia destinul în mâini, atunci vor face acest lucru puterile interesate. Adică România şi Rusia. Ucraina, SUA şi UE vor fi invitate la acest proces, dar pentru protocol, în calitate de consultanți formali, nu mai mult", a spus experta din Ucraina. Şi mai că are dreptate...

Aflându-se în treabă, Vlad Filat a afirmat pentru "Kommersant" că în curând se va semna tratatul politic de bază între cele două state româneşti.

„Trebuie să avem un asemenea tratat. Tratatul politic de bază face acum obiectul analizei. Va avea loc un proces de negocieri. Imediat ce acest tratat va fi elaborat, va fi semnat. Majoritatea cetățenilor Republicii Moldova consideră țara noastră un stat suveran şi independent. Şi aşa va fi țara noastră", a declarat Filat. El a uitat că şi-au mai rupt unii dinții în tratatul politic de bază dintre România şi cele şase județe româneşti. Jurist fiind, nu înțelege sau simulează că nu pricepe semnificația unui asemenea precedent juridic pentru Bucureşti.

Între timp, Rusia îşi întăreşte poziția, câtă vreme Obama doarme pe tastatura "resetării". Medvedev a oferit arme Armeniei şi a şantajat astfel Azerbaidjanul care a semnat imediat că va da gaz pentru South Stream, în detrimentul proiectului european Nabucco.

Mai grav: şi-a trimis ambasadorul la Tiraspol pentru a marca împreună cu Igor Smirnov 20 de ani de la desprinderea de Chişinău. La fel a procedat şi Ucraina. Indirect, este recunoaşterea oficială a independenței Transnistriei de Chişinău.

Alexandru Ciorănescu: Ultimul mare „român universal“

Răzvan Codrescu

Pe 25 noiembrie 1999, puțin după împlinirea vîrstei de 88 de ani, se stingea din viață marele teoretician, critic și istoric literar român din Exil **Alexandru Ciorănescu**, profesor la Universitatea La Laguna și unul dintre cei mai mari comparatiști europeni din epoca postbelică. Stabilit la Tenerife, în Insulele Canare (după ce petrecuse mai mulți ani la Paris, întîi ca oficial al Statului Român, apoi – din 1946 – ca refugiat politic), Al. Ciorănescu a lăsat în urma sa o operă imensă, deopotrivă de erudiție și de creație, fiind un adevărat *fac-totum* în domeniul larg al științelor umaniste.

Din vasta sa bibliografie personală se cuvin menționate aici măcar cîteva titluri (adoptăm ordinea cronologică): monografia *Alexandru Depărățeanu* din 1936 (constituind adevăratul său debut editorial); *L'Arioste en France*, I-II (teza sa de doctorat, apărută întîi la Paris, în 1939, apoi reeditată la Torino, în 1963); *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui* (București, 1943); *Visión desperada* (versuri, Madrid, 1953, sub pseudonimul José Domingo); *El barroco o el descubrimiento del drama* (La Laguna, 1957; trad. rom. Gabriela Tureacu: *Barocul sau descoperirea dramei*, Cluj-Napoca, 1980), probabil lucrarea sa cea mai faimoasă pe plan mondial, echivalînd cu o adevărată revoluționare a studiilor despre curentul baroc – atît ca mod de a vedea lumea, cît și ca stil artistic și literar; *Diccionario etimológico rumano* (La Laguna, 1958-1966; trad. rom. Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin: *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002) – pînă deunăzi singurul dicționar etimologic serios al limbii române; *Bibliographie de la littérature française du XVI-e siecle* (Paris, 1959); *Le couteau vert* (roman, Paris, 1963, sub pseudonimul Alexandre Treize; trad. rom. Ileana și Mihai Cantuniari: *Cuțitul verde*, București-Montréal, 1993); traducerea *Divinei Comedii* în franceză, cu introducere și note (Lausanne, 1964, 2 vols.), considerată de unii cea mai bună versiune

franceză a poemului dantesc (deşi nu este rimată); *Principios de literatura comparada* (La Laguna, 1964; trad. rom. Tudora Şandru Mehedinţi: *Principii de literatură comparată*, Bucureşti, 1997); *Bibliographie de la littérature française XVII-e siecle* (Paris, 1967); *Colón humanista. Estudios de humanismo atlántico* (Madrid, 1967), figura lui Cristofor Columb [Cristóbal Colón] fascinîndu-l de-a lungul întregii vieţi, ca şi pe bunul său prieten Vintilă Horia; *Bibliographie de la littérature française du XVIII-e siecle* (Paris, 1969); *L'avenir du passé. Utopie et littérature* (Paris, 1972; trad. rom. Ileana Cantuniari: *Viitorul trecutului. Utopie şi literatură*, Bucureşti, 1996); *Bibliografía franco-española*: 1600-1715 (Madrid, 1977); *Le masque et le visage. Du baroque espagnol au classicisme française* (Geneva, 1983); *Amintiri fără memorie*, I: 1911-1934 (Bucureşti, 1995); *Care Daniel?* (roman, Bucureşti, 1995). Un manuscris cu 12 povestiri scrise în franceză, *Guignol triste*, datat 1974, a fost tradus în româneşte şi editat de Simona Cioculescu: *Paiaţă tristă*, Bucureşti, 2002.

În 1991, la împlinirea vîrstei de 80 de ani, s-a editat la Madrid un volum omagial, *Alexandru Cioranescu. L'homme et l'oeuvre*, sub egida între timp dispărutei Fundación Cultural Rumana, mai ales prin osteneala regretatului Aureliu Răuţă. Reunind semnături ilustre, româneşti şi străine, volumul rămîne de o mare valoare documentară, inclusiv sub aspect bibliografic. Între timp a apărut însă excelenta teză de doctorat a cercetătoarei Lilica Voicu-Brey, *A. Cioranescu. Biografía intelectual de un comparatista* (La Laguna, 2006), şi în româneşte, de aceeaşi autoare, volumul *Alexandru Ciorănescu. Bibliografie: 1930-2010* (Tîrgovişte, 2009).

În ultimii ani ai vieţii, Al. Ciorănescu a făcut mai multe vizite în România (redescoperindu-şi cu emoţie locul natal – com. Moroieni, jud. Dîmboviţa), unde a publicat volume inedite de beletristică şi memorialistică şi a acordat numeroase interviuri (cf., între altele, Crisula Ştefănescu, *Între admiraţie şi iubire. De vorbă cu Alexandru Ciorănescu*, Bucureşti, 2000), inclusiv televizate. A participat cu destulă regularitate la manifestările culturale importante ale Exilului românesc (a fost, din 1987, membru de onoare al Academiei Româno-Americane din California şi, din 1988, membru fondator al Fundaţiei Culturale Române de la Madrid) şi a scris în presa românească din străinătate (*Limite, Ethos, Revista Scriitorilor Români, Apoziţia* etc.), de pe poziţii moderate de dreapta (a fost un anticomunist convins, dar nu un împătimit al luptelor politice).

Prin Alexandru Ciorănescu s-a strămutat la cele veşnice, în pragul noului veac şi mileniu, ultimul mare "român universal" al strălucitei generaţii interbelice; cu el – chiar dacă mai puţin cunoscut pe acasă – se încheia un grandios capitol de cultură românească (marcat de personalităţi precum Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Vintilă Horia, Virgil Gheorghiu, Bazil Munteanu, Ştefan Lupaşcu, Sergiu Celibidache etc.), faţă de care generaţiile noi ar trebui să resimtă o mare şi smerită responsabilitate, precum şi un imbold spre adevărata vrednicie creatoare – singura care ne poate legitima durabil pretenţiile de europenitate.

Mă bucur că revista ROST îşi împlineşte încă o dată datoria şi îl include în galeria personalităţilor de dreapta şi pe încă insuficient cunoscutul – şi încă şi mai puţin valorificatul – Alexandru Ciorănescu, închinîndu-i acest număr şi înviindu-l în conştiinţa tinerilor săi cititori. O mai largă prezentare a vieţii şi activităţii sale apare sub semnătura avizată a doamnei Lilica Voicu-Brey (de la Universitatea din Tarragona), căruia i se cuvine prisos de gratitudine pentru tot ce a întreprins spre mai dreapta preţuire românească şi europeană a regretatului său maestru.

Imnul italian al lui Petru Cercel (... *Ascolta, Padre, l'humil priego mio...*) – şi el aproape necunoscut generaţiilor româneşti mai noi – nu-şi putea afla un mai potrivit traducător decît profesorul Ciorănescu, iar reproducerea în acest număr atît a originalului, cît şi a versiunii româneşti este în măsură să ne reconexeze la adevărata tradiţie creştină a poeziei noastre şi la adevărata noastră vocaţie europeană, care nu trebuie căutată în materialismul sincronic al momentului, ci în diacronia spirituală a valorilor esenţiale – adică a acelor "comori de suflet" ce nu se pot vinde şi cumpăra nici cu tot aurul din lume.

Alexandru Ciorănescu:
Lecția de generozitate a unui maestru[1]

Lilica Voicu-Brey

Un destin capricios a vrut ca viața lui Alexandru Ciorănescu (Moroeni, Dâmbovița, 1911 – Santa Cruz de Tenerife, 1999) să fie împărțită între patru țări: România, Italia, Franța şi Spania. În decursul acestei vieți, lungi dar mai ales cuprinzătoare, savantul român "a umplut câteva rafturi din biblioteca umanităților moderne cu cărți fundamentale, din cele care dau îndeobşte autorilor lor dreptul de a fi recunoscuți drept specialişti în domeniul investigat; dar profesorul Ciorănescu a repudiat în mai multe ocazii, şi cu oarecare vehemență, acest titlu, recunoscându-şi doar o neostoită curiozitate pentru orice manifestare a spiritului şi dorința de a încerca mereu elasticitatea propriilor limite", semnala pe bună dreptate Mircea Anghelescu[2]. Această atitudine de autentică rebeliune împotriva specializării a fost rezultatul unei îmbinări singulare între fatalitatea biografică si rațiunea vocațională, îmbinare care a făcut din Al. Ciorănescu o personalitate intelectuală de excepție în Europa secolului XX. Vasta sa operă se află în strânsă legătură cu biografia sa.

O aventură umană şi o aventură spirituală – prolifice. Adrian Marino[3] îl considera drept un caz fără precedent în România pentru harul de a fi avut acces direct la izvoarele majore şi minore a trei mari literaturi şi culturi europene: italiană, franceză, spaniolă, fără a socoti propria-i cultură. Andrés Sánchez Robayna[4] a definit personalitatea multilaterală a lui Al. Ciorănescu drept sinteza unui constant proiect de universalitate culturală, a unui nuanțat enciclopedism şi a unui umanism integrator. Aceleaşi circumstanțe politice care au determinat exilul şi îndepărtarea lui Al. Ciorănescu de țara natală au făcut ca rezultatele fecunde ale operei sale să fie foarte puțin sau deloc cunoscute în România până în perioada postcomunistă, când este recunoscut ca un mare maestru.

Coleg de studii sau de traiectorie intelectuală al unor personalități româneşti consacrate la nivel internațional – Mircea Eliade, Eugen Ionescu, E. M. Cioran, Alexandru Busuioceanu, Vintilă Horia, George Uscătescu, între alții –, Al. Ciorănescu s-a împărtăşit împreună cu ei de şansa de a-şi realiza studiile superioare în cel mai bun moment al Universității din Bucureşti: "c'était l'époque oǔ l'on pouvait ętre érudit a 20 ans", cum afirma Eugen Ionescu[5]. Al. Ciorănescu face

[1] Aceste pagini constituie traducerea din spaniolă şi revizuirea Concluziilor la cartea noastră *Alejandro Cioranescu: Biografía intelectual de un comparatista,* La Laguna-Tenerife, Instituto de Estudios Canarios, 2006, 551 pagini. Această carte a fost concepută pentru publicul din Spania, unde, deşi Al. Ciorănescu a reprezentat o autoritate, adevăratele dimensiuni ale preocupărilor sale au fost numai parțial cunoscute chiar şi celor care l-au apreciat.

[2] Mircea Anghelescu, «Românism şi europenism», în *Luceafărul* (Bucureşti), 48 (1991), p. 4.

[3] Adrian Marino, «Alexandru Ciorănescu», în *Jurnalul Literar* (Bucureşti), X (2000), 15-18, august-septembrie.

[4] Andrés Sánchez Robayna, «Alejandro Cioranescu (1911-1999)», în *Estudios Canarios.* Anuario del Instituto de Estudios Canarios (La Laguna), XLIV (2000), p. 34.

[5] Eugene Ionesco, «Mircea Eliade», *Cahiers de l'Herne*, Paris, 1978, p. 272.

deci parte din acea privilegiată generație dintre cele două războaie care s-a putut forma în unicul moment de liniște al zbuciumatei istorii a României. Mircea Eliade recunoștea la rândul său: "Generația mea a avut marele noroc să se dezvolte și să-și înceapă creația după 1918, adică după prăbușirea celor două imperialisme, rus și german. Douăzeci de ani de libertate, atâta ne-a fost îngăduit!"[6]. Cu toții se înscriu în ceea ce s-ar putea numi o *modalitate culturală românească* de a considera și a-și însuși lumea ideilor, inițiată de Dimitrie Cantemir și purtată la nivelul ei cel mai înalt de universalitate de către Mircea Eliade, fără a uita pe Bogdan Petriceicu Hasdeu și Nicolae Iorga[7]. Toți au simțit necesitatea de a cuprinde vaste perspective intelectuale și culturale fără a disprețui o erudiție exhaustivă. În această universitate, Al. Ciorănescu a obținut în 1933 titlul de licențiat în Filologie Română, Filologie Franceză și, în paralel, diplome de Istoria Românilor, Limbă și Literatură italiană, Istoria Artei, Arhivistică și Paleografie.

Este adevărat că renumele internațional de care s-au bucurat personalitățile menționate se datorează, în primul rând, faptului că s-au îndepărtat de România începând cu anii 1940, în momentul istoric în care proiectul de demolare a valorilor culturale conceput de comuniști începea să amenințe în mod vizibil libertatea critică a intelectualilor cu orizonturi deschise. Cum afirma chiar Al. Ciorănescu, "această fugă a inteligențelor este, pe termen lung, o pierdere greu de recuperat din punctul de vedere al societății de care s-au îndepărtat". România a câștigat poate în prestigiu, dar în termeni reali a pierdut mult mai mult decât a câștigat.

Devotat de timpuriu vieții culturale, captivat de enciclopedismul vertiginos al lui Nicolae Iorga, receptiv la ideile și operele profesorilor săi și comparatiștilor francezi Fernand Baldensperger, Paul Van Tieghem și Paul Hazard, Al. Ciorănescu a păstrat cu primul și cu cel din urmă un strâns contact personal și a avut acces la splendidele lor biblioteci. Cititor impenitent ai autorilor clasici și moderni și admirator constant al marilor gânditori și autori precum Montaigne, Dante sau Ortega y Gasset, Al. Ciorănescu și-a consolidat propria-i opinie conform căreia istoria și literatura pot fi mai bine înțelese prin transgresarea strâmtelor limite geopolitice. Comparatismul a reprezentat pentru el o metodă practică de cultivare și stimulare a relațiilor literare internaționale. A fost, cum afirma Crisula Ștefănescu, un adevărat "precursor pe plan literar al unității europene"[8]. A avut o contribuție eminentă la crearea unei conștiințe literare comparatiste continentale, reușită în bună măsură dintr-un spațiu – Insulele Canare – foarte îndepărtat de marile centre de difuziune a culturii de pe continentul european.

După o scurtă escală la Paris, ca diplomat, a ajuns în Canare în decembrie 1948. Aducea cu sine un *curriculum* deja important: un studiu asupra unei perioade tulburi a istoriei românești, pe care autorul o clarifică cu documente inedite, unele dintre ele dezgropate în timpul unei șederi la Veneția (1932), *Documente privitoare la domnia lui Mihail Radu* (București, 1934); un altul de literatură română, *Teatrul românesc în versuri și isvoarele lui* (București, 1943), abordat din perspectiva marilor modele ale epocii studiate, Shakespeare și Victor Hugo, și considerat ca nedepășit[9]; studii despre problema relațiilor spiritului național cu cel universal, despre aspirația europeană a culturii românești și influențele europene asupra ei, *Spiritul european în cultura românească* (București, 1944); o teză de doctorat la Sorbona, care este un vast exercițiu și exemplu de studiu de literatură comparată: *L'Arioste en France, des origines a la fin du XVIII-eme siecle*

[6] Mircea Eliade, *Jornal: 1941-1969,* ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Humanitas, 2004, pp. 116-117, datat 15 iulie 1947.

[7] Vintilă Horia, «Au-dela de l'humanisme», în volumul omagial *Alexandru Ciorănescu – L'Homme et l'oeuvre*, Madrid, Fundația Culturală Română, 1991, p. 14.

[8] Crisula Ștefănescu, «Alexandru Ciorănescu, un precursor pe plan literar al unității europene», în *Plural.* Revistă de cultură și civilizație (București), 2 (2004), p. 148.

[9] Mircea Anghelescu, «Un enciclopedist, Alexandru Ciorănescu», în *România Literară* (București), XVI, 22 (1983), p. 19.

(Paris, 1939); prima biografie completă a unui mare umanist, traducător al lui Plutarh în franceză, *Vie de Jacques Amyot, d'apres des documents inédits* (Paris, 1941); două volume de versuri traduse din italiană în română: Guido Gozzano, *Domnişoara Felicita sau fericirea* (Bucureşti, 1933) şi din franceză în română: Moréas, *Stanțe* (Bucureşti, 1945), versiune, aceasta din urmă, considerată la nivelul desăvârşirii[10]; aproape o sută de eseuri critice, pe cele mai variate subiecte, publicate în reviste româneşti şi franceze. Toate acestea reprezintă o "demonstrație a excepționalelor sale aptitudini pentru cercetarea bibliografică şi pentru căutarea şi analiza de documente utile", spunea A. Sánchez Robayna[11].

Al. Ciorănescu trecuse demult pragul între *cunoştințele* însuşite la universitate şi *cunoaşterea* dobândită la şcoala erudiției. În Insulele Canare şi-a dovedit adevărata dimensiune a capacităților sale intelectuale şi a interesului său neostoit pentru cultură în înțelesul cel mai amplu al termenului. Acolo bibliografia sa s-a îmbogățit cu mai mult de patru sute de titluri: monografii, studii, eseuri, articole, ediții, recenzii, conferințe, traduceri, colecții, manuale ştiințifice despre Insulele Canare (al căror merit, afirma Carlos Brito Díaz, "nu se limitează doar la a situa filologia şi istoriografia critice în contemporaneitate: le plasează în coordonatele unei maturități care, uneori, pe lângă faptul de a consolida tradiția de cercetare, o *întemeiază*"[12]). O analiză în profunzime a acestei vaste opere ne permite să observăm, dincolo de o anume predilecție pentru secolele XVI, XVII, XVIII, un interes cultural fecund care vizează extinse arii culturale, de la Antichitate la secolele XIX şi XX. Studiile sale despre poeții români Mihai Eminescu (La Laguna, 1989; Madrid, 1990), Vasile Alecsandri (New York, 1973), Ion Barbu (New York, 1981), Alexandru Busuioceanu (París, 1955; Roma, 1966), Elena Văcărescu (París, 1946) sau despre poetul spaniol Andrés Sánchez Robayna (Madrid, 1989) constituie reflecții de o extraordinară valoare asupra poeziei contemporane, a fenomenului poetic şi a laboratorului lui de chintesențe.

Prima personalitate cu care a intrat în contact la Universitatea din La Laguna – unde a sosit la sugestia prietenului său Antonio Tovar, fost student al lui Miguel de Unamuno şi pe atunci Rector al Universității din Salamanca – a fost istoricul de origine catalană Elías Serra Rafols (1898-1972), viitorul său prieten şi colaborator. Recunoscător pentru buna primire de care s-a bucurat în Insule, Al. Ciorănescu s-a arătat imediat interesat să cunoască trecutul şi prezentul noului său loc de găzduire. După cum a afirmat el însuşi, iubeşti lucrurile şi locurile în măsura în care le cunoşti mai bine. Fără a nutri pretenția de a reforma sau inova, s-a integrat şi a participat din plin la cercetările asupra istoriei Canarelor inițiate de Serra Rafols şi care s-au constituit într-o adevărată şcoală. În acest context se poate vorbi de un *înainte* şi de un *după* contribuția lui Al. Ciorănescu. Istoriografia spaniolă în general – şi mai cu seamă cea din Insule – îi datorează lui Al. Ciorănescu a sa *Historia de Santa Cruz de Tenerife* (Santa Cruz de Tenerife, 1977-1978), patru tomuri groase, însumând mai mult de 2000 de pagini, o operă considerată unică în genul ei[13]. Acesteia i se adaugă un instrument indispensabil pentru cercetare: edițiile cu studii introductive şi note, precum şi traducerea cronicilor cuceririi arhipelagului şi a textelor cronicarilor şi istoricilor din Canare, documente care constituie principalele izvoare privitoare la istoria Insulelor. Drept exemplu: *Historia General* (1950) a lui José de Viera y Clavijo; *La crónica de Gadifer de la Salle* (1952); *Historia de Nuestra Señora de Candelaria* (1952) a lui Fray Alonso de Espinosa; *Historia* (1955) lui Abreu Galindo; *Le Canarien, cronica cuceririi Insulelor Canare* scrisă de Jean

[10] Perpessicius, Jean Moréas, *Stanțe*. Traducere de Al. Ciorănescu, în Lumea (Bucureşti), XI (1945), p. 7.

[11] Andrés Sánchez Robayna, art. cit., p. 31.

[12] Carlos Brito Díaz, «Alejandro Cioranescu y los estudios canarios», în A. Sánchez Robayna (ed.), *Alejandro Cioranescu: De la literatura comparada a los estudios canarios*, La Laguna de Tenerife, Instituto de Estudios Canarios, 2009, p. 50.

[13] Domingo Pérez Minik, în *El Día* (Santa Cruz de Tenerife), 10 decembrie 1978.

Alexandru Ciorănescu, alături de Lilica Voicu-Brey

de Bethencourt (lucrare realizată în colaborare cu Elías Serra Rafols, între 1959-1965); *Descripción e historia del reino de las Islas Canarias* (1959) a inginerului italian Leonardo Torriani... Pe bună dreptate a afirmat Dolores Corbella[14] că lui Ciorănescu i se datorează în mod decisiv faptul de a fi făcut cunoscute în exterior istoria şi cultura Insulelor Canare. Iată deci cele trei merite de necontestat ale istoricului român: impulsul pe care l-a dat cercetării în interiorul Insulelor, abordarea problemelor din perspectiva deschiderii spre exterior şi punerea la îndemâna cercetătorilor a izvoarelor absolut necesare studiului. Astfel, timp de cincizeci de ani, Insulele Fericite au avut parte de cercetările care în mod constant le-au fost dedicate de cel mai fidel istoric al lor.

Al. Ciorănescu a reţinut de la Nicolae Iorga că "adevărul şi înţelegerea lucrurilor nu sunt moşia specialiştilor şi că autoritatea lor nu ne împiedică să gândim", aşa încât, urmând îndemnul maestrului său, nu a ezitat să îşi îndrepte atenţia şi către lucrurile mai cunoscute, pentru a le prezenta într-o lumină nouă. Datorită acestei atitudini putem avea azi o bogată bibliografie despre Columb, în cadrul căreia se înscriu opere de o rară frumuseţe şi în acelaşi timp de o înaltă rigoare ştiinţifică. Se recomandă prin ele însele, într-un amplu cadru internaţional, titluri precum: *Colón y Canarias* (La Laguna, 1959); *La primera biografía de Cristóbal Colón. Fernando Colón y Bartolomé de las Casas* (Santa Cruz de Tenerife, 1960); *Oeuvres de Christophe Colomb, présentées, traduites et annotées* (Paris, Gallimard, 1961); *Colón humanista. Estudios de humanismo atlántico* (Madrid, 1967) sau *Christophe Colomb et ses biographes* (Paris, 1992). Specialiştii în materie sunt de acord că avem de-a face cu o cercetare istorică importantă, o referinţă obligatorie pentru oricine studiază viaţa şi opera lui Columb. Numeroşi cercetători atraşi de aceeaşi epocă au parcurs acelaşi drum înaintea sa; totuşi, felul său de a proceda a fost diferit de cele care i-au premers şi constituie un model pentru cele care i-au urmat, după cum afirmă Consuelo Varela[15], editoarea operelor complete ale descoperitorului Americii. Fără a-şi propune să facă observaţii cu totul noi, principalul obiectiv al lui Ciorănescu nu a fost descoperirea şi acumularea de date necunoscute, ci o *perspectivă* nouă: explicarea faptelor mai mult sau mai puţin cunoscute, gruparea lor şi mai ales, cum afirmă el însuşi, "separarea a ceea ce se ştie de ceea ce se presupune că se ştie".

[14] Dolores Corbella, «La investigación canaria de Alejandro Cioranescu», în *Synthesis* (Bucureşti), XVIII (1991), p. 21 (număr închinat lui Al. Ciorănescu cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani).

[15] Consuelo Varela, «La obra americanista de A. Cioranescu», în volumul omagial *Alexandru Ciorănescu – L'Homme et l'oeuvre*, cit., p. 156.

S-ar putea afirma că Al. Ciorănescu a fost un mare istoric. Dar ce este istoria? Şi ce înseamnă a fi un mare istoric? Iată aici întrebări care l-au preocupat în mod continuu şi toată opera sa abundă în reflecţii privitoare la această problematică atât de spinoasă: un istoric "îşi dă silinţa în munca lui pentru că află în ea un stimulent, sau pentru că i se pare că ştie sau înţelege ceva nou, sau pentru că i se potriveşte de minune să organizeze şi să povestească ceea ce e deja cunoscut" (*Viera y el precio de la insularidad*, 1982). Se întreabă dacă un mare istoric este acel "cercetător pasionat şi scrupulos care-şi strică ochii încercând să descifreze abreviaţii ilizibile, care-şi consumă viaţa făcând maldăre de fişe şi de documente, care-şi pierde somnul cu îndoieli asupra unei date sau a unei virgule". Sau poate că un mare istoric este acela care *scrie frumos*, ceea ce implică a avea stil, adică personalitate şi fantezie, care se apropie mai mult de imaginaţia literară decât de adevărul istoric? Nu a obosit niciodată să sublinieze că istoricului "nu i se poate interzice să gândească prin el însuşi, chiar dacă meseria lui îl obligă să gândească prin perspectiva altora". S-ar părea atunci că "un mare istoric este mare, în mod surprinzător, în măsura în care este mai puţin exact, mai puţin scrupulos, mai detaşat de realitate decît un bun istoric. Acesta din urmă are harul de a displace, chiar dacă se dovedeşte a fi util sau indispensabil. Primul ştie să-şi convingă publicul mai mult decât prin simpla prezentare a faptelor, prin procedee literare, sau prin reflecţii cu caracter filosofic sau moral, care propun imaginaţiei interpretări şi perspective ce transgresează realitatea imediată. Este cazul tuturor marilor istorici, de la Voltaire la Hegel şi Dilthey, de la Vico la Toynbee, de la Montesquieu la Max Weber" (*Viera y Clavijo y la filosofía de la historia*, 1984). Şi totuşi, gândea Al. Ciorănescu, fără o viziune proprie a realităţii, fără o filosofie personală, nimeni nu ajunge să fie istoric. Un cronicar ne ajută să cunoaştem trecutul; istoricul ne ajută să-l înţelegem. Pentru Al. Ciorănescu "documentul nu este totul, acestuia trebuie să i se aplice criterii de inteligibilitate bazate pe raţiune, pentru a descoperi, dedesubtul literei documentului sau tradiţiei, adevărurile eterne" (*Viera y el precio...*, 1982). Cercetarea istorică înseamnă "în afară de respectarea faptului în sine, privilegierea şi potenţarea semnificaţiei lui"; "din chiar momentul în care istoricul începe să comenteze, să discute cu documentul său sau cu personajul său, să pună la îndoială şi să afirme adevăruri de care nu este sigur, să garanteze o afirmaţie prin intermediul altei afirmaţii analoage, dar nu echivalente, trebuie să facă uz de imaginaţia sa. Cu alte cuvinte, înseamnă că începând din acel moment începe să fie istoric" (*Viera y Clavijo...*, 1984). Cu o rigoare inteligentă, Ciorănescu situează la locul cuvenit sacrul şi profanul, fapt care nu îl împiedică uneori să îmbine *mitul* şi *istoria*: datoria istoricului nu este să dărâme miturile, ci să le interpreteze ca atare, ca fapte care pătrund dincolo de realitate şi, în consecinţă, sunt mai puternice ca ea" (*Le Canarien*, 1980). Mitul, scria el, "este la fel de necesar ca istoria, sau chiar mai mult. O colectivitate care se asociază pentru a construi o realitate comună şi pentru a proiecta un viitor oricum nesigur are nevoie de un model, de o garanţie transcendentală; iar mitul este un angajament la nivelul unei colectivităţi. Nu se întemeiază nici pe eroare nici pe minciună, ci pe valoarea lui simbolică, care cuprinde esenţa faptelor printr-o operaţie de care istoria se dovedeşte incapabilă, dacă o lăsăm singură" (*Viera y Clavijo...*, 1984). Putem să conchidem, pe bună dreptate, că în istoriografia Insulelor a fost iniţiatorul curentului universalizator al Istoriei şi al Vieţii din Canare. Dacă Serra Rafols a pus bazele şcolii de istoriografie a Canarelor, Ciorănescu a ridicat-o mai presus de metodologia pură, mai presus de document şi chiar de sinteză. Prin Al. Ciorănescu, istoria Canarelor a fost purtată pe culmile istoriei generale, din perspectiva filosofiei istoriei şi a preocupărilor sale teoretice.

Personalitate intelectuală şi critică irepetabilă, cum afirma Sánchez Robayna[16], Al. Ciorănescu s-a interesat în egală măsură de literatură. În momentul sosirii sale în Insule, făcuse deja

[16] A. Sánchez Robayna, «Un estado de espíritu: A. Cioranescu», în *La Provincia.* Suplemento semanal (Las Palmas de Gran Canaria), 937, 1 februarie 2007, p. 39.

primele incursiuni în literatura spaniolă: "La premiere édition du *Bernardo* de Balbuena" (Bordeaux, 1935); *Calderón* (Bucureşti, 1944); "*Descoperirea Americii şi romanul cavaleresc*" (Bucureşti, 1945). Dar în Canare s-a dovedit a fi un adevărat pasionat de literatura spaniolă, atât cea scrisă în peninsulă, cât şi cea insulară. O muncă "istovitoare", după părerea prietenului său francez Georges Demerson[17], l-a făcut să dezgroape nenumărate inedite (*Tomás de Iriarte*, La Laguna, 1950; "Un poeme inconnu de Don Pedro Manrique", Paris, 1951), sa rectifice la fel de numeroase erori ("La biographie de Tirso de Molina", Bordeaux, 1962), să propună noi interpretări ("Tirso de Molina y Lope de Vega", Madrid, 1971), şi chiar perspective înnoitoare ("La découverte de l'Amérique et l'art de la description", Paris, 1962). În privința literaturii din Canare, marele său merit a fost publicarea, comentarea, traducerea, prefațarea şi scoaterea la lumină a unui număr enorm de opere cuprinse între secolele XV şi XX, în marea lor majoritate puțin cunoscute sau chiar inedite. A fost comparat – din nou Demerson[18] – cu un "modern şi binevoitor Menéndez y Pelayo", care, în condiții din cele mai precare, a dat cercetătorilor o lecție şi un exemplu de laboriozitate, perseverență, inteligență şi omenie.

A mărturisit că a ajuns la literatura spaniolă prin intermediul literaturii comparate. Pasionat al Barocului literar, Al. Ciorănescu a avut certitudinea că metodele comparatiste erau singurele care i-ar fi permis să scruteze creațiile literare baroce în adevăratele lor dimensiuni spațiale şi temporale. Dacă literatura comparată l-a condus la literatura spaniolă, se poate afirma că Al. Ciorănescu a introdus literatura comparată în Spania. Deşi nu încape nici o îndoială că metodele acestei discipline fuseseră utilizate, mai înainte,

în multe studii literare din Spania, *conştiința comparatistă* şi *perspectiva teoretică* asupra acestei discipline sufereau de o anume reticență. Faptul că în Spania încă mai există "comparatişti fără ştirea lor", cum afirma Daniel-Henri Pageaux[19], o demonstrează numărul redus de universități spaniole care au catedre de literatură comparată. Al. Ciorănescu a fost primul profesor care a ținut un curs de literatură comparată la Universitatea din La Laguna (1963) şi tot primul care a publicat în spaniolă şi în Spania o carte, "un neprețuit manual"[20], care pune bazele teoretice ale disciplinei comparatiste, *Principios de literatura comparada* (La Laguna, 1964, şi Bucureşti, 1997), un comparatism de *clasificare*, care îşi propune să facă ordine în biblioteca babelică şi care se poate considera ca suma metodologică a autorului. Rolul de pionier în acest domeniu este neîndoielnic, aşa cum recunoaşte şi Carlos García Gual[21]. Extinsa sa operă de literatură comparată, numărând peste o sută de titluri, dă seamă de acest lucru, ca în cazul volumelor: *Literatură com-*

[17] Georges Demerson, «Homenaje a Alejandro Cioranescu», în volumul omagial *Alexandru Ciorănescu – L'Homme et l'oeuvre*, cit., pp. 77-78.

[18] *Ibidem.*

[19] Daniel-Henri Pageaux, «Iberica», în *Revue de Littérature Comparée*, 1/1999, p. 70.

[20] José Francisco Ruiz Casanova, «Alejandro Cioranescu y los orígenes de la literatura comparada en España», în A. Sánchez Robayna (ed.), *Alejandro Cioranescu: De la literatura comparada a los estudios canarios*, cit., p. 30.

[21] Carlos García Gual, «Sur les études de littérature comparée en Espagne et leur perspectives actuelles (quelques remarques générales)», în Tania Franco Carvalhal (ed.), *Comparative Literature Worldwide: Issues and Methods*, Porto Alegre, L&PM/ AILC/VITAE, 1997, p. 279.

parată. Studii și schițe (București, 1944); *Estudios de literatura española y comparada* (La Laguna, 1954); *El Barroco o El descubrimiento del drama* (La Laguna, 1957, și Cluj, 1980); *Le masque et le visage. Du baroque espagnol au classicisme français* (Geneva, 1983), între altele. În *Principii...*, Al. Ciorănescu ne invită la delimitarea literaturilor nu pe criterii geopolitice, în sensul strict de frontiere naționale, ci lingvistice. Nu s-ar putea, spune el, stabili limitele unei literaturi pornind de la criterii extraliterare; mai mult chiar, identifică un fenomen pe care îl numește *plurinaționalism*, studiindu-i funcționarea în cadrul unei literaturi, chiar dacă aceasta, pe baza elementului lingvistic, a fost definită ca unitară. Teoria comparatistă a lui Ciorănescu este bazată pe conceptul de *relație*, termen prea mult timp hulit și care, în cadrul desfășurării evenimentelor sociopolitice din zilele noastre, își redobândește actualitatea. Marele lui merit, cum afirma Pedro Aullón de Haro, constă în faptul că "pornind de la conceptul de relație, s-a situat chiar în centrul problemei, într-un loc-cheie al epistemologiei comparatiste, departe de simpla formalitate a căutării originii obiectului literar"[22]. Ciorănescu consideră că literatura comparată reprezintă studiul relațiilor cauzale între două sau mai multe literaturi separate de frontiere lingvistice, al relațiilor literare internaționale, al proiecțiilor internaționale ale unei opere literare, al literaturii considerate în devenirea ei internațională, și conchide că ar putea fi definită ca *studiul devenirii istorice internaționale a literaturii. Devenirea* trebuie privită sub dublul aspect de *obiect* și *mișcare*. Pentru Ciorănescu, opera de artă nu este nici o creație *ex nihilo*, nici o ființă născută moartă și care poate fi disecată ca un cadavru: este acel ceva care trebuie judecat în reflexiunea lui necontenită și niciodată identică. Aceste transformări se fac simțite mai accentuat atunci când opera ajunge în mâinile unui cititor educat într-o altă cultură și care purcede la descriptarea operei în original sau în traducere: "dificultatea de a vorbi altă limbă, de a se face adoptat de altă literatură, de a intra în circuitul altui mediu cultural, toate aceste sacrificii și vicisitudini la care este supusă opera literară în privința adevăratei ei semnificații atunci când este transplantată în medii culturale străine, dar și rarele izbânzi ale artei și gândirii care permit, dincolo de orice dificultate, comuniunea scriitorilor cu publicul și a creatorilor între ei, toate acestea constituie materia literaturii comparate, diferit nuanțată față de cercetarea care se limitează la literatura națională" (*Principii...*, 1997).[23]

Al. Ciorănescu este o referință obligatorie pentru specialiștii în secolul al XVII-lea. În cartea sa *El Barroco o El descubrimiento del drama* (1957), își propune să elimine echivocurile într-un domeniu atât de divers și de complex ca acela reprezentat de Baroc, subliniind strânsa legătură între stilistică și formele artei baroce, pe de o parte, și criza de valori de la sfârșitul secolului al XVI-lea și din zorii celui de-al XVII-lea, pe de altă parte. Prin intermediul unei comparații pertinente între echilibrul ce îl caracterizează pe omul Renașterii – întruchipat de B. Castiglione în *Il Cortegiano*– și dezechilibrul unui personaj ca Don Quijote, Ciorănescu este în măsură să afirme că întreaga artă a Barocului dezvăluie ruptura traumatică între planul real și cel ideal, reprezentând, în același timp, o viziune relativă și polivalentă a lumii. Aceasta este *forma mentis* barocă pe care o definește în opera sa prin analiza minuțioasă a diverselor manifestări ale literaturii baroce europene. Compară pe Corneille și Racine cu Tirso de Molina și Shakespeare, și subliniază importanța lui Montaigne în domeniul gândirii filosofice. În aceasta constă marele său merit: în a fi dat un fundament filosofic și cultural exact unor cercetări care riscau să se piardă în analize de natură stilistică, cum afirma Cecilia Rizza[24]. Al. Ciorănescu este astăzi o autoritate în acest domeniu.

22 Pedro Aullón de Haro, «La Literatura Comparada, hoy», în A. Sánchez Robayna (ed.), *Alejandro Cioranescu: De la literatura comparada a los estudios canarios*, cit., p. 24.

23 Al. Ciorănescu, *Principii de literatură comparată*, București, Cartea Românească, 1997, p. 64 (traducere de Tudora Șandru Mehedenți).

24 Cecilia Rizza, «L'apport d'A. Cioranescu ŕ la définition du baroque littéraire français», în volumul omagial *Alexandru Ciorănescu – L'Homme et l'oeuvre*, cit., p. 112.

În 1983, Ciorănescu continuă drumul deja deschis în 1957 şi surprinde cu cartea sa *Le masque et le visage. Du baroque espagnol au classicisme français*, în care cercetează în profunzime influenţa Spaniei în literatura şi cultura Franţei secolului al XVII-lea. O demonstraţie magistrală, cu trimitere la afinităţile care justifică şi explică influenţa spaniolă în Franţa la toate nivelurile vieţii ei culturale, timp de mai mult de o jumătate de secol. Avem acum dovada prin intermediul căreia se poate măsura importanţa Spaniei în ceea ce priveşte naşterea şi apogeul Barocului literar francez. Ideea cea mai valoroasă care se desprinde de-aici, deşi nu a fost explicit exprimată, este că definiţia unei literaturi naţionale conţine, înglobat, recursul la elemente care aparţin unei culturi străine şi, prin urmare, interculturalitatea intervine în procesul de definire a identităţii naţionale.

L' avenir de passé. Utopie et littérature (Gallimard, 1972) este o cercetare care conferă o amploare considerabilă domeniului de cercetare al lui Al. Ciorănescu. Trecând în revistă momentele literare ale Utopiei, din Antichitate până în prezent, autorul focalizează câmpul studiat dintr-o dublă ipostază: aceea de filosof al culturii şi, în egală măsură, de critic literar. Opera debordează de reflecţii de mare fineţe şi de opinii personale, uneori ironice, în legătură cu autenticitatea prospectivă a mesajului utopic. Întrebarea tematică a autorului este: ce datorează Thomas Morus succesorilor săi? Prin intermediul expoziţiunii şi analizei, studiază metamorfozele operei lui Morus: de la un gen literar, un program, o concepţie, până la o credinţă. Avem de-a face cu un studiu important despre utopie considerată ca gen literar, o meditaţie asupra literaturii şi virtuţilor ei profetice; într-un cuvânt: autorul pune în evidenţă *literaritatea* utopiei. În acelaşi timp, *L'avenir du passé* este o istorie intelectuală a Europei. Acest eseu îl înscrie pe Ciorănescu în rândul marilor *gânditori* ai Utopiei şi, prin extrapolare, ai Literaturii. Nu în van credea că Literatura este "unul dintre domeniile spiritului care oferă cea mai amplă deschidere de orizont şi unica posibilitate de a ne apropia de cunoaşterea absolută" (*Mircea Eliade et la littérature*, 1990).

Tinzând spre exhaustivitate, Al. Ciorănescu s-a ocupat şi de lingvistică. Trebuie menţionată aici o operă de importanţă capitală, de care România fusese lipsită pînă la el. Singur, fără colaboratori, a conceput şi a dus la bun sfârşit, în Insule, o lucrare de mai mult de două mii de pagini: *Diccionario etimológico rumano* (La Laguna, 1958-1966, şi Bucureşti, 2002). DER-ul trebuie subliniat nu numai pentru extraordinara lui relevanţă la nivel de etimologie română (autorul fundamentează în mod ştiinţific fizionomia romanică a limbii române). Mai mult, faptul de a fi publicat rezultatul eforturilor sale în limba spaniolă – o limbă de largă circulaţie – are o semnificaţie mult mai profundă: *DER*-ul constituie un instrument extrem de util pentru toţi specialiştii interesaţi de romanistica orientală şi de contextul mai amplu al limbilor neolatine.

În domeniul istoriei literare regăsim acelaşi profund interes. Genurile mai frecventate din acest capitol al vastei sale opere sunt biografia şi bibliografia literară. Al. Ciorănescu este autorul primei biografii complete a umanistului francez Jacques Amyot (1941), al biografiilor poeţilor din Canare Antonio de Viana (1967), Bartolomé Cairasco de Figueroa (1957) şi al biografiei părintelui Anchieta (1960), precum şi al biografiilor unor personalităţi ale culturii din Insule: Leopoldo de la Rosa (1986). Nu am putea omite aici o operă cu un caracter atât de singular cum este *Diccionario biográfico de canarios-americanos,* în două tomuri masive (1992). Extraordinara sa competenţă în domeniul bibliografiei este reprezentată de o operă cu adevărat monumentală: *Bibliographie de la littérature française* (1959-1969, 5094 pagini), acoperind secolele XVI, XVII, XVIII. Trebuie subliniat că această lucrare presupune un considerabil pas înainte în materie bibliografică. Sunt incluşi sute de autori minori foarte puţin studiaţi şi inserate adevărate monografii asupra marilor autori (1755 intrări despre Chateaubriand; 3041 pentru Jean-Jacques Rousseau; 3831 pentru Voltaire etc.). Este vorba despre o lucrare uriaşă, ce constituie o operă esenţială, un instrument de studiu obligatoriu pentru oricine studiază literatura franceză. O menţiune specială merită, de asemenea, o altă

lucrare bibliografică a sa: *Bibliografía francoespañola (1600-1715)* (Madrid, 1977), care, deşi are un ilustru precedent în Bibliographie hispano-française (1911) a lui Raymond Foulché-Delbosc, reprezintă o schimbare de criteriu atunci când refuză să considere drept ediţii diferite diversele tiraje ale aceleiaşi cărţi şi atunci când ţine seamă şi include autorii spanioli traduşi în franceză şi cărţile imprimate în Franţa de către autorii spanioli. Pentru aceeaşi perioadă, Foulché-Delbosc înregistrează 1650 de titluri, faţă de cele 4700 culese de Al. Ciorănescu!

În domeniul întocmirii de ediţii, Ciorănescu a desfăşurat, de asemenea, o activitate de un remarcabil dinamism. A fost director al colecţiilor: Clásicos Romero (1968-1972) – ediţii ale clasicilor spanioli; Flor de Romero (1968-1972) – opere din literatura universală; Biblioteca Islena (1968-1982) – texte istorice şi autori clasici din Canare; Enciclopedia Canaria (1968-1982) – studii monografice pe teme spaniole etc. În 1990, cu ocazia centenarului morţii lui Mihai Eminescu, Ciorănescu a semnat ediţia unei selecţiuni din poeziile marelui poet român. Încă o dată, în concepţia sa, un poet cunoscut trebuie să fie în primul rând un poet *citit.*

În unele cazuri, ca să întocmească ediţiile, Ciorănescu trebuie să traducă operele. În realitate, traducerea a fost una dintre pasiunile sale cele mai nobile. A început de timpuriu (1933) traducând versuri din italiană în română şi a continuat cu versuri din franceză în română. Mai târziu, limba sa maternă a trebuit să iasă, deşi nu întru totul[25], din aria traducerilor sale; va începe, aşadar, să traducă din franceză în spaniolă (*Le Canarien*, 1959-1965), din italiană în spaniolă (Leonardo Torriani, *Descripción e historia de las Islas Canarias*, 1959), din spaniolă în franceză (*Oeuvres de Christophe Colomb*, 1961), din engleză în spaniolă (Mary Shelley, *Frankenstein*, 1969). Dovada cea mai elocventă că a fost un traducător de elită este versiunea sa franceză a *Divinei Comedii* (1964), care numără, până astăzi, nu mai puţin de patru reeditări. Trebuie spus că şi pe tărâmul teoriei traducerii Ciorănescu a avut o semnificativă contribuţie, revenind în multe ocazii asupra acestui domeniu, abordat încă din teza sa de doctorat: *Eminescu în traduceri* (1989); *El arte de la traducción* (1990) etc.

Al. Ciorănescu şi-a încoronat opera de erudit cu creaţia literară personală. A publicat două plachete de versuri: *Atlantic* (1950) şi *Biografie pentru rândunele* (1952). S-a apropiat şi de teatru cu *Don Carlos de Viana* (1955), dramă în patru acte, scrisă în limba română şi publicată la Paris, şi cu *Au revoir, Monsieur l'Ange* (Paris, 1954), farsă

[25] Al. Ciorănescu a tradus în limba spaniolă poezii de Mihai Eminescu şi mai ales de Ion Barbu, acestea din urmă în colaborare cu poetul spaniol A. Sánchez Robayna, care nu au văzut, din păcate, lumina tiparului. O excepţie: «El pavo real» (*Păunul*), publicat împreună cu un studiu al său despre I. Barbu în revista *Limite* (Paris), 12 iulie 1973, p. 9.

într-un act, scrisă în franceză. Acolo unde credem că se manifestă mai bine harul său de creator literar este în roman, în special în primul din cele două pe care ni le-a lăsat: *Le couteau vert* (Gallimard, 1963), scris în franceză şi trimiţând cu gândul la romanul american al secolului XX, tradus în germană (1965), în română (1994) şi în spaniolă (1998); de asemenea, *Care Daniel?* (1995), conceput în limba franceză şi tradus în spaniolă (2000). Erudit cu suflet de poet, ne-a lăsat un mic, dar complet repertoriu de armonii intime în toate genurile.

Al. Ciorănescu a combinat toate aceste eforturi cu docenţa. Filolog înzestrat, a fost în acelaşi timp şi un profesor talentat. A predat limba şi literatura franceză la Universitatea din La Laguna, de unde s-a pensionat după 31 de ani de la sosirea sa în Insule (1979). Marile sale calităţi umane au contribuit la bunele relaţii cu studenţii, cărora le-a transmis cu generozitate curiozitatea şi nesaţul pentru studiu. Aceştia din urmă şi-l amintesc ca pe un profesor punctual şi dăruit meseriei şi discipolilor săi, riguros, eficace şi, mai ales, imaginativ, dotat cu un mare simţ al umorului în legătură cu ceilalţi, dar şi cu sine însuşi şi, nu în ultimul rând, extrem de fecund. Activitatea sa universitară a fost îmbogăţită prin şederi ca *visiting professor* şi în alte universităţi: Oxford, Bologna, Londra, Bahia Blanca. În 1991 a primit titlul de doctor *Honoris Causa* al Universităţii din La Laguna, iar în 1993 al Universităţii din Bucureşti. Cel din urmă, considerat de către Mircea Anghelescu (promotor al acestei lăudabile iniţiative) drept "omagiul celor cărora nu le putuse fi decât de departe profesor de ştiinţă, de caracter şi de modestie"[26].

Al. Ciorănescu şi-a manifestat interesul nestrămutat întru cunoaşterea universului valorilor culturii în totalitatea sa: cultura ca integrare a inteligenţei şi a vieţii şi ca mod de a fi în lume. Oricare dintre realizările sale este o *exploratio* urmată de o *explicatio mundi*, după cum recunoştea cu admiraţie Vintilă Horia[27]. Erudit de talie europeană, enciclopedist, Al. Ciorănescu poate fi considerat, oricât de paradoxală ar părea această afirmaţie, drept specialist în fiecare dintre materiile studiate. A fost înzestrat cu o *forma mentis* a unui adevărat umanist, care, urmând propria-i definiţie, este "un gânditor care şi-a consolidat capacitatea de cunoaştere şi sistemul de gândire, o dată pentru totdeauna, prin intermediul acelei memorii colective, transcendente şi transmisibile deodată, care se numeşte istorie; un om, cu alte cuvinte, care simte trăirea sa prezentă ca proiecţie şi fruct a tot ce a fost şi sământă a tot ce va fi" (*Colón humanista*, 1967).

Om al analizelor şi al sintezelor, înclinat mai cu seamă spre a identifica puncte de contact între ştiinţele spiritului şi chiar spre a găsi căi de unificare a acestora, a fost comparat în acest sens cu figuri de intelectuali ca E. R. Curtius, Mario Praz, Alberto Tenenti sau Paul Hazard. Înzestrat cu o mentalitate polivalentă, fost un om care a aspirat să fie un savant fără să renunţe la a fi un om sensibil. Vastă, diversă, plină de intuiţii sclipitoare şi reflecţii critice, opera lui se pretează cu greu la o prezentare sistematică sau la o interpretare sintetică. Dacă lucrările sale ar putea pierde din vigoarea ştiinţifică imediată – orice savant este condamnat la a fi depăşit, spunea Étiemble – contactul cu opera sa va înlesni pentru mult timp de acum înainte plăcerea intelectuală a unei lecturi care deschide larg porţile frumuseţii şi ale cunoaşterii. După cum însuşi a afirmat, "judecata îi revine viitorului. Contemplarea frumuseţii este la îndemâna tuturor, dar aprecierea ei exactă depinde de varietatea şi de simultaneitatea asociaţiilor de idei ale fiecăruia dintre noi" (*Alejandro de Humboldt en Tenerife*, 1960).

Cu prilejul celor zece ani trecuţi "de la plecarea profesorului la o catedră mai înaltă"[28], considerăm firesc să lansăm o invitaţie la lectura operei sale, la justa ei punere în valoare şi la situarea ei la locul cuvenit. Asemenea unui adevărat maestru, Alexandru Ciorănescu ne-a dat o lecţie exemplară de generozitate şi, prin opera sa, o sărbătoare de idei de care vor trebui să ţină seama generaţiile viitoare.

[26] Mircea Anghelescu, «Alexandru Ciorănescu şi Insulele fericite», în *Observator Cultural* (Bucureşti), 207 (465), 12-18 martie 2009, p. 32.

[27] Vintilă Horia, *art. cit.*, p. 14.

[28] Mircea Anghelescu, *ibidem.*

Imn
[Ascolta, Padre, l'humil priego mio...]

de Petru Cercel
trad. din it. Al. Ciorănescu

Stăpîne Domn pe-adînc şi pe văzduhuri,
Tu, ce-ai făcut pămînt şi cer şi mare,
Pe om din lut şi nevăzute duhuri;
Tu, care din fecioară întrupare
Ai vrut să iei, Părinte prea puternic,
Ca să-nviezi şi să ne dai iertare;
Tu, ce vărsîndu-ţi sîngele cucernic
Ai sfărîmat a iadului tărie
Şi l-ai legat pe diavolul nemernic;
Tu, ce-ai deschis a ta împărăţie
Şi blînd te arăţi şi milostiv cu mine,
Spre-a-mi face raiul veşnică moşie;
Ascultă, Tată, ruga mea ce vine
La tine arzătoare şi plecată,
Tu, ce-ai fost om ca să mă'nalţi la tine.
Cum voi plăti, stăpînul meu, vreodată
Atîtea bunuri mie hărăzite,
Şi ce-aş putea să-ţi juruesc răsplată?
Mă-nbelşugaşi cu daruri nesfîrşite,
Fiind nevrednic eu, şi cu'ndurare
M-ajuţi mereu, mă'ndrepţi din căi greşite.
Tu nu pui preţ pe-averi şi pe odoare,
Pe perle, nici pe pietre nestemate,
Căci tot ce e, e-al tău, stăpîne mare.
De tine-au fost făcute-n lume toate,
Şi omul mîrşav nici c-un pai subţire
Să se fălească-a fi al său nu poate.
Cu o bătaie d-aripi, cu-o privire
Chiverniseşti şi-ndrepţi orice făptură,
Şi cerul, şi tărîmul de sub fire.
Plăcute-altfel de jertfe nu-ţi mai fură,
Alt dar decît o inimă curată
Şi închinată ţie cu căldură,
Şi toţi să te mărturisească, Tată,
Drept Domn al Israelului, cel care
L-a înnecat pe Faraon odată.
Tu vrei doar fapta bună şi'nchinare.
Şi toţi să te slujim, căci ştii în minte
Şi-n inimă ce-ascunde fiecare.
E mică plata ce ne ceri, Părinte,
Şi n-o'mplinim pe toată cu dreptate,
Dar tot ne vrei moşteni ai slavei sfinte.
Prea multă dragoste şi bunătate
Arăţi spre noi, căci cu nesocotire
O preţuim, şi numai cu păcate
Răspundem la a ta milostivire
Şi-al tău judeţ, cu care plin de falǎ
Călăuzeşti cu bine'ntreaga fire.
Cu multă neştiinţă şi greşală
Noi ne trudim să-ţi dăm în închinare
O inimă plecată cu sfială,
Dar, bieţi de noi, greşim fără'n cetare
În faţa ta, puternice'mpărate,
Şi-ţi risipim averea'n desfătare.
Pîn'ce Ursitele ne'nduplecate
Vor rupe-al anilor mei fir subţire,
Îmi iartă, Doamne, grelele păcate
Şi-atât de mare ai milostivire
Spre mine, sluga ta cea vinovată,
Ca să trăesc cu tine-n nemurire.
Şi fă-mă, Doamne, vrednic de răsplată,
Nu-mi da pedeapsă după-a mele vine,
Ce trec măsura ce-ar fi fost iertată.
Greşit-am, Tată, milă ai de mine,
Aprinde-mi sufletul şi mă învaţă,
Şi fă să vin alăturea de tine.
Tu, ce eşti cale, adevăr şi viaţă,
Ştiu că tot binele ce va să-mi vie
Mi-l va trimite sfînta ta povaţă.
Ferice de voi fi şi-n bogăţie
De stare şi avere, dă-mi putere
Cu spaimă mare să ţi-o'nchin tot ţie.
Iar caznă cînd avea-voi şi durere,
Să fiu ca Iov cu straşnică răbdare
Şi să-ţi slujesc statornic îţi voi cere.
Orice ţi-e voia, Împărate mare,
Nespus de mult mă bucură şi-mi place,
De-ar fi spre bine sau spre grea'ncercare.
Mi-e gîndul doar la slujba ce voi face
Măririi Tale tot mereu, căci ţie
Cel ce-ţi slujeşte va trăi în pace
Şi va zbura la cer cu bucurie.

[textul original]

Potentissimo Dio del sommo, et imo,
Tu che creasti il ciel, la terra, e'l mare,
Gli angeli de la luce, et l'huom di limo.
Tu che nel ventre vergine incarnare
Per noi volesti Padre omnipotente,
Et nascere, et morire, et suscitare.
Tu che col proprio sangue veramente
N'apristi il ciel, spogliasti il limbo, et poi
Sathan legasti misero, et dolente.
Tu che con sante braccia aperte a noi
Ancor ti mostri mansueto, et pio
Per darne eterno ben ne i regni tuoi.
Ascolta Padre l'humil priego mio
Che supplice, et diuoto a te nevegno
A te che ti sesti huom per far me Dio.

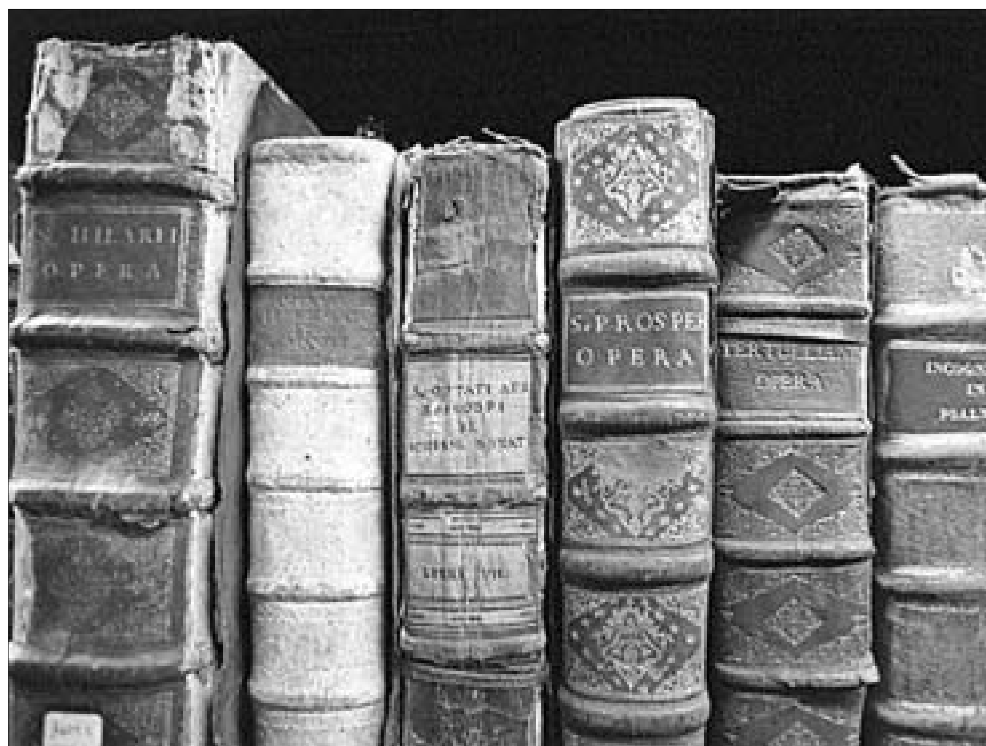

Con che ti paghero mai Signor degno
Di tanti beneficij a me largiti?
Che guidardon potro mai darti in pegno?
Stati sono i fauor certo infiniti
C'hai dimostrati a me vil peccatore,
Che mi gouerni ogn'hor, ogn'hor, m'aiti.
Gemme non cerchi gia d'alto valore,
Ne perle oriental, ne gran tesoro,
Che tu gli hai fatti, tutto e tuo Signore.
Tutte le cose da te fatte fero,
Ne pono in terra i miseri mortali
Pur una paglia attribuirsi a loro.
Tu con un uolger d'occhio, un mouer d'ali
Reggi, et gouerni tutti gli elementi
I Cieli, e i regni ciechi et infernali
Altro non cerchi da l'humane menti,
Altra offerta non uuoi, ch'un cor sincero,
A te inchinato, sol questo consenti
Et che tu sia riconosciuto il uero
Dio d'Israel, colui che Faraone
Sommerger fece furibundo, et fiero.
Opere cerchi sol perffete, et buone
Et ch'ogni un lodi te che dentro uedi
Con prouidenza l'altrui intention.
Picciolo e il premio, (oime) che tu ne chiedi
Et se poco s'osserua, tu Signore
Pur ne uuoi far d'eterna gloria heredi.
Grande e la tua bonta, troppo l'amore
Che ne dimostri, ma di rado noi
Lo conosciamo, qual piů espresso errore
Di par ne va con la giustitia poi
La tua misericordia, con cui Dio
Ottimamente il tutto volger puoi,
Ma troppa e l'ignoranza el'fallo rio
Nostro che consecrar ti contediamo
Un cor sincero humiliato, et pio;
Anzi, (miseri noi) sempre pecchiamo
Contra te grandemente alto monarca,
E'n vanita quel che ne dai spendiamo.
Pria Signor mio che la tremenda Parca
Rompa de gli anni mei lo stame frale
Perdonami l'offesa che mi carca.
Et la misericordia tua sia tale
Verso di me vil peccatore indegno
Ch'io uiua teco ion ciel sempre immortale.
Fammi Signor de la tua gratia degno
Non mi punir secondo i falli miei
C'hanno di remission passato il segno.
Pater peccaui, miserere mei,
Infiamma il cor, lo spirto, et l'alma mia
Et piacciati ch'io uenga, oue tu sei
Tu che sei vita, ueritate, et via
Fammi conoscer che quanto nel mondo
Di bene hauro, per tua bonta sol fia.
Se felice faro, ricco, et giocondo
Di stato, et di tesor, fa ch'in feruitio
Tuo possa usarlo con timor profondo.
Et se stratio n'haur faro, doglia, et suplitio
Fammi con Giobbe patiente, et forte,
Fammi sempre constante al tuo seruitio
Quel ch'a te piace o Re de l'alta Corte,
A me gradisce, a me diletta ancora
O sia benigna o sia contraria forte,
Solo e l'intento mio seruir ogn'hora
L'immensa maesta tua Padre santo,
Chi serue a te tutta la vita honora,
Et a la fin uola al Ciel con festa et canto.

Panoramarea literaturii comparate

Constantin Mihai

Una dintre figurile esenţiale ale exilului anticomunist românesc în plan cultural este Alexandru Ciorănescu. Specializat în literatură comparată, cu studii serioase la École Normale Supérieure din Paris, avându-i ca maeştri pe Paul Hazard şi Paul Van Tieghem, cu un doctorat în litere la Sorbona (1939), cu o teză despre *L'Arioste en France*, cu o bogată activitate academică internaţională: lector de limba şi literatura română la Universitatea din Lyon (1938-1940); cercetător la CNRS (Centre National de Recherche Scientifique din Paris – 1948); profesor la Universitatea din la Laguna (1948-1979). Autor al unor instrumente bibliografice de referinţă, precum *Bibliografia literaturii franceze*, distinsă în 1960 cu premiul Brunet al prestigioasei L'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Alexandru Ciorănescu realizează o serie de lucrări de filologie comparată, reevaluări tematiste explorând literatura spaniolă sau cea franceză : *Studii de literatură spaniolă şi comparată* (La Laguna, 1954); *Viitorul trecutului. Utopie şi literatură* (Paris, 1972); *Masca şi obrazul. De la barocul spaniol la clasicismul francez* (Geneva, 1982); *Hispanismul în franceza clasică* (Madrid, 1987). Lucrarea sa majoră în domeniul comparatismului rămâne *Barocul sau descoperirea dramei* (1957), "o contribuţie însemnată la ideea existenţei unei literaturi europene" (C. C. Rosi). Reconfigurarea curentului literar şi artistic, precum şi diversitatea analitică dau măsura erudiţiei auctoriale, în care aspectul teoretic se îmbină rafinat cu exemplificarea universală a abordării critice. Este o operă de sinteză care exploatează cercetările compara-

tistului, iar orice bibliografie solidă a problemei nu poate evita contribuția semnificativă a lui Alexandru Ciorănescu. Dimensiunea barocului ca *forma mentis* devine exemplară în măsura în care discutăm de o adevărată filosofie sau *Weltanschauung*: îndoiala ca declanşator al dramei constituie noutatea fundamentală a barocului.

Despre funcționarea literaturii comparate, despre mecanismul său şi despre principiile sale reglatoare avea să discute Alexandru Ciorănescu într-un succint, dar riguros vademecum *Principii de literatură comparată*, rezultatul atât al unui curs de literatură comparată, susținut de autor la Facultatea de Litere a Universității din La Laguna (1963), cât şi al unei bogate experiențe comparatiste. "În 1964, când apărea volumul *Principii de literatură comparată*, altfel se organizau teoretic demersurile comparatiste, *teoria influențelor* fiind nu numai părăsită, dar şi dezavuată critic. Alexandru Ciorănescu rămâne cantonat într-o perspectivă descriptivistă, evitând dezbaterea polemică, ceea ce nu dăunează demonstrației în sine, relevabilă prin bogăția informației şi prin încercarea de sinteză, de catalogare a unor tendințe până la acea oră în domeniul de manifestare al literaturii comparate" (cf. Nicolae Florescu, "Vocația enciclopedismului la Alexandru Ciorănescu", în *Menirea pribegilor. Reevaluări critice ale literaturii exilului*, Bucureşti, Editura Jurnalul Literar, 2003, p.195). În pofida perspectivei sale conservatoare şi a menținerii "unei anumite desuetudini în abordarea problemelor şi în configurarea ideilor de bază" (Nicolae Florescu, *op.cit.*), lucrarea lui Alexandru Ciorănescu merită apreciată prin coordonata sa metodologică. Pornind de la definiția clasică a literaturii comparate a lui Paul Van Tieghem (1931), *studiul operelor mai multor literaturi în relațiile lor reciproce* sau cea a lui Guyard (1951), *istoria relațiilor literare internaționale*, fără a omite pe cea a lui Carré (1951), *studiul relațiilor spirituale internaționale* şi mai ales, aceea a lui Wellek (1953), *literatura care transcende granițele unei literaturi naționale*, Alexandru Ciorănescu încearcă să reconfigureze noțiunea de literatură comparată, ce trebuie înțeleasă "ca o sferă cu o consistență tot mai puțin deasă, pe măsură ce ne îndepărtăm de centrul ei, datorită întrepătrunderii, de asemenea progresive, cu alte discipline care au drept obiect studiul literaturii" (Alexandru Ciorănescu, *Principii de literatură comparată*, Cartea Românească, 1997, p.37). Ideea comparatistului român anticipează teoria ulterioară a *interdisciplinarității*, depăşind cauzalitatea tezei clasice a comparatismului, întrucât literatura comparată se ocupă şi cu studiul temelor de ansamblu (curente literare, trăsături stilistice, tipuri literare), de pildă: studii despre romantismul european, poezia nopții în literatura occidentală, Don Juan în teatrul european, lucrări indiscutabile de literatură comparată.

O altă abordare a literaturii europene, relevată în opera ştiințifică din exil a lui Alexandru Ciorănescu vizează, desigur, şi literatură română, prezentată în numeroase dicționare şi enciclopedii literare de personalități, precum şi în două lucrări publicate în engleză despre *Vasile Alecsandri* (1973) şi *Ion Barbu* (1981). Dacă în prima monografie, autorul încearcă o reevaluare a operei lui Alecsandri, prin cercetarea atmosferei epocii în care aceasta a luat naştere, în cea de-a doua monografie, autorul repune în discuție *problema poetului reprezentativ în modernitate*, mai ales pentru o literatură cu caracter şi particularități specifice.

Evitând să se implice în problematica politică a acțiunilor din exil, Alexandru Ciorănescu "a preferat să confere operei sale un profund caracter românesc şi să răspundă mistificării prin cultivarea adevărului, pe care regimul de teroare instaurat în România a urmărit constant să-l manipuleze şi să-l denatureze mai mult de o jumătate de veac. Totodată, prin situarea în sfera comparativismului cultural, profesorul a încercat să stabilească dialogul spiritualității sale carpatice cu celelalte universuri spirituale europene. Există în *lecția* pe care ne-a oferit-o Alexandru Ciorănescu o acută continuitate a *modelului* Iorga, căci refugiul din Canare – putem constata acum – nu a fost nicicum o formă de retragere din tumultul vremii, ci tocmai o clipă de linişte şi de examinare din depărtări a consecințelor neimplicării în combaterea ravagiilor dezastruoase ale comunismului" (Nicolae Florescu, *op.cit.*, p.201).

Hristologia Ortodoxă și Ideologiile Politice ale Modernității

Din principiul evanghelic "dați Cezarului ce este al Cezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu" (Matei 22, 21) rezultă în mod oficial că Biserica trebuie să se ocupe doar de treburile spirituale, nu şi de cele politice. Însă unde exact se trage linia de separație dintre cele care aparțin Cezarului şi cele care aparțin lui Dumnezeu?

Alexandru Racu

La finalul părții a doua din *Teologia Politică*, în care răspunde la critica teologiei politice formulată de Erik Peterson, Carl Schmitt afirmă că "până în ziua Judecății, învățătura augustiniană cu privire la relația dintre cele două cetăți este confruntată cu o întrebare cu două fațete care rămâne deschisă: *Quis judicabut? Quis interpretatibur?* Cine defineşte în mod concret pentru ființa umană concretă ce anume este spiritual, ce anume este lumesc şi cum anume trebuie abordate lucrurile mixte?"[1]

Într-adevăr, Hristos nu a delimitat matematic cele două sfere, politică şi spirituală (două sfere care se intersectează în persoana creştinului care are dublă cetățenie, cerească şi pământească), lăsând în schimb creştinătății ca temă de reflecție până la a doua venire, ceea ce numim problema teologico-politică. Mai precis, lăsând Duhului Sfânt misiunea de a călăuzi Biserica în modul ei de a se aşeza în istorie, în diferitele epoci ale acesteia. În aceasta constă originalitatea radicală a Creştinismului. Spre deosebire de Islam, pentru Creştinism, teologico-politicul nu este codificat, rămânând în schimb o problemă mereu nouă care nu suportă reducționisme ideologice sau înțepeniri în temporalitate. Ca să dăm numai un exemplu, tendința de a lega pe veci Biserica Ortodoxă de sistemul simfoniei bizantine nu poate să reprezinte decât un necreştinesc refuz al istoriei, refuz care sfârşeşte în două erezii teologico-politice la fel de păguboase, aşa cum a observat Mircea Platon în cel mai bun articol al său[2]. Prima astfel de erezie teologico-politică este prăbuşirea în istorie prin reactivarea unei pseudo-simfonii bizantine alături de noile structuri politice moderne seculare, dacă nu chiar anticreştine, fie că este vorba de statul național modern, separat prin propria-i opțiune de Biserică sau, mai rău, de structuri transnaționale precum UE. În context contemporan, această soluție presupune ca BOR să trâmbițeze împreună cu teologii de serviciu ai lui Vladimir Tismăneanu în goarna globalizării, democratizării, integrării etc. şi să presteze ținuta ecumenistă care se impune unor astfel de vremuri. Cea de-a doua direcție, la fel de păguboasă, este ieşirea din istorie fie prin ceea ce acelaşi Mircea Platon numeşte isihasmul de debara, fie, mai grav, prin rascolnicismul apocaliptic cu potențial schismatic, fenomen care afectează din ce în ce mai mult anumite medii zelotiste din țară,

[1] Carl Schmitt, *Political Theology II – The Myth of the Closure of any Political Theology*, Polity Press, 2008, p. 117

[2] Mircea Platon, *Despre câteva lucruri pe care le putem face*, ROST, nr. 69, noiembrie 2008 - http://www.rostonline.org/rost/nov2008/ortodoxul.shtml

fenomen alimentat de altfel tocmai de modernismele şi ecumenismele facile practicate la vârf.

Biserica să nu facă politică, dar să se ocupe de politic

Afirmaţia "Biserica nu trebuie să se ocupe de politică" solicită nişte lămuriri preliminarii. Mai exact trebuie operată distincţia dintre *politică*, ce ţine strict de conflictele care au în vedere dobândirea şi păstrarea puterii, şi *politic*, care ţine în ultimă instanţă de conflictele de valori, sau conflictele cu privire la interpretarea adevărului, conflicte care traversează orice societate umană şi care dau naştere, aşa cum sublinia acelaşi Carl Schmitt, la relaţii de tip prieten/duşman. Evident, Biserica nu trebuie să se ocupe de *politică*, canoanele interzicând de altfel clericilor să participe la viaţa politică a cetăţii, dar în mod natural se va ocupa de *politic*, atâta timp cât rămâne cu adevărat Biserică, adică o comunitate care posedă adevărul universal pe care are datoria de a-l mărturisi. Mai mult decât atât, Biserica trebuie să se pronunţe asupra politicului, şi implicit asupra variilor ideologii politice neortodoxe, folosind propriile ei criterii de judecată. Aşa cum afirmă un teolog contemporan din Marea Britanie, atunci când teologia refuză să se pronunţe critic asupra altor discursuri, în mod inevitabil ea va fi subordonată acestor discursuri (psihanaliză, marxism, economie politică etc.) care îi vor oferi/impune, propria lor cheie de lectură a realităţii[3]. În acest mod, Biserica ajunge cu adevărat să facă *politică* în sensul cel mai prost al cuvântului, pentru că face politica altora, politica lumii acesteia. În plus, în materie de *politic*, aşa cum bine observa Carl Schmitt, nu poate exista neutralitate, iar deseori, făcându-se referire în mod insidios la deviza, "daţi Cezarului ce este al Cezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu"[4], Biserica este împinsă către o presupusă sferă a neutralităţii, (care ascunde de altfel afirmarea unui alt adevăr, deloc neutru) de către ideologia contemporană dominantă, ideologia liberală. Scopul ultim al liberalismului (ideologie născută din trauma războaielor religioase din secolele XVI-XVII), după cum sublinia Schmitt, este neutralizarea tuturor conflictelor şi "dizolvarea adevărului metafizic prin discuţie"[5]. În acest sens, multiculturalismul nu este decâ expresia cea mai consecventă a liberalismului, sistemul liberal fiind în ultimă instanţă, aşa cum remarca Max Weber, "un politeism al valorilor".

Înţelegerea liberală a libertăţii ca libertate negativă (eşti liber să faci ce vrei atâta timp cât nu-l afectezi pe ceălalt, independent de statutul moral al acţiunii tale) implică o negare a socialităţii naturale a fiinţei umane, aşa cum a fost aceasta afirmată de Aristotel şi preluată apoi de gândirea creştină. De fapt, această concepţie este evidentă încă din vremea Vechiului Testament, ba mai mult, se regăseşte într-o formă sau alta în toate culturile umane care au existat de-a lungul istoriei, mai puţin cultura liberală. Faptul acesta indică de altfel bunul simţ al concepţiei aristotelice, căci este evident că, trăind în societate, aşa cum trăim cu toţii, acţiunile noastre rele îi vor afecta şi pe ceilalţi, chiar dacă în mod indirect. Dincolo de imposibilitatea dezinserţiei omului din social, creştinismul afirmă şi legătura de nedepăşit dintre om şi natură, care din nou face imposibilă izolarea, în sfera privată, a păcatului rezultat din utilizarea iraţională a libertăţii. Teologia ortodoxă afirmă în acest sens cât se poate de clar impactul cosmic al păcatului originar şi, pe cale de consecinţă, al oricărui păcat. Acceptarea de către teologul ortodox a pseudo-providenţei liberale, "mâna invizibilă" a lui Adam Smith care metamorfozează păcatele particulare într-un bine general, este totuna cu un pact cu diavolul.

Impunându-i Bisericii regimul teologico-politic modern al separării dintre public şi privat şi al implicitei privatizări a religiei, ideologia liberală îi impune de fapt Bisericii propria con-

[3] John Milbank, *Theology and Social Theory*, Blackwell Publishing, 2006, p. 1

[4] Formulă pe care o foloseşte de altfel şi Cristian Preda într-un interviu acordat lui Alin Fumurescu, asupra căruia vom reveni (http://voxpublica.realitatea.net/politica-societate/cristian-preda-patru-ore-cu-sufletul-pe-masa-ii-gabriel-oprea-conducator-de-studii-de-doctorat-e-limita-mea-absoluta-35299.html)

[5] Carl Schmitt, *Political Theology*, the MIT Press, Cambridge, Massachusetts and London, 1988, p. 62

cepție, o concepție falsă asupra lumii, sau mai bine spus o concepție eretică. Acest aspect a fost sesizat de la bun început de unul dintre principalii reprezentanți ai Contra-Revoluției Catolice, Louis Ambroise de Bonald, care afirma, ca reacție la laicismul Revoluției Franceze, că "doar prin abstracțiune se poate separa religia interioară (adorația) de religia exterioară (cultul), la fel cum doar prin abstracțiune se poate separa omul fizic de cel spiritual"[6], sau, mai clar spus, cum doar prin abstracțiune se poate separa omul privat de omul public, din moment ce este vorba de același om[7]. De fapt, în ultimă instanță, erezia liberală este o erezie hristologică. Această divizare între omul public și omul privat, între omul politic constrâns să opereze în termenii politicii seculare și omul religios, implicit constrâns să-și păstreze religia pentru sine, reflectă în opinia mea erezia lui Nestorie, care afirma că în Iisus Hristos nu se unesc două naturi, desigur distincte, într-o singură persoană, ci că în Hristos există două persoane, separație care făcea practic imposibilă îndumnezeirea omului prin har, pentru că îl separa în însuși Hristos pe om de Dumnezeu. Tot astfel, *establishment*-ul politic liberal presupune o

Biserică incapabilă să transfigureze istoria. Această erezie izvorăște de altfel din spiritul teologiei occidentale care respinge înțelegerea palamită a harului ca energie necreată a lui Dumnezeu, prin care Dumnezeu, deopotrivă pe deplin transcendent în ființa sa și pe deplin imanent în energiile sale necreate, se comunică pe deplin firii create. Occidentul, prin gândirea lui Toma d'Aquino și prin întreaga tradiție a dreptului natural catolic, opune acestei concepții o înțelegere a relației dintre natură și har ca relație dintre

6 Louis Ambroise de Bonald, *Théorie du Pouvoir Politique et Religieux*, Union Générale d'Éditions, Paris, 1996, p. 203

7 Faptul că liberalismul caută să impună Bisericii o concepție eretică sub masca neutralității, a "laicității", relevă și ipocrizia inerentă în proiectul politic liberal. Avem un exemplu în gândirea politică a unui personaj autohton care încearcă să le impună românilor acel laicism a cărui ipocrizie o demasca Bonald. "Liberal laic" declarat și adept al "separației", care detestă "ambiguitatea prezenței religioase în spațiul public" până la punctul la care consideră "ritualizarea stradală a religiei" (se referă la oamenii care-și fac cruce atunci când trec prin fața Bisericii) "o specie infamă" (a se vedea interviul acordat lui Alin Fumurescu la http://voxpublica.realitatea.net/politica-societate/cristian-preda-patru-ore-cu-sufletul-pe-masa-ii-gabriel-oprea-conducator-de-studii-de-doctorat-e-limita-mea-absoluta-35299.html), europarlamentarul Cristian Preda avea să ne surprindă la numai câteva săptămâni după ce declarase cele de mai sus cu o altă atitudine, diametral opusă, atunci când a venit vorba de ritualizarea stradală a identității sexuale de către minoritățile sexuale care defilează anual (în număr restrâns, ce-i drept) prin capitală. Astfel, atunci când un coleg al său din PDL a găsit de cuviință să denunțe pe blogul său indecența ritualizării publice a unui fapt atât de privat ca identitatea sexuală, cu atât mai mult cu cât aceasta apare sub forma devierii de la "regula strămoșească", domnul Cristian Preda a protestat împotriva "unui astfel de discurs homofob, într-o zi în care Europa condamnă homofobia. Cred că trebuie să ținem cont mai mult de sensibilitățile manifestate pe plan european", a afirmat Cristian Preda (http://www.realitatea.net/urban-o-da-in-homofobie–homosexualii–pedofilii–zoofilii-si-necrofilii-vor-sa-ne-corupa-copiii_714241.html). Carevasăzică, firescul închinării atunci când treci prin fața bisericii, pe care l-am învățat de la părinți sau în multe cazuri de la bunici (dat fiind faptul că mulți din generația părinților au fost spălați pe creier de Partid) reprezintă "o specie infamă", pe când defilatul public în chiloți în culorile curcubeului reprezintă "o specie europeană". Din punct de vedere formal ce se întâmplă? Așa cum bine observa un autor american, liberalii îi somează pe credincioși "să-și lase rucsacul la intrarea în spațiul public" în timp ce ei își permit "să intre cu câteva valize" (William E. Connolly, The Ethos of Pluralization, University of Minnesota Press, Minneapolis, 2004, p. 130). Din punct de vedere substanțial, proiectul politic al lui Cristian Preda se situează în continuitate cu reeducarea la care ne-au supus comuniștii timp de patruzeci și cinci de ani și cu aceeași politică tipic comunistă de inversare a valorilor. Însă slavă Domnului că, la fel ca și homosexualii, proiectele politice ale domnului Preda nu sunt luate în seamă de prea mulți români.

două realităţi juxtapuse, cea de-a doua adăugându-se de o manieră exterioară celei dintâi[8]. Pornind de la această premisă, în timp, Occidentul va evolua către o tot mai radicală separaţie între cele două sfere, a naturii şi a harului (care corespund politicului, respectiv teologicului), evoluţie care va culmina cu regimul liberal modern al privatizării religiei şi al desacralizării atât a spaţiului public cât şi a naturii. Astfel a devenit posibilă democraţia liberală, dar tot astfel au devenit posibile atât exploatarea industrial-utilitară a naturii, cu consecinţele pe care le cunoaştem cu toţii, cât şi variile inginerii sociale ale modernităţii, dintre care cele mai dezumanizante, până acum, s-au dovedit a fi nazismul şi comunismul.

Pericolul nestorian şi pericolul monofizit

Evident, ţinând cont de concepţia hristologică de la Calcedon (o persoană şi două firi, neamestecate, neschimbate, neîmpărţite, nedespărţite) trebuie să sesizăm nu doar pericolul nestorianismului, reprezentat de separaţia liberală ci şi pe cel al monofizismului, întruchipat de variile pseudo-eshatologii hiliaste care amestecă sau chiar confundă teologicul cu politicul, fapt care rezultă într-o pervertire a teologicului. Aşa cum observa Franĕois Rouleau, dacă de principiu atât teologia politică a Occidentului Latin cât şi cea a Răsăritului Grec porneau de la acelaşi adevăr dogmatic afirmat la Calcedon (o persoană şi două firi, nedespărţite dar distincte, ceea ce se traducea în termeni politici prin: o creştinătate bazată pe unirea de nedespărţit a două realităţi distincte, Biserica şi Imperiul), întruparea istorică a acestui principiu a suferit accente diferite în Răsărit şi în Apus, Răsăritul tinzând să accentueze unitatea iar Occidentul distincţia. Rouleau recunoaşte că soluţia latină "risca să inducă o laicizare a societăţii până la un ateism radical şi, indirect", să ducă "la o secularizare a Bisericii însăşi", la o pierdere a "simţului transcendenţei misiunii sale", confirmată de resemnarea cu un rol "strict social şi moral". Rouleau recunoaşte că acela care "mărturiseşte Întruparea nu poate accepta ca divinul şi umanul", adică teologicul şi politicul, "să fie situate în două sfere incomunicabile", întrucât deşi "distincte", cele două sfere sunt "unite". De cealaltă parte însă, Rouleau subliniază şi riscul opus la care era supusă lumea bizantină, anume statolatria şi derivele cezaropapismului, indicând faptul că dacă pe de o parte, în teorie, sistemul bizantin nu a presupus niciodată "o confuzie între prerogativele politice ale statului şi funcţiunea sfinţitoare a Bisericii", în practică, "sistemul nu a funcţionat însă fără numeroase abuzuri"[9], ca de altfel şi sistemul occidental, care nici el nu a respectat întotdeauna principiul distincţiei, cu diferenţa că în Occident, nu doar Imperiul a încercat să-şi subordoneze Biserica ci şi Biserica a încercat să-şi subordoneze Imperiul.

Soluţiile politice de tip monofizit, revin în modernitate atunci când, împinsă în afara spaţiului public în numele neutralităţii liberale, Biserica, aşa cum observa Mircea Platon, "încearcă să revină în spaţiul public ca facţiune ideologică"[10], un caz tipic fiind cel al fenomenului legionar. E drept, Corneliu Zelea Codreanu afirmase că trebuie făcută "o mare deosebire între linia pe care mergem noi si linia Bisericii Creştine. Linia Bisericii este cu mii de metri deasupra noastră. Ea atinge perfecţia şi sublimul. Nu putem coborî această linie, pentru a explica faptele noastre. Noi, prin acţiunea noastră, prin toate faptele şi gândurile noastre, tindem către această linie, ne ridicăm spre ea, atât cât ne permite greutatea păcatelor cărnii şi condamnarea la care am fost sortiţi prin păcatul originar"[11]. Însă se ridică serioase semne de întrebare asupra măsurii în care este procesată această afirmaţie de către cei care solicită nu doar canonizarea creştinilor martirizaţi de către comunişti pentru că l-au mărturisit

8 Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Eastern Church*, pp. 101, 241

9 François Rouleau, Vulturul bicefal şi cele două săbii, în *Gândirea Socială a Bisericii*, editată de Ioan I. Ică Jr. şi Germano Marani, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p. 347

10 Mircea Platon şi Ovidiu Hurduzeu, *A Treia Forţă: România Profundă*, Editura Logos, Bucureşti, 2008, p. 267

11 Citat de Dumitru Perceli în *Legionarii şi Vrăjmaşii lor*, http://www.miscarea.net/1-perceli.htm

pe Hristos cu prețul vieții, ci și a "creștinilor martirizați în timpul prigoanei carliste și antonesciene", de parcă Carol al II-lea și Antonescu i-ar fi omorât pe legionari nu pentru că erau legionari (adică membrii unei mișcări politice care lupta pentru dobândirea puterii), ci pentru că erau creștini.

În mod paradoxal, această tendință monofizită cu accente hiliaste, nu este legată doar de respingerea autoritară, mai mult sau mai puțin fascistă, a separației liberale, respingere care a ispitit în special Biserica Catolică în prima jumătate a secolului trecut. Dat fiind faptul că, așa cum remarca același Schmitt, expresia concretă a separației liberale este piața autoreglată și (adaug eu) injustiția socială inerentă sistemului capitalist (justificată providențial de noua teodicee liberală), soluția liberală nu este atacată doar pe baza tendințelor antidemocratice care afectează Biserica, ci și pe baza tendințelor radical democratice care o afectează pe aceasta din urmă, așa cum este cazul teologiei eliberării de inspirație marxistă din spațiul latino-american. Dincolo de aspectul injustiției sociale, mai trebuie însă menționat un altul. Așa cum remarca Karl Polanyi în *The Great Transformation*, esența radical revoluționară (în acest sens, nici o altă societate din istorie cu excepția reprezentată de "societatea/piață" modernă nu s-a autoconceput în acești termeni) a filozofiei liberale constă în separarea economicului de social și subordonarea socialului, a tuturor instituțiilor sociale (familie, școală, biserică), finalităților *autonome* ale sistemului economic, proces care, afirmă Polanyi pe urmele lui Marx, dacă nu este oprit nu poate decât să sfârșească cu distrugerea completă a societății, a naturii și în ulimă instanță a omului[12]. Polanyi afirmă că, spre deosebire de liberalism, care, în răspăr cu întreaga experiență istorică a umanității, neagă existența societății[13], atât socialismul cât și fascismul afirmă dimpotrivă realitatea societății, însă această afirmare a societății se face cu prețul

[12] Karl Polanyi, *La Grande Transformation – Aux origines politiques et économiques de notre temps*, Gallimard, 1983, p. 38

[13] Poate cel mai bine această concepție a fost exprimată de către formula lapidară a primului ministru britanic Margaret Thatcher: *"Societatea? Nu există așa ceva!"*.

distrugerii libertății de către aceste ideologii liberticide[14]. E drept, Polanyi spune că doar fascismul ar nega libertatea, însă experiența istorică a socialismului real ne arată mai bine cum stau de fapt lucrurile şi, trebuie menționat că modul în care Polanyi, autor socialist, tratează în *The Great Transformation* relația dintre socialismul ideal şi cel real este dezamăgitor până la nivelul complicității fățişe cu socialismul real. La rigoare, aşa cum subliniază atât John Milbank cât şi Vladimir Lossky, singura ontologie socială care recunoaşte deopotrivă libertatea şi societatea, întrucât nu porneşte de la premisa unui antagonism de principiu între cele două (fie el ireconciliabil sau pseudo-reconciliabil, prin intermediul unei dialectici istorice, inevitabil violentă, de tip hegelian sau marxist) este autentica ontologie creştină.

Ca atare, trebuie menționat că legitimarea inividualismului liberal prin revelația creştină a persoanei şi a libertății presupune o deturnare eretică a înțelesului ortodox al acestor două categorii. În sens strict, sursa liberalismului modern se găseşte în Protestantism, care a rupt libertatea persoanei de unitatea în comuniune a Bisericii. Aşa cum afirma Komiakov, în reacție dialectică la un Catolicism care sacrifica libertatea personală

[14] De altfel, teza lui Polanyi este că atât fenomenul fascist cât şi cel socialist trebuie înțelese ca două fenomene reacționare, defensive, două reacții care îşi au originea în instinctul de autoconservare al societății confruntată cu dezintegrarea liberal-capitalistă. Cred că în această cheie trebuie privită disputa Platon-Neamțu pe tema "darului libertății" şi a sinistrelor efecte colaterale pe care acesta le are asupra familiei româneşti din noua Românie "europeană". Evident, asta nu înseamnă că Platon este fascist, aşa cum s-a grăbit să reclame Neamțu. Societatea şi, odată cu ea, familia, celula de bază a societății, nu se apără doar pe baze fasciste, aşa cum afirmă de altfel o tembelă stângă postmodernă pentru care până şi limba pe care o vorbeşte omul este fascistă (acest lucru îl afirma Roland Barthes) ci se apără mult mai bine pe baze creştine şi conservatoare, conservatorismul, cel puțin în Europa, neputând fi decât creştin pentru că radăcinile Europei sunt creştine. Din nefericire, în acest caz, Neamțu s-a integrat perfect, cum bine a remarcat Mircea Platon, în retorica stângii marxiste şi neomarxiste care întotdeauna a "exorcizat" conservatorismul în termeni antifascişti. De altfel, ce altă strategie ar putea să urmeze un liberal în confruntarea cu un conservator? A-l acuza de "socialism" reprezintă o gogomănie prea mare. Aşa că, singura alternativă care-i rămâne liberalului este să-l acuze pe conservatorul care refuză să devină "neoconservator" de fascism. În fine, merită menționat şi un alt aspect care revelează optica incultă, sau poate mai degrabă deliberat incultă (ce rezultă din nişte interese care nu au nimic de-a face cu demnitatea intelectuală), a elitei neoliberale de la noi, în ceea ce priveşte socialismul. Aşa cum a arătat John Milbank, un strălucit teolog britanic şi socialist creştin – pe care neoliberalul Neamțu îl vinde românilor la pachet cu Milton Friedman, Cristian Preda şi alții asemenea (bazându-se probabil pe ideea că "românii e proşti" şi nu au cum să meargă de unii singuri la surse) –, în secolul al XIX-lea, majoritatea formelor de socialism au fost conservatoare, combinând idealul, în ultimă instanță creştin, al egalității şi fraternității, cu o cultură a virtuții şi o apărare a instituțiilor tradiționale amenințate de rapacitatea sistemului capitalist. În ansamblu, aceste forme de socialism conțineau o doză substanțială de contra-iluminism romantic. Există din nefericire o întreagă tradiție de gânditori, fie că este vorba de John Ruskin, de Pierre Leroux sau mai târziu de Charles Péguy, care în mare parte a fost dată uitării după triumful marxismului în mediile de stânga. Însă după cum subliniază John Milbank, alături de fabianism, marxismul, ca variantă de tip modernist-iluminist a socialismului reprezintă în secolul al XIX-lea mai degrabă excepția de la regulă. De altfel, dacă pe de o parte Marx afirma în Manifestul Partidului Comunist că un bun comunist trebuie să lupte alături de capitalişti pentru distrugerea micii burghezii din Germania, clasa socială care reprezenta alături de micii proprietari de pământ marele obstacol în fața instaurării socialismului, tot Marx era nevoit să admită în aceeaşi scriere că, la vremea respectivă (1847), în afară de marxism şi cu excepția socialismului utopic, mai toate formele de socialism european erau conservatoare, clericale sau de-a dreptul "reacționare" (a se vedea Manifestul Partidului Comunist, secțiunile III şi IV). Altminteri, critica mecanizării şi alienării ființei umane în societatea industrială a fost făcută de Bonald cu cincizeci de ani înaintea lui Marx, şi după cum remarca acelaşi Polanyi, în urma revoluției industriale, pentru foarte mult timp proletariatul englez a luptat nu pentru a dobândi noi drepturi ci pentru a-şi redobândi drepturile garantate de vechea ordine medievală, răsturnată de sistemul capitalist. Revenind la Milbank, fără a se declara un adept al sistemelor sociale ierarhice de castă, acesta afirmă că "opoziția autentică la capitalism nu poate fi decât conservatoare", întrucât, în ultimă instanță, atât capitalismul cât şi marxismul împărtăşesc aceeaşi concepție mecanică a libertății, ca pură libertate de alegere, necondiționată de nici o finalitate care, deşi ar antecede libertatea în sens cronologic, ar preceda-o însă în sens ontologic. În fine, concluzia lui Milbank este că "socialismele 'moderniste' sunt incapabile să susțină o critică a capitalismului, întrucât capitalismul reprezintă o formă mult mai coerentă şi consistentă de modernism...numai mecanismele pieței fac posibilă guvernarea unei societăți unde singurul principiu recunoscut în mod public este libertatea de alegere" (John Milbank, *Theology and Social Theory*, Blackwell Publishing, 1990-2006, p. 198).

în numele unității Bisericii, impusă în mod autoritar, instituționalizat şi exterior, Protestantismul a sacrificat unitatea Bisericii în numele libertății personale, care a căpătat astfel un înțeles anarhic. "Erezia liberală" care neagă existența societății este intrinsec legată, atât din punct de vedere structural cât şi genealogic, de erezia protestantă care neagă existența Bisericii, sau mai bine zis o redefineşte (ceea ce este totuna cu negarea) în termeni care se aseamănă cu contractualismul liberal: ca asociere de indivizi care-şi urmăresc în mod privat mântuirea, nemaiputând astfel să formeze, aşa cum învață Apostolul, un trup ci, în cel mai bun caz, pot să formeze o asociație sau, mai bine zis, o multitudine de asociații[15]. Mircea Platon afirma că "socialismul, liberalismul, ecologismul nu sunt decât specializări ideologice ale tradiției creştine, forme mai mult sau mai puțin generoase de rupere a echilibrului teandric"[16]. Ceea ce înseamnă că, în ultimă instanță, dat fiind faptul că rup echilibrul teandric printr-o optică unilaterală, aceste ideologii sunt de fapt erezii. În raport cu Ortodoxia, ideologiile moderne sunt, atât sub raport doctrinar cât şi genealogic, nişte secte. Secte care aparțin nu lui Hristos, ci "lui Pavel, lui Chefa, lui Apollo" (1 Corinteni 1, 12) şi care extrag un fragment de adevăr, inevitabil pervertit prin această "extragere", din întregul doctrinar al catolicității.

Bogdan Duca

Creştinism sau nihilism

Am observat aşadar că o teologie politică ortodoxă se confruntă cu două pericole: pericolul nestorian şi pericolul monofizit. Problema însă, în ceea ce-i priveşte pe unii teologi ce ucenicesc pe lângă Vladimir Tismăneanu, precum este cazul lui Bogdan Duca, este că ei numai pericolul monofizit şi hiliast îl văd (iar şi pe acesta îl percep în mod trunchiat), nu şi pe celălalt, dând dovadă astfel exact de acea optică unilaterală care, ca orice optică unilaterală, este o optică eretică. Pentru că, aşa cum afirmă Fabrice Bouthillon, dacă pe de o parte este adevărat că o stângă creştină (iremediabil pelagiană şi hiliastă) "este un non-sens" asta nu înseamnă că un creştin se poate ralia la "sanctificarea *status quo*-ului, în maniera gândirii unice la care se limitează voluntar o anumită dreaptă"[17]. Pentru că împărăția nu doar "va să vină", ci este şi "deja aici", în inimă şi în Biserică. Iar Biserica este chemată să anticipeze încă de pe acum *eshaton*-ul prin transfigurarea concretului istoric. Însă Bogdan Duca care îi îndeamnă pe creştini să se țină cât mai departe de politicul iremediabil căzut[18], şi care pe cale de consecință întâmpină ideile lui Mircea Platon (care ne spune că sunt totuşi anumite lucruri pe care putem şi trebuie să le facem în lumea asta, în afară de "mătăniile nimicniciei"[19] şi vestirile

[15] Această erezie doctrinară care a pus bazele liberalismului, este completată şi pe plan strict istoric, dat fiind faptul că Reforma şi exproprierea averilor bisericeşti care i-a urmat, a reprezentat practic începutul acumulării primitive de capital şi baza pentru viitoarea expropriere şi proletarizare a țăranilor. Trebuie din nou subliniat, pentru a reafirma unitatea de principiu care reuneşte capitalismul şi marxismul, faptul că în diferite etape istorice, măsurile expropriatoare au fost luate atât de capitalişti cât şi de comunişti (aşa cum s-a întâmplat în cazul nostru). În ambele cazuri, ideea este să-i iei omului, prin varii mijloace (mai mult sau mai puțin brutale) mica proprietate care îl face să stea pe propriile picioare, pentru a-l transforma în sclav, nefericit sau fericit al "patronului", fie că acest patron este un privat sau statul.

[16] Mircea Platon şi Ovidiu Hurduzeu, Idem, p. 269

[17] Fabrice Bouthillon, Brčve Histoire Philosophique de l'Union Soviétique, Collection Commentaire Plon, 2003, p. 55

[18] Alexandru Bogdan Duca, *Îndemn electoral pentru creştini mai talibani ca mine*, http://romanianneocon.wordpress.com/2009/11/21/indemn-electoral-pentru-crestini-mai-talibani-ca-mine/

[19] Mircea Platon, *Despre câteva lucruri pe care le putem face*, ROST, nr. 69, noiembrie 2008 - http://www.rostonline.org/rost/nov2008/ortodoxul.shtml

Jean-Claude Michéa

Apocalipsei) prin activarea alarmei anti-hiliaste, anti-legionare şi anti-inchizitoriale[20], se raliază pe de altă parte pe deplin proiectului neoconservator de răspândire a democraţiei liberale şi a păcii eterne, prin intermediul agresării militare a statelor din Orientul Mijlociu. Duca porneşte de la premisa că "timpul marilor teologii politice a trecut", astfel încât "miza metafizică şi-sau teologică a politicului este acum doar apanajul ideologiilor"[21], însă nu pare să-şi dea seama că şi liberalismul pe care îl predică, ca orice "ism", este tot o ideologie : ba chiar mama tuturor ideologiilor, aşa cum demonstrează John Milbank în *Theology and Social Theory*. Mai mult decât atât, denunţând hiliasmul comunist, legionar, "platonist" etc. în numele democraţiei liberale, Duca nu realizează de fapt cât de hiliastă este democraţia liberală însăşi, hiliasmul democraţiei liberale fiind deopotrivă cel mai parşiv şi aberant, întrucât, spre deosebire de celalte forme de hiliasm, se ascunde sub masca unui pesimism antropologic care oficial denunţă orice formă de hiliasm. Şi tocmai datorită acestui anti-hiliasm (anti-utopism) de faţadă socoteşte Bogdan Duca democraţia liberală, şi expresia ei cea mai concretă, piaţa globală, ca fiind adevăratele epifanii fukuyamice ale teologiei politice creştine.

Însă după cum bine remarca Jean-Claude Michéa, paradoxul liberalismului constă în aceea că nici o filozofie politică nu are nişte premise antropologice care să fie în mod concomitent atât de pesimiste şi de optimiste, fapt în lumina căruia noua ordine mondială de după prăbuşirea zidului Berlinului, este definită de Michéa drept un "*empire du moindre mal*" care se vrea însă adorat precum o "*minunată lume nouă*". Din doctrina păcatului originar, pe care liberalismul o flutură "creştineşte" în faţa hiliasmului şi pelagianismului marxist, liberalii nu deduc însă, aşa cum o cere minimul bun simţ, necesitatea unui stat care să menţină ordinea într-o societate compusă din oameni răi şi iraţionali, ci dimpotrivă, deduc necesitatea reducerii drastice a dimensiunii statului. Sau chiar necesitatea dispariţiei acestuia din urmă, în cazul expresiilor radicale ale filozofiei liberale precum libertarianismul unui Murray Rothbart. Astfel, marele paradox (de fapt marea contradicţie) constă în faptul că, deşi aparent pornesc de la premise antropologice radical diferite de cele ale marxiştilor, liberalii ajung la concluzii extrem de asemănătoare cu cele marxiste, dacă nu chiar identice. Dacă pentru toţi filozofii politici de la Sf. Augustin la Hobbes exista o relaţie direct proporţională între gradul căderii şi dimensiunea statului, discursul liberal basculează în mod constant dintr-un repertoriu dicursiv în altul, manipulând în mod sistematic sensul cuvintelor. Acelaşi om căzut şi

[20] Alexandru Bogdan Duca, *Despre legionari*, în Cultura, nr. 239 - http://revistacultura.ro/articol.php?rezultat=4665

[21] Alexandru Bogdan Duca, *Îndemn electoral pentru creştini mai talibani ca mine* - http://romanianneocon.wordpress.com/2009/11/21/indemn-electoral-pentru-crestini-mai-talibani-ca-mine/

irațional căruia i se interzice în virtutea căderii orice încercare de a edifica o ordine dreaptă, sau măcar mai dreaptă decât actuala ordine globală neoliberală, este socotit pe de altă parte pe deplin capabil să se auto-organizeze într-o societate cu stat minimal, dacă nu chiar, în expresiile radicale ale liberalismului, într-o societate fără stat, asemănătoare cu utopica societate pe care o profețea Karl Marx. Discursul liberal este un dublu discurs, curat/murdar, augustinian atunci când se confruntă cu amenințarea comunistă, şi pelagian atunci când se confruntă cu obiecțiile conservatorului. Mai mult decât atât, noua *anti*-teologie politică (adoptată la noi de un Bogdan Duca) liberală ce demontează orice arhitectură teologico-politică care încalcă regula liberală a privatizării religiei, pe motiv că "nu din lumea asta", condusă de nişte politicieni iremediabili corupți, este creştinismul, apare la fel de paradoxală. Dacă alături de voința umană incapablă să-şi depăşească înclinațiile egoiste, rațiunea umană este incapabilă, aşa cum subliniază Hayek, atât să planifice o societate şi o economie raționale (soluția socialistă), cât şi să identifice aristocrația naturală căreia trebuie să i se încredințeze puterea politică (soluția consevatoare)[22], înseamnă în mod logic că, pentru a nu ajunge la autodistrugere, umanitatea irațională are nevoie disperată de revelație. Or, implicit, în aceste condiții, soluția liberală a separării dintre teologic şi politic cade, cel de-al doilea fiind în mod automat trecut sub oblăduirea celui dintâi, pentru a evita războiul tuturor împotriva tuturor care caracterizează starea de natură a lui Hobbes. Soluția teologico-politică, adică aşezarea comunității umane sub autoritatea unei legi de sorginte divină, mediată implicit de instituțiile religioase şi politice corespunzătoare, a fost soluția tuturor societăților umane care s-au făcut părtaşe "celei mai mari intuiții din toate timpurile, doctrina păcatului originar", aşa cum o numea spre sfârşitul vieții Max Horkheimer[23]. După cum bine au observat partizanii şcolii teocratice franceze, Maistre şi Bonald, o argumentație coerentă ar funcționa în felul următor: a) dacă omul este înclinat spre rău, atunci el are nevoie de un stat care să-l apere pe om de propria-i răutate şi de răutatea celorlalți. Iar dacă, b) aşa cum afirmă Hayek în textul menționat mai devreme, nimeni nu are autoritatea să decidă cine sunt oamenii superiori care trebuie să ne conducă, fapt care presupune că toți oamenii sunt în mod natural egali în incapacitatea lor de a distinge între bine şi rău (singura egalitate pe care sunt dispuşi să o recunoască liberalii, căci o astfel de egalitate nu obligă la nimic), înseamnă că în ultimă instanță, atât omul cât şi statul au nevoie de c) Dumnezeu care să-i lumineze! Altminteri, singura alternativă la soluția teologico-politică este atât războiul tuturor împotriva tuturor cât şi lipsa completă de criterii de judecată, atât pentru stat cât şi pentru om, adică nihilismul generalizat[24]. De aceea, Joseph

[22] Friedrich Hayek, *Why I Am Not a Conservative*, http://www.lewrockwell.com/orig6/hayek1.html

[23] Max Horkheimer, *Théorie Critique*, Paris, Payot, 1978, pp. 360-361

[24] Thomas Hobbes a fost infinit mai sincer şi mai coerent decât John Locke. Hobbes a dedus din răutatea absolută a omului suveranitatea absolută. John Locke a dedus dintr-o stare de natură extrem de ambiguă, deopotrivă idilică şi potențial hobbesiană, necesitatea unui stat minimal, care să apere apoi cu orice preț o ordine socială deloc idilică pentru majoritatea celor deproprietăriți de revoluțiile agrară şi industrială (care chipurile ar fi fost săraci, în opinia lui John Locke, nu pentru că au fost expropriați ci pentru că au fost leneşi în starea de natură) şi să apere proprietatea obținută în mod abuziv de expropriatori (care chipurile ar fi obținut-o, în opinia aceluiaşi John Locke, prin muncă, în starea de natură). Aceasta este în opinia mea sursa dublului discurs, optimist/pesimist, profund incoerent, pe care l-au practicat întotdeauna liberalii şi care nu este nimic altceva decât sofism pus în slujba câştigului, sau mai bine zis a furtului. Pentru această ideologie, omul concret definit de relația dinamică dintre libertate şi har nu există, fiind în schimb redus la statutul de funcție convertibilă într-un dicurs interesat, fapt care revelează antropologia liberală drept o caricatură sofistică a antropologiei creştine. Această ambiguitate (oameni egoişti care realizează prin egoismul lor o societate bună) se vrea de altfel rezolvată prin providența secularizată a lui Adam Smith, mâna invizibilă, o caricatură a providenței creştine. Însă mâna invizibilă este la fel de invizibilă, ergo nedemonstrabilă, ca şi orice altă providență; nu poate fi dovedită prin vreun exemplu istoric concret. Dimpotrivă, mâna "invizibilă" care a însoțit de la bun început capitalismul, instituindu-l, impunându-l, reglementându-l şi apărându-l de propriile lui consecințe, cât şi de furia populară, a fost cât se poate de vizibilă: a fost mâna statului, stat încăput el însuşi, atunci ca şi acum, pe mâna unei caste de spoliatori.

de Maistre afirma că, în ultimă instanţă, avem de ales între *Catholicisme* şi "*rienisme*" (nihilism). Tot astfel, John Milbank afirmă că nihilismul postmodern este expresia cea mai făţişă şi mai consecventă a ereziei moderne de bază, liberalismul, la fel cum actuala ordine economică neoliberală globală, scenă a jocului haotic, brownian, în care se intersectează nenumărate forţe brute al căror unic criteriu este nietzscheana voinţă de putere, reprezintă la rândul ei, în opinia lui Milbank, cea mai fidelă expresie a nihilismului postmodern[25]. Numai dintr-o perspectivă nihilistă asupra lumii poţi afirma concomitent, precum *blogger*-ul neoconservator autohton cu care polemizez, că politicul este inerent rău şi că "a privi politicul din punct de vedere teologic este chiar riscant, întrucât «dăm lumii acesteia mai mult decât i se cuvine»"[26]. Sau cel puţin, pentru a ne reîntoarce la situarea ortodoxă între nestorianism şi monofizism, nu este cu nimic mai puţin riscant decât a-ţi refuza perspectiva teologică asupra politicului.

Alierea principială a Bisericii cu democraţia liberală e imposibilă

Nu este însă mai puţin adevărat că, spre deosebire de celelalte experimente politice ale modernităţii, precum cele totalitare, democraţia liberală s-a dovedit până în prezent a fi cea mai puţin nocivă, iar negarea acestui fapt nu poate fi decât iresponsabilă. Dar acest lucru nu se datorează *principiilor* democraţiei moderne şi ale liberalismului, principii care, dimpotrivă, se fac vinovate în mare măsură de emergenţa sistemelor totalitare, sisteme totalitare care au avut "meritul" de a fi urmat aceste principii în mod consecvent. În schimb, pentru liberal, definitorie este incapacitatea de a trage concluziile care rezultă logic din premisele asumate. Din acest punct de vedere, dacă o alianţă de circumstanţă a Bisericii cu democraţia liberală este posibilă şi chiar binevenită, în anumite circumstanţe istorice (spre exemplu cazul *Solidarităţii* poloneze din anii '80), o alianţă de principiu nu este posibilă, Biserica fiind chemată să exercite o reflecţie critică, adică profetică, asupra modernităţii, reflecţie care nu se poate amorsa decât din afara modernităţii, de pe poziţiile tradiţiei. O critică de substanţă creştină a totalitarismului nu se poate face de pe poziţiile democraţiei liberale, ci dimpotrivă, trebuie să treacă printr-o critică a democraţiei liberale în particular şi a modernităţii în general. Cu atât mai mult este acesta cazul pentru teologia orotodoxă, care, dincolo de critica modernităţii trebuie să-şi asume şi critica Occidentlui. După cum afirma părintele Florovsky, teologia ortodoxă are misiunea de "a diagnostica", în duh co-pătimitor, nu prin acuzaţii facile, "tragedia religioasă a Occidentului'[27], tragedie din care s-a născut modernitatea, cu toate avantajele şi dezavantajele ei.

Liberalismul şi democraţia nu sunt acelaşi lucru, democraţia liberală fiind la rigoare un compus incoerent, iar din punct de vedere structural şi istoric, democraţiile liberale experimentează o continuă tensiune între elementul democratic (egalitar) şi cel liberal (individualist)[28]. Însă această incoerenţă aparentă tăinuieşte de fapt atât înţelepciunea practică a antichităţii, cât şi reflexul ortodox de aşezare pe calea de mijloc. În formă pură, liberalismul sacrifică egalitatea în numele libertăţii câtorva, cei pe care logica dar-

[25] De altfel, în linia filozofiei marxiste a istoriei şi a "teodiceei" marxiste, tot mai mulţi reprezentanţi ai stângii postmoderne trec la o apologie făţişă şi cinică a potenţialului "emancipator" al unui capitalism, de a cărui violenţă sunt altminteri cât se poate de conştienţi, dar care este în ultimă instanţă socotit ca providenţial de către aceşti gânditori postmoderni, întrucât distruge toate instituţiile tradiţionale (familie, biserică, şcoală, naţiune), "iremediabil fasciste".

[26] Alexandru Bogdan Duca, *Îndemn electoral pentru creştini mai talibani ca mine*, http://romanianneocon.wordpress.com/2009/11/21/indemn-electoral-pentru-crestini-mai-talibani-ca-mine/

[27] Georges Florovsky, *Ways of Russian Theology*, Nordland Publishing Company, Belmont, Massachusetts, 1979, volumul II, p. 302

[28] A se vedea în acest sens excelenta analiză a lui Jean-Yves Pranchere, în monumentalul său volum dedicat gândirii lui Joseph de Maistre – Jean-Yves Pranchere, *L'Autorité contre les Lumičres: La Philosophie de Joseph de Maistre*, Librairie Droz, Genčve, 2004, pp. 63-75

winistă a pieței îi declară învingători, și înțelege libertatea ca exercitare arbitrară a puterii prin intermediul mecanismelor aceleiași piețe. Din acest punct de vedere, nazismul nu este decât expresia ultimă a darwinismului inerent economiei politice britanice. În formă pură, democrația sacrifică libertatea minorității în numele voinței generale (iar în termeni concreți, voința generală a lui Rousseau sfârșește întotdeauna cu dictatura unui singur om), și demnitatea tuturor în numele egalității, înțeleasă nu ca egalitate ontologică în fața lui Dumnezeu, care să se împace cu o ierarhie naturală a virtuților și competențelor în lumea aceasta, ci ca egalitate în mediocritate. Din acest punct de vedere, revoluția bolșevică este într-adevăr continuarea revoluției franceze. În mod concret însă, într-o mai mică sau mai mare măsură, democrațiile liberale au funcționat și continuă să funcționeze în spiritul unei moderații aristotelice, care contrabalansează elementul liberal cu cel democratic și viceversa, moderație esențialmente conservatoare care a funcționat ca un antidot la reducționismele ideologice de tip totalitar. Și nu doar instituțiile și valorile lumii "post-creștine" se adapă încă, din ce în ce mai dificil ce-i drept, din surse antice și creștine (creștinsimul preluând de altfel și desăvârșind moștenirea antichității clasice) ci însuși omul de rând este capabil să reziste variilor inginerii sociale coordonate de "elitele intelectuale", în măsura în care rămâne ancorat într-un bun simț tradițional, de extracție premodernă. După cum remarca de altfel Leo Strauss la finalul unui eseu intitulat *Three Waves of Modernity*, "din criza teoretică a democrației liberale nu rezultă cu necesitate și criza practică a acesteia, întrucât superioritatea democrației liberale în raport cu comunismul, stalinist sau post-stalinist, este îndeajuns de evidentă. Și mai presus de toate", deși la fel ca și comunismul, democrația liberală își are originea în primul (Hobbes și Locke) și al doilea (Rousseau) val al modernității (potrivit lui Strauss, originea fascismului

se situează în cel de-al treilea şi ultimul val al modernităţii, reprezentat de filozofia lui Friedich Nietzsche, aceeaşi filozofie care rămâne piatra de temelie a filozofiei postmoderne) "spre deosebire de comunism şi fascism, democraţia liberală primeşte un puternic sprijin din partea unui mod de gândire care nu are nimic în comun cu modernitatea: gândirea premodernă a tradiţiei noastre occidentale."[29]Virtuţile democraţiei liberale nu se datorează modernităţii care a produs democraţia liberală, ci există (persistă) în ciuda unei modernităţi incapabile, aşa cum remarca Charles Péguy, de a se defini prin altceva decât prin opoziţia faţă de tradiţie, prin pura negare, lipsită, asemenea răului (în înţelegerea teologică a acestuia), de orice conţinut ontologic. Drept pentru care, orice rezistenţă autentică în faţa devierilor totalitare ale modernităţii nu poate să fie decât de extracţie premodernă, *ergo* de esenţă conservatoare.

Şi totuşi, oare nu este deloc problematică suprapunerea opţiunii consevatoare şi a credinţei ortodoxe? Este. Însă putem fi deopotrivă ortodocşi şi conservatori atâta timp cât, în ultimă instanţă (şi, pentru a nu se prăbuşi în istoricism, orice gândire politică necesită un fundament ultim metafizic) suntem conservatori într-o ţară ca România, majoritar ortodoxă, şi ortodocşi oriunde altundeva ne-am afla (New York, Beijing, Teheran), adică implicit "revoluţionari" în afara spaţiului ortodox (desigur, cu discernământ, de data asta nu atât conservator cât ortodox), aşa cum Creştinismul a fost de la bun început "revoluţionar". Aşa cum observa acelaşi Leo Strauss, conservatorul care nu este capabil să opună universalismului iluminist o concepţie rivală a universalului, ci doar concretul istoric, se îndreaptă cu paşi, poate înceţi, dar siguri, către fundătura relativismului istoricist, adică către fundătura postmodernităţii[30]. Autenticul instinct conservator poate să încetinească declinul lumii moderne. Însă lumea nu poate fi salvată decât în chip miraculous, de către Dumnezeul cel adevărat, de către Dumnezeul răstignit şi înviat.

Aşa cum arată John Milbank, "universalismul creştin care afirmă integrarea în Biserică ca indispensabilă pentru mântuire" (*extra Ecclesiam nulla sallus*, cum spune Sfântul Ciprian), "presupune că alte grupuri religioase şi sociale, oricât ar fi de virtuoase în propriii lor termeni, se află însă în cele din urmă pe calea către pierzanie, astfel încât, o pretenţie gigantică (şi implicit extrem de incorectă politic – *nota mea*) de a fi capabil să citeşti, să critici, să spui ce anume se întâmplă în alte societăţi omeneşti, este absolut integrală naturii Bisericii Creştine"[31]. Putem aşadar să fim ortodocşi şi conservatori *doar dacă suntem conservatori* (într-un context particular) *pentru că suntem ortodocşi, nu şi dacă suntem ortodocşi pentru că suntem conservatori*, naţionalişti, agrarieni, romantici, eminescieni sau orice altceva. Putem fi ortodocşi şi conservatori doar în măsura în care pornim de la premisa că Ortodoxia este întâi de toate adevărul universal şi doar apoi specificul nostru naţional, specific naţional care are valoare doar pentru că este adevărul întrupat. Ca atare, Ortodoxia nu opune globalizării contemporane specificul local, ci o concepţie rivală a universalităţii, însă una care spre deosebire de actuala globalizare, pură lichiditate, este capabilă să se întrupeze. Ortodoxia, ca şi orice altă religie, nu poate supravieţui decât dacă se dovedeşte capabilă să joace nu doar defensiv ci şi ofensiv. În acest sens, *wikiprofeţia* (aşa cum o numea Mircea Platon) lui Mihail Neamţu, "Creştinismul mileniului III va fi urban sau nu va fi deloc", trebuie corectată. Creştinismul mileniului III va trebui să lupte, ca şi Creştinismul mileniului I şi II pe toate fronturile (urbane, rurale, submarine etc.) pe care i le va încredinţa Dumnezeu. Iar dacă acest lucru nu va fi posibil fără pervertirea mesajului creştin, adică mai clar spus, dacă adevăratul Creştinism nu va mai fi posibil în lumea aceasta, nu trebuie să ne temem, pentru că nu Creştinismul nu va mai fi, ci mileniul III, şi odată cu acesta veacul, nu vor mai fi. Iar Dumnezeu va fi "totul în toţi" (1 Corinteni 15, 28).

[29] Leo Strauss, Three Waves of Modernity, în *An Introduction to Political Philosophy*, Wayne State University Press, Detroit, 1989, p. 98

[30] Cu privire la riscul basculării din conservatorism în postmodernism, extrem de relevant este capitolul din *Natural Right and History* pe care Strauss îl dedică analizei gândirii lui Edmund Burke

[31] John Milbank, *Idem*, p. 390

Zorica Lațcu – Sacrul încarcerat

Despre poeta Zorica Lațcu (Maica Teodosia) cunoaștem puține date, din două motive: datorită faptului că a fost considerată o poetă minoră sau o colaboratoare „incidentală" a revistei Gândirea și pentru că opera sa poetică a fost trecută la „index". Dacă ținem cont de perioada în care aceasta a debutat, ne dăm seama că motivele au fost de ordin politic și ideologic.

Cristina Nemeș

Pentru că poeta Zorica Lațcu debutează și publică în paginile revistei *Gândirea*, ea este trecută, alături de alți colaboratori ai revistei, în diferitele studii care analizează revista și doctrina acesteia. Însă, dacă analizăm aceste studii, vom observa că paginile destinate poetei sunt foarte modeste. Lirica sa este analizată superficial, dintr-un simplu motiv: în acea perioadă, a regimului comunist, era total interzis a crede în existența lui Dumnezeu și, mai mult, de a vorbi despre Dumnezeu.

Astfel, dacă luăm monumentala operă a lui D. Micu[1], vedem cât de subțire este acest capitol, în primul rând și cât de puține sunt rândurile dedicate poetei, în al doilea rând.

Capitolul se intitulează „Poeți de alte orientări" și sunt amintiți: Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Al.Philippide, Demostene Botez, Emil Isac, Ion Marin Sadoveanu, Ion Vinea etc, dar numele poetei noastre nu apare menționat. Anul apariției studiului nu ne indică altceva decât că cei de la conducere ar fi cenzurat cu siguranță tot ceea ce nu ar fi fost în concordanță cu ideologia partidului.

În pagina indicată la subsol și, în care poeta ne este prezentată, observăm că singura poezie „analizată" este „Pescarul", poezie care a fost publicată în paginile revistei *Gândirea*, dar care care nu are tematică religioasă.

Autorul referindu-se la poezie menționează că: „evocă icoane și episoade antice" și „spre diferență de producția mai tuturor autorilor tratați în acest capitol, versurile(...) și ale Zoricăi Lațcu sunt fără atingere cu tradiționalismul".

Așadar, autorul o detașează pe Zorica Lațcu de tradiționalism, fiind mai degrabă o poetă modernistă, datorită viziunii sale, dar și a formelor poetice utilizate în poezia menționată: „(...)sobrelor cadențe, hexametrice în majoritate...".[2]

Motivul „analizei" și prezentării datelor mai mult decât modeste de către autor este explicat astfel: „Aderentă, total sau parțial, la structurile tradiționaliste (sau doar tradiționale), producția

[1] D.Micu, *"Gândirea"și gândirismul,* Ed.Minerva, București, 1975, p.669-670.
[2] Idem. *op. cit.*, p.669.

altor colaboratori ai *Gândirii*, achiziţionaţi în etapa finală a existenţei sale, nu va face obiect de analiză. Aceasta nu numai fiindcă un examen critic e altceva decât un inventar bibliografic, dar şi pentru că atragerea cu orice preţ în sfera cercetării a tuturor textelor apărute în revistă n-ar face decât să dilate descripţia, fără a duce la o îmbogăţire şi nuanţare a observaţiilor. Debutanţii, cei mai mulţi şi ca atare dependenţi de modele, alţi autori cu oarecare experienţă, vrednici (unii) de interes, însă colaboratori incidentali ai *Gândirii*, alţii, în fine, simpli versificatori, neglijabili, semnatarii încă nemenţionaţi pot doar oferi noi exemple pentru ilustrarea unor constatări deja formulate şi validate prin citate îndeajuns de edificatoare spre a nu fi cazul să mai apelăm şi la altele".[3]

Din cele spuse până acum ne dăm seama că intenţia autorului a fost aceea de a oferi o analiză a liricii poetei şi nu o fişă bibliografică, pe de-o parte, iar pe de altă parte, atât debutanţii, cât şi autorii incidentali ai *Gândirii*, pot fi doar menţionaţi sau oferiţi ca exemple.

Cercetând mai departe, de exemplu, opera monumentală a lui George Călinescu[4], autorul prezintă în paginile sale „Tradiţionaliştii" şi "Ortodoxiştii", vorbind şi despre revista *Gândirea*[5] [„vrea să realizeze faza propriu-zis mistică", „gândiriştii, precum am văzut, s-au mărginit unii la pura iconografie în care îngerul e un element capital (V.Voiculescu, Demian, N.Crainic...)]", însă despre poeta Zorica Laţcu nu aminteşte nimic.

Nici Ov. S. Crohmălniceanu în opera sa[6] nu aminteşte nimic despre poeta Zorica Laţcu.

Nici cercetările mai recente, cum e studiul[7] lui Iulian Boldea, nu fac referire la poeta Zorica Laţcu.

Mergând mai departe, Mircea A. Diaconu se întreabă retoric într-un studiu[8]: „Cine sunt, ne întrebăm azi, Ion Buzdugan, Ion Romanescu, Florin Creţeanu, Sergiu Grosu, Zorica Laţcu, Constantin Câmpeanu, Ion Potopin, I. Alexandrescu?"

Recunoaşterea valorii

Valeriu Anania mărturiseşte, în *Memorii*, despre poetă că făcea parte dintre membrii cenaclului literar care avea loc în casa soţilor Mureşan, alături de Lucian Blaga,Victor Papilian, Francisc Păcuraru, Titus Ţifu şi alţii. Despre Zorica Laţcu, Valeriu Anania spune: „Pe lângă o minte foarte lucidă şi o bogată cultură clasică, Zorica avea şi un talent real, unul dintre talentele pierdute, risipite, alungate în anonimat[9]".

La rândul său, părintele Teofil Pârâianu afirma: „Zorica Laţcu a fost o mare poetă Mistică, care se înscrie în rândul celor care au scris poezie religioasă modernă"[10].

În cunoscuta sa lucrare *Gândirea. Indice bibliografic adnotat*[11] Emil Pintea notează la poziţia 2566 şi la poziţia 902 colaborarea poetei la revista Gândirea.

Cercetând în paginile revistei *Gândirea* observăm că apariţia volumului său de debut *Insula albă* (Sibiu, Ed.Dacia Traiană,1994) este elogiată de către mentorul revistei Nichifor Crainic.[12]

Cum a fost bine primit şi ciclul de poezii "Epitafuri antice": Captivul, Trecătoarea, Atheniana,

3 Idem.,*op.cit.*,p.670.

4 George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1941.

5 Idem. *op.cit.*, p.801-802.

6 OV.S.Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, Ed.Universalia, Bucureşti, 2003, p 15.

7 Iulian Boldea, *Istoria didactică a poeziei româneşti*, Ed.Aula,Bucureşti, 2005,p.373.

8 Mircea A.Diaconu, *Poezia de la"Gândirea"*, Ideea Europeană,Bucureşti, 2008,p.100.

9 Anania, Valeriu, *Memorii*, Ed.Polirom, Iaşi, 2008.

10 Interviu realizat la Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus cu părintele Teofil Pârâianu în data de 22.06.2009.

11 Emil Pintea, *Gândirea. Indice bibliografic adnotat*, Ed.Echinox,Cluj Napoca,1998,p.41,139.

12 A se vedea revista *Gândirea*,.23,nr.4-5,aprilie-mai 1944,p.274.

Pescarul[13], Vergilius, Melissa către Diodor, Lydia către Caius[14] şi, nu în ultimul rând, *Epithalam[15]* şi *Ectenie.[16]*

În *Gândirea* a publicat relativ puţine poezii, dar important este că acestea depăşesc sfera tradiţionalismului, apropiindu-se mai mult de modernism, tocmai datorită tehnicii poetice folosite.

Se ştie că Părintele Teofil Pârâianu s-a ocupat de reeditarea operei poetice a Zoricăi Laţcu.[17] Prima ediţie (2000) a fost înbunătăţită în anul 2008, cu o contribuţie substanţială a Pr. Cornel Toma, în primul rând prin comasarea celor trei volume *Insula Albă* (Ed.Dacia Traiană, Sibiu, 1944), *Osana Luminii* (Ed. Episcopiei Cluj, 1948) şi *Poemele iubirii* (Ed. Ramuri, Craiova,1949) şi, în al doilea rând, prin reluarea poeziilor publicate în revista „*Gândirea*".

Despre această ediţie părintele afirmă: „Au fost selectate aici cu multă rigoare poeziile reprezentative atât din punct de vedere tematic, cât şi sub aspect tehnic şi stilistic. Considerăm că această ediţie prezintă într-un mod admirabil şi cu multă fidelitate viziunea poetică a maicii Teodosia, tehnica şi stilul poetic, dar mai ales concepţia sa profund teologică şi mistică despre lume şi viaţă".[18]

După cum am spus, opera poetei se află în patru manuscrise. *Primul manuscris*[19] conţine volumele de poezii *Poemele iubirii* şi *Icoane pentru paraclis*, poezii inedite închinate Maicii Domnului, scrise în mănăstirea Vladimireşti, în 1953, poezii dedicate maicii Mihaela şi scrisori. *Al doilea manuscris*[20] conţine traducerea parţială a *Imnelor iubirii divine ale sfântului Simeon Noul Teolog* şi un volum de versuri constituit din 101 poezii, intitulat *Din pribegie*. Poeziile au fost scrise între 1958-1963. *Al treilea manuscris*[21] cuprinde: un poem numit „Grădina Doamnei", închinat României creştine, şi 113 poezii dedicate vieţii mănăstireşti şi istoriei poporului român. Poeziile au fost scrise în perioada 1949-1954 în mănăstirea Vladimireşti şi în localitatea Gurguieşti. *Al patrulea manuscris*[22] cuprinde 87 de poezii închinate frumuseţii cosmosului, istoriei poporului român şi poeme axate pe teme teologice.

În *Ţie Doamne îţi voi cânta. Poezii*, operă aflată într-un manuscris dactilografiat[23], avem părerea, unanim acceptată, că opera poetei se înscrie în modernitate.

„Prin bunăvoinţa nouei dar bunei mele, prietene, Veturia Vancu, am luat cunoştinţă de opera poetică a Zorichii Laţcu (Maica Teodosia).

După umila mea părere a scris – şi desigur va mai publica – cele mai frumoase versuri din literatura română modernă". (Radu D. Rosetti, la Sibiu 15 august 1955, Sfânta Maria). Notă la care sunt adăugate ulterior: „P.S. Cu o mică observaţie: că, pentru a nu deveni monotonă, Muza D.-Sale, ar trebui plimbată şi prin lumea păgână şi păcătoasă.

P.S.bis. După un an, ba nu, doi, recitindu-i opera adaog că, dacă aş fi tânăr şi m-aş putea deplasa, m-aş duce s-o cunosc." (Radu D.Rosetti, la Sibiu 4 august 1957).

"E plină lumea şi istoria de stihuitori, de versuitori şi de fabricanţi de versuri. Uneori, rar de tot, mai întâlneşti şi câte un adevărat poet, din mila lui Dumnezeu, care cântă simplu, ca paserile cerului, simplu, măreţ, divin. Maica Teodosia este din rândurile acestor puţini dăruiţi de Cel de Sus

13 A se vedea în revista *Gândirea* - 20,nr.8,octombrie 1941,p.429-430.

14 A se vedea în revista *Gândirea* - 20,nr.9,noiembrie ,1941,p.498-499.

15 A se vedea în revista *Gândirea* - 21,nr.1,ianuarie,1942,p.30-31.

16 A se vedea în revista *Gândirea* - 23,nr.6,iunie-iulie,1944,p.262.

17 Ediţiile folosite:"*Insula Albă*"şi"*Osana Luminii*",reeditate în anul 1999 la Ed.Semne din Bucureşti şi"*Poezii*",în 2000(Ed.I),Ed.Sofia,Bucureşti şi"*Poezii*",2008(Ed.A-II-a),Ed.Sofia,Bucureşti.

18 Pr.Cornel Toma,*Notă asupra ediţiei* în volumul Poezii,Zorica Laţcu Teodosia,Ed.Sofia,Bucureşti,2008,p.8.

19 *Primul manuscris* al poetei se află la Biblioteca Astra din Sibiu(CXCII/94,nr.inv.31647).

20 *Al doilea manuscris* al poetei se află la Biblioteca Astra din Sibiu(CXCII/92,nr..inv.31645).

21 *Al treilea manuscris* al poetei se află la Biblioteca Astra din Sibiu(CXCII/91,nr.inv.31644).

22 *Al patrulea manuscris* al poetei se află la Biblioteca Astra din Sibiu(CXCII/93,nr.inv.31646).

23 Zorica Laţcu,*Ţie Doamne îţi voi cânta. Poezii*, operă aflată în manuscris dactilografiat la biblioteca mănăstirii Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus.

cu altceva decât cu «talent poetic», şi anume cu inspiraţie de proroc, cu duh de apostol şi cu devotament de evanghelist al «Frumosului» paradisiac.

Sibiu 17 decemvrie 1958 (o zi aniversară, care mie îmi readuce în minte şi în suflet o adevărată minune Dumnezeiască). Prof. Onisifor Ghibu".

„Ca semn al osebitei mele preţuiri pentru poezia religioasă a Zorichii Laţcu i-am publicat la Cluj un caiet de poezii: *Osana Luminii.*

Sibiu, 5.IX.1957. Nicolae (Colan)."

Despre poeziile sale aflăm din articolul „*Cine este Maica Teodosia*[24]", semnat Nelu Baciu, că nu au avut circulaţie după 1948-1949, din pricină că erau poezii religioase sau poezii scrise de o poetă care a ajuns călugăriţă la Vladimireşti. Din această pricină cărţile i-au fost interzise, poeziile i-au fost aşezate la fondul de documentare şi au putut fi citite cu aprobare specială (...) minunata poezie scrisă de Maica Teodosia, n-a fost de circulaţie, n-a fost cunoscută".

În ceea ce priveşte contribuţia sa la traduceri, avem următoarele opere:

1. *Origen. Scrieri alese*, partea I, din lucrările exegetice la Vechiul Testament, col. PSB 6, trad. Pr. Teodor Bodogae, Nicolae Neaga, Zorica Laţcu Teodosia, studiu introductiv şi note Teodor Bodogae, Ed.IBMBOR, Bucureşti, 1981.

2. *Origen. Scrieri alese*, partea a-II-a, Exegeze la Noul Testament, Despre rugăciune, Filocalia, col.PSB 7, trad. Pr. Teodor Bodogae, Nicolae Neaga, Zorica Laţcu Teodosia, studiu introductiv şi note Pr.Teodor Bodogae, Ed.IBMBOR, Bucureşti, 1982.

3. *Origen. Scrieri alese*, partea a-IV-a, Contra lui Celsus, col.PSB 9, studiu introductiv, trad. şi note de Pr.Teodor Bodogae, colaboratori N.Chirică, Teodosia Laţcu, Ed.Ibmbor, Bucureşti,1984.

4. Participă şi colaborează la realizarea *Dicţionarului limbii române* al Academiei române şi pregăteşte bibliografia pentru revista „Dacă-Romană" şi pentru Buletinul Institutului de lingvistică unde a fost preparator.

5. A tradus parţial din *imnele şi cuvântările Sf. Simeon Noul Teolog*(lucrare care se află încă în manuscris), poezii care nu au ajuns să fie publicate decât mai târziu, din motive politice, apărute doar în ziare bisericeşti („Telegraful Român" de la Sibiu). Aici, pe când pr. Papuc Gheorghe era redactor la acest ziar, îi solicita poetei să compună poezii religioase cu teme precise.

6. A mai tradus *Minunile Maicii Domnului* şi *Parabolele Domnului de arhim. Serafim Papacostea*, precum şi *Viaţa Maicii Domnului* – o compilaţie patristică. Alături de „Grădina Doamnei" şi „Întoarcerea fiilor risipitori", zeci de cuvinte de zidire şi Scrisori duhovniceşti, în marea majoritate inedite.

Aceste traduceri s-au făcut la îndemnul pr. Arsenie Boca şi cu ajutorul pr. Bodogae T., făcând parte din colectivul de traducere.

Prin invocarea argumentelor de mai sus doresc să aduc în prim plan importanta contribuţie a poetei la lirica religioasă românească, precum şi date noi biografice menite să îmbogăţească studiile existente.

Repere biografice

Poeta s-a născut pe 17 martie 1917, în localitatea Mezötur din Ungaria, unde părinţii săi erau refugiaţi de război. Copilăria şi adolescenţa le petrece la Braşov. Tot aici absolvă şcoala primară şi liceul. În anul 1936, obţine diploma de bacalaureat cu rezultate deosebite. Între anii 1936-1940, urmează cursurile Facultăţii de Filologie din Cluj, secţia filologie clasică-limba greacă şi latină, şi filologie modernă – limba şi literatura franceză.

În anul 1941, a fost numită preparator universitar la Institutul Român de Lingvistică.

Debutează cu versuri închinate mamei, acestea fiind premiate. Tot în această perioadă debutează la revista *Gândirea.* În anul 1948, Zorica Laţcu intră în viaţa monahală cu numele de Teodosia, în mănăstirea Vladimireşti din judeţul Galaţi.

În anul 1955, mănăstirea este desfiinţată, iar călugăriţele arestate. În anul 1956, poeta va fi arestată de către securitatea comunistă, din motive politice, şi va face închisoare timp de trei ani la Miercurea Ciuc şi Jilava.

Între anii 1970-1990, va locui la Braşov şi, în

[24] Baciu, Nelu, *Cine este Maica Teodosia?* în Maica Teodosia (Zorica Laţcu) pe situl: www.literaturasidetentia.ro

acest timp va colabora cu prof. Teodor Bodogae la traduceri din scrierile sfinților părinți în colecția PSB.

În anul 1990 se întoarce la mănăstirea Vladimirești. În data de 8 august 1990, s-a mutat la Domnul.

Întreaga sa istorie se află consemnată în lucrarea „*Grădina Doamnei*", operă aflată în manuscris. Cercetând această operă găsim următoarea mărturisire a poetei în anul 1985: „Mărturisesc că activitatea mea poetică are importanță numai întrucât am fixat în forme ușor inteligibile Lucrarea Măicuței noastre Veronica și a Părintelui Ioan. Nu am nici un merit care să fie al meu. Totul este datorat încadrării mele spirituale la Vladimirești!

Vreau să fiu bine înțeleasă în cele ce afirm. Poate rămânând în lume, cu talentul pe care l-am avut, aș fi ajuns o poetă cunoscută și apreciată. Dar arta mea n-ar fi fost necesară nimănui, nici chiar mie. N-aș fi fost citită decât cu trecere de vreme.

Pe când, făcând din arta mea, o expresie fidelă a Vladimireștiului, am lăsat poporului meu documente despre această lucrare, tocmai în vremuri când Mănăstirea era desființată și soborul împrăștiat".

O altă notă: „Dacă aș fi de acord să fardez poeziile pentru ăștia (oficialii vremii) de la putere, ce mai vremuri aveam, ce mașină aș fi avut la scară (...)".

Tot acolo vin să completeze tabloul mărturiile altor creștini. „Am cunoscut-o pe maica Teodosia în anul 1947, la mănăstirea Brâncoveanu-Sâmbăta de Sus. Aveam doar 10 ani, eram cu mama mea(...) era în grupul tinerelor intelectuale din apropierea Părintelui Arsenie Boca. La hram (Izvorul Tămăduirii sau Sfânta Maria) o fetiță de liceu a recitat o poezie compusă de Zorica Lațcu – licențiată în filologie –, care începea: „La Mănăstirea Brâncoveanu/ și-a revărsat Dumnezeu harul".(...) În perioada 1954-1955, Sfânta Mănăstire a fost desființată. Maica Teodosia a fost arestată împreună cu comitetul de conducere al mănăstirii. În prima perioadă de domiciliu obligatoriu, a locuit la Brașov și era obligată odată pe lună, să se prezinte la Tribunalul Militar din Constanța." (familia Vlad din Brașov).

Despre perioada anchetelor și a detenției: „În mănăstire cât am stat,1954-1955, prea puțin am cunoscut-o pe Maica Teodosia. Adevărata prietenie am avut-o în pribegie, când maica a fost judecată de Tribunalul Militar din Constanța. După arestare, au ținut-o o vreme în securitatea din Galați. În timpul nenumăratelor anchete despre diferitele probleme legate de măicuța Veronica și de mănăstire, maica i-a înfruntat pe toți, dar după multe torturi diabolice, nu a mai rezistat și a căzut la pat, în Securitate. Atunci, ei au eliberat-o și o chemau la proces ,tocmai la Constanța. Atunci am însoțit-o, că nu se putea descurca singură" (Maica Matroana, de la mănăstirea Vladimirești).

"(...) Ne mai povestea apoi din cadrul anchetelor cum le zicea procurorilor:«Nu sunteți dv.în măsură să judecați Vladimireștiu!l»" (Părintele Sebastian Dediu, de la mănăstirea Sihastru).

"Era prin octombrie 1955. Mă aflam încă din ianuarie, singur, într-o celulă din subsolul Ministerului de Interne. (...) Devenisem subiectul unei anchete înscenate a securității. Am fost torturat o zi și o noapte; în acest timp am leșinat de mai multe ori și pentru a-mi reveni în fire eram udat cu apă. Neputând să mă țin pe scaun, am fost

legat de el. Spre seară, sunt dus într-o celulă unde însă nu reuşesc să aţipesc. (...) În această stare de degringoladă psihică, aud din celula vecină un glas cristalin de femeie. Nu se înțelegea ce spune. (...) Am pus urechea de uşa metalică; n-am descifrat nimic, dar din unduirile şi inflexiunile vocii se putea constata că nu era tremurătoare, nici desnădăjdiută şi nici plângătoare, ci părea mai degrabă o rugă stenică şi reconfortantă. (...) Făcusem corp comun cu uşa, simţind inconştient că dincolo de ea străbate un glas de înger de la care acum aud din nou cuvintele: «Maica Domnului». M-am aşezat pe marginea patului de beton şi m-am trezit cu lacrimi odihnitoare în ochi. Ora era târzie. În timp ce gardianul era ocupat, am ciocănit uşor în perete improvizând un alfabet „suis generis", greoi, neştiind morse. Litera „a" - o bătaie,"b" - două bătăi şi aşa mai departe. Mi s-a răspuns. Am aflat că vecina mea se numeşte Teodosia şi că era călugăriță la mănăstirea Vladimireşti. Nu ştiam că mănăstirea fusese desființată, iar o parte din maici au fost arestate împreună cu Părintele Ioan Iovan, iar celelalte au fost alungate din mănăstire. (...) Au trecut anii şi cu cele bune ale lor, iar după anul 1990 am aflat un lucru care m-a uluit. Maica Teodosia, care încercase atunci care să mă lumineze, (...) nu era alta decât poeta creştină Zorica Laţcu, formată în cadrul spiritual al revistei *Gândirea*" (Traian Popescu, fost deținut politic).

O poetă mistică prin excelență

În ceea ce priveşte receptarea poeziei, există opinia generală că poeta Zorica Laţcu este o poetă mistică prin excelență şi că lirica sa se înscrie în linia modernistă. Tematica principală a liricii sale este relația omului cu Dumnezeu. În jurul acesteia se țes toate creațiile sale care vizează convorbirea cu Dumnezeu, rugăciunea, definirea rugăciunii, raportul Mire – Mireasă, specific viziunii creştine, toate culminând cu Iubirea Lui Dumnezeu. Se regăseşte în opera sa o căutare a lui Dumnezeu,

Asemeni lui Arghezi, dar, spre deosebire de acesta, poeta îl şi găseşte şi, trăieşte prin El, trăire pe care o numim mistică. "Vino, Preaiubite-al meu,/ Pe sub bolți de curcubeu,/ Dă-mi aripi de Heruvim,/ Mână-n mână să plutim,/ În grădini de frumuseți,/ Din eterne dimineți..." (...)

"Vino, preaiubita mea,/ Pe sub punți de peruzea,/ Cu lumini de foc ceresc/ Haina să ți-o împodobesc." (Chemarea)

Poemul din care am extras acest fragment este mult mai amplu, aducând în prim plan raportul mire-mireasă din *Cântarea Cântărilor*. Acest raport, în viziune mistică, nu înseamnă nimic altceva decât relația dinte sufletul omului şi Dumnezeu.

Dacă volumul de versuri *Insula Albă* poate fi plasat sub zodia căutării drumului poetic. Poezia *Epitafurile antice* se află sub influența poeziei mitice a antichității (acest lucru se datorează şi studiilor de filologie clasică). Aici observăm existența unor personaje antice, reluând mituri străvechi: *Melissa către Diodor, Către Melampus, Torcătoarea, Atheniana, Lida către Gaius, Epitalam.*

Poezia considerată capodoperă-simbol se intitulează *Te port în mine*, integrată perfect în poetica iubirii creştine, relaţia Dumnezeu-om, în comuniune şi trăire deplină. Despre acest poem Andrei Andreicuț[25] afirma că „omul curățit de patimi ajunge la unire cu Dumnezeu şi,implicit,la cunoaşterea lui Dumnezeu,precum şi la unirea cu El. Iar unirea cu El este dragostea desăvârşită".

În cunoscuta sa lucrare *La poésie religieuse moderne en Roumaine*[26], ÎPS Bartolomeu Valeriu Anania afirmă că poeta riscă să rămână cunoscută doar prin câteva volume, broşuri sau, în cel mai fericit caz, să fie citită disparat în publicațiile bisericeşti din România. „Zorica Laţcu a publicat prima dată poeme inspirate din mitologia greacă, pentru a publica apoi, după ce a devenit monahie, sub numele de Teodosia, o lirică religioasă de mare intensitate care aşteaptă încă să fie publicată în volum."

Pornind de la această idee, precum şi din îndemnul părintelui Teofil Părăianu, s-a editat primul volum de poezii (ediție completă, 2008).

[25] Andrei Andreicuț, Arhiepiscop al Alba Iulia, *Spiritualitate creştină-pe înțelesul tuturor*, Ed.Reântregirea, Alba Iulia, 2002, p.190.

[26] Bartolomeu Valeriu Anania, *La poésie religieuse moderne en Roumaine*, Contacts VL, nr.162, 2/1993, p.129.

Teologia lacrimilor

„Fericiți cei ce plâng, căci aceia se vor mângâia."
(Matei, 5: 4)

Prof. Dr. Const. Miu

În ortodoxie, există o relație intimă între Lumina sacră și darul lacrimilor. Sfinții Părinți asociază ideea de Lumină sacră cu Persoana lui Dumnezeu Însuși, „în special când este vorba de declarații absolute: *Dumnezeu este Lumina (1 Ioan, 1:5)*(...) El este numit *Tatăl Luminilor (Iac., 1:17)* (...) Cristos este *Adevărata* Lumină *(Ioan, 1:4, 9; 8:12; 12:35,46)*(...) Lumina este adesea evocată pentru a descrie lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu, sub călăuzirea Duhului Sfânt. El luminează sufletul *(2 Cor., 4:6; Efes., 5:14; 1 Petru, 2:9)*, (...) umple inima credinciosului de bucurie *(Psalmul, 27:1; Is., 58:8)*."[1]

Ținând cont de treptele urcușului spiritual, întru devenirea ființei duhovnicești (*purificarea, iluminarea și îndumnezeirea*), Lumina sacră trebuie înțeleasă ca Slava lui Dumnezeu. Aceasta este „oglindirea chipului lui Dumnezeu în om, Lumina care a învăluit trupul înainte de cădere (...) De aceea, Mântuirea este restatornicirea chipului și slavei primului om"[2], calea de intrare în Sfânta Lumină a prezentului etern.

În poezia *Lacrimile* (volumul *Poemele luminii*), Lucian Blaga ilustrează metaforic legătura

[1] *Dicționar biblic*, vol. II, Editura Stephanus, 1996, p. 271.

[2] Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Institutului biblic și de Misiune al BOR, Buc., 1994 (ediția a II-a), p. 361.

între Lumina sacră, pocăinţă, smerenie şi „darul lacrimilor". Mai întâi, această Sfântă Lumină îi provoacă protagonistului poeziei – „întâiul om" – *o durere metafizică, insuportabilă*[3]: „Când izgonit din cuibul veşniciei/întâiul om/trecea uimit şingândurat prin codri ori pe câmpuri,/ îl chinuiau mustrându-l/ lumina, zarea, norii – şi din orice floare/îl săgeta c-o amintire paradisul – /şi omul cel dintâi, pribeagul, nu ştia să plângă./ Odată, istovit de-albastrul prea senin/al primăverii,/ cu suflet de copil întâiul om/căzu cu faţa-n pulberea pământului:/ « Stăpâne, ia-mi vederea/ori dacă-ţi stă-n putinţă împăienjeneşte-mi ochii/ c-un giulgiu,/ să nu mai văd/nici flori, nici cer, nici zâmbetele Evei şi nici nori,/ căci, vezi – lumina lor mă doare.»// Şi-atuncea Milostivul într-o clipă dendurare/ îi dete lacrimile."

Durerea aceasta duhovnicească este cauzată – aşa cum mărturiseşte „întâiul om" – de *nostalgia Paradisului.* El vede într-o serie de elemente ale lumii profane (*flori, nori, zâmbetele Evei*) componentele care au fost cândva ale sacrului. Ca atare, solicitarea adresată Stăpânului Suprem de a-i lua vederea este perfect îndreptăţită, căci numai aşa poate scăpa de nostalgia Paradisului, devenită obsesie, şi odată cu aceasta de durerea metafizică de care se plânge.

Să reţinem că la nivelul registrului verbal, durerea metafizică este evidenţiată prin intermediul unei sintagme cu valoare stilistică de superlativ: „(îl) chinuia mustrându-l", unde indicativul imperfect şi gerunziul focalizează atenţia spre o *acţiune durativă.*

În al doilea rând, *întâiul om cu suflet de copil* nu poate suporta Lumina sacrului, pentru că el nu este încă pregătit să o primească: „Oamenii nu pot să se unească cu Lumina dumnezeiască şi necuprinsă şi să o vadă, decât curăţindu-se prin păzirea poruncilor..."[4]

Dar cel „izgonit din cuibul veşniciei" nu ştia un lucru esenţial, fără de care nu poate primi Lumina mântuitoare: „...omul cel dintâi, pribeagul, *nu ştia să plângă*" (s. n.). De aceea, Milostivul se-ndură de el şi-i dăruie lacrimile. Sfântul

[3] Arhim. Sofronie, *Mistica vederii lui Dumnezeu*, Editura Adonai, Buc., 1995, p. 97
[4] Placide Deseille, *Nostalgia ortodoxiei*, EdituraAnastasia, Buc.,1993, p. 188.

Serafim de la Sarov afirmă răspicat că „Unde nu sunt lacrimi, nu este mântuire."[5] De fapt, protagonistul acestei poezii, ca şi cel din poezia *Orbul* (din volumul *Destin* – 1933) a lui V. Voiculescu, aşteaptă cu răbdare mântuirea. În poezia *Orbul*, Voiculescu dă Luminii (după care tânjeşte cel care-şi recăpătase vederea) semnificaţia unei *Lumini a cunoaşterii şi a iubirii* (cf. Arhim. Sofronie, *Mistica vederii lui Dumnezeu*, Editura Adonai, Buc., 1995, p. 112): „Eu n-aşteptam vederea, ci mântuirea".

Chinuit de nostalgia Paradisului, protagonistul recurge la gestul rugăciunii: „căzu cu faţa-n pulberea pământului". Prin rugăciune, cel „cu suflet de copil" intră în dialog cu Tatăl Ceresc, iar cererea este formulată în termenii unei *negaţii totale*: „*să nu mai văd/ nici* flori, *nici* cer, *nici* zâmbetele Evei şi *nici* nori" (s. n.). În versurile citate, recunoaştem aspecte ale *teologiei apofatice*, negative (negaţia fiind una totală, realizată prin repetarea conjuncţiei negative *nici*), care definesc componentele sacrului, în termenii teologiei ortodoxe. Se va vedea că rugăciunea, care este una *lucrătoare*, anticipează *darul lacrimilor*, căci „Sporind prin smerenie – aşa cum face protagonistul poeziei *Lacrimile* (n. n.) – rugăciunea rodeşte în dragoste."[6]

Răspunsul Stăpânului Suprem este urmarea rugăciunii lucrătoare, al cărei rod în dragostea dumnezeiască este *darul lacrimilor*.

De aici începe urcuşul spiritual al *omului celui dintâi*, căci lacrimile pe care i le dă Milostivul sunt „măsura înduhovnicirii"[7].

Spre deosebire de *lacrimile duhovniceşti* care îi sunt dăruite *întâiului om cu suflet de copil* (din poezia lui Blaga), lacrimile mamei lui Fulger (din poezia lui Coşbuc, *Moartea lui Fulger*) sunt de cu totul altă esenţă: acestea sunt trupeşti, căci „la originea lacrimilor naturale se află durerea..."[8]

Plânsul mamei îndurerate de pierderea fiului mult iubit este redat de către poet în termenii unui superlativ stilistic: „Şi tot palatul plin era/*De plâns cumplit*" (s. n.). Această situaţie de excepţie este amplificată prin câteva superlative stilistice cantitative: „Topiţi sunt ochii viorei/ *De-atâta vaiet nentrerupt*,/ (...) N-ai glas de vifor, să jeleşti;/ (...) *N-ai mări de lacrimi, mări să plângi*"(s.n.). Să observăm că în versurile citate se face distincţie între lacrimile naturale (de care are parte mama îndurerată) şi cele duhovniceşti (de care aceasta duce lipsă). Absenţa acestora din urmă este evidenţiată cu ajutorul unei *negaţii totale*, al cărei nucleu îl reprezintă substantivul cu valoare cantitativă „mări".

Să mai reţinem încă un amănunt: moartea fiului îi provoacă mamei *lacrimile naturale*, acestea izvorând „din aducerea aminte de moarte"[9]: „...Mi-a fost şi mie scris/Să mă deştept plângând din vis".

Bătrânul sfetnic, care încearcă să schimbe atitudinea mamei disperate, sesizează că plânsul acesteia este al unui om revoltat: „De ce să plângi privind în sus?/ Mai bine ochii-n jos să-i pleci". Mesajul pe care acesta i-l comunică este acela că fără smerenie şi pocăinţă nu va avea parte de mântuire. De asemenea, sfetnicul observă la această nefericită împărăteasă „întristarea cea din simţuri, pe care o provoacă şi o alimentează patima..."[10] Patima aceasta vine din conştientizarea că a fost părăsită de Dumnezeu. De aici şi hulirea divinităţii (prin care se încalcă cea de-a treia poruncă a *Decalogului*): „Ah, Dumnezeu, nedrept stăpân,/ M-a duşmănit(...)/ Şi-a pizmuit norocul meu!/ E un păgân şi Dumnezu".

Înţelegând că „Nu-i bine să ne dezlipim/ De Cel ce vieţile le-a dat", maica lui Fulger „n-a mai plâns". Abia acum se manifestă *frica de Dumnezeu* care „spre deosebire de angoasa şi spaima provocată de lume, este o forţă spirituală, pozitivă, izvorâtă din căinţă"[11]: „Cu spaimă mută-n jur privea".

5 Kallistos Ware, *Împărăţia lăuntrică*, asociaţia creştină Christiana, Buc., 1996, p. 47.

6 Pr. Ioan Teşu, *Darul lacrimilor*, în *Teologia necazurilor*, asociaţia creştină Christiana, Buc., 1998, p. 140.

7 *Ibidem*, p. 195.

8 *Idem*, p. 195.

9 Pr. Ioan Teşu, *op. cit.*, p. 204.

10 *Ibidem*, p. 198.

11 *Idem*, p. 197.

Omul vrăjit

Paul Ghițiu

Citeam, nu demult, în cartea Arhimandritului rus Spiridon, supranumit şi duhovnicul închisorilor, relatarea sa despre diferite întîlniri cu musulmani şi budişti din ținuturile siberiene şi asiatice. Fie că aceştia făceau parte din clerul respectivelor religii sau erau doar oameni simpli, Arhimandritul povesteşte că adesea i se reproşa viața păcătoasă, caracterul mizerabil, comportamentul urât, fără egal, al neamurilor creştine în raport cu cele păgâne - era vorba de întîlniri cu oameni din triburile şi populațiile zonelor aspre sau aride ale Orientului nordic şi extrem, comunități cu reguli simple, clare, adeseori la fel de aspre ca mediul în care viețuiau şi cel mai adesea diferite de cele ale semenilor lor întru religie din zonele bogate, din oraşe, din ținuturile primitoare. (*Trăiți ca fiarele sălbatice. Ar trebui să vă fie ruşine să vorbiți despre Hristos, căci aveți gura plină de sânge. Cine înşală mai mult, cine desfrânează, pradă, minte, luptă, omoară? Creştinii, ei sunt primii apostați. Veniți la noi cu propovăduirea lui Hristos dar aduceți groază şi durere.... Muncitorii voştri veneau beți în iurtele noastre, îmbătau şi bureții, le seduceau femeile, chiar printre noi au apărut bețiile, hoțiile, omorurile, bătăliile, certurile, bolile. Până atunci, nu aveam lacăte, căci nu aveam furturi şi, cu atât mai mult, nu aveam omoruri...*)

După ce primea găleata cu reproşuri, arhimandritului Spiridon, care, făcea misionarism în acele ținuturi, i se spunea că într-adevăr religia creştină este cea mai înaltă dar că credința creştină lipseşte celor ce se revendică creştini şi de care ei, „sălbaticii" fug ca de ciumă. Şi că vor putea sta de vorbă despre botezare şi creştinare de-abia după ce creştinii se vor schimba. Iar părintele Spiridon, tăcea amărât, nevoit să recunoască cu amară ruşine şi nesfârşită tristețe că ceilalți aveau dreptate.

Şi, citindu-l, nu am putut să nu fiu de acord că rele nemaipomenite au pornit de la neamurile creştine, că lumea actuală porneşte de la neamurile creştine, că mare parte, poate cea mai mare parte, în mod sigur o prea mare parte dintre cei care compun neamurile noastre creştine sunt aşa cum sunau descrierile acuzatoare ale pagânilor ocupați, civilizați şi prea adesea creştinați cu sabia, tunul sau mărgelele şi sticla de alcool.

Mi-au rămas aceste lucruri în minte (într-o perioadă destul de aglomerată în care nu am putut să trec mai departe de acest prag) împreună cu pornirea de a şi scrie despre cât de răi şi de urîți suntem, până într-o altă zi în care un alt gând a venit să echilibreze oarecum situația.

- Da, spunea el, om fi noi aşa, dar ceilalți nu au, în afara eroilor mitologici, eroi religioşi sau(pentru a preîntâmpina acuzațiile de *parti pris* sau de fundamentalism sau de cine mai ştie ce chestie incorectă politic) atâția eroi religioşi: atâția mucenici, atâția cuvioşi, atâția sfinți, atâția jertfiți pentru credință de buna voie şi fiecare față în față cu destinul lui teribil (mult mai mulți cei fără nume decât cei numiți, pomeniți şi cinstiți) şi nu în aşa-zisele războaie religioase în care, sub această etichetă mincinoasă s-au acoperit crima şi jaful la nivel de stat şi popor contra altor state şi popoare, nu de puține ori chiar în interiorul lor.

Următoarea firească întrebare a fost:

- Dar de ce sunt aici şi cei mai răi şi cei mai buni? Ce au *altceva* cei din aceste neamuri, ce e diferit în structura lor. Şi chiar pornisem să caut răspunsul - mă rog, un posibil răspuns mulțumitor, deşi eram destul de conştient că nu am informațiile necesare pentru o astfel de evaluare - când am înțeles brusc, ca şi cum cineva mi-ar fi şoptit - că nu e vorba de structură, de moştenire genetică, de etnie, rasă, zonă geografică, istorie ci despre *credință*, adică despre *creştinism*, aşa cum ne-a fost el lăsat de Hristos şi transmis de apostoli, ucenici, sfinți părinți ai primelor secole. Că eram trimis pe un drum greşit, îmbâcsit, confuz şi mincinos aşa cum suntem trimişi mereu, mai nou zi de zi, chiar clipă de clipă.

Am înțeles că tința nu au fost şi nu sunt creştinii ca oameni ci ca mărturisitori ai credinței creştine, că ținta reală este creştinismul. El trebuia compromis şi batjocorit de creştini, urât şi respins de păgâni, apoi de toată lumea (şi nu mai avem aşa de mult până acolo). Iar asta arată încă o dată, altfel, dar tot tragic, că creştinismul este singura credință adevărată, singura relație nemincinoasă cu Dumnezeu, singura noastră reală cale de comunicare şi de întâlnire cu el. *Şi că, de aceea, aici s-a concentrat atacul diavolului.*

Dacă de cei de alte credințe era oarecum sigur, aici era în nesiguranță totală, aici pierduse pe toată linia, aici fusese descoperit în toată hidoşenia lui şi tot aici oamenii primiseră trusa de prim ajutor, tratamentul vindecător dar mai ales cel profilactic pentru a nu cădea în bolile pregătite de el pentru pierderea oamenilor. Şi atunci, aici a atacat cu toate forțele, cu toată dibăcia şi viclenia, a uneltit, a conspirat, a mințit şi a utilizat tot arsenalul său de atac. Adică, magia, vraja, opusul minunii dumnezeieşti, realitatea contrafăcută. A construit o lume paralelă, *i-a sedus pe oameni, i-a vrăjit* şi i-a adus pe foarte mulți pe calea sa, adică în lumea sa, o lume a iluziilor construită din aceleaşi cărămizi cu aceasta numai că pe dos.

Datorită Adevărului în creştinism au apărut şi apar sfinții, din cauza minciunii aici au crescut monstruoase ciupercile cele mai otrăvitoare ale fi rii omeneşti.În realitate nu oamenii au fost sau sunt diferiți, ci credința dată lor, astfel că duşmanii acesteia au adus la lumină şi ceea ce este mai bun în om dar şi ceea ce este mai rău .

Amăgitorul

În fiecare zi, fiecare dintre noi ne trezim că suntem dezamăgiți de ceva, de cineva, uneori chiar de noi. Dar cum ajungem dezamăgiți? Cum ajungem să ne simțim trădați, înşelați în speran-

țele și în așteptările noastre, cum ajungem să ni se dărâme construcțiile, care păreau atât de solide și care se adeveresc a fi doar fum înșelător, doar ceață înecăcioasă, cum ajungem să ne simțim singuri, fără ieșire, fără speranță, cum ajungem să ne îmbolnăvim, să cădem pradă unor patimi distrugătoare, cum ajungem să ne chiar omorâm? De ce trăim mereu și mereu amara și dureroasa dezamăgire? – cei care o trăim pentru că mulți alții nu reușesc să se dezamăgească nici până la capătul zilelor.

Există un cuvânt care adună – sau ascunde – în el povestea lumii, a omului terestru, adică chiar povestea omului și acela este *amăgire*. De ce ajungem dezamăgiți? Pentru că am trăit mai înainte dulcea și adormitoarea de rațiune amăgire, pentru că ne-am lăsat amăgiți ; ne-am lăsat, adică, păcăliți, înșelați, ne-am trăit viața induși în eroare (și astfel aflăm că ne construim viața pe eroare, și atunci și ea este eroare). Pentru că ne-a plăcut să ne păcălim, să ne înșelăm încă mai mult decât a făcut-o Înșelătorul, pentru că am dat nu fuga, ci iureș să ne facem construcții din ceață care, atunci când se împrăștie, ne lasă mereu și mereu în același pustiu al dezolării cu gust fiere și miros de pucioasă.

Și asta de la început.

Prima amăgire, marea amăgire, teribila amăgire de la care viața noastră a fost complet schimbată a fost cea din Grădina Raiului, când diavolul ne-a făcut să credem în posibilitatea unei alte grădini ; o grădină în care noi să fim stăpâni, în care să putem și să știm tot ce putea și știa Dumnezeu – în care puteam, adică, să fim dumnezei.

Omul a căzut pentru că s-a lăsat amăgit. Omul terestru este omul amăgit, lumea lui este produsul amăgirii, este o lume a amăgirii, a greșelii.

Seducătorul

Dar cum am ajuns să fim amăgiți, cum de neam lăsat păcăliți într-un asemenea hal încât să mizăm fără pic de minte destinul nostru, viața noastră? Cum? Simplu: prin *seducție*, un alt cuvânt deosebit de important pentru existența noastră, în legătură cu care în dicționare găsim următoarele explicații :

A seduce: 1. *A incita, a captiva, a subjuga, a cuceri prin farmecul vorbelor, prin purtare, etc.*

2. *(Despre bărbați) – A abuza de buna credință a unei femei, ademenind-o și determinândo să întrețină relații sexuale, cu promisiuni înșelătoare; a ademeni, a înșela, a amăgi.*

Iată că ne-am întors de unde am plecat! Iată deci ce-am pățit, iată cum s-a construit amăgirea noastră și mai apoi existența noastră! Căci lăsând de-o parte chestia punctuală cu relațiile sexuale (deși este vorba în final tot de stabilirea unor relații intime între diavol și noi, mai importante chiar, căci sunt relații sufletești, relații de prietenie, de colaborare, de întovărășire, de corupere morală și sufletească), toate acestea le-am pățit noi, toate au fost aplicate asupra noastră – e adevărat, cu deplina noastră cooperare, cu entuziasm, cu plăcere. Seducția a fost de la început principala armă a diavolului ; cu ea ne-a înșelat în Rai și ne-a alungat de acolo, cu ea a continuat să ne

amăgească pe Pământ, cu ea a reuşit să-şi atingă scopul de a ne ţine în eroare = greşeală = păcat, adică departe de Dumnezeu.

Seducerea Evei şi a lui Adam a fost prima ciocnire din viaţa omului între drept şi strâmb, adevăr şi minciună, real şi virtual. Omul a pierdut. E adevărat că a întâlnit un duşman teribil, pe chiar duşmanul Adevărului, Înşelătorul, Amăgitorul, Seducătorul care l-a făcut să creadă că el îi este prieten şi aliat şi să uite, de fapt, pe adevăratul Părinte şi Aliat. L-a uitat, l-a refuzat, l-a renegat şi apoi l-a şi minţit – ca pe un duşman, ca pe cineva care îi voia răul – pe Dumnezeu.

După ce ne-a coborât, pentru a ne ţine legaţi în lumea amăgirilor, diavolul a mers mai departe ne-a dat şi nouă priceperea sa, ne-a calificat şi pe noi în tot ceea ce înseamnă, conform dicţionarelor şi realităţii înconjurătoare, amăgirea şi seducţia.

Le practicăm cu toţii, chiar şi cu cei care ne sunt cei mai dragi, dar există două tipuri de activităţi în care amăgirea şi seducţia sunt aproape însăşi esenţa şi care au contribuit cel mai mult la construirea lumii de astăzi : negustoria şi politica. Negustorul, bancherul (adică negustorul de bani) şi omul politic sunt, cei mai mulţi dintre ei, chiar fără intenţii rele, seducătorii interpuşi ai lumii. Ei nu fac nimic, nu crează şi nu produc nimic, dar cu toţii ne vînd ceva pentru a obţine de la noi altceva ; ne dau lucruri de care avem nevoie, dar şi mai multe lucruri de care nu avem nevoie (Uitaţi-vă la lumea de astăzi în comparaţie cu aceea de acum o sută de ani, de acum două sute de ani, de acum o mie de ani : numărul mărfurilor a crecut de mii, poate de sute de mii de ori şi vorbesc despre tipuri de articole şi nu despre cantităţi. Şi chiar şi în acele vremuri, unele erau necesare dar altele nu.)

Negustorii ne vând altceva decât este în pachet; politicienii se străduiesc să pară altfel decât sunt în pachet; şi unii şi alţii ne vând cel mai adesea iluzii. Pentru a ne convinge să le cumpărăm – fie că dăm pe ele bani (adică timp, muncă) fie că dăm voturi (adică încredere, suflet) – şi negustorii şi pamenii politici creează în jurul produselor lor poveşti, le îmbracă în haine strălucitoare, le ascund defectele şi inventează calităţi incredibile şi inexistente, ne incită, ne captivează, ne subjugă, ne ademenesc, ne amăgesc cu farmecul vorbelor şi al purtărilor făcându-ne să credem că ceea ce ne vând ne este absolut necesar, făcându-ne să dorim cu ardoare acel produs, sau să îi urâm pe unii ca să îi votăm pe alţii. Dar şi vorbele şi purtările ţin de aparenţe, de spectacol, de virtual, de amăgire.

În schimbul a ceea ce ne vând ei vor putere. Iar puterea o iau de la noi. De aceea ne ameţesc. *Pentru că ei nu vor oricum şi orice putere, ei vor puterea noastră: adică, timpul, gândurile, emoţiile, sufletul. Vlaga, viaţa.*

Aţi văzut, în unele filme, cum vrăjitorii înghit ca pe un fum viaţa unor oameni ? Acolo pare caraghios, dar exact aşa face şi diavolul cu noi, direct sau prin interpuşii lui.

Vãjitorul

Aşa face. Ca un vrăjitor. Pentru că el este Vrăjitorul.

Cum ne-a amăgit şi ne amăgeşte, cum ne-a sedus şi ne seduce? Prin vrajă, prin farmece, prin, cu un cuvânt mult folosit astăzi, magie.

Ce este vraja? Ceea ce nu este şi pare a fi ca şi ceea ce este şi în locul a ceea ce este. Vraja este amăgire, iluzie.

Vraja este o imagine deplasată a lumii, ca şi cum o schimbare de lungime de undă ar face ca lucrurile să pară altfel. Vraja înmiresmează rahatul şi poleieşte noroiul, face întunericul să pară lumină şi exilează lumina ca răufăcătoare, aduce închinarea către cele de jos şi ura către Cele de Sus, îndreptăţeşte poftele şi justifică crima. Ea este justificarea, pentru cel care i se dă rob, practicând-o, a neputinţei sufleteşti, a fricii, a laşităţii, a egosimului desăvârşit, a urii de ceilalţi, a veninului, puroiului şi morţii; a dispreţului, a însingurării, a dorinţei de putere, *a nimicului.*

Urmarea magiei, rodul ei este nimicul, căci aşezându-se în viaţa (în *timpul*) noastră în locul realului, a adevărului, ca negaţie a lor, ea devine negaţie a însăşi vieţii; prin vrajă diavolul ne înghite hulpav timpul fără a lăsa nimic în loc. Vraja este nimicul din existenţa noastră. Şi de prea multe ori din existenţa noastră nu rămâne nimic. *(Va urma)*

O relație încă neclară: BOR – Statul român

Marcel Răduț Seliște

Declarații de presă

„Pe rețeaua de socializare Facebook a fost demarată o campanie prin care se cere taxarea Bisericii Ortodoxe Române şi a celorlalte culte, ca strategie pentru ieşirea din criza economică. Inițiatorii acestei campanii invocă mai multe motive pentru care această măsura ar putea fi luată în calcul, printre care: BOR deține o avere de aproximativ 3 miliarde de euro, BOR deține 22% din pădurile din Suceava, Bisericile fac evaziune fiscală etc." *(Realitatea.net 30 iun 2010)*

„Am fost extrem de nemulțumit privind repartizarea de bani din buget pe obiective de interese pentru fiecare parlamentar. Să terminăm cu aceste fanariotisme, că țara nu are bani pentru construirea de biserici...", a mai spus Traian Băsescu la radioul public." *(HotNews.ro 11 august 2010)*

„Deputatul Silviu Prigoană a inițiat un proiect de lege privind reducerea contribuției statului la salarizarea personalului clerical, considerând că în condițile în care fondurile pentru sănătate şi educație sunt drastic reduse, statul trebuie să-şi revizuiască, temporar, prioritățile, scrie NewsIn. „Am inițiat acest proiect din perspectiva deputatului trimis în Parlamentul României de către contribuabili pentru a găsi soluții, astfel încât resursele materiale ale statului, bani adunați din taxe şi impozite, să fie utilizate cât mai eficient", precizează Silviu Prigoană prin intermediul unui comunicat de presă". *(România Liberă 22 August 2010)*

„(...) În momentul de față, cultele oferă multe tipuri de servicii, toate scutite de taxe şi impozite, în timp ce serviciile medicale au fost drastic diferențiate, introducându-se plata pentru consultațiile medicale care depăşesc planul lunar al medicilor de familie. Serviciile oferite de culte sunt numeroase şi diverse (...) pentru care se percep sume diverse, nefiscalizate. Pe lângă acestea, cultele dețin monopolul comerțului cu obiecte de cult şi au activități economice, cum ar fi cele legate de turismul ecumenic, din care obțin câştiguri importante, pe care statul român ar trebui să le impoziteze, aşa cum procedează în cazul câştigurilor similare ale firmelor private. O altă măsură este aceea legată de taxarea imobiliară. Cultele dețin un numar mare de clădiri şi terenuri, care nu sunt impozitate în vreun fel, fără a se face distincția între clădirile destinate oficierii cultului şi cele cu alte destinație, care ar trebui, de drept, impozitate pe aceleaşi principii aplicate proprietăților cu destinații similare – chioşcuri comerciale, pensiuni, locuințe ale personalului.". *(Asociația Secular-Umanistă din România – Scrisoare deschisă adresată mai multor instituții ale statului şi parlamentarilor români)*

„...prin Legea pentru secularizarea averilor mănăstireşti adoptată şi publicată în ziua de 17/29 decembrie 1863 au fost confiscate în mod nediscriminatoriu de către stat atât proprietățile mănăstirilor închinate Locurilor Sfinte, cât şi a celor neînchinate. Astfel, art. 1 al Legii preciza: „Toate averile mănăstireşti din România sunt şi rămân averi ale statului." Potrivit istoricului Constantin C. Giurăscu (Viața şi opera lui Cuza Vodă, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1966, pp. 148-149) în Țara Românească mănăstirile neînchinate dețineau 16,55% din suprafața agricolă şi forestieră a țării (mănăstirile închinate dețineau 11,14%), iar în Moldova mănăstirile neînchinate dețineau 12,16% din suprafața agricolă şi forestieră a țării (mănăstirile închinate dețineau 10,17%). De exemplu, Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei i-au fost confiscate prin Legea de secularizare aproximativ 300.000ha de teren agricol şi forestier. (...) Deşi în ultimii ani Biserica Ortodoxă Română şi-a intensificat activitatea pe care o desfăşoară în societate, din anul 2008 nu a mai fost prevăzut

niciun post suplimentar cu contribuție de la bugetul de stat." *(Să promovăm cooperarea nu confruntarea dintre Statul laic și cultele religioase autonome – Biroul de presă al Patriarhiei Române)*

„Datorită statutului juridic al cultelor ca unități de drept privat, dar de utilitate publică, acestea dezvoltă multe activități sociale, astfel încât scutirea de impozite este o necesitate. Iar această scutire este clar condiționată de folosirea fondurilor obținute din donațiile credincioșilor și din activități economice (producerea și vânzarea de lumânări, calendare, carte religioasă, vin cultic și alte obiecte bisericești) în scopuri bine definite, și anume întreținerea și funcționarea unităților de cult (plata facturilor la curent electric, apă, gaze etc.), pentru lucrări de construcție, de reparație și de consolidare a lăcașurilor de cult și a clădirilor ecleziastice, pentru învățământ, pentru furnizarea în nume propriu și/sau în parteneriat, de servicii sociale, acreditate în condițiile legii, pentru acțiuni specifice și alte activități nonprofit ale cultelor religioase, potrivit Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor. (...) Întrucât Biserica Ortodoxă Română este ajutată în primul rând de popor, când acesta e sărac, este și Biserica săracă." *(Când poporul e sărac, este și Biserica săracă – Biroul de presă al Patriarhiei Române)*

„Considerăm că reacția înverșunată și pătimașă a respectivului politician se explică mai degrabă prin frustrări personale și este simptomatică pentru o persoană care se declară ateu militant (adică reprezentantul a 0,2% din populația României contra cetățenilor credincioși, în proporție de 99%). (...) Recomandăm parlamentarilor români și tuturor oamenilor politici să ia legătura cu preoții și credincioșii din colegiile lor electorale pentru a cunoaște situația reală a tuturor comunităților religioase. Acolo unde populația este săracă, și biserica are nevoie de sprijin, pentru a putea ajuta pe oameni. *(Domnul Silviu Prigoană, mai rău decât comuniștii din vremurile trecute – Biroul de presă al Patriarhiei Române)*

Situația de fapt

Criza economică, politică și socială a României anului 2010 dobândește de ceva vreme o caracteristică aparte, anume tenisonarea relațiilor dintre Biserică și anumite componente ale societății. Aflat într-o disperată goană după resurse, supus la teribile presiuni politice din partea FMI și Comisiei Europene, *guvernul României a comis un gest politic fără precedent, anume reducerea cu 25% a contribuțiilor alocate de stat pentru salarizarea clerului și personalului administrativ al cultelor.* Biserica Ortodoxă, prin mărime

şi anvergură naţională, a fost puternic afectată. Preoţimea săracă s-a văzut în situaţia de a trăi sub un minim de subzistenţă care să respecte demnitatea umană şi calitatea de preot, minimum abia asigurat de contribuţia statului la constituirea salariului lunar. În parohiile sărace din marginea oraşelor şi mai ales din zona rurală, au apărut situaţii în care preotul este obligat să se mulţumească, în fapt, cu un salariu în cuantum inferior salariului minim pe economie. Au devenit astfel tot mai evidente discrepanţele şi tensiunile dintre preoţimea săracă şi preoţimea înstărită din parohiile mai bogate şi din administraţia bisericească, nemulţumirea fiind tot mai mare, în ciuda măsurilor pe care eparhiile au încercat să le implementeze pentru ameliorarea stării preoţimii sărace. Reducerea contribuţiei statului la plata salariilor preoţimii a fost însoţită şi de o altă surpriză neplăcută – reducere în acelaşi cuantum de 25% a contribuţiei la plata salariilor cântăreţilor bisericeşti, deşi aceştia erau plătiţi cu salariul minim pe economie, exceptat de la reducere.

Atacurile împotriva Bisericii nu s-au limitat însă doar la această reducere de 25% a contribuţiei statului la plata salariilor personalului bisericesc. O lovitură, ca o palmă usturătoare, cu efecte deocamdată insesizabile, dar de mare gravitate în viitorul apropiat, a venit de la Preşedintele Băsescu care a transmis un mesaj pe cât de scurt, pe atât de clar, cu privire la utilizarea fondurilor publice în beneficiul Bisericii. Într-un interviu acordat radioului public, *Preşedintele Republicii şi-a exprimat nemulţumirea faţă de solicitările parlamentarilor de a primi* (la repartizarea de bani din buget pe obiective de interese pentru fiecare parlamentar) *sume destinate construirii de biserici, demersul fiind considerat, în contextul crizei, un „fanariotism”.* Chiar dacă într-un stil propriu, abrupt şi lipsit de eleganţă, Preşedintele Republicii a exprimat foarte limpede atât viziunea personală asupra sprijinirii Bisericii, cât şi starea de spirit de la Cotroceni şi posibil din gruparea politică pro-băsesciană din interiorul PDL, referitor la relaţia cu Biserica Ortodoxă Română.

Ofensiva lansată de reprezentanţii Statului împotriva Bisericii a înregistrat şi gestul radical pe care îl comite *deputatul Silviu Prigoană care a iniţiat în luna august un proiect de lege privind reducerea drastică a contribuţiei statului la salarizarea personalului clerical*, considerând acest demers ca o soluţie care să contribuie la rezolvarea crizei economice în care se zbate România.

Agresată şi am putea spune, oarecum trădată de stat, Biserica Ortodoxă se vede lovită şi de diferite grupări mai mult sau mai puţin reprezentative ale societăţii civile, asociaţii care proclamă necesitatea separării imediate şi totale a Statului de Biserică. Între acestea, *o activitate virulentă, dar şi – trebuie să recunoaştem – bine organizată desfăşoară Asociaţia Secular-Umanistă din România.* Prin comunicate de presă, scrisori deschise ori petiţii on-line, ASUR a solicitat Statului român impozitarea tuturor veniturilor obţinute de Biserică, aplicarea impozitului pe imobilele pe care le deţine Biserica, altele decât cele destinate strict oficierii cultului etc. ASUR a adresat inclusiv Patriarhiei Române un apel, nu ştim dacă sincer sau mai degrabă ipocrit, ca Biserica să fie solidară cu poporul aflat în criză şi să accepte impozitarea.

Asediul lansat asupra Bisericii Ortodoxe Române sau mai exact – pentru a păstra conformitatea termenilor cu realitatea faptică – asupra actualei administraţii bisericeşti este unul dintre cele mai puternice din cei douăzeci de ani trecuţi de la căderea comunismului. Apărarea organizată de responsabilii de relaţii publice ai administraţiei bisericeşti este insuficientă şi jonglează fie cu interpretări limitative şi subiective ale trecutului istoric (vezi problema secularizării averilor bisericeşti de către Domnitorul Alexandru Ioan Cuza), fie cu rapoarte despre activitatea de filantropie redactate într-un stil triumfalist şi puţin credibile, în ciuda elementelor de adevăr pe care le conţin, în faţa unei opinii publice neîncrezătoare şi cinice atunci când este vorba de dărnicia preoţimii. Se resimte necesitatea atragerii unor aliaţi. Aceştia, deocamdată, lipsesc. *Organizaţiile creştin-ortodoxe, grupate sub genericul Laicatul Ortodox Român şi care nu se află sub controlul administrativ direct al Bisericii, deşi duhovniceşte se supun învăţăturii creştin-ortodoxe, păstrează un fel de neutralitate faţă de conflict*, fiind determinate la această atitudine de

două probleme importante şi rămase încă nerezolvate pe agenda discuţiilor cu administraţia bisericească: problema canonizării Sfinţilor Închisorilor comuniste de către Biserică şi problema surselor de finanţare pentru construirea Catedralei Mântuirii Neamului, membrii Laicatului Ortodox Român refuzând să susţină soluţia propusă de Patriarhie de a se contracta, în plină criză, un credit bancar în valoare de aproximativ 100 milioane euro (!). La cele două importante probleme pentru viaţa Bisericii se adaugă şi dificultăţile pe care le au unii reprezentanţi ai administraţiei bisericeşti în a dialoga cu Laicatul Ortodox Român şi în a înţelege că asociaţiile Laicatului numără sute de membri clerici, mireni, monahi şi au mii de simpatizanţi în rândul credincioşilor, fapt care le conferă calitatea de resursă importantă pe care responsabilii Bisericii nu ştiu încă să o folosească.

Descurajant este însă că *românul de rând, cel care la recensământ se declară cu mândrie a fi creştin ortodox, a primit mai degrabă cu secretă şi perversă satisfacţie vestea că şi preoţimea trebuie să suporte rigorile măsurilor anti-criză adoptate de guvern*, decât cu tristeţea enoriaşului loial care îşi vede preotul nedreptăţit de către conducătorii ţării. Nu cunosc ca la nivel de parohii să fi avut loc manifestaţii de solidaritate sau simpatie ale credincioşilor cu preoţimea aflată la ananghie, nici măcar în parohiile sărace.

În cei douăzeci de ani de pseudo-democraţie, clerul şi ierarhia Bisericii s-au obişnuit să fie ocrotiţi de stat. O nocivă nostalgie a vremurilor bizantine ne-a acoperit ochii, perpetuând naiva credinţă că Statul român va fi pururea un aliat al Bisericii. Relativa uşurinţă cu care Biserica a obţinut unele victorii, cu sprijinul puterii politice şi prin anumite compromisuri, unele cu iz electoral – reintroducerea disciplinei Religie în şcoală, reînfiinţarea posturilor de preot militar, preot de spital şi preot de penitenciar, retrocedarea unor vaste domenii funciare şi a unui mare număr de imobile, majorarea contribuţiei statului la plata salariilor personalului bisericesc, alocarea de către administraţia publică locală a unor importante fonduri pentru construirea de biserici etc. – au creat iluzia că Statul român şi clasa politică ar fi într-o poziţie de executanţi, de supunere faţă de dorinţele şi dezideratele Bisericii. A fost suficient însă ca instituţii străine de duhul creştin românesc, precum FMI, Banca Mondială sau Comisia Europeană, să solicite, fără prea multă insistenţă, adoptarea unor măsuri economice draconice – total nepopulare şi cu o capacitate redusă de vindecare a economiei româneşti – ca responsabilii Statului nostru să sacrifice inclusiv stabilitatea şi buna funcţionare a Bisericii.

Clerul şi ierarhia Bisericii Ortodoxe Române au primit o lecţie neaşteptată şi dură din partea Statului. Din prieten şi aliat, Statul Român se transformă treptat în cel mult un partener dificil şi secularizat cu care vom fi obligaţi să învăţăm să negociem. De fapt, dintr-o perspectivă europeană, abia acum, la douăzeci de ani de la căderea comunismului, relaţia dintre Biserica Ortodoxă Română şi Statul Român, în forma sa de Republică laică, intră într-un fel de adaptare la realităţile societăţii europene globale şi secularizate. Totuşi, până la clarificarea situaţiei, să observăm şi să reamintim tuturor celor implicaţi, cum se defineşte relaţia dintre Stat şi Culte în ţări ale continentului european.

Statul şi Cultele în ţări europene

Informaţiile pe care le oferim în rândurile următoare au fost extrase din Raportul Internaţional asupra Libertăţii Religioase pentru anul 2009, remis publicităţii în data de 26 octombrie 2009 de către Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii. O lectură deosebit de interesantă a acestui raport poate fi accesată la adresa de Internet http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2009/c32412.htm.

Albania

Guvernul este laic. Conform Constituţiei, nu există nici o religie oficială şi toate religiile sunt egale, însă, comunităţile predominant religioase (musulmani sunniţi, Bektaşi, ortodocşi şi catolici) beneficiază de un grad mai mare de recunoaştere oficială (de exemplu, de sărbători naţio-

nale), precum şi de un statut social aparte ca urmare a prezenţei lor în istoria ţării. Sărbători oficiale includ şi zilele considerate sfinte ale tuturor celor patru religii predominante. Cele patru mari comunităţi religioase beneficiază de scutire de taxe, iar cultele minoritare, prin acordul încheiat cu guvernul albanez în 24 octombrie 2008, sunt obligate să înregisteze oficial ca fiind comunităţi religioase pentru a dobândi dreptul la scutirea de taxe.

Potrivit legilor albaneze, şcolile publice sunt seculare, iar îndoctrinarea ideologică şi religioasă este interzisă. Religia nu este predată în şcolile publice. Comunităţile religioase, organizaţiile şi fundaţiile acestora administrează 101 instituţiilor de învăţământ private, din care 15 sunt recunoscute oficial ca fiind şcoli afiliate relifios. Prin lege, Ministerul Educaţiei acordă licenţe acestor şcoli, iar programa şcolară trebuie să respecte standardele naţionale de educaţie.

Austria

Conform recensământului din 2001, apartenenţa cetăţenilor austrieci la grupuri religioase majore este după cum urmează: catolici (Biserica Romano-Catolica) 74%; luterani şi prezbiterieni (Biserica Evanghelica-Augsburger şi confesiunea Elveţiană) 4,7%, comunitatea musulmană 4,2%; ortodocşi (în limba rusă, greacă, sârbă, română şi bulgară) 2,2%; alte biserici creştine 0,9%; Martorii lui Iehova 0,3%; alte grupuri religioase necreştine 0,2%, evrei 0,1%, ateii 12% şi 2% nu indică o afiliere religioasa.

Guvernul este laic. Constituţia garantează libertatea religioasă. Legea austriacă nu restricţionează afişarea simbolurilor religioase sau a vestimentaţiei religioase la locul de muncă sau în spaţiile publice. Conform unei legi din 1874, amendată şi modificată de-a lungul timpului, societăţile religioase au statutul de „corporaţii publice”. Acest statut permite cultelor să se angajeze într-un anumit număr de activităţi publice sau cvasi-publice. Guvernul oferă finanţare pentru educaţia religioasă în şcolile publice şi locuri de cult pentru copiii aparţinând la oricare dintre cele 14 societăţi religioase recunoscute oficial.

Turnul bisericii Sf. Ecaterina din apropierea oraşului Merano - Tirolul de Sud

Participarea la educaţia religioasă este obligatorie pentru toţi elevii, cu excepţia cazului în care elevul se retrage în mod oficial la începutul anului şcolar; elevii sub vârsta de 14 ani trebuie să ceară permisiunea părinţilor să se retragă de la ora de religie. Guvernul acordă sprijin financiar pentru profesorii de religie, atât în şcolile publice, cât şi în cele private. Guvernul oferă sprijin financiar mai larg şi unor şcoli private administrate de oricare dintre cele 14 societăţi religioase recunoscute oficial.

Belarus

Conform datelor oferite în ianuarie 2009 de Oficiul Reprezentantului plenipotenţiar pentru Afaceri Religioase şi Cetăţenie (OPRRNA), în jur de 60% dintre cetăţenii Belarus se consideră ca fiind religioşi. Aproximativ 80% aparţin Bisericii

Ortodoxe Belaruse, 14% Bisericii Romano-Catolice, 4% sunt membri în grupuri religioase de Est (musulmani, Hare Krishna şi Baha'i), 2% protestanţi şi neoprotestanţi (Biserica Luterană, Biserica Calvină, Biserica Adventistă de Ziua a Şaptea, Biserica Creştină Apostolică, Martorii lui Iehova).

Constituţia garantează egalitatea dintre religiile şi confesiunile ţării în faţa legii. Legea privind cultele religioase adoptată în anul 2002 recunoaşte rolul determinant al Bisericii Ortodoxe în dezvoltarea tradiţiilor poporului din Belarus, precum şi importanţa istorică a grupurilor denumite în mod obişnuit „credinţe tradiţionale": catolicism, iudaism, islamism şi luteranism. Concordatul încheiat în anul 2003 între Guvern şi Biserica Ortodoxă garantează autonomia Bisericii în afacerile sale interne, libertatea de a îndeplini rituri religioase şi alte activităţi, precum şi o relaţie specială cu statul. Concordatul recunoaşte Bisericii Ortodoxe „influenţa asupra formării spirituale, culturale şi tradiţiile naţionale ale poporului belarus." Guvernul şi Biserica Ortodoxă se angajează să coopereze la punerea în aplicare a unei politici comune în diverse domenii, inclusiv educaţia, dezvoltarea, protecţia moştenirii culturale, precum şi securitatea naţională. Deşi textual se afirmă că nu se limitează libertatea religioasă a altor culte, prin Concordat Guvernul şi Biserica Ortodoxă devin parteneri în combaterea „structurilor pseudoreligioase care prezintă un pericol pentru viaţa indivizilor şi a societăţii." În plus, Biserica dobândeşte dreptul exclusiv de a folosi cuvântul „ortodox" în titulatura sa şi de a folosi imaginea Crucii Sfântului Eufrosin, patronul spiritual al ţării, drept simbol al său.

Belgia

Constituţia garantează libertatea religioasă. Potrivit unui raport din 2007 al Fundaţiei Regele Baudouin (KBF), 4,8 milioane de belgieni se declară catolici. Statisticile oficiale indică faptul că numărul de necredincioşi declaraţi este 924.000, iar numărul celor care se identifică ca aparţinând unor comunităţi filosofice nereligioase este 892.500. Conform raportului Fundaţiei KBF, în Belgia există aderenţi care aparţin unor grupuri religioase mai mici, după cum urmează: Islam – 400.000, Protestantism – 132.000, Ortodocşi – 70.000, Evrei – 50.000, Anglicanism – 10.800, Umanişti seculari – 110.000. Grupurile religioase nerecunoscute de Statul belgian includ Martorii lui Iehova (23.701), congregaţii independente protestante (10.000), budiştii (10.000), Biserica lui Isus Hristos a Sfinţilor din Zilele din Urmă-Mormonii (4.000), Adventiştii de ziua a şaptea (2.000), hinduşi (5.000), Sikhs (3.000), Hare Krishna (1.500), Biserica Scientologică (200-300).

Guvernul federal şi Parlamentul au responsabilitatea pentru recunoaşterea grupurilor religioase şi pentru plata salariilor şi a pensiilor clerului. Guvernul federal are, de asemenea, jurisdicţie asupra organizaţiilor umanismului secular. Ca urmare a reformei constituţionale din anul 2001, autorităţilor federale le revine responsabilitatea de a asigura educaţia religioasă, şi susţinerea financiară a grupurilor religioase. De exemplu, în timp ce finanţarea parohiilor şi întreţinerea bisericilor parohiale intră sub incidenţa autorităţilor municipale, provinciile sunt obligate să susţină funcţionarea lăcaşelor de cult musulmane (moschei). În acelaşi timp, guvernele locale sunt obligate să asigure comunităţilor religioase, plata salariilor profesorilor de religie şi costurile publice ale programelor religioase de radiodifuziune.

În prima parte a anului 2009, guvernul federal a plătit 137,8 milioane USD (106 milioane EURO) către grupurile religioase recunoscute. Această sumă include 6,8 milioane USD (5,2 milioane EURO) acordate unor grupuri religioase islamice. Pentru anul 2008 cheltuielile bugetului federal pentru funcţionarea cultelor au totalizat 137,8 milioane USD (106 milioane EURO). Potrivit Ministerului Justiţiei belgian, Guvernului federal a efectuat plăţi salariale pentru 2.787 preoţi catolici, 122 pastori protestanţi, 13 preoţi anglicano, 33 rabini, 47 preoţi ortodocşi, 285 consilieri şi patru imami musulmani. Conform Centrului Inter-Universitar de Educaţie Permanentă (CIFOP), institut de cercetare belgian, cheltuieli totale pentru funcţionarea cultelor, la toate

nivelurile de guvernare, cu excepția învățământului religios, s-au ridicat la 312 milioane USD (240,1 milioane EURO) în 2008. Cu pensii și derogări la taxele incluse, subvenția totală s-a ridicat la 422.5 milioane USD (325 milioane EURO) pentru anul 2008.

Bulgaria

Constitutia garantează libertatea religioasă și interzice discriminarea religioasă, dar desemnează creștinismul ortodox ca fiind „religia tradițională". Legile de aplicare a acestor dispoziții constituționale sunt ambigue, lăsând locul deciziilor arbitrare cu privire la politicile publice ale statului față de grupurile religioase neînregistrate. Marea majoritate a populației, adică aproximativ 85%, se identifică ca fiind creștin-ortodoxă. Musulmanii constituie a doua comunitate religioasă a Bulgariei, estimată la 13% din numărul locuitorilor. Potrivit Directoratului pentru confesiunile religioase al Consiliului de Miniștri, în Bulgaria există aproximativ 150.000 de protestanți evanghelici, până la 30.000 de creștini armeni, 3.000 de evrei, precum și 70.000 de catolici. Dintre aceștia din urmă, aproximativ 30% sunt membri ai Bisericii Greco-Catolice Bulgare.

Constituția Bulgariei consacră Creștinismul Ortodox Răsăritean, reprezentat de Biserica Ortodoxă Bulgară, ca religie tradițională, iar Guvernul acordă sprijin financiar acestei biserici, precum și câtorva comunități religioase percepute ca deținând o importanță deosebită în istoria țării. Bugetul de stat a alocat în 2009 aproximativ 2,4 milioane USD pentru grupurile religioase înregistrate, inclusiv pentru Biserica Ortodoxă Bulgară, Comunitatea musulmană, Comunitatea evreiască, Biserica Armeană Apostolică, protestanți și alte grupuri mai mici. Din suma totală, aproximativ 2 milioane USD au fost alocate pentru Biserica Ortodoxă Bulgară, cea mai mare parte pentru renovarea și întreținerea bunurilor bisericești.

Legea interzice grupurilor religioase desfășurarea oricărui tip de activitate în sediile unităților militare. Personalul militar poate participa la evenimente religioase în afara ariei unităților militare. Școlile oferă un curs opțional de educație religioasă care acoperă creștinismul și islamismul. Cursul examinează aspectele istorice, filozofice, culturale și de religie și introduce pe elevi în valorile morale ale diferitelor grupuri religioase. Toate grupurile religioase înregistrate oficial pot solicita includerea în programa de curs a dogmelor religioase proprii. Ministerul Educației asigură gratuit materialele de curs pentru elevi, iar profesorii de educație religioasă participanți la program sunt plătiți direct de la bugetele locale.

Croația

Constituția garantează libertatea religioasă, iar Guvernul a respectat, în general exercitarea libertății religioase. Nu există nicio religie oficială de stat. Cu toate acestea, Biserica Romano-Catolică primește sprijin financiar de la stat și alte beneficii stabilite în diferite concordate semnate între guvern și Vatican. Concordate și alte acorduri guvernamentale cu alte comunități religioase permit finanțarea de către stat pentru unele salarii și pensii ale personalului clerical, prin fondurile de pensii și de sănătate gestionate de guvern. Căsătoriile efectuate de către comunitățile religioase care au acorduri încheiate cu statul sunt recunoscute oficial, fiind eliminată necesitatea de a înregistra căsătoriile în registratura civilă. Concordatele și acordurile reglementează, de asemenea, catehizarea în școlile publice și activitatea capelanilor militari.

În conformitate cu concordatele semnate cu Biserica Romano-Catolică și într-un efort de a defini în continuare drepturile și privilegiile într-un cadru legal, Guvernul a încheiat acorduri suplimentare cu alte 15 comunități religioase: Comunitatea Islamică din Croația, Biserica Evanghelică, Biserica Reformată Creștină, Biserica Penticostală, Uniunea Bisericilor Penticostale ale lui Hristos, Biserica Adventistă Creștină, Uniunea Bisericilor Baptiste, Biserica lui Dumnezeu, Biserica lui Hristos, Adventiștii de ziua a Șaptea Mișcarea de Reformă, Biserica Ortodoxă Bulgară, Biserica Ortodoxă Macedoneană, Biserica Veche-Catolică Croată și Israel Bet (Comunitatea evreiască).

Danemarca

Constituția garantează libertatea religioasă, iar Biserica Luterană Evanghelică este proclamată ca biserică de stat și se bucură de unele privilegii care nu sunt disponibile altor grupuri religioase. Conform statisticilor oficiale din ianuarie 2009, 82% din populație aparține oficial la Biserica Evanghelică Luterană. Totuși, doar 3% din membri bisericii participă la slujbele religioase în mod regulat, majoritatea membrilor apelând la biserică pentru botezuri, confirmări, nunți, înmormântări și la sărbătorile religioase. Ca urmare a tendințelor de imigrare, al doua mare comunitate religioasă este comunitatea musulmană, cu 3,7% din populație (210.000). Comunitățile musulmane tind să se concentreze în marile orașe, în special în Copenhaga, Odense și Aarhus. Grupurile care reprezintă mai puțin de 1% din populație includ catolici (37.000), Martorii lui Iehova (14.500), evreii (7.000), sârbii creștini ortodocși (7.000), baptiști (5.100), penticostali (5.100), budiști (4.400) și Biserica lui Isus Hristos a Sfinților din Zilele din Urmă-Mormonii (4.500). Există, de asemenea, multe comunități cu mai puțin de 3.000 de membri, inclusiv Adventiștii de Ziua a Șaptea, Biserica Catolică Apostolică, Metodiștii, Armata Salvării, Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Rusă.

Constituția stipulează că Biserica Evanghelică Luterană este biserică de stat, monarhul în funcție trebuie să fie membru al Bisericii și statul are obligația să sprijine Biserica. Biserica Evanghelică Luterană este singura organizație religioasă care primește subvenții de la stat sau fonduri prin intermediul sistemului fiscal. Aproximativ 12% din veniturile Bisericii provin de la subvențiile de stat, majoritatea din restul provine de la impozitul pentru cult, care este plătit doar de membri Bisericii Evanghelice Luterane. Cetățenii belgieni care nu sunt membri ai Bisericii Evanghelice Luterane nu sunt obligați să plătească vreo taxă pentru cult sau să furnizeze sprijin financiar direct bisericii naționale sau către oricare altă organizație religioasă.

Toate școlile, inclusiv școli religioase, primesc sprijin financiar guvernamental. Credința Evanghelică Luterană este predată în școlile publice. Un elev se poate retrage de la ora de religie cu acordul părinților. În plus, legea impune ca „studii creștine" acoperind religiile lumii, filozofia, promovarea toleranței și a respectului pentru toate credințele religioase să fie predate în școlile publice. Cursul este obligatoriu, deși elevii pot fi exceptați de la curs în cazul în care un părinte prezintă o cerere în scris. În cazul în care elevul are 15 ani sau mai mult, elevul și părintele trebuie să solicite în comun exceptarea elevului de la curs.

Finlanda

Constituția garantează libertatea religioasă, iar conform legii, Biserica Luterană Evanghelică și Biserica Ortodoxă sunt biserici de stat. Guvernul respectă, în general, exercitarea libertății religioase. Aproximativ 82% din populație aparține la Biserica Luterană Evanghelică și 1% la Biserica Ortodoxă. Există șapte congregații romano-catolice, cu 9.000 de membri înregistrați și două congregații evreiești cu aproximativ 1.500 de membri. Biserica Penticostală are aproximativ 45.000 de membri. Există aproximativ 40.000 de musulmani, în comparație cu un număr estimat de 1.000 în 1990.

Toți cetățenii care fac parte dintr-o biserică de stat plătesc o taxă de biserică stabilit la 1 până la 2% din venituri, variind în funcție de biserică, parte din impozitul pe venit. Cei care nu doresc să plătească taxa trebuie să depună o cerere de renunțare la calitatea de membru al bisericii respective. Aceste taxe contribuie la acoperirea costurilor de funcționare a bisericii. În 2008, pentru prima dată, comunitățile religioase înregistrate, altele decât bisericile de stat, au devenit eligibile pentru a aplica pentru fonduri de stat. Legislația adoptată prevede dreptul comunităților religioase cu 200 sau mai mulți membri de a primi o subvenție anuală de la bugetul de stat. În 2008, 22 de comunități religioase au aplicat pentru fonduri de stat. Un total de 280.000 USD (200.000 EURO) a fost alocat la 19 comunități religioase, o valoare de 6,82 USD (4,87 EURO) per membru.

Franța

Constituția garantează libertatea religioasă. În conformitate cu definiția separării între stat și religie, cuprinsă în Constituție, guvernul francez nu ține statistici privind afilierea religioasă. Potrivit Ghidului 2008 al Bisericii Catolice în Franța, 65% dintre francezi se declară catolici, însă doar 5% dintre aceștia merg la biserică regulat. Există un număr estimat de cinci milioane până la șase milioane musulmani (8-10% din populație). Potrivit unui sondaj efectuat în 17 ianuarie 2008 de cotidianul catolic „La Croix", 39% din musulmanii intervievați au declarat că practică cele cinci rugăciuni zilnice, un procent superior față de 31% în 1994. Conform statisticilor oferite de publicația „La Croix" și de alte organe de presă, în Franța există 500.000 budiști, 600.000 evrei, 250.000 Martori ai lui Iehova, 400.000 de evangheliști și aproximativ 100.000 de creștini ortodocși.

Organizațiile religioase nu sunt obligate să se înregistreze, dar pot aplica pentru statutul de scutire de taxe sau a recunoașterii oficiale dacă doresc acest lucru. Autoritățile centrale și locale dețin și întrețin clădirile religioase construite înainte de intrarea în vigoare a Legii din 1905 care separă religia și de stat. În Alsacia și Moselle, legi speciale permit autorităților locale să ofere sprijin pentru construirea de edificii religioase. Conform Legii din 1905, grupurile religioase trebuie să solicite la prefectura locală recunoașterea ca asociație de cult pentru a primi statutul de scutire de taxe. Conform legii din 1905, asociațiile de cult nu sunt impozitate pe donațiile pe care le primesc, totuși, prefectura poate decide revizuirea statutului unui grup în cazul în care asociația primește o donație sau moștenire mare, care vine la cunoștința autorităților fiscale. În cazul în care prefectura stabilește că asociația nu este în fapt, în conformitate cu Legea din 1905, statutul acestuia poate fi schimbat și asociația poate fi obligată să plătească taxe în procent 60% pentru donațiile prezente sau trecute. Școlile publice sunt laice. În 2004, guvernul a adoptat o lege care interzice funcționarilor publici din școali și elevilor să afișeze simboluri religioase, inclusiv vălul islamic, skullcap evreiesc, turbanul Sikh și crucea creștină. Legislația a intrat în vigoare la începutul anului școlar în 2004. Predarea religiei nu este permisă în scolile publice. Sunt oferite elevilor informații despre religiile lumii parte a curriculum-ului de istorie. Guvernul subvenționează scoli private, inclusiv a celor afiliate cu organizațiile religioase.

Germania

Nu există statistici oficiale privind grupurile religioase. Biserica Romano-Catolică cuprinde 25,5 milioane membri. Biserica Evanghelică, o confederație de luterani, uniți și protestanți reformați, cuprinde 24,8 milioane de membri. Se estimează că 21 milioane de persoane (un sfert din populație), fie nu au nicio afiliere religioasă sau sunt membri ai unor organizații religioase neînregistrate. Organizațiile religioase nu sunt obligate să se înregistreze la stat. Organizațiile religioase trebuie să se înregistreze dacă vor să dobândească statutul de asociații non-profit pentru a fi scutite de plata unor taxe. Organizațiile care aplică pentru statutul de scutire de taxe trebuie să facă dovada, prin intermediul statutelor proprii, istoriei și activității curente, că sunt o religie.

Religia și statul sunt separate, deși există un parteneriat special între stat și comunitățile religioase care au statut de „corporație de drept public". Orice organizație religioasă poate solicita acordarea statutului de „societate de drept public" în temeiul căruia are dreptul să numească preoți în închisori, spitale, Armată și să perceapă o zecime (o medie de aproximativ 9%) din impozitul pe venit pe care membrii săi îl plătesc statului. Organizația religioasă cu statut de corporație de drept public plătește o taxă către Guvern în contul taxei percepute de la membri proprii.

Cele mai multe școli publice oferă educație religioasă catolică si protestantă în cooperare cu bisericile respective, precum și educație religioasă iudaică dacă elevii își exprimă interesul în acest sens. Numărul de clase de religie islamică în școlile publice a continuat să crească. De remarcat că într-un referendum organizat în 26 aprilie

Crist catolic și clopote în Bad Tatzmannsdor - Austria

2009, cetățenii din Berlin au respins o propunere legislativă care ar fi permis ca elevii școlilor publice berlineze să participe la lecții de religie în locul orelor obligatorii de etică.

Grecia

Constituția stabilește că Biserica Ortodoxă Răsăriteană a lui Hristos (Biserica Ortodoxă Greacă) este religia în vigoare în stat, dar, de asemenea, prevede și dreptul tuturor cetățenilor de a practica orice religie la libera lor alegere. Se estimează că 97% din populație se identifică ca fiind creștin-ortodoxă. Guvernul sprijină financiar Biserica Ortodoxă Greacă. De exemplu, guvernul plătește pentru salariile și formarea religioasă a clerului, precum și pentru întreținerea clădirilor Bisericii Ortodoxe. Guvernul plătește, de asemenea, salariile și unele cheltuieli pentru trei lideri religioși musulmani și pentru 183 imami în Tracia. Nici un alt grup religios nu primește asistență financiară guvernamentală. Guvernul recunoaște dreptul canonic al Bisericii Ortodoxe, atât în cadrul Bisericii cât și în zonele de drept civil, cum ar fi căsătoria.

Ungaria

Datele cu privire la afilierea religioasă sunt considerate ca fiind informații sensibile și nu pot fi înregistrate în mod oficial. Cu toate acestea, recensământul din 2001, a inclus o întrebare opțională despre afilierea religioasă, la care 90% din populație a furnizat un răspuns. Conform răspunsurilor, 55% dintre cetățenii Ungariei sunt romano-catolici, 15% reformați, 3% luterani și mai puțin de 1% evrei. 3% din respondenți s-au identificat ca greco-catolici și 15% s-au declarat fără afiliere religioasă.

Constituția separă biserica de stat. Statul rămâne neutru în materie de ideologie, dar are datoria de a asigura cetățenilor libera exprimare a convingerilor personale. Nu există nici o religie de stat, orice grup religios înregistrat în conformitate cu legislația are aceleași drepturi. Cele patru grupuri religioase „istorice” (romano-catolică, reformată, luterană, și comunitatea evreiască) primesc 93% din sprijinului financiar de stat prevăzut pentru grupurile religioase. Toate grupurile religioase înregistrate beneficiază de scutiri de taxe. Cetățenii pot dona 1% din impozitul lor pe

venit la un grup religios. În plus față de contribuțiile contribuabililor, Guvernul alocă fonduri publice unora dintre grupurile religioase înregistrate.

În 2009, guvernul a înlocuit vechiul sistem de susținere a cultelor. În cadrul noului program, contribuțiile guvernului constau din contribuțiile individuale ale contribuabililor, plus o contribuție echivalentă de la bugetul de stat. Noua practică a dus la o scădere generală în finanțarea acordată de stat pentru biserici de la 60 milioane USD în 2008, la 50 milioane USD în 2009. Guvernul acordă finanțări guvernamentale suplimentare organizațiilor religioase pentru o gamă largă de activități, cum ar fi conservarea colecțiilor publice de artă, reconstrucția și renovarea clădirilor religioase, susținerea educației religioase, compensații pentru proprietățile religioase nerestituite de stat, asistența financiară a personalului bisericesc care deservește comunitățile rurale mici. În 2009, acest tip de asistență financiară a crescut la 82 milioane USD, comparativ cu 74 milioane USD în 2008.

În 2007, un raport oficial concluziona că în 2005 și 2006, guvernul a acordat subvenții la școlile deținute de organizațiile religioase în sumă de 14 milioane USD. Cu toate că acest sprijin a crescut în 2009 la o valoare estimată de 337 milioane USD, comparativ cu 320 milioane USD în 2008, grupările religioase „istorice" și-au exprimat dorința ca statul să rezolve această problemă și să stabilească o metoda corectă de calcul a finanțării școlilor teologice, prin adoptarea unei legi parlamentare. Problema a rămas nerezolvată la sfârșitul perioadei de raportare.

Italia

Nu există religie de stat. Cu toate acestea, din cauza statutului său suveran și a autorității sale istorice, Biserica Romano-Catolică se bucură de unele privilegii care nu sunt disponibile altor grupuri religioase. Se estimează că 87% din cetățeni sunt romano-catolici, dar numai 20% dintre aceștia participă în mod regulat la serviciile religioase ale Bisericii. Guvernul recunoaște Sfântul Scaun ca autoritate suverană. În conformitate cu revizuirea din 1984 a Concordatului cu Biserica Catolică, statul italian este laic, dar continuă practica de sprijin acordat din partea statului pentru religie, care de asemenea este extins, dacă este solicitat, și la confesiunile non-catolice. În astfel de cazuri, sprijinul acordat de stat trebuie să fie reglementat de legislația de punere în aplicare a dispozițiilor acordului (Intesa) dintre Guvern și gruparea religioasă. Acordul (Intesa) oferă clerului acces în spitalele de stat, în penitenciare, în unitățile militare, permite constituirea unui registru de căsătorii religioase, facilitează practici religioase speciale cu privire la funeralii, acordă elevilor scutire de prezența la școală în zilele de sărbători religioase. În cazul în care o comunitate religioasă solicită acest lucru, acordul poate să prevadă acordarea de către stat a unor fonduri, prin reorientarea voluntară a unui procent din taxele datorate statului de către contribuabili, pentru comunitatea religioasă respectivă.

Concordatul revizuit din 1984 acordă privilegii Bisericii Catolice în ceea ce privește educația religioasă în școlile publice. De exemplu, Bisericii Catolice îi este permis să selecteze profesori catolici, plătiți de stat, pentru a oferi instruire în cadrul „orei de religie" în școlile publice. Astfel de cursuri sunt opționale, iar elevii au dreptul să studieze alte discipline sau în anumite cazuri, să nu participe la ora de religie.

Republica Moldova

Noua lege cu privire la cultele religioase, intrată în vigoare în 2007, simplifică în teorie procedurile de înregistrare și înlesnește accesul grupurilor religioase la locurile publice pentru desfășurarea activităților cu caracter religios. Religia predominantă este religia creștină-ortodoxă. După diverse estimări, peste 90% din populație aparține nominal uneia din cele două mitropolii ortodoxe, a Moldovei (BOM) sau a Basarabiei (BOB). Potrivit guvernului, Biserica Ortodoxă din Moldova (BOM) – Mitropolia Chișinăului și a Întregii Moldove, care este subordonată Bisericii Ortodoxe Ruse, are 1.281 de parohii, mânăstiri, seminarii și alte entități; Biserica Ortodoxă din Basarabia (BOB) – Mitropolia Basarabiei, subordonată Bisericii Ortodoxe Româ-

ne, are 309 astfel de entități; iar Biserica Ortodoxă Rusă de Rit Vechi (credincioşii de rit vechi) are 15 parohii.

Înregistrarea conferă statut legal grupurilor religioase, dându-le posibilitatea de a avea bunuri, de a deschide conturi bancare şi de a angaja salariați. Bisericile individuale sau filialele organizațiilor religioase înregistrate nu sunt obligate să se înregistreze la Ministerul Justiției atâta timp cât nu efectuează tranzacții oficiale şi nu primesc donații ca entități juridice locale. Nu există religie de stat, dar Biserica Ortodoxă din Moldova (BOM) se bucură de un tratament preferențial din partea guvernului. Conform legislației educației, „educația morală şi spirituală" este obligatorie în învățământul primar şi facultativă în cel secundar şi universitar. Religia se predă în unele şcoli, dar orele se țin doar la cererea părinților şi în funcție de existența fondurilor necesare.

La 29 noiembrie 2008, Sovietul Suprem al regiunii separatiste Transnistria a adoptat o nouă Lege cu privire la libertatea de conştiință şi organizațiile religioase, dar Igor Smirnov, conducătorul regiunii, i-a opus vetoul său. La 4 februarie 2009, Sovietul Suprem a anulat vetoul lui Smirnov. Pentru prima dată, legislația permite înregistrarea juridică a organizațiilor religioase. Comisariatul pentru Problemele Cultelor a fost desființat, iar autoritatea acordării înregistrărilor a fost tranferată „Ministerului" Justiției transnistrean. Noua legislație transnistreană recunoaşte rolul Bisericii Ortodoxe în istoria regiunii. Toate religiile, înregistrate sau nu, au libertatea săvârşirii slujbelor lor, iar această libertate este acordată şi cetățenilor străini. Educația religioasă este permisă în afara programului în şcolile publice şi particulare, la cererea părinților şi tutorilor şi dacă este acceptată de copil.

Norvegia

Biserica Luterană Evanghelică din Norvegia este biserică de stat şi se bucură de anumite avantaje care nu sunt disponibile altor grupuri religioase. Cetățenii norvegieni sunt considerați a fi membri ai bisericii de stat, Biserica Luterană Evanghelică din Norvegia, cu excepția cazului în care aceştia, în mod explicit, declară un alt statut. De exemplu, cetățenii pot alege să se asocieze cu o altă organizație religioasă, nereligioasă (de exemplu, Asociația Umanistă Norvegiană) sau să nu aibă vreo afiliere religioasă. Se estimează că 82% din populație (3,9 milioane de persoane) aparține nominal la biserica de stat. Cu toate acestea, frecventarea bisericii de stat este destul de redusă.

Statul sprijină financiar biserica de stat şi există o cerință constituțională ca Regele şi cel puțin jumătate din membri guvernului să aparțină acestei biserici. În 2008 a existat o dezbatere publică despre introducerea unei mai mari separații între stat şi biserică. În aprilie 2008, Ministrul Culturii a prezentat rezultatele unui raport al unei comisii parlamentare cu privire la starea şi relația bisericii cu statul. Raportul a recomandat menținerea bisericii de stat, dar şi democratizarea în continuare a bisericii. Guvernului i s-a recomandat să ia în considerare modificarea Constituției, pentru separarea bisericii de stat. Unul dintre efectele imediate ale raportului a fost semnarea unui acord cu biserica, care oferă bisericii de stat posibilitatea de a selecta, dar nu de a numi, episcopii proprii, un rol care anterior revenea guvernului.

O comunitate religioasă trebuie să se înregistreze doar în cazul în care doreşte sprijin financiar de la stat. O lege din 1997 a introdus predarea în şcolile publice de cunoştințe creştine, etice şi religioase pentru clasele 1-10, pentru promovarea toleranței şi respectului pentru toate credințele religioase. Această disciplină este obligatorie, fără nici o excepție, şi pentru copiii aparținând altor grupuri religioase decât biserica de stat. Organizațiile pentru atei, precum şi comunitățile musulmane, au contestat legalitatea educației religioase obligatorii, susținând că acesta este o încălcare a libertății de religie şi a dreptului părinților de a asigura educația religioasă a copiilor lor. După ce cazul a fost audiat în fața Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), în 2002 şi din nou în 2006, Guvernul a modificat curriculum-ul şi l-a extins la alte religii, continuând în acelaşi timp să pună un accent special pe creştinism, ca religie a majorității cetățenilor.

Polonia

Mai mult de 94% din populație este romano-catolică. Potrivit Anuarului Statistic al Poloniei, Ediția 2008, componența oficială a grupurilor religioase include: 33.699.264 romano-catolici, 504.150 de membri ai Bisericii Ortodoxe Poloneze, 53.000 greco-catolici, 128.235 Martorii lui Iehova, 77.500 luterani, 23.568 Vechi-Catolice Mariavits, 21.303 penticostali, 9.595 adventiştii de ziua a şaptea, 18.804 membri ai Bisericii Catolice Poloneze, 4.853 membri ai Bisericii Apostolice Noi, 4.818 baptişti, 4.481 metodişti, 3.510 luterani, 3.389 membri înregistrați ai asociațiilor evreieşti, 2.425 membri ai Bisericii lui Hristos, 1.275 membri ai Bisericii lui Isus Hristos a Sfinților din Zilele din Urmă - Mormoni, 915 membri ai Societății Internaționale pentru Conştiința Krishna (Hare Krishna) şi 112 membri înregistrați ai asociațiilor musulmane.

Există 15 grupuri religioase, a căror relație cu statul este reglementată de legislația specifică. Există alte 149 grupuri religioase înregistrate care nu au o relație cu statul definită de lege. Comunitățile religioase se pot înregistra la Ministerul de Interne, dar nu sunt obligate să facă acest lucru şi pot funcționa liber, fără înregistrare. Toate grupurile religioase înregistrate primesc aceleaşi privilegii, cum ar fi importul fără taxe vamale a echipamentelor de birou şi impozite reduse.

Rusia

Aproximativ 100 de milioane de cetățeni ruşi se declară membri ai Bisericii Ortodoxe Ruse. Musulmanii, cu o populație estimată între 10 milioane şi 23 milioane, formează cea mai mare minoritate religioasă din Rusia. Legea cultelor din 1997 declară că toate religiile sunt egale în fața legii, interzice intervenția guvernului în problemele religioase şi instituie proceduri simple de înregistrare a grupurilor religioase. Rusia este prin lege un stat laic, fără o religie de stat.

Deşi nici Constituția şi nici Legea din 1997 nu acordă privilegii explicite sau avantaje pentru cele patru religii „tradiționale", în practică Biserica Ortodoxă Rusă cooperează mai strâns cu Guvernul, decât alte grupuri religioase. Biserica Ortodoxă Rusă a intrat într-o serie de acorduri formale şi informale cu diferite ministere, care dau un mai mare acces Bisericii decât altor grupuri religioase la instituțiile publice, precum şcoli, spitale, închisori, poliție, Armată. Potrivit statisticilor oficiale, din aprilie 2008 aproximativ două mii de preoți ortodocşi au servit ca preoți militari voluntari, 950 dintre aceştia fiind alocați permanent unităților militare. Începând cu februarie 2008, din 438 oficii religioase în instituțiile penitenciare, 403 au fost capele ortodoxe, 23 moschei, şapte dugans budiste şi trei capele romano-catolice. Printre activitățile Bisericii Ortodoxe Ruse în beneficiul Guvernului sunt incluse sprijinul pentru reabilitarea psihologică a militarilor care se întorc din zonele de conflict, oficierea de servicii religioase pentru cei repartizați în zonele de conflict, precum şi cooperarea cu Ministerul Afacerilor Interne pentru combaterea extremismului.

Biserica Ortodoxă Rusă a încheiat acorduri speciale cu agențiile guvernamentale pentru a efectua educația religioasă în şcoli şi pentru oferirea de consiliere spirituală. Acestea includ

acorduri cu ministerele Educației, Apărării, Sănătății, Afacerilor Interne, precum şi cu alte organisme de stat, cum ar fi Serviciul Federal de Impozitare, Serviciul Federal de Frontieră etc. Nu toate detaliile acestor acorduri sunt accesibile publicului, dar informațiile disponibile indică faptul că Biserica Ortodoxă Rusă a primit un tratament preferențial.

Serbia

Aproximativ 84% din cetățeni sunt membri ai Bisericii Ortodoxe Sârbe şi 5% sunt musulmani. Romano-catolicii constituie 5% din populație şi sunt în principal etnici maghiari şi croați în Voivodina. Nu există nici o religie de stat. Cu toate acestea, legea privind religia recunoaşte şapte comunități religioase „tradiționale": Biserica Ortodoxă Sârbă, Biserica Romano-Catolica, Biserica Evanghelică Slovacă, Biserica Creştină Reformată, Biserica Creştină Evanghelică, Comunitatea islamică şi Comunitatea evreiască. Biserica Ortodoxă primeşte un tratament preferențial din partea statului. Guvernul a continuat să subvenționeze salariile clerului ortodox sârb, inclusiv pentru preoții care slujesc în biserici care nu se află pe teritoriul statului sârb. Elevii din şcolile primare şi secundare sunt obligați să participe la cursurile de religie organizate de una dintre cele şapte comunități religioase „tradiționale" sau la cursul de educație civică.

Ucraina

Guvernul ucrainean estimează că în țară există 33 de mii de organizații religioase reprezentând 55 culte. Biserica Ortodoxă Ucraineană (subordonată Patriarhiei Moscovei) este cel mai mare grup religios, cu o prezență semnificativă în aproape toate regiunile țării. Al doilea mare grup ortodox este constituit din Biserica Ortodoxă Ucraineană a Patriarhiei Kievului. Susținătorii Bisericii Greco-Catolice a Ucrainei constituie cea mai mare grupare religioasă non-ortodoxă din țară. În Ucraina există şi o comunitate musulmană, unii lideri musulmani estimând că ar exista 2 milioane de musulmani ucrainieni, deşi statisticile guvernului şi sondaje independente consacră numărul de 500.000. Majoritatea musulmanilor sunt tătari din Crimeea, în număr de aproximativ 300.000. Biserica Romano-Catolica, cu aproximativ un milion de aderenți, este în mod tradițional asociată cu cetățenii de origine poloneză.

Nu există o religie de stat. Cu toate acestea, în anumite regiuni ale țării grupuri religioase mai mici s-au plans de tratament inegal din partea autorităților locale. Prin lege, religia nu poate face parte din programa şcolară publică. Membrii Consiliului Bisericilor şi Organizațiilor religioase din Ucraina au continuat să susțină modificarea legii pentru a permite organizațiilor religioase să dețină instituții de învățământ private în care, în plus față de curricula oficială, elevii să studieze valorile religioase ale organizației religioase respective. În iunie 2009, Ministerul Educației şi Ştiinței a raportat o creştere a numărului de şcoli secundare care oferă cursuri opționale eleviilor cu tematici precum Fundamentele eticii creştine, Bazele religioase ale eticii, Bazele culturii islamice din Crimeea.

Conform legii, organizațiile religioase înregistrate au un statut privilegiat în solicitarea restituirii proprietăților confiscate de regimul sovietic. Pe 15 ianuarie 2009, Parlamentul a adoptat amendamente legislative care să ofere organizațiilor religioase înregistrate dreptul de a folosi permanent terenuri aflate în proprietatea statului, la egalitate cu drepturile întreprinderilor de stat şi comunale, ONG-urilor şi organizațiile persoanelor cu handicap.

Marea Britanie

Creştinii formează 72% din populația Marii Britanii, find membri ai Bisericii Anglicane, Bisericii Scoției, Bisericii Romano-Catolice, Bisericii Protestante şi ai mai multor grupuri creştine neafiliate. Există două biserici de stat – Biserica Angliei (anglicană) şi Biserica Scoției (presbiteriană). Monarhul numeşte oficialii Bisericii Angliei, la sfatul primului-ministru şi cu consultarea Comisiei de Numiri a Coroanei, care include şi reprezentanți ai clerului. Convenția generală a

Bisericii din Scoția numește proprii săi oficiali, iar afacerile sale nu sunt supuse autorității civile. Biserica din Țara Galilor, Biserica Episcopală a Scoției și Biserica din Irlanda sunt membre ale Comunității Anglicane.

În data de 8 mai 2008, Parlamentul a abolit crima de blasfemie împotriva Bisericii din Anglia. În ciuda câtorva încercări, această lege nu a fost aplicată în ultimele decenii. Guvernul oferă sprijin financiar – până la 90% din costurile totale de capital pentru clădiri și 100% din cheltuielile de funcționare, inclusiv salariile cadrelor didactice – pentru instituțiile de învățământ religioase. Guvernul ajută, de asemenea, cu fonduri repararea și întreținerea locașurilor de cult pentru grupurile religioase la nivel național și contribuie la bugetul Trustului pentru Conservare al Bisericii, care se îngrijește de administrarea imobilelor bisericești dezafectate de o importanță istorică și arhitectonică deosebită din patrimoniul Bisericii Angliei. Cele mai multe instituții religioase sunt clasificate ca fiind de caritate, deoarece dezvoltarea religiei este considerată a fi cu scop caritabil. Instituțiile de caritate sunt scutite de impozite pe majoritatea tipurilor de venit și pe câștigurile de capital, cu condiția utilizării veniturilor sau câștigurilor în scopuri caritabile. De asemenea, sunt scutite de taxa pe valoarea adăugată. În anul 2009, mai mult de 30% din școlile de stat aveau un caracter religios. Aproximativ 7.000 de școli „de credință" din Anglia sunt asociate cu confesiunile creștine, dar există și școli aparținând comunităților evreiești, musulmane sau hinduse.

Câteva concluzii

Câteva concluzii în urma analizării situației relației dintre Stat și Culte în diferite state europene. Înainte de toate, este *evident că în Europa nu există un model unic de relaționare.* De la separarea totală a Religiei de Stat (cazul Franței), până la consacrarea unor Biserici de stat (fie explicit, prin prevederi constituționale, fie în fapt, prin acordarea unei poziții privilegiate bisericii considerate a fi tradițională sau națională, ca în cazul Finlandei, Norvegiei, Danemarcei, Marii Britanii, Greciei sau Rusiei), statele europene au adoptat diferite modele de relaționare. *Vectorii de influență cei mai importanți în construcția modelului sunt constituiți de tradiția istorică a vieții religioase a națiunilor respective și de experiența statelor privind rolul jucat de Biserică în evoluția lor.*

Referindu-ne la tradiția istorică a vieții religioase la români, observăm că *relația Bisericii cu entitatea statală românească este una dinamică, modificându-se în timp*, de la o etapă istorică la alta. În epoca premodernă, ea a fost caracterizată prin „institutionalizarea religiei ortodoxe nu ca o credință personală, care angajează responsabilitatea individuală a fiecărui membru, ci ca o «lege strămoșească», ce angajează adeziunea colectivă și destinul comunității în ansamblul ei. În raport cu statul, biserica a avut o pozitie de subordonare-autoritate: subordonată domnului pentru numirea înaltei ierarhii bisericești, ea singură avea autoritatea de a confirma sau infirma acordul domniei cu «legea strămoșească». *Cele două puteri trebuiau să fie «simfonice», iar sistemul politic să fie unul statalo-ecleziastic.*" (Horia Roman Patapievici – Biserica Ortodoxă Română și modernitatea. Revista Dilema Nr. 332, 18-24 iunie 1999) O atare raportare la conținutul de credință, ca „lege strămoșească" la care se aderă înainte de toate prin presiunea și la inițiativa comunității/familiei, ca executor testamentar al moștenirii strămoșești, într-o cheie ritualică formală, și abia apoi prin înțelegerea și asumarea de către individ a valorilor creștine, caracterizează și în prezent mentalul colectiv al membrilor de rând ai Bisericii noastre, cu toate consecințele imediate și viitoare pe care le are asupra vieții religioase a românilor.

Constituirea Statului român modern a modificat relația acestuia cu Biserica, „simfonia" împreună - lucrării devenind, prin dispariția sistemului politic statalo-ecleziastic, un parteneriat nu întotdeauna avantajos pentru Biserică. „În schimbul înălțării ei (de către puterea laică) la demnitatea de biserică autocefală și a dobândirii autorității sinodale, Biserica Ortodoxă Română a acceptat să funcționeze în virtutea unei legislații care a consfințit o puternică ingerință a statului

laic în formele sale de organizare și decizie, abandonând prerogative civile care, în epoca premodernă, îi reveneau de drept". (Horia Roman Patapievici – Biserica Ortodoxă Română și modernitatea. Revista Dilema Nr. 332, 18-24 iunie 1999). Pe lângă aceste ingerințe ale statului și pierderea unor prerogative, putem adăuga și faptul că Biserica și-a văzut diminuate până aproape de dispariție resursele economice, prin reformele lansate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, devenind tot mai dependentă de finanțările acordate de stat pentru funcționarea sa.

După căderea regimului comunist – cu ale sale prigoane, ispitiri și căderi de la credință asupra cărora nu insistăm, amintind doar că ingerințele brutale ale statului comunist în viața Bisericii ca și „colaboraționismul" unora dintre membri clerului și ierarhiei nu au oprit pe Sfinții Închisorilor comuniste, pe mulți preoți, credincioși sau ierarhi să-și mărturisească credința și să-și jertfească viața pentru Hristos – Biserica Ortodoxă Română a căutat, pe parcursul anilor '90 să redescopere „simfonia" bizantină a conlucrării cu Statul român renăscut într-o formă de republică democratică bolnavă. Amănuntul esențial care a fost fie uitat, fie mai ales, trecut sub tăcere de către susținătorii colaborării dintre Stat și Biserică este acela că Biserica a colaborat „simfonic" cu Statul român doar când acesta a fost organizat în forma voievodală sau monarhică. Aflată în zbaterile readaptării la un sistem democratic, Biserica Ortodoxă Română a ratat gestul istoric de susținere a restaurării monarhiei constituționale. „Simfonia" colaborării cu Republica democratică constituită după Decembrie 1989 – controlată și în prezent de ex-comuniștii eșaloanelor 2 și 3 ale fostului PCR și fostei Securități, o entitate statală grav afectată de corupție, demagogie, ineficiență economică și instabilitate socială – a degenerat fie într-un fel de complicitate, prin inacțiune, la distrugerea morală a poporului de către clasa politică trădătoare a interesului național, fie prin diminuarea până la tăcere a glasului profetic al Bisericii.

Aderarea României în Uniunea Europeană a complicat și mai mult situația, iar apelul la tradiția istorică a vieții religioase românești a pierdut încă o dată din consistență. Într-un articol publicat în ianuarie 2006, în paginile Revistei ROST (numărul 35, ianuarie 2006), afirmam, fără pretenții profetice, că „românii vor fi obligați să învețe că „*sunt român*" contează doar în măsura în care poți fi capabil să rostești „*sunt european*" și mai ales să-ți asumi consecințele unei astfel de rostiri. Sentimentalismul ateu, fals eroic și patriotard cu care comuniștii ne-au otrăvit sufletele împiedicându-ne să avem o cunoaștere corectă și o gândire echilibrată despre istoria noastră și a statului român va eșua în fața realităților dure ale Uniunii Europene. În curgerea timpului, dacă privim cu atenție la semnele vremurilor noastre, în cuprinsul Noii Europe a spune „*sunt român*" va avea o însemnătate mult mai mică decât a mărturisi „*sunt creștin ortodox*". În calea noastră se află acum o Europă măcinată de ateism, sincretism, gnosticism, secte și alte rătăciri, o Europă bolnavă sufletește. Noi, Românii avem șansa de a fi popor latin și acest fapt ne înrudește prin sânge cu majoritatea popoarelor Noii Europe și în același timp, avem binecuvântarea să fim creștini ortodocși. Secolul XXI nu va mai fi pentru români un secol al vitejiei demonstrate prin lupte eroice pentru apărarea ființei neamului și desăvârșirea unității naționale. Eroismul grandios va fi înlocuit de smerenia creștină, de anonima facere de bine în folosul străinului, bolnavului, săracului, de post și de rugăciune, de trăirea Sfintelor Taine ale Bisericii, de mărturisirea permanentă a credinței noastre în fața sufletelor rătăcite ale popoarelor Europei." În mai puține cuvinte, cei aproape patru ani trecuți de la aderarea României la Uniunea Europeană, al căror principal fenomen social-economic și cultural a fost emigrarea masivă a românilor spre Vestul Uniunii (aproximativ 3,5 poate chiar 4 milioane de români sunt plecați la muncă sau sunt stabiliți în țări europene occidentale, o migrație pe care nu au cunoscut-o nici măcar țări aflate în război, precum Irakul!), au solicitat Bisericii Ortodoxe Române să-și redefinească nu numai relația cu Statul român sau cu noua entitate apărută în peisajul politic românesc, numită Uniunea Europeană, ci mai ales cu proprii credincioși al căror „patriotism" – și implicit credință religioasă

– începe a fi orientat după dictonul UBI BENE, IBI PATRIA.

Continuând prezentarea concluziilor care reies din scurta analiză a stării relației dintre Stat și Biserică în Europa, putem observa că *nu există o regulă generală cu privire la susținerea financiară a cultelor de către stat.* Cu excepția statelor în care există consacrate prin lege sau în fapt, biserici de stat, de altfel singurele beneficiare ale sprijinului financiar statal, în restul statelor europene (pe care nu le-am enumerat în totalitate în prezentarea de mai sus) întâlnim mecanisme de scutire fiscală pentru activitățile desfășurate de culte și eventual, proceduri de finanțare parțială a anumitor cheltuieli operate de culte (cele pentru funcționarea orelor de religie, prin plata profesorilor de religie sau pentru susținerea financiară a salarizării clerului). Situația din România apare, din această perspectivă, ca fiind una fericită, efect al diplomației și înțelepciunii de care a dat dovadă Preafericitul Patriarh Teoctist în negocierile cu Statul Român din anii '90, dar și rezultat al interesului – exprimat prin diferite compromisuri încheiate cu Biserica – pe care încă îl are atât Statul Român, cât și clasa politică românească, de a-și asigura colaborarea Bisericii în gestionarea destinului poporului român.

Păstrarea *status-quo*-ului relației financiare dintre Statul Român și Biserică presupune o reinterpretare și reevaluare a poziției fiecărei părți implicate. Criza economică actuală și împrumuturile masive angajate de Statul român la diverși creditori internaționali, au obligat guvernul să intervină asupra acestui *status-quo* și să așeze clerul bisericesc în rând cu toți bugetarii supuși reducerilor salariale. Totuși, nu reducerea cu 25% a contribuției Statului la plata salariilor personalului bisericesc este principala problemă. Criza economică, cu apariție ciclică în dinamica societății capitaliste, va fi într-un final, anihilată. Important este cum va reuși Biserica să-și păstreze susținerea financiară a Statului și mai ales, care va fi prețul plătit, în contextul în care la acest moment observăm apariția unor numeroase și tot mai puternice voci anti-clericale și simpatizante ale secularismului care, pe fondul unor erori de relații publice sau al unor nereguli de gestionare a resurselor financiare ale Bisericii, obțin tot mai multă susținere din partea unor reprezentanți ai instituțiilor Statului, ai societății civile sau ai mass-media. Pe de altă parte, Statul român și clasa politică vor fi obligați să aleagă între ispita scutirii bugetului național de cheltuielile pentru susținerea Bisericii – pierzând astfel parteneriatul cu Biserica, atât de necesar măcar în vindecarea rănilor sociale din păturile sărace ale populației – și redefinirea reciproc avantajoasă, din perspectiva exigențelor, practicii din Uniunea Europeană și conform cu interesele naționale, a mecanismelor de finanțare de către stat a activității Bisericii.

Experiența europeană ne oferă două modele de relaționare care pot fi adaptate specificului românesc. Vom avea fie o Biserică Ortodoxă privilegiată, în armonie cu importanta contribuție istorică, dar și prezentă, la dezvoltarea spirituală, culturală și socială a poporului român, fie o Biserică Ortodoxă așezată pe picior de egalitate cu celelalte culte minoritare, beneficiind de scutiri de taxe și de o autonomie absolută în administrarea propriului patrimoniu, grad de libertate care va presupune, implicit, un grad superior de responsabilitate, dacă ne gândim numai la obligația asigurării plății salariilor personalului bisericesc, eventual și ale profesorilor de religie, exclusiv din fondurile proprii.

În prezent, în plină criză economică, administrația bisericească nu are altă soluție decât să accepte gestul guvernului de reducere cu 25% a contribuției la plata salariilor personalului bisericesc. Totuși, acceptarea nu înseamnă inactivitate. *Trebuie pregătit momentul renegocierii, trebuie căutate argumente reale, aduse dovezi concrete în favoarea implicării sociale, culturale, spirituale a Bisericii și a importanței prezenței Bisericii în viața societății românești.* Apelul la memoria unor momente istorice importante, dar controversate, precum reformele Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, prin interpretare subiectivă și utilizare fragmentară a informației istorice, este nu numai insuficient, ci și lipsit de eficiență. Discutând despre eventuala desființare totală sau parțială a efectelor secularizării averii bisericești, insistăm în a sublinia că Biserica nu se poate

afişa ca putere latifundiară şi mai ales nu are opțiunea morală de a pune sub semnul întrebării împroprietărirea țăranilor de către Cuza – dar şi de către Regii români înainte şi după Primul Război Mondial – prin utilizarea inclusiv a pământurilor secularizate de la Biserică. Este evident că retrocedarea totală a proprietăților pierdute sub Cuza nu este posibilă şi chiar dacă ar fi, un asemenea gest ar afecta negativ imaginea Bisericii noastre.

În context, nu trebuie să uităm că apelul la *restitutio in integrum* utilizat parcă cu prea mare insistență în comunicatele Biroului de presă al Patriarhiei poate relansa în spațiul public dezbaterea cu privire la proprietățile Bisericii Greco-Catolice confiscate de comunişti, după desființarea abuzivă şi „re-unirea" acestei biserici cu Biserica Ortodoxă Română în 1948, proprietăți într-o parte preluate şi de Biserica Ortodoxă. Nu putem ignora faptul că problema fostelor proprietăți greco-catolice este permanent sesizată de diferite foruri internaționale, precum Uniunea Europeană sau Departamentul de Stat al SUA şi că asupra Statului român sunt exercitate presiuni tot mai mari pentru a rezolva situația în favoarea Bisericii Greco-Catolice.

Ar mai fi o cale pentru păstrarea *status-quo*-ului relației financiare dintre Statul Român şi Biserică, anume compromisul cu iz electoral, eventual mercantil, cu clasa politică, cu alianța politică aflată la un moment dat la conducerea țării. Un compromis întemeiat pe opinia eronată că este de la sine înțeles că Biserica Ortodoxă Română este o instituție națională, că poziția ei de instituție religioasă privilegiată în relația cu Statul român nu poate fi contestată şi desființată, că românul creştin ortodox va fi mereu un individ pasiv, convertit de la naştere de „legea strămoşească" şi incapabil să-şi părăsească credința moştenită de la părinți sau să emită păreri religioase libere. O astfel de opinie nu ia în seamă noua dinamică generată de libertățile şi oportunitățile – multe din ele nocive sufleteşte, dacă sunt utilizate fără bună rânduială, dar atractive trupeşte – oferite de statutul României de țară

Troiță cu Crist într-un sat din Tirolul italian

membră a Uniunii Europene. O instituție religioasă este privilegiată fie într-un stat impermeabil politic şi ideologic/dogmatic – cum ar fi Rusia ori Grecia, până la aderarea la UE – fie într-un stat în care puterea seculară se află de secole în interdependență cu puterea eclezială – cum sunt Marea Britanie, Norvegia, Finlanda etc. În situația României, organizată, cum spuneam, ca o Republică democratică bolnavă – după 40 de ani de dictatură comunistă, la care se adaugă aproape 10 ani de dictatură autoritară sub Carol al II-lea şi Mareşalul Antonescu, ani în care ierarhia Bisericii a jucat un rol cel puțin controversat – compromisul excesiv între Biserică şi Statul român ar fi nociv pentru călătoria sufletelor românilor către Dumnezeu şi Mântuire. Este inutil pentru orice român creştin lucid de menirea sa în această lume să enumerăm pericolele unui astfel de compromis. Amintim doar că *„a da Cezarului ce este al Cezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu" nu înseamnă că Cezarul este aşezat pe picior de egalitate cu Dumnezeu*, aşa cum ipocrit ar interpreta unii dintre partizanii compromisului cu puterea seculară.

În negocierea cu Statul român, Biserica noastră are numeroase şi imbatabile argumente. Aşezămintele mânăstireşti ctitorite de voievozii români constituie fiecare în parte un argument. Doar un stat criminal ar sacrifica această moştenire spirituală, culturală şi arhitecturală. Istoria românilor, dar şi Istoria statului român nu pot fi gândite fără existența mânăstirilor şi a bisericilor de mir ctitorite de familiile voievozilor şi boierilor români. La aceste dovezi palpabile ale contribuției vitale a Bisericii la supraviețuirea şi progresul poporului român, se adaugă activitatea cărturărească, culturală, dar şi politică a numeroşi ierarhi, preoți şi monahi români, mulți dintre ei recunoscuți de popor şi de Biserică drept Sfinți, care au ştiut să împletească slujirea lui Dumnezeu, la sfântul altar, cu slujirea poporului în al cărui trup şi suflet comun s-au născut. Nu avem aici spațiul necesar pentru a prezenta lista nesfârşită a ctitoriilor şi a personalităților Bisericii Ortodoxe Române, dar este suficient să deschidem orice carte de istorie şi le vom afla chipul nemuritor. Lista personalităților Bisericii Ortodoxe Române care au dat jertfă de creație şi de sânge pentru propăşirea neamului românesc cuprinde, nu în ultimul rând, pe Sfinții Închisorilor comuniste şi pe toți ierarhii, preoții, monahii, şi credincioşii creştini ortodocşi care au înfruntat regimul dictaturii comuniste, refuzând orice compromis cu demonul roşu.

Activitatea filantropică desfăşurată de Biserica Ortodoxă Română reprezintă un alt argument important în negocierea cu Statul român. Chiar dacă valorile absolute ale acestei activități (sumele de bani alocate, numărul de beneficiari, numărul de aşezăminte filantropice administrate de Biserică etc.) sunt uneori utilizate de către responsabilii de PR ai Patriarhiei în momente neoportune sau în forme neinspirate, nu înseamnă că Biserica noastră nu are activitate filantropică. Dimpotrivă, activitatea filantropică desfăşurată de centrele eparhiale se ridică, în multe zone ale țării – precum Mitropolia Olteniei, Mitropolia Moldovei, Mitropolia Clujului sau Arhiepiscopia Bucureştilor – la nivelul standardelor europene. Nu în ultimul rând, ca un alt argument, este de notat capacitatea surprinzător de mare pe care Biserica Ortodoxă Română a dovedit-o în *atragerea fondurilor europene*, fonduri utilizate atât pentru restaurarea, conservarea unor inestimabile monumente istorice bisericeşti, cât şi pentru dezvoltarea rețelei aşezămintelor filantropice ale Bisericii.

O singură problemă rămâne deocamdată nerezolvată, anume *ieşirea din enclavizare a activității filantropice*, prin extinderea acesteia de la aşezămintele şi programele regionale administrate de centrele eparhiale, la mini-centrele şi mini-programele filantropice desfăşurate în parohii. Dacă preotul din parohie ar fi mai prezent şi ca filantrop, nu doar ca liturghisitor, am convingerea că vocea contestatarilor Bisericii ar amuți pentru totdeauna.

În negocierea cu Statul român, *Biserica Ortodoxă Română poate folosi experiența bisericilor creştine din țările europene sub aspectul exercitării funcției profetice.* Biserica Romano-Catolică este cel mai bun exemplu, prin activitatea intensă depusă de Papă, de cardinalii şi episcopii săi, de avertizare a Statului în legătură

cu pericolele generate de erorile economice, politice, sociale sau culturale comise. Vocea profetică a Bisericii noastre a pierit odată cu jertfa mucenicească a Sfinților Închisorilor. Regimul comunist nu a îngăduit nici măcar umbra unei critici la adresa politicilor sale criminale, vocea profetică a Bisericii având ca purtători doar pe acei ierarhi, preoți și credincioși care au ales, cu prețul vieții sau al pierderii libertății, să mărturisească pe Hristos în afara spațiului artificial construit de administrația bisericească din epocă, de aparentă „deplină colaborare" a Bisericii cu statul comunist.

Căderea comunismului, în Decembrie 1989, părea să ofere Bisericii șansa de a-și manifesta dimensiunea profetică. Au existat câteva momente importante, cum ar fi lupta de apărare a orei de religie sau dezbaterea publică privind educația sexuală în școli, în care glasul profetic al Bisericii, deși timid și timorat, s-a făcut auzit. Totuși, administrația bisericească nu a pășit cu curaj în agora pentru a-și asuma responsabilitatea apărării poporului creștin în calea exceselor și generalizării imoralității prin care clasa politică post-decembristă a mutilat sufletul românesc. Fiii Bisericii care au făcut acest pas, preoți, călugări sau mireni, nu au fost sprijiniți și în unele situații au fost chiar dezavuați. A existat însă un moment de intensă speranță că Biserica își va reactiva funcția profetică: decizia Sfântului Sinod de a nu permite preoților implicarea în viața politică. O decizie înțeleaptă, dar care a fost urmată doar de o neutralitate binevoitoare și flexibilă până la compromis a Bisericii față de Stat și mai ales, față de clasa politică.

Faptul că Statul a sacrificat fără să ezite stabilitatea Bisericii, la solicitarea unor instituții străine precum FMI și Comisia Europeană, ne impune să reanalizăm modul în care, pe viitor, ne vom raporta la viața politică. Implicarea noastră în politică este în afara discuției, dar mărturisirea credinței noastre în fața conducătorilor Statului, a clasei politice și a burgheziei îmbogățite, de cele mai multe ori prin mijloace imorale, este necesară și se cere a fi mult mai directă. Există întotdeauna o interdependență între cum este administrată o țară și nivelul spiritual al locuitorilor și conducătorilor săi. Amintesc doar că România, dincolo de sărăcia în care se zbate – sărăcie provocată de jaful constant la care a fost supusă de către „elita" conducătoare – ocupa acum aproximativ un an, locul 3 la numărul de avorturi comise în țările Uniunii Europene, după Marea Britanie și Franța, și locul 1 la numărul de nașteri înregistrate în rândul fetelor minore. Astfel de statistici nu sunt generate de o Românie în care nu ar exista Biserica Ortodoxă Română, ora de religie în școală sau clasa politică post-decembristă, ci de România noastră în care la recensământ, peste 85% dintre cetățeni se declară, cu mândrie, creștini ortodocși.

Analiza situației relației dintre Stat și Biserică în țările europene ne oferă, nu în ultimul rând, niște date alarmante care se pot oricând regăsi în spațiul românesc. *Aderența cetățenilor europeni și, mai ales, a tinerilor la structurile bisericești este în scădere.* De exemplu, în Austria ateii sunt în procent de 12% din populație, în Danemarca doar 3% din membri bisericii de stat participă la slujbele religioase în mod regulat, în Filanda 16% din populație nu este afiliată religios – și tot în Finlanda un „Barometru de tineret" realizat în Octombrie 2008 a constatat că 73% dintre cetățenii cu vârstele cuprinse între 15-29 ani nu simt niciun atașament la vreo comunitate religioasă – în Germania 21 mil. de cetățeni (adică 25% din populație) nu au afiliere religioasă, în Ungaria 15% dintre cetățeni s-au declarat fără afiliere religioasă, iar în Italia numai 20% dintre credincioșii catolici participă în mod regulat la serviciile religioase ale Bisericii.

În România nu s-a realizat, deocamdată, o cercetare serioasă și obiectivă asupra convingerilor religioase ale cetățenilor români și mai ales, ale tinerilor. De asemenea, nu a fost identificat, printr-o cercetare sociologică și teologică obiectivă, nivelul real de cunoaștere a învățăturilor Bisericii Ortodoxe Române în rândul credincioșilor săi. Altfel spus, Biserica noastră trebuie să-și reevalueze resursele umane, dincolo de confortul iluzoriu oferit de procentul de 86,8% români care s-au declarat creștini ortodocși la Recensământul din 2002, un procent care nu exprimă situația reală a participării credincioșilor la viața

liturgică a Bisericii şi nici gradul de înţelegere şi asumare a învăţăturilor Bisericii. Puterea unei biserici stă şi în numărul membrilor săi, număr însoţit însă de calitatea superioară a asumării de către aceştia a convingerilor religioase pe care biserica respectivă le propovăduieşte, asumare care, într-un final, trebuie să se observe în moralitatea vieţii de zi cu zi a societăţii în care activează biserica şi membri săi.

***

Când am reuşit să finalizez această scriere, agenţiile de presă dădeau publicităţii *proiectul Legii-cadru privind salarizarea unitară a personalului plătit din fonduri publice*. Conform grilei de salarizare prevăzute de lege, preoţii cu studii superioare sunt asimilaţi profesorilor cu studii superioare, conform gradaţiilor deţinute, iar preoţii cu studii medii sunt asimilaţi cu învăţătorii, educatorii, maiştrii-instructori. Am căutat să aflu care este coeficientul de salarizare pentru un preot slujitor în unităţile bugetare, fiind direct interesat, ca preot de spital. Un preot debutant, cu studii superioare, are un coeficient de ierarhizare de 1,77, acelaşi cu o soră medicală sau un masor cu studii medii. Un preot cu definitivat, cu studii superioare, are un coeficient de ierarhizare de 1,95, acelaşi ca un fiziokinetoterapeut (treapta imediat superioară după debutant) cu studii superioare. Un preot cu gradul II, cu studii superioare, are un coeficient de ierarhizare de 2,05, sub coeficientul de ierarhizare de 2,20 pe care îl are un asistent social principal practicant (treapta imediat superioară după debutant) cu studii superioare, iar un preot cu gradul I, cu studii superioare are un coeficient de ierarhizare de 2,26, acelaşi cu o soră medicală principală sau un masor principal cu studii medii.

Mă întreb dacă Guvernul s-a consultat cu Patriarhia în elaborarea acestor grile şi dacă Patriarhia va reacţiona. Nu înţeleg de ce acceptăm ca

Biserica Sf. Silvestru din Bucureşti

slujirea de preot să fie când asimilată cu meseria de profesor – onorabilă de altfel, dar care nu se poate compara, în conținut și responsabilitate cu slujirea preoțească – când cuantificată, sub aspectul contribuției statului la constituirea salariilor, pe criterii care dovedesc ignoranța politicienilor cu privire la exigențele și jertfele pe care le presupune asumarea slujirii preoțești. Cu siguranță că se vor găsi voci care să strige că preoții sunt bogați, că nu taie chitanță pentru serviciile prestate, că se preocupă de înmulțirea averii pământești și prea puțin de slujire etc. Există un dram de adevăr într-o asemenea strigare, dar generalizarea, etichetarea tuturor preoților ca fiind niște „negustori de Hristos" este jignitoare pentru preoții care își fac datoria și totodată, nu exprimă adevărul despre majoritatea preoțimii românești, care nu este nici mai bună, dar nici mai rea decât restul membrilor poporului român.

Având nădejde la Dumnezeu și nu de la oameni, sfârșesc aceste rânduri dăruindu-vă câteva cuvinde de folos din înțelepciunea duhovnicească a Părintelui Iustin Pârvu:

„Arta asta de a conduce, politica, o are elita, crema unei națiuni. În același timp trebuie să aibă aceeași coloratură, aceeași credință, aceleași obiceiuri, aceeași tradiție, aceeași rădăcină cu neamul din care se trage. Ce este națiunea? Ce este un neam? Neamul este legătura celor din trecut, prezent și viitor. Fiecare națiune este așezată de către Dumnezeu și, cum spune legenda, fiecare neam și-a luat pământul care i-a fost dat. Ca de obicei, românul a venit ceva mai la urmă să se plângă la Sfântul Petru că a rămas fără loc de așezare, și atunci Dumnezeu i-a dat grădina Sa cea mare, și de aceea suntem o țară râvnită de toți. Puține țări au asemenea oameni și o asemenea structură de relief. Munții aceștia frumoși, cu păstoritul nostru mioritic, dealurile, câmpiile... Românul nu este făcut să găurească șurubul în fabrică, să îndoaie metalele în ateliere. Vedeți dumneavoastră, profilul său s-a deformat, acum românul nici agricultor nu mai este, nici industriaș, nici negustor, nici afacerist. E un om aruncat de soartă, ce a ajuns brațul cel mai ieftin de muncă, slugă la bogații lumii, rob la străini. (...)

Tot ce se întâmplă acum este și din lipsa prezenței Bisericii. Politicienii știu că întotdeauna Biserica a fost forța și rămâne forța unui stat, și de aceea s-au grăbit să o paralizeze. Nu i-au mai dat voie să lucreze și ne găsim în asemenea haos încât cu greu se va mai putea redresa ceva. Uitați-vă numai la ce se petrece acum: tineretul pleacă, se duce în lume, bătrânii mor, femeile nu mai nasc, hoardele asiatice vin peste noi, chinezii umplu Bucureștiul, sate întregi plângi de mila lor, că au rămas casele goale, românilor în general le plângi de milă, ajungând mai răi decât cerșetorii. În străinătate sunt cotati mai rău decât țiganii. Aici, dacă-i pui să facă ceva nu fac nimic, dar pe unde ajung spală rufele și mizeria din toate marile metropole a lumii! Cum mai poți vorbi în acest caz de politicieni, când ei trec cu atâta ușurință peste aceste crime și urgii, când copiii noștri, neamul nostru este pângărit și asuprit, sărăcit și silit să devină cerșetor. Mai poți spune că suntem un neam unit, o națiune închegată, când toți specialiștii noștri emigrează spre Canada și alte zări, când acolo sunt foarte buni, iar acasă nu fac nimic, ci doar aleargă după un dolar și o bucată de pâine? Când aici își pierd și copilul și casa și familia și viata lor? Unde sunt convingerile lor religioase, ca să-i lege de acest pământ? S-a ajuns, din nefericire, la o descompunere înceată a neamului nostru, care va avea o consecință extrem de gravă peste 40-50 de ani, când s-ar putea întâmpla să nu mai vorbim în limba română, să nu mai avem unde să ne închinăm într-o biserică ortodoxă română în Moldova de astăzi sau oriunde în țară. E o vreme de pustiire a neamului, dar sperăm că Dumnezeu nu ne va lăsa, așa cum nu ne-a lăsat în toate vremurile grele, când Biserica noastră a fost prezentă în mijlocul poporului, când Ștefan cel Mare, Daniil Sihastrul, Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrân, uniți cu toți călugării și călugărițele din mănăstiri păstrau tradiția și continuau istoria. Aceștia erau ei politicieni? Înainte de toate erau creștini, care știau să apere valorile ortodoxiei și implicit ale neamului". (fragment din interviul realizat cu Părintele Iustin Pârvu de jurnalistul Cornel Galben, „Credința ortodoxă" (Bacău), ianuarie 2001; sursa: http://www.nistea.com/iustin_pustiire.htm)

Originea metafizică a binelui și a răului

Problema binelui şi a răului este veche ca şi lumea însăşi. Binele şi răul, ca şi libertatea, au fost lăsate de Creator pentru a garanta omului misiunea extraordinară pe care i-a încredințat-o, aceea de a-l face părtaş la opera de desăvârşire a lui şi a cosmosului.

George Popescu Glogoveanu

Disciplina eticii, componentă a preocupării filosofice, dezbate şi problema fericirii. Or, putem susține că se poate ajunge la fericire ignorând problema binelui şi a răului? Nicidecum. Problema binelui şi a răului este legată indestructibil de problema desăvârşirii noastre, deci de problema salvării. Pentru realizarea acestei mari încercări este nevoie de libertate. Liberul arbitru joacă, aşadar, un rol decisiv în problema desăvârşirii. Binele, răul şi fericirea constituie piatra de încercare a fericirii sau nefericirii noastre. Ne mântuim sau ne osândim, mimând cum se cuvine libertatea care ne-a fost dată de Creator, alegând un drum: binele sau răul.

Şi pentru că tratăm problema binelui şi a răului în perspectivă metafizică, vom încerca să ne axăm asupra originii sale, precum şi a implicațiilor sale etico-psihologice.

Chipuri ale răului

Apariția binelui şi a răului este anterioară apariției omului. Răul este recunoscut în planul transcendental pentru prima dată în războiul spiritual de răzvrătire care a dus la căderea lui Lucifer din grația divină. De atunci, răul este reprezentat de Lucifer-Satan şi de legiunile de îngeri care l-au urmat. Ca definiție esențială, răul este tot ceea ce se opune valorilor, de orice rang, valorii supreme, valorilor fundamentale şi valorilor derivate. Răul s-a născut printr-o tentativă de împotrivire la valoarea supremă, aceea de Creator şi guvernator al Universului, care este Dumnezeu. De atunci, răul atentează mereu nu numai împotriva valorilor, dar şi împotriva creației însăşi, împotriva existenței. Răul neagă tot ce este adevăr, tot ce este evidență, tot ce este realitate spirituală. Dar de cele mai multe ori, negația lui merge până la a desființa orice realitate, plasându-se undeva dincolo de existență, în moarte, în haos. Moartea este o încununare a succeselor luciferismului în istorie. *Plata păcatului este moartea*, spunea Sf. Apostol Pavel.

Răul are o plăcere diabolică de a compromite, de a desființa totul. Cuvântul desființa i se potriveşte foarte bine acțiunilor lui. Căci atentatul lui fiind împotriva existenței, a evidenței – chiar a contingenței materiale unde domneşte ordinea, cu intenția de a introduce haosul –, el este, în ultimă analiză, duşmanul *ființei*. Atentând împotriva ființei, atentează împotriva *creației*. Răul are mediu preferat de manifestare întunericul, de aceea el se manifestă cu foarte multă dezinvoltură noaptea. De altfel şi bolile, chiar şi moartea sunt mai active noaptea, manifestările lor fiind mai acerbe, mai dureroase, mai cutremurătoare noaptea, fiind o consecință a căderii omului în lume. În viața omului, răului îi este recunoscută prezența în paradis, unde apare deghizat în şarpe, care reprezintă şiretenia, iscusința, chiar înțelepciunea de a se strecura în apropierea pradei pentru a o ataca cu veninul lui şi unde o ispiteşte pe Eva, pentru a-l convinge pe Adam să mănânce din pomul cunoştinței binelui şi răului. Urmările acestui act de neascultare comis de Adam şi Eva şi de slăbiciune la tentațiile

răului sunt incalculabile: în primul rând, pierderea poziţiei paradisiace de către primii oameni; pierderea graţiei divine; înclinarea către rău a sufletului şi a trupului omenesc din generaţie în generaţie.

Al doilea atac dat de rău împotriva omului îl constituie fratricidul comis de Cain împotriva fratelui său Abel, cu consecinţe asupra desfăşurării vieţii morale şi sociale pe pământ. În primul caz, este atacată prima înclinare firească a sufletului uman, aceea de comuniune prin iubire cu Dumnezeu, prin pierderea graţiei divine. A doua tentativă a răului loveşte în cealaltă tendinţă a sufletului uman, comuniunea de iubire cu aproapele. Crima împotriva fratelui de sânge rupe tendinţa de comuniune de destin a oamenilor, după ce a sfărâmat tendinţa de a trăi o viaţă fericită în paradisul terestru. Urmările acestor două acte sunt incalculabile pentru întreaga istorie a omenirii, de atunci şi până astăzi. Conflicte, certuri, crime, războaie, toate au la bază nesăbuita acţiune a răului împotriva dragostei dintre oameni, a liniştii, păcii şi fericirii lor.

Binele este tot ce a fost creat, adevărat, bun, drept, frumos, armonios, ordonat, dar şi ceea ce este necreat, Binele Suprem, Dumnezeu. Răul este antiteza binelui; el este neadevăr, minciună, nedreptate, urât, dizarmonios, dezordonat, ură. Dumnezeu a creat totul în limitele principiului de bine – deci, toate au fost create perfecte, fără nici o greşeală, anomalie sau imperfecţiune. În consecinţă, ideea de bine este legată de ideea de creaţie şi de perfecţiune, în sensul de frumos, armonios, ordonat, adevărat, drept şi chiar util.

Binele şi răul se resping. Ei sunt poli contrari care nu se apropie niciodată, asemenea polilor contrarii din fizică; pentru ei nu există compromis. Răul ar dori compromisul din şiretenie, ca apoi să învingă el. Dar binele nu-l doreşte. Nici nu este de preferat. Din această încleştare antagonică, cu mari sacrificii, cu nenumărate jertfe şi suferinţe pe care le creează răul în rândul oamenilor, binele învinge, întrucât are de partea lui pe Dumnezeu. De multe ori învinge şi răul pentru o scurtă perioadă pentru a se realiza anumite planuri de mântuire sau de pedepsire ale Creatorului, dar, în final, binele iese învingător.

Strategia cea mai avansată în lupta contra răului au folosit-o asceţii şi misticii creştini. Trebuie să evidenţiem că un om care s-a decis să înceapă o viaţă al cărei drum duce la desăvârşire, este ameninţat de numeroase pericole din partea răului. Răul este şi el o fiinţă nemuritoare, dar negativă, căzut din graţia divină, ce a acumulat o experienţă extraordinară de-a lungul veacurilor astfel încât omul, cu puterile şi inteligenţa lui, n-ar putea să i se împotrivească dacă n-ar fi ajutat de graţia lui Dumnezeu. De aceea, el trebuie să facă toate eforturile de a-şi asigura acest ajutor, de a şi-l menţine şi de a se înarma continuu, primind sfaturi de la cei iniţiaţi în tainele războiului nevăzut sau din scrieri cu mărturisiri despre acest război, ale celor care l-au purtat. Unele din armele eficiente în acest război sunt rugăciunea permanentă, prudenţa şi umilinţa, antipod al trufiei care l-a determinat pe Lucifer să cadă din orbita luminii divine. Rugăciunea este contactul neîncetat cu Cel care poate să ne ajute în gradul cel mai înalt pentru a birui toate ispitele şi obstacolele răului.

Într-o serie de lucrări fundamentale şi de mare interes sunt descrise mărturisiri referitoare la diferite situaţii din viaţa sfinţilor, ce fel de măsuri au luat, ce atitudini au îmbrăţişat, cum au procedat şi au dat în vileag multe din vicleşugurile răului. De altfel, omul trebuie să fie înarmat tot timpul cu aceste antidoturi, căci răul dispune de numeroase metode pentru a ne deruta, înşela. Într-o asemenea lucrare este prezentat un caz în care un ascet s-a lăsat înşelat de diavol, ce venise la el sub forma unui înger de lumină. Prin urmare, un alt aspect al problemei îl constituie faptul că răul nu te atacă întotdeauna îmbrăcat în haina lui, ci, de multe ori, apare ca un reprezentant al adevărului, te încântă cu vorbe de duh, te derutează până îţi fură încrederea, iar odată câştigat, face cu tine ce vrea, nimicindu-ţi chiar şi viaţa, primejduindu-ţi mântuirea

Iscusinţa răului este aşa de mare că îşi întinde tentaculele în toate sferele de activitate ale vieţii omeneşti: în cultură, în artă, în mitologie, în magie, ocultism. Descântecele, farmecele sunt tot atâtea forme ale răului, prin care unii inconştienţi, punându-se în slujba răului, se lasă ispitiţi din ură, gelozie sau pizmă, în scopul pedepsirii semenilor lor prin diverse practici necurate. Şi toate se fac spre slava răului. De exemplu, magia a făcut ravagii în secolele trecute. Enciclopedismul veacului al XVIII-lea îşi clădeşte eşafodajul cultural pe negarea valorilor spirituale, renăscând epicureismul, senzualismul, raţionalismul şi pozitivismul. Nu mai vorbim de Renaştere, unde spiritualitatea creştină este aşa de amestecată cu tezele preamăririi şi trufiei omului, creându-se un labirint din care nu se mai poate descifra lumina de întuneric. Iar în Răsărit, departe, prin India, şi chiar la alte popoare, practicile oculte, fachirismul, precum şi numeroase viziuni noi şi misterioase: metempsihoză, metapsihică, teozofie poartă în ele un soi de întunecime, o platoşă ceţoasă, un labirint de-a dreptul înfricoşător. Dacă libertatea i-a fost dăruită omului pentru a o folosi în scopuri pozitive în vederea deosebirii binelui de rău, omul nu trebuie să abuzeze de ea, creându-şi statuie, asemenea lui Auguste Compte sau excesului de antropocentrism din perioada renascentistă.

Bolnavi și posedați

Răul nu este numai un principiu, o idee abstractă, ci este o realitate spirituală negativă. Negându-l sau contestându-l, omul nu face decât să-i facă pe plac răului. Negarea unei existenţe este acceptarea ei, *de facto*. Această logică răsturnată îşi găseşte justificare în plan spiritual. Nu trebuie să omitem una dintre cele mai îngrozitoare transformări prin dedublare, produsă de efectele răului şi care poartă numele de demonizare. Această maladie metafizică reprezintă o intrare sub influenţa totală a răului, o supunere oarbă la toate comenzile şi dezideratele lui, un contract cu răul care se respectă *volens nolens*, căci bolnavul devine un posedat, ţinta vieţii lui fiind răul. Cel care a descris o seamă de astfel de situaţii şi de posedaţi în romanele sale a fost Dostoievski. Cruzimea celor posedaţi este aşa de mare încât imperativul luciferic (ateismul) şi cel pe care îl reprezintă celălalt prototip al răului, Cain sunt respectate întocmai: 1. atentat împotriva Creatorului, cu o ură şi o înverşunare nemaiîntâlnite, manifestate în războiul nevăzut şi soldate cu căderea unei părţi din cetele îngerilor; 2. atentat împotriva creaţiei, a omului, prin minciună, ură, persecuţie, crimă.

Mai înainte de a analiza răul pe care demonizatul îl provoacă aproapelui său, trebuie să analizăm procesul psihologic ce se produce în interiorul acestui om, noua haină pe care o îmbracă, suferinţa lui spirituală şi cât de periclitată îi este poziţia lui morală. A face răul din când în când este o etapă, întrucât omul are conştiinţă, iar aceasta îl trezeşte la realitate, făcându-l să se căiască. În general, viaţa omului este o îmbinare sau o succesiune de rău şi bine. Demonizarea este, însă, o altă etapă, una dureroasă, cumplită, căci aceasta este o posedare totală a omului de către puterile răului. De multe ori, cel ce intră în sfera de influenţă a răului, pe lângă că toate funcţiunile sale sufleteşti sunt pervertite, totul este inversat, chiar fizionomia lui suferind o alterare substanţială. Comunicativitatea demonizatului este aproape anulată, fiind înlocuită cu o tăcere şi o singurătate ce definesc profilul unui om care nu mai poate iubi. Porţile sociabilităţii sunt închise

de pizma care îl desparte de ceilalți; acestui om i se pare că toată lumea îi vrea răul. Munca lui sufletească este frământarea pe care i-o dă glasul conştiinței care, deşi adormită, încearcă să bată la porțile sufletului său întunecat, dar el refuză s-o mai asculte.

S-a crezut la un moment dat că epilepsia este o boala demonică, că bolnavul este un posedat. Unii au luat ca bază şi faptul că Dostoievski, bolnav el însuşi de epilepsie, descrie în romanele sale o pleiadă de tipi posedați, de unde rezultă legătura dintre maladia lui şi eroii romanelor sale. Cercetările neuropsihiatrice au infirmat aceste presupoziții şi au constatat că boala are cu totul alte cauze, fiind una ameliorabilă. Epilepsia dă o serie de psihoze maniacale şi o anumită stare de nervozitate, dar în care – după cum mărturisea şi soția scriitorului rus – conştiința bolnavului rămâne activă şi nu-i permite acestuia să comită atrocitățile pe care le comite un demonizat. Lui Dostoievski îi părea rău când avea o ieşire față de prieteni sau cunoscuți; acest regret este semnul deosebirii dintre un bolnav cu sindrom epileptic şi un demonizat.

În schimb, s-ar putea remarca o anumită similitudine între un paranoic şi un demonizat. În forma de delir de persecuție, paranoicul se crede, de pildă, urmărit, amenințat, că nu este înțeles, având convingerea că se complotează împotriva lui. În delirul de urmărire, paranoicul se consideră o personalitate deosebită în diverse domenii, că are calități excepționale, ceea ce nu-i conform cu realitatea; ori în delirul de revendicare, unde paranoicul se crede autorul unor invenții speciale sau fondatorul unor sisteme majore. Toate aceste manifestări îi oferă bolnavului posibilitatea – cum este cazul pregnant al bolnavului, în forma delirului erotoman – de a se îndrepta, dacă nu este înțeles, spre ură şi răzbunare. Chiar dacă nu este un posedat de puterile răului, paranoicul e un zeu închipuit, un bolnav psihic care dă dovadă de multă fermitate în atingerea scopurilor sale. La epileptic, conştiința rămâne întreagă, activă, cu excepția crizelor epileptice, când bolnavul rămâne inconştient pentru câteva momente, în timp ce la paranoic, conştiința este adormită, bolnavul considerându-se un emisar al binelui, un zeu care nu greşeşte şi săvârşeşte numai binele. Epilepticul nu este cu nimic vinovat de soarta lui nenorocită, iar pentru aceasta nu încearcă să se răzbune pe nimeni, nu urăşte şi nu face rău nimănui. Dimpotrivă, el este un om blând, bun şi care îşi plânge soarta lui amărâtă. Paranoicul este dispus să facă rău şi să se răzbune atunci când are ocazia, în numele unor închipuiri; existența lui este o existență în vid.

Robie și libertate

De la început Dumnezeu a hotărât ca spiritul să fie liber. Libertatea este, deci, dimensiunea fundamentală a spiritului. Dar ce fel de spirit? Desigur, spiritul bun care conlucrează cu Dumnezeu. În acest caz, omul – spirit şi materie – este o ființă liberă, în adevăratul înțeles al cuvântului, atâta timp când conlucrează cu Dumnezeu. Când conlucrează cu spiritele rele, el nu mai este liber, căzând în robia păcatului. Este aici o logică metafizică legată de ideea eternității omului. Omul care trăieşte legile morale, se va înscrie în eternitate, salvându-se, iar cel care le ignoră, deşi şi el va fi etern, va avea parte de o eternitate întunecată, a morții sufleteşti, nu în sensul de moarte a sufletului – căci am nega astfel ideea nemuririi sufletului –, ci în sensul de coşmar, de durere, de suferință interioară permanentă. Păcatul îl înrobeşte pe om, făcându-l sclavul său. Practicat mereu, păcatul devine un viciu, o boală sufletească gravă. În cazul binelui, lucrurile se schimbă, căci Dumnezeu nu înrobeşte, El dă omului libertate totală, nelimitată de a opta între bine şi rău. Pe cei care înclină să săvârşeaşcă binele, grația lui Dumnezeu nu întârzie să le vină în ajutor, fără însă a perturba libertatea omului. Prin urmare, nu se poate concepe binele în absența libertății. Libertatea fiind arma de manevră a spiritului, iar spiritul nemaidominând, ci materia, atunci binele este înlocuit de rău.

Ce este binele?

Binele nu este de origine imanentă, nu este material, lumesc; binele nu este absența răului sau reversul acestuia. Binele este o realitate de sine stătătoare, însă dependentă de Dumnezeu

din care derivă. Binele este şi derivă din însăşi existenţa lui Dumnezeu. Dumnezeu este Binele Suprem. Din El se răsfrânge tot binele pe care omul îl face, căci binele este o putere miraculoasă care învinge şi porţile iadului. De aceea, acolo unde apare binele, totul se preschimbă în lumină, restaurându-se paradisul pierdut. Expresia sublimă a binelui este dragostea, una dintre virtuţile cardinale cu care se biruieşte răul. Binele este o realitate metafizică, gând, faptă şi cuvânt. Această triadă constituie poarta prin care noi ne salvăm sau ne osândim. Binele nu trebuie să rămână un principiu, ci el trebuie tradus în gândurile şi faptele noastre. Cultivarea dragostei, dragostei de Dumnezeu şi de aproapele, este expresia supremă a binelui. Aşadar, *facerea binelui este o stare de har*. Înainte de păcatul originar, omul era înclinat, prin creare, spre a săvârşi binele. Căzând prin neascultare din graţia divină, a pierdut capacitatea de a face binele, iar tentaţiile de a săvârşi răul au devenit foarte mari. Trupul uman a devenit mai vulnerabil la ispite, după cum a devenit mai vulnerabil la boală, la suferinţă, la moarte. Fiinţei i-a rămas libertatea, libertatea de a alege, de a cere graţia lui Dumnezeu pentru a-l întări în lupta cu puterile răului. Invocarea graţiei se realizează prin rugăciune, una din armele redutabile în confruntarea cu răul. Alături de rugăciune, mai există postul ca stare de înfrânare de la tot ceea ce este rău.

Un alt aspect care merită subliniat se referă la raportul dintre efectele răului, adică dintre păcat şi sănătatea omului. Medicina ne oferă nenumărate exemple din care putem desprinde legătura indisolubilă dintre diversele maladii şi păcate. Această legătură nu trebuie privită numai în sensul că suferinţele, bolile şi moartea sunt o consecinţă a păcatului originar, ci şi în sensul că fiecare boală este rezultatul unui anumit păcat săvârşit cu insistenţă mai multă vreme. Concluzia care se poate degaja, se referă la faptul că medicina trebuie să meargă mână în mână cu morala, practica adevărului şi a binelui. Cumpătarea şi viaţa onestă, curată ne pot feri de multe boli şi suferinţe, care nu ne aduc nici un folos decât acela al satisfacerii de moment a unor plăceri.

Să încercăm să săvârşim binele din noi pentru a putea fi liberi, aducând cinste şi slavă lui Dumnezeu!

Supravegherea directă în spaţiul detenţiei politice din România
VIZETA[1]

Flori Bălănescu

Din italiană – *visetta*. În înţelesul comun, vizeta se confundă cu vizorul – o deschizătură mică şi circulară în uşă, la nivelul ochiului. Pentru sistemul carceral distincţia între vizetă şi vizor este foarte clară, cei doi termeni fiind proprii pentru două tehnici diferite de supraveghere şi control, deşi ambiguitatea există. Astfel, vizorul este orificiul acoperit cu un căpăcel (dinspre coridor, pe care îl manevra gardianul), asemeni celui uzual la uşile de apartament (în acest caz căpăcelul se află pe partea interioară, în casă). Ambiguitatea produsă de folosirea termenului vizetă pentru vizor nu scade rolul niciuneia dintre cele două tehnici. De aceea, uneori deţinuţii foloseau expresia „vizeta mare", pentru a o distinge de vizor. Fostul deţinut Ioan Muntean face distincţia, dezambiguizând parţial înţelesul termenilor: „Gafencu [Valeriu Gafencu, supranumit „sfântul închisorilor", a murit în 1952 la sanatoriul-închisoare Târgu Ocna, după ce trecuse prin torturile din reeducarea de la Piteşti], mergea, când ne scotea la plimbare, cu paşi gârboviţi, nu de povara anilor, căci doar la arestare era student, ci de-a lipsurilor îndurate. După atâţia ani de zile de lipsa de contact, a primit şi el pachet de la o soră a sa din Bucureşti. Şi ne-am trezit, într-o zi când trecea cu *tineta* la *program*, furişându-se de ochiul gardianului, că ne deschide *vizeta* (tot vizetă i se spunea şi uşiţii făcute în uşa celulei, pentru introducerea mâncării) şi ne aruncă un pacheţel, câte o gustare din cele trei kilograme pe care le-a primit". Ioan Muntean găseşte proprie folosirea termenului vizetă mai degrabă pentru micul orificiu circular (vizor): „La începutul puşcăriei mele la Piteşti vizetele aces-

tea mici erau acoperite doar de un capac de tablă, care se rotea în jurul unui cui şi permitea – când gardianul nu era atent – să se introducă pe mica bortă obiecte de aceeaşi mărime. Apoi au astupat orificiul cu o sticlă, peste care rămânea capacul de tablă. Vizeta devenise un aparat de vedere, dar numai dintr-o parte, până atunci mai puteam şi noi ridica cu degetul numitul capac şi să vedem şi noi pe coridor. Am făcut această paranteză, pentru ca cei care nu au avut ocazia «*fericită*» să şadă după aceste uşi să înţeleagă ce-i aceea o *vizetă*".

Vizeta este „O mică fereastră în mijlocul uşii, prin care se uita paznicul", după expresia fostului deţinut politic Ilie Tudor; de formă dreptunghiu-

[1] Din volumul colectiv în curs de apariţie la Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului: *Enciclopedia Represiunii Comuniste din România;* pentru o mai bună înţelegere a rolului şi importanţei vizetei în spaţiul carceral, de văzut, în aceeaşi *Enciclopedie*, vocile: DETENŢIE, PENITENCIAR, PERCHEZIŢIE, SUPRAVEGHERE INFORMATIVĂ GENERALĂ, TORTURĂ.

lară, situată sub vizor şi folosită pentru diverse activităţi legate de programul zilnic sau de regulamentul interior. Fostul deţinut Aurel Sergiu Marinescu descrie forma şi destinaţia celor două deschideri din uşa celulei: „...uşa greoaie care era prevăzută în partea de sus cu un vizor – adică avea un mic ochean în uşă, acoperit pe dinafară cu un căpăcel de tablă prin care gardianul putea spiona celula, practică impusă odată cu reformele sovietice introduse în închisori. Sub vizor se afla vizeta, o mică uşă dreptunghiulară de circa 25 cm lungime pe circa 15 cm lăţime care se închidea din afară cu un zăvor. Pe partea din interiorul camerei, sub această uşă se afla o poliţă de susţinere pe care se punea obiectul introdus în celulă; gamelele cu mâncare sau goale, medicamentele, obiectele de îmbrăcăminte. Spre a nu deschide uşa mare şi greoaie care era permanent închisă cu două zăvoare şi cu lacăt, temnicerul ne aducea la curent o serie de comunicări doar deschizând uşa vizetei. (...) Toate uşile celulelor şi camerelor din închisorile româneşti erau din lemn masiv sau lemn îmbrăcat în tablă sau din fier şi se închideau cu un lacăt şi două zăvoare sau chiar trei zăvoare în partea de sus, de jos şi mijloc. Toate aveau, precum aceea din camera 8 de la închisoarea Timişoara, vizor şi vizetă cu poliţă interioară”.

Erau prevăzute cu vizetă toate uşile în spatele cărora se aflau deţinuţi, fie în celulele de deţinere, fie în carcere, sălile de baie etc. Şi dubele-vagon erau prevăzute cu vizetă. Aspazia Oţel-Petrescu îşi aminteşte cât de chinuitor era drumul parcurs între diversele locuri de detenţie din ţară. Uşile acestora, spre deosebire de ale celulelor de penitenciar, aveau numai vizetă, adaptată transportului. Rostul ei era de supraveghere şi aerisire. Vagonul-dubă era structurat în încăperi mari şi mici. Celula dubei avea o singură banchetă de lemn pe latura lungă, iar deasupra o plasă pentru bagaje. În capătul opus uşii se afla un capac „care se ridica pentru nevoile biologice”. Geamul celulei din dubă avea zăbrele, înlocuite ulterior cu şipci metalice dispuse în solzi (jaluzele metalice fixe). Uşa era închisă cu ajutorul unor zăvoare, iar supravegherea se făcea printr-o „vizetă zăbrelită”.

În consecinţă, vizeta avea un rol bine determinat în supravegherea, controlarea şi intimidarea deţinuţilor. Gardienii îi verificau zi şi noapte prin vizor şi vizetă pe deţinuţi, obsedaţi de ideea de a-i surprinde încălcând regulile (folosirea patului în timpul zilei, jucând şah, table, repararea hainelor, încercând să privească pe geam – acolo unde nu era acoperit, să ia legătura cu deţinuţi din alte celule ori aflaţi în curte, la plimbare etc.). Pentru a nu fi auziţi de deţinuţi, gardienii înlocuiau încălţămintea militară cu ceva uşor (de exemplu, tenişi) sau, cel mai adesea, luau peste bocanci cipici de pâslă, care amortizau zgomotul paşilor. Totodată, deţinutul trăia în permanenţă sentimentul neputinţei, ştiindu-se urmărit, acesta fiind un efect psihologic bine calculat de către administraţie. Poetul Dan Deşliu a exprimat plastic această realitate: „Ştiam de foarte multă vreme că ochiul din vizetă mă urmăreşte cu asiduitate”.

Pe baza celor observate sau auzite în urma supravegherii la vizetă, gardienii de serviciu întocmeau rapoarte către superiori. În funcţie de interesele administraţiei şi de informaţiile transmise („discuţii duşmănoase” la adresa regimului, încălcarea regulamentului etc.) deţinuţii erau pedepsiţi, individual sau colectiv. Cea mai frecventă pedeapsă era izolarea (la „Neagra”). Rapoartele conţineau informaţii de genul „A fost găsit luând legătura cu [prin] alfabetul morse cu alţi deţinuţi”.

Spaima indusă de „ochiul” din uşă a atins cotele maxime în timpul reeducărilor. Eugen Măgirescu a rememorat atmosfera de la Piteşti: „În 1950 ajunsese la Piteşti un tânăr de circa 25-30 de ani, blond, cu ochi albaştri, îmbrăcat civil, pe nume Marina – după cum îl strigau gardienii [Ion Marina – ofiţerul politic în timpul reeducării de la Piteşti]. Venea în control prin celule, nu scotea nicio vorbă. Pândea prin vizetele celulelor, umbla cu papuci de cârpă pe culoare. Mai târziu am aflat că este utecist, trimis special, responsabil cu problema «demascărilor», adică distrugerea creierului şi a spiritului celor care erau potrivnici comunismului, în primul rând ale tineretului intelectual”. Dacă unii gardieni mai treceau cu vederea încălcarea regulamentului sau deţinuţii

reuşeau prin tot felul de artificii să le deruteze ori înşele atenţia, în privinţa controlului ofiţerului politic cei claustraţi nu aveau nicio şansă. În timpul demascărilor, rolul acestora nu era atât de a-i controla pe deţinuţi (stăpâniţi din interiorul celulei de către grupul de reeducatori), ci de a supraveghea felul în care se desfăşura experimentul reeducării şi de a raporta superiorilor. Totodată, de a veghea să nu se apropie de celula respectivă decât cei implicaţi direct. „Ce a urmat nu se poate descrie. Nimeni nu ar putea crede, oricine ar spune că e de domeniul fantasticului: bătaie în cap, pentru îndobitocire; bătaie în faţă, pentru desfigurare; mii de lovituri în spate, sub coaste, în plex, la tălpi. Zeci de leşinuri şi iar de la capăt, ore întregi, iar ochiul de la vizetă veghea, veghea mereu".

Mâncarea era introdusă în celulă prin vizetă, pe care plantonul o deschidea şi punea gamelele pe poliţa din dreptul acesteia, în interiorul camerei. În cazul camerelor aglomerate, deţinuţii primeau gamelele în serii. Prima serie mânca repede, astfel încât gamelele să fie spălate şi depuse pe poliţă una peste alta („grămadă") în vederea umplerii lor pentru seria următoare de deţinuţi, care-şi aşteptau rândul. Tot prin vizetă, deţinuţii primeau efectele penitenciare (obiecte de îmbrăcăminte, pături etc.), dar mica fereastră din uşă îndeplinea şi formalităţi administrative. Iacob Pintilie rememorează: „Zilele se scurgeau monoton în atmosfera de teroare a Jilavei. În mai puţin de o săptămână, a venit securistul de la grefa închisorii şi, prin vizeta de la uşă, mi-a întins o hârtie pe care trebuia s-o semnez de luare la cu-

noştinţă. Când am citit-o, am rămas descumpănit. Mi se aducea la cunoştinţă că fusesem condamnat la 20 de ani de muncă silnică, pentru crimă de uneltire contra orânduirii sociale". Cu 40 de zile înainte de eliberarea de la Gherla, Paul Goma a fost chestionat prin vizetă de către plutonierul de la grefa închisorii asupra datelor personale. Vizeta era puntea sinistră între deţinut şi administraţie. Oficial, explicaţia existenţei acesteia consta în teama personalului administrativ de a nu fi atacat de deţinuţi în cazul în care ar fi deschis uşa celulei. Însă, deţinuţii politici erau persoane educate, conştiente de statutul lor politic, indiferent de categoria socială din care proveneau. În realitate, prin vizetă, deţinuţii erau supravegheaţi, intimidaţi, hrăniţi, li se comunicau pedepsele, dar şi comunicau, la rândul lor, gardianului de serviciu nemulţumirile, decizia de a intra în greva foamei, necesitatea venirii medicului etc.

Aurora Dumitrescu-Ille îşi aminteşte cât de chinuitoare era supravegherea prin vizetă: „...se deschidea mereu vizeta, n-aveam voie să dormim, trebuia să stăm pe marginea patului, [gardianul] ne urmărea pe vizetă. Dar asta nu-nsemna că le era drag de noi. (...) aşa de speriaţi erau de noi căşi închipuiau că noi suntem ultimii criminali". Potrivit mărturiei Lenei Constante, uneori gardienii abuzau de statutul lor de supraveghetori folosind vizeta în cazul femeilor deţinute pentru a le agresa ori pentru a le hărţui psihologic şi sexual (atunci când deţinuta era în regim de izolare, singură în celulă). Cum regulamentul interzicea orice relaţie directă între personalul administrativ şi „duşmanii poporului", vizeta devenea un mijloc suplimentar de tortură la îndemâna gardienilor supraveghetori. Cu toate acestea, au fost şi multe cazuri în care gardienii au dat dovadă de înţelegere şi omenie, în ciuda interdicţiilor regulamentului penitenciar. Aflată în penitenciarul Dumbrăveni, Lena Constante a „scuipat sânge" (contractase TBC – boala cea mai uzuală a deţinuţilor politici), dar a avut parte de bunăvoinţa miliţiencei de serviciu: „*A 2026-a zi de detenţie – 31 ianuarie 1955* (...) după ce am bătut de mai multe ori în uşă şi am auzit paşii miliţiencei şi ea a deschis vizeta, i-am spus că scuipasem sânge pe podea şi că aveam nevoie de o cârpă ca să-l spăl înainte de a se usca de tot; ea a văzut sângele prin vizetă şi cred că s-a speriat puţin, pentru că a plecat repede şi s-a întors repede şi a deschis uşa şi mi-a aruncat o bucată de pânză de sac, dar nu a spus nimic (...) şi eu m-am întins pe pat, fără să cer voie şi miliţianca a deschis vizeta de mai multe ori şi de fiecare dată m-a văzut pe pat şi de fiecare dată nu a spus nimic". Probabil că în această situaţie a funcţionat şi solidaritatea feminină.

Vigilenţa supraveghetorilor a fost deseori înşelată de inventivitatea deţinuţilor, care au reuşit, deşi urmăriţi, să organizeze adevărate conferinţe, să stea de vorbă, să se roage (şi chiar să organizeze botezuri), să se aşeze pe pat, să ia legătura cu deţinuţi din alte celule, să ascundă micile obiecte artizanale (cărţi de joc, piese de şah, ace pentru cusut, mici statuete, crucifixuri şi icoane sculptate din oasele găsite în mâncare etc.) de teama de a nu fi descoperite şi confiscate la percheziţie. Atunci când regulamentul era încălcat în grup, unul dintre deţinuţi stătea de pază în dreptul vizetei/ vizorului, cu auzul încordat, pentru a da semnalul în eventualitatea apropierii personalului administrativ. Uneori, acesta auzea zgomotul produs de uşiţa „ochiului" de la o celulă vecină – semn că gardianul era în apropiere.

Bibliografie selectivă: Arhiva personală Flori Bălănescu, Interviu inedit cu Aurora Dumitrescu-Ille, Bucureşti, 28 octombrie 1998; George Aniculoaie, *Slujba Învierii într-o catacombă de la Aiud*, în „Ziarul Lumina", 27 aprilie 2008; Lena Constante, *Evadarea tăcută*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992; Constantin Hrehor, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenţei, anii suferinţei*, Ed. Timpul, Iaşi, 2002; Aurel Sergiu Marinescu, *Prizonier în propria ţară*, vol. I-III, Ed. Vremea, Bucureşti, 1997; Eugen Măgirescu, *Moara dracilor*, Ed. RONDE, Paris – Alba-Iulia, 1994; Ioan Muntean, *La pas prin „reeducările" de la Piteşti, Gherla şi Aiud* sau *Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane*, Ed. Majadahonda, Bucureşti, 1997; Iacob Pintilie, *Vremuri de băjenie şi surghiun*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001; Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991; Mihai Stere Derdena, *Memorialul unui martor redutabil*, la http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=603.

«Filioque» de-a lungul istoriei

D-l **Radu Mărculescu**, „veteranul veteranilor” din lagărele sovietice, cum i s-a spus, are astăzi 95 de ani. Deşi a făcut frontul şi a fost prizonier timp de aproape 10 ani în lagărele sovietice, iar apoi deţinut politic timp de 5 ani în temniţele comuniste din România, se ţinea maian, cînd l-am văzut ultima dată, încă destul de bine din punct de vedere fizic, şi încă şi mai bine din punct de vedere intelectual, continuînd să lucreze şi să-şi împlinească exemplar dubla vocaţie: *mărturisitoare* şi *creatoare.*

Pictor bisericesc, dramaturg, memorialist, eseist, traducător, fostul ofiţer artilerist de pe frontul de răsărit, licenţiat în Litere şi Filosofie, rămîne un martor jertfelnic şi harismatic al contorsionatei istorii a secolului XX, iar cărţile sale de memorii, *Pătimiri şi iluminări din captivitatea sovietică* (Ed. Albatros, Bucureşti, 2000) şi *Mărturii pentru „Judecata de apoi”... adunate din Gulagul românesc* (Ed. Aldine, Bucureşti, 2005), rămîn printre cele mai bune din categoria lor. Nu mai puţin remarcabil este însă volumul său de *Teatru* (cu piesele Meşterul-fără-nume şi Magog) apărut la Ed. Vitruviu în 1992. Poemul dramatic *Meşterul-fără-nume* (amintind de „mitul dramatic” blagian sau de teatrul mitico-poetic al lui Valeriu Anania), elaborat la Văratec spre sfîrşitul anilor ‘60 şi păstrat în sertar pînă la prăbuşirea comunismului, a fost nominalizat la Concursul UNITER pe 1992, ocupînd în final locul doi din peste o sută de piese concurente (locul întîi avea să-l ocupe în acel an, spre ruşinea vieţii noastre moral-spirituale şi cultural-artistice, piesa *Evangheliştii* a Alinei Mungiu!). Piesa d-lui Radu Mărculescu a intrat însă în repertoriul Teatrului Radiofonic, fiind difuzată în premieră în vara lui 1994, în adaptarea şi regia lui Dan Puican, cu o distribuţie pe măsură (Adrian Pintea, Dana Dogaru, Mircea Albulescu, Leopoldina Bălănuţă, Colea Răutu ş. a.).

Dimensiunea creştină, trăită în puritatea neostentativă a tradiţiei ortodoxe, rămîne definitorie pentru viaţa şi lucrarea d-lui Radu Mărculescu, ajutîndu-l decisiv şi în vremea marilor prigoane, încît nu e de nici o mirare cînd citim, printre mărturiile sale recente, o declaraţie ca aceasta: „Ateii mor primii. N-am văzut om fără credinţă care să reziste [în lagărele şi închisorile bolşevice], oricît de robust fizic ar fi fost...”

Dar creştinismul ortodox al d-lui Radu Mărculescu nu-i doar unul al trăirii şi al articulării interioare, ci şi unul al cunoaşterii şi al reflecţiei responsabile, cum se vădeşte şi din eseul postat mai jos (pe care-l reproduc aici din revista *Puncte cardinale*, an XVII, nr. 7/199, iulie 2007, pp. 10-12), text de o deosebită importanţă în ansamblul scrisului său – şi prin pertinenţa istorică, şi prin densitatea teologică. ***(R. C.)***

Din toate formulările de credinţă dezbătute de sinoade, fie locale, fie ecumenice, nici una nu a avut în istoria universală a Bisericii consecinţe atît de adînci, de nefaste şi de imprevizibile, ca învăţătura despre purcederea Sfîntului Duh. Este această purcedere *numai de la Tatăl*, sau şi *de la Fiul?* Aceasta este întrebarea care a despicat în două cerul spiritualităţii creştine; căci, în fond, proclamarea unilaterală ca dogmă de către Apuseni a purcederii Sfîntului Duh şi *de la Fiul (Filioque)* a fost aceea care a provocat Marea Schismă din 1054, celelalte puncte de divergenţă fiind doar consecinţe ale acestuia. Şi se pare că lanţul urmărilor nu s-a oprit aici. Anticipînd concluziile noastre – pe care le vom argumenta pe parcurs –, vom afirma de la bun început că pe plan teologic şi filosofic "filioque" va deschide dogmei Sfintei Treimi un curs involutiv de despersonalizare şi abstractizare, făcînd treptat din Dumnezeul personal al creştinismului o noţiune filosofică, vagă şi derutantă, care în final va sombra chiar în ateism; iar pe plan ecclesiologic-confesional, va figura în filigran, ca un resort secret, pe fundalul tuturor secesiunilor care s-au petrecut în Apus: ruperea din catolicism a protestantismului şi, din acesta, a tuturor sectelor (atît de proliferante pînă astăzi). Evaluarea mobilelor – şi vizibile, şi invizibile – care au generat şi propulsat această doctrină, interesele pe care le-a slujit pe rînd şi consecinţele ei pe planuri diferite în istoria lumii, altfel spus, miza reală a acestei neverosimil de înverşunate confruntări în jurul unui singur cuvînt, iată obiectul meditaţiei de faţă.

I

Pentru început vom încerca să-i alcătuim acestei idei o schiţă istorică, punctînd împrejurările în care a apărut în viaţa Bisericii şi cum a evoluat ea în cursul vremurilor. "Filioque" îşi are originea în *Tratatul despre Sfînta Treime* al Fericitului Augustin, compus între anii 400-406. Nu este singura învăţătură controversată a acestui mare geniu al creştinismului timpuriu. Doctrina lui despre suficienţa graţiei divine în actul mîntuirii, ca şi cea despre predestinaţie au dat mult de furcă Bisericii şi îşi continuă şi astăzi cariera în teologia protestantă. Nu mult după elaborarea sa, "filioque" îşi va face debutul în Spania, fiind acceptat ca armă de contra-propagandă împotriva arianismului vizigoţilor la sinoadele locale de la Toledo (nr. 1, la anul 477, şi nr. 2, la anul 589, cînd s-a produs şi abjurarea regelui vizigot Recaredo de la erezia ariană). Se ştie că arianismul cobora pe Fiul la statutul de fiinţă creată ("A fost un timp cînd Fiul nu a existat"), iar "filioque" nu numai că afirma egalitatea Fiului cu Tatăl, dar, ca să-I sporească şi mai mult prestigiul, mai făcea din El încă o sursă de purcedere a Duhului, ceea ce punea Sfîntul Duh într-o poziţie de inferioritate faţă de Fiul. Astfel, prin ridicarea exagerată a Fiului în detrimentul Duhului, o erezie (arianismul) era combătută cu alta: filioquismul.

Dar cariera în Apus a lui "filioque" avea să primească şi alte conotaţii, îndeosebi politice. Mai întâi de toate regii franci – iar, după crearea Imperiului Roman de Apus (anul 800), împăraţii carolingieni şi mai târziu cei germanici – vor impune bisericilor din ţările de sub sceptrul lor acest adaos la crez. Cum se explică acest deosebit interes al lor pentru "filioque"? Mai întâi trebuie să ţinem seama de faptul că majoritatea popoarelor germanice primiseră creştinismul sub forma arianismului, iar, pentru combaterea acestei erezii, misionarii franci care îşi îndeplineau misiunea în lumea germanică făceau uz de acest instrument teologic, pe care îl considerau ei foarte eficient. Dar mai era un mobil – ce-i drept, obscur şi nefăţiş – care excita interesul lor pentru „filioque": acela de a-l folosi ca pe o pană spre adîncirea fisurilor dintre cele două Biserici, de Răsărit şi de Apus, pînă la completa lor separare. Numai aşa proaspătul Imperiu de Apus – proclamat la insistenţa lui Carol cel Mare – ar fi putut căpăta legitimitate. Într-un singur univers creştin, păstorit de o singură Biserică, nu-şi avea locul decît un singur Imperiu, cel bizantin, unicul legitim, faţă de care oricare alte pretenţii de imperialitate universală apăreau ca impostură şi uzurpare. Această explicaţie a fost avansată în timpurile noastre de cunoscutul teolog ortodox de origine franceză Olivier Clément, opinie pe care o socotim pe deplin îndreptăţită, mai ales dacă

ținem seama că "filioque" nu a fost singura ingerință a carolingienilor în treburile Bisericii. Cărțile caroline, Conciliul de la Frankfurt (794) şi cel de la Paris (825) respinseseră cu o brutalitate jignitoare hotărîrile celui de-al şaptelea Sinod Ecumenic de la Niceea (787) cu privire la cultul icoanelor şi arta sacră – măcar că papii acelor vremuri, Adrian I şi Eugeniu II, le acceptaseră inițial, ca mai apoi, sub presiunea împăraților şi clericilor franci, să se dezică de ele –, ceea ce arăta clar alergia francilor față de Bizanț. Cît priveşte inserțiunea rapidă a lui "filioque" în credo-ul din Imperiul franc, această inovație a fost inițial primită cu reticiență chiar şi de unii papi, care, deşi îl practicau în intimitate, ezitau să-l proclame ca dogmă. Astfel, cînd Conciliul de la Aachen (809) îl introduce în crezul Bisericii Francilor, Papa Leon III se opune categoric acestei inovații. Chiar mai mult, pentru a da protestului său o pondere şi mai mare, pune să se sape în plăcuțe de argint crezul niceeo-constantinopolitan, fără "*filioque*", şi să se aşeze în Biserica Sf. Petru din Roma. Abia în 1014, la cererea împăratului german Henric II şi prin decizia Papei Benedict al VIII-lea, "filioque" fu rostit pentru prima dată în *credo*-ul din Roma, acest eveniment fiind considerat ca adevăratul început al schismei.

Cît priveşte Biserica Răsăritului, ea a ignorat cu desăvîrşire foarte multă vreme existența acestui "filioque" şi tot ce se petrecea cu el în Apus. La această lipsă de informare au contribuit, în afară de izolarea geografică a acestor două părți de lume creştină, între care se interpuseseră cuceririle islamice, şi ignorarea reciprocă nu numai a limbilor, ci şi a literaturilor teologice respective, dar mai ales o stare tensională pricinuită de cîteva deosebiri de practici cultuale şi de o constantă presiune hegemonică a Bisericii Romei asupra Bisericilor Răsăritului. O primă luare de cunoştință a acestei doctrine le-a fost prilejuită răsăritenilor de epistola sinodală a Papei Martin I (649), combătută cu moderație şi tact de tovarăşul său de destin în lupta cu monotelismul, Sf. Maxim Mărturisitorul. Însă prima ciocnire efectivă cu ea au avut-o cînd s-au confruntat în Bulgaria cu misionarii franci, care, pentru a-şi recupera credincioşii bulgari recent trecuți sub jurisdictia Constantinopolului, făceau uz, printre alte mijloace propagadistice, şi de "filioque". Acest lucru l-a determinat pe Patriarhul Fotie al Constantinopolului să ia atitudine şi să adreseze celorlalți patriarhi răsăriteni cunoscuta sa enciclică (866) în care, abordînd cu profunzimea care îi este proprie problema filioquistă, îi sesizează dimensiunile negative în termeni care îşi păstrează şi astăzi valabilitatea. După aceea, tot la inițiativa lui Fotie, această teză intră în dezbaterea Sinodului de la Constantinopol (879-880). Sinodul condamnă doctrina filioquistă şi anatemizează pe viitor orice încercare de a mai adăuga ceva la Simbolul credinței. La acest Sinod au luat parte şi delegații Papei Ioan VIII, care au semnat protocoalele respective. Papa a fost inițial de acord cu hotărîrile sinodale, ca mai tîrziu să le dezavueze din motive politice, a căror miză era Biserica Bulgară: de ce jurisdicție să țină, romană sau constantinopolitană? În sfîrşit, în 1054, cînd s-a consumat actul final al schismei, tot "filioque" a figurat în capul locului, atît în actul de excomunicare depus de Cardinalul Humbert pe altarul Sfintei Sofii, cît şi în anatemizarea citită de Patriarhul Mihail Cerularie în aceeaşi catedrală.

De la actul schismei (1054) pînă la căderea Constantinopolului (1453) s-au făcut multe încercări de unire a celor două Biserici la solicitarea împăraților bizantini, în speranța de a dobîndi astfel ajutorul militar al Apusului pentru stăvilirea înaintării otomane. Însă interesele aproape exclusiv politice care impulsionau aceste demersuri au întunecat dialogul teologic, al cărui punct fierbinte a fost tot "filioque", astfel că aşa-zisele "uniri", dintre care unele în pragul finalizării (Conciliul de la Lyon, 1424, şi cel de la Florența-Ferrara, 1439), au eşuat, fiind repudiate de poporul dreptmăritor de pe întreaga arie a Ortodoxiei. Cîteva secole mai tîrziu, cînd ortodocşii ucrainieni mai întîi, apoi şi românii transilvăneni (1699) au fost supuşi de către catolicismul habsburgic la acea absorbție forțată care s-a numit "Unirea cu Roma", în protocoalele semnate *ad-hoc*, la loc de frunte a figurat şi "filioque". În secolul trecut, Mişcarea Ecumenică, punînd problema refacerii tuturor Bisericilor, a făcut începutul cu apropierea dintre Biserica Ortodoxă şi cea

Romano-Catolică. Astfel, în ziua de 7 decembrie 1965, în Biserica Sf. Petru din Roma şi în Biserica Sf. Sofia din Constantinopol, s-au ridicat în acelaşi timp, de către Papa Paul al VI-lea şi de către Patriarhul Athenagora, atât excomunicarea, cât şi anatemizarea aruncate în iulie 1054.

În acest fel, cele două Biserici reveneau la raporturile de dinaintea anului 1054 şi nu se mai socoteau schismatice, iar divergenţele dintre ele nu se mai socoteau "erezii", ci "diversităţi de opinie în unitatea credinţei". A fost un prim pas spre unificare, dar – din nefericire – un al doilea nu i-a mai urmat. Totuşi pontificatul lui Ioan Paul al II-lea, mai elastic decît cele precedente, a permis ca "filioque" să nu mai apară în crezul din liturghiile greco-catolice. Să nu fim însă euforici! Această concesie a fost făcută doar ca un act de bunăvoinţă, căci "filioque" rămîne pe mai departe în crezul oficial al Bisericii Romei, el fiind înfipt adînc în spiritualitatea ei şi constituind baza întregului său sistem filosofic-teologic şi instituţional.

II

Acum, la capătul unui atît de zbuciumat periplu ideatic, a venit momentul să ne întrebăm: cum se explică acest imens scandal în jurul unui singur cuvînt? Ca să răspundem, va trebui să pornim de la o analiză a dogmei Sfintei Treimi.

Tradiţia Bisericii ne învaţă că Dumnezeu este Unul ca fiinţă şi Întreit ca persoane (Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh). Fiecare din cele trei persoane conţine în ea natura una, dumnezeiască, dar într-un fel care îi este fiecăreia propriu: *nenaştere* – sau *paternitate* – pentru Tatăl, *naştere* – sau *filiaţiune* – pentru Fiul şi *purcedere* pentru Sfîntul Duh. Aceste caractere personale, sau "relaţii de origine", cum mai sînt numite, deosebesc pe fiecare de ceilalţi doi şi în acelaşi timp evocă şi legătura inseparabilă care îi uneşte pe toţi trei laolaltă: Tatăl, din Care se naşte Fiul şi purcede Duhul Sfînt, este în acest fel *izvorul unic al divinităţii* şi principiul unităţii în treime. Aşadar, principiul unităţii naturii dumnezeieşti şi principiul distincţiei între persoane sînt cei doi poli ai dogmei trinitare, între care trebuie să se păstreze un permanent echilibru. Însă cînd în această dogmă se introduce ideea purcederii Sfîntului Duh şi de la Fiul, acest echilibru trinitar se răstoarnă, accentul căzînd de acum încolo pe principiul unităţii de natură în detrimentul principiului distincţiei între persoane. Caracterele personale (paternitate, filiaţiune, purcedere) se resorb acum în natura sau esenţa dumnezeiască una, iar Duhul Sfînt devine – cum spun teologii apuseni – "legătura, relaţia de dragoste între Tatăl şi Fiul". În felul acesta, Duhul Sfînt îşi pierde statutul de *persoană* şi îl capătă pe cel de *relaţie*.

Cu aceasta în dogma Sfintei Treimi (în varianta apuseană) s-a făcut începutul unui proces de *despersonalizare*, care va face din ea un obiect de speculaţie raţională, transformînd-o treptat dintr-o treime de persoane într-o noţiune abstractă de dumnezeire. Dumnezeul personal al lui Avraam, Isaac şi Iacov va fi transformat pe rînd în Dumnezeul platonic al ideii de Bine, Adevăr, Frumos (*Kalokagathon*), în Dumnezeul aristotelic al Cauzei Iniţiale, Mobilul Imobil şi aşa mai departe. Această operaţie o vor începe scolasticii, în frunte cu Toma de Aquino (care se va servi de trusa de categorii a lui Aristotel), şi o vor desăvîrşi filosofii. De asemeni, de unde existenţa unui Dumnezeu personal era în sine o evidenţă rezultată din contactul real cu El prin Sfintele Taine, sau prin trăirea mistică în El, dimpotrivă, existenţa unui

Dumnezeu raţional trebuie dovedită pe cale raţională, prin argumente (ontologic, cosmologic, teleologic, moral etc.). Lucrul acesta nu este ferit de o anumită primejdie, căci dacă se acceptă posibilitatea dovedirii existenţei lui Dumnezeu pe cale raţională, trebuie să se accepte şi posibilitatea refutaţiei acesteia pe aceeaşi cale, ceea ce poate duce în final la negarea existenţei lui Dumnezeu, adică la un ateism declarat. Aici s-a şi ajuns pînă la urmă, cînd Dumnezeu a scăpat din mîinile teologilor spre a încăpea în cele ale filosofilor. Cel puţin primii delimitau în realitatea divină zona abordabilă prin raţiune de zona abordabilă numai prin credinţă, salvînd prin acest apofatism ceva din absolutul divinităţii, care este incomprehensibil. Cu filosofii însă nu ştii niciodată la ce te poţi aştepta. Astfel, Descartes, prin raţionalismul lui integral, a desfiinţat acea zonă din divin abordabilă numai prin credinţă, afirmînd că existenţa lui Dumnezeu se poate dovedi şi fără credinţă, numai prin raţiune. Leibniz L-a aşezat pe Dumnezeu în vîrful piramidei lui de monade, declarîndu-L Monada Supremă. Spinoza L-a răspîndit în tot universul, ca să fie pretutindeni şi nicăieri. Deiştii I-au permis să creeze lumea, dar I-au interzis să Se amestece în treburile ei. Kant I-a îngăduit să existe, dar numai ca garant al legii morale, aşezînd astfel teodiceea în coada eticii. Hegel L-a declarat "Spiritul Absolut", trecîndu-L prin treptele dialecticii lui – teză, antiteză, sinteză – ca să moară, să învie şi să ia cunoştiinţă de Sine, făcîndu-Se natură şi lume. Feuerbach I-a contestat pur şi simplu existenţa, iar Marx, după ce şi-a însuşit de la Hegel dialectica şi a întors-o de pe faţa idealistă pe dosul materialist, L-a înlocuit cu *materia*, căreia i-a atribuit calităţi demiurgice. Şi, în sfîrşit, ultima surpriză: Nietzsche proclamă "moartea lui Dumnezeu"; *Gott ist tot* – strigă el pe la toate răspîntiile. Într-adevăr, aşa este. Dumnezeu a murit. Dar care Dumnezeu? Dumnezeul cel Viu, Dumnezeul lui Avraam, Isaac şi Iacov, Cel ce a grăit în tunete pe Muntele Horebului şi al Sinaiului, sau la apa Iordanului, Cel ce a strălucit pe Muntele Taborului şi a sfărîmat Porţile Iadului, Cel ce s-a lăsat în limbi de foc pe creştetele Apostolilor? Nu, nu Acesta a murit, ci Dumnezeul filosofilor, dacă acesta va fi trăit vreodată. Căci ce credincios a putut să-şi întindă a implorare mîinile, ori să îngenuncheze în faţa unei abstracţiuni? Cine s-a închinat vreodată la "substanţă", la "esenţă", la "fiinţa supremă", la "cauza primă", la "scopul final"?

Şi acum se nasc două întrebări. Prima: în acest proces involutiv al ideii de Dumnezeu pînă la descompunerea ei în nihilismul ateu, este "filioque" singurul vinovat? Greu de răspuns. Occidentul, în cursul istoriei lui, a acumulat multe carenţe, care, în final, au ajuns la scadenţă. Moştenirea antichităţii păgîne (Platon, Aristotel, Plotin etc.) mereu a dat tîrcoale gîndirii teologice, dar ele n-ar fi putut pătrunde în chiar interiorul dogmelor, dacă nu ar fi găsit o portiţă deschisă în chiar dogma trinitară, prin "filioque". Şi creştinismul răsăritean a fost continuu ispitit de filosofia antică, dar aceasta nu a reuşit niciodată să se insinueze în viaţa intimă a dogmelor, deoarece Ortodoxia, prin respingerea categorică a distorsiunii filioquiste, şi-a apărat dogma trinitară de orice despersonalizare şi abstractizare, blocînd accesul raţionalismului, idealismului, materialismului şi ateismului în spaţiul ei. Chiar dacă aceste curente mult mai tîrziu au bîntuit şi prin părţile noastre, ele din Occident au provenit, şi anume din descompunerea ideilor teologice.

A doua întrebare: despersonalizarea şi abstractizarea dogmei trinitare nu a dus ea în Occident la o pierdere a contactului personal între om şi Dumnezeu? Nu, nicidecum. Chiar dacă persoana Sfîntului Duh se dizolvă în noţiunea de "relaţie", iar Tatăl intră în norul metafizic al "esenţei", sau "substanţei", rămîne Fiul cu realitatea Lui divină şi umană, cu existenţa Lui în istorie, cu patimile şi rănile Lui, cu cultul suferinţei Lui (chiar cu unele exagerări, cum ar fi "Cultul inimii lui Iisus"), Care asigură relaţia personală între om şi Dumnezeu. Aceasta ar fi ancora lor de mîntuire – cum observă Vladimir Lossky. Totuşi, în condiţiile doctrinare ale Apusului demersul personal al omului către Dumnezeu se adresează exclusiv Fiului, divino-umanităţii Lui întrupate şi pătimitoare, iar nu Sfintei Treimi în plenitudinea Slavei Sale transfiguratoare, aşa cum ar fi calea împărătească a trăirii mistice în Tradiţia originară a Bisericii.

III

Consecințele teologico-filosofice sus-amintite nu sînt singurele urmări negative ale lui "filioque". Lor vin să li se adauge, după cum am anticipat la început, şi altele de ordin ecclesiologic-confesional. Ca să urmărim şi acest proces, va fi mai întîi necesară o abordare a ceea ce se numeşte "iconomia Duhului Sfînt", adică a felurilor în care intervine El în viața Bisericii şi a aspectelor sub care Se înfățişează în această lucrare a Lui. În acest scop, să încercăm a-L căuta în apelativele prin care este invocat în cadrul tradițiilor vetero-novo-testamentare şi al predaniei Sfinților Părinți.

Cele mai întîlnite apelative sînt: "Împărate Ceresc", "Mîngîietorule", "Duhul Adevărului", iar în Crez: "Care a grăit prin prooroci". Să ne oprim deocamdată la aceste două din urmă. "Duhul Adevărului", în sens mai restrâns, este Cel ce conferă *Bisericii în integritatea ei* capacitatea de *a deosebi adevărul de eroare*. Consensul Bisericii întrunit asupra unei învățături de credință este criteriul adevărului ei, căci acolo unde se realizează consensul întregii Biserici, acolo este prezent şi Duhul Sfînt, Duhul Adevărului. Duhul Profeției ("Care a grăit prin prooroci") este Cel Care citeşte prezentul în lumina Veacului de Apoi. El denunță toate abaterile de la normalitatea credinței şi a viețuirii în Dumnezeu. În acest sens, profetismul a jucat un rol considerabil în lumea Vechiului Testament, întemeind o instituție similară şi paralelă sacerdoțiului, căruia nu i-a fost niciodată subordonat şi pe care l-a denunțat ori de cîte ori a fost cazul. Proorocii admonestau poporul pentru idolatrie şi depravare, pe regi pentru crimele şi desfrîul lor (Ilie pe Oseea, Natan pe David, Ioan pe Irod), pe arhierei, pe preoți, pe cărturari şi farisei pentru corupție şi ipocrizie. Deseori plăteau cu capul îndrăzneala lor (Zaharia şi Ioan), care se întemeia pe convingerea că nu ei, ci Duhul grăieşte prin gura lor. În creştinismul primar, cum ne este înfățişat în *Faptele Apostolilor* şi în epistolele pauline, întîlnim sumedenie de prezențe ale Duhului Profeției. În creştinismul răsăritean funcția aceasta a revenit mai cu precădere monahismului, adică acelora care şi-au păstrat independența față de bunurile lumeşti prin totala renunțare la ele, dar n-a ocolit nici pe ierarhi, nici pe clerici şi nici pe laici, fiind prezent la toate nivelele Bisericii, dar nelăsîndu-se monopolizat de nici unul dintre ele. În contextul profetismului, trebuie să menționăm şi pe acei "nebuni în Hristos" care, sub imperiul duhului profetic, prin comportări non-conformiste şi prin exprimări paradoxale, denunțau curajos nedreptățile veacului şi greşelile din sînul Bisericii. În acest sens, spiritul profetic, aşa cum s-a manifestat el în lumea Vechiului şi Noului Testament, cum şi în viața ulterioară a creştinismului primar şi apoi răsăritean, poate fi denumit – şi a şi fost – "spiritul critic" în Biserică.

Cum stau însă lucrurile în Apus cu aceste daruri ale Sfîntului Duh (Duhul Adevărului şi Duhul Profeției, respectiv "spiritul critic")? În ce măsură distorsiunea filioquistă a purcederii Duhului Sfînt a perturbat exercitarea normală a acestor daruri în viața acestei Biserici? După cum ştim, în comparație cu Ortodoxia şi Protestantismul, Catolicismul, "marcat de geniul dreptului roman", deprins cu o gîndire clară, logică, formală şi cu un sistem bine construit de noțiuni", dar mai ales solid ancorată într-o bine articulată ordine instituțională, reprezintă forma de creştinism cea mai organizată, cea mai ordonată, cea mai centralizată şi cea mai autoritară. În fruntea sa se află episcopul Romei, care, în calitate de pretins "succesor al Sf. Petru, întîiul dintre apostoli", este socotit Vicarul pe pămînt al Fiului din cer. Cum însă prin "filioque" echilibrul trinitar este răsturnat, Duhul devenind subordonat Fiului, micşorarea Sfîntului Duh în sînul Treimii se traduce în iconomia Sa prin faptul că acele atribute esențiale ale Bisericii care sînt realizate prin Sfîntul Duh (unitatea, sfințenia şi universalitatea) se plasează în mîinile Vicarului lui Hristos. "Papa este cel îndreptățit să le ducă la împlinire". La fel şi toate celelalte atribute ale Lui, Duhul Adevărului, al Profeției, al Libertății mai ales, sînt concentrate tot în mîinile papei. Deținător în exclusivitate al spiritului adevărului, orice învățătură de credință proclamată oficial de el este adevăr de necontestat şi devine dogmă. Iată dar

dogma “infabilităţii papale” ascunsă în chiar miezul lui “filioque”, cu un mileniu şi jumătate înainte de proclamarea ei oficială, la Vatican I (1870)! În ceea ce priveşte darul profeţiei (spiritul critic), lucrurile iau o întorsătură şi mai dramatică. Dacă instituţia papală este deţinătoarea în exclusivitate a acestui dar, înseamnă că orice critică ce s-ar voi adusă vieţii Bisericii nu s-ar putea exprima decît pe canalul pontifical, papa devenind astfel *singurul* critic autorizat în Biserică. Dar dacă papa n-ar putea vedea răul acolo unde este el denunţat, ce s-ar întîmpla atunci? Răspunsul este simplu şi dramatic: sub presiunea contradicţiilor interioare, orice sistem bazat pe structuri rigide detonează. Este exact ce s-a întîmplat la 1517, cînd Luther şi-a afişat cele 95 de teze împotriva practicii corupte a indulgenţelor. Cîţiva ani mai tîrziu, Biserica Apusului, aşa cum se rupsese în urmă cu aproape o jumătate de mileniu de Biserica primară, va fi la rîndul ei şi ea ruptă în două: în catolicism şi protestantism. Iar acesta din urmă, cuprins de febră secesionistă, va ajunge, printr-o neîntreruptă sciziune, la o puzderie de secte (neoprotestantismul). O înţelegere corectă – nedenaturată de distorsiunea filioquistă – a resorturilor Sfîntului Duh ar fi evitat această secesiune în lanţ. Şi în Ortodoxie vor fi fost momente de criză, dar ele au fost depăşite prin dialog sinodal şi prin libertatea Duhului de-a circula prin tot spaţiul ei ecclesial, fără să fie reţinut sau confiscat de nici una din treptele ierarhiei sale. “Părutu-I-s-a Duhului Sfînt şi nouă”: iată formula corectă care în momente de criză dezamorsează conflictul şi duce la consens. De aceea Ortodoxia nu a avut nici Reformă, nici Contra-Reformă, iar neînsemnatele secte care bîntuie în spaţiul nostru provin din Occident, din descompunerea unei părţi a protestantismului şi proliferarea haotică de secte. Cele cîteva erezii din aria Bisericii Ruse (strigolnicii, staroveţii, rascolnicii, inochentiştii, filipovenii etc.) au fost şi sunt incidente locale, nesemnificative pentru ansamblul Ortodoxiei.

Reflectare pe pămînt a dogmei Sfintei Treimi, Biserica este în acelaşi timp şi trupul lui Hristos, şi plenitudinea Sfîntului Duh (care umple totul în toate). De aci rezultă că viaţa Bisericii trebuie să fie o împletire între iconomia Fiului şi iconomia Duhului Sfînt, între hristologie şi pneumatologie. Normalitatea vieţii în Biserică depinde de acest echilibru. În Biserica Romei, definirea Întîiului său Stătător ca Vicar al lui Hristos a pus o pedală hristologiei şi o surdină pneumatologiei, întărind astfel ordinea, autoritatea şi disciplina (uneori obţinute prin constrângere sau oprimare – vezi Inchiziţia!) în detrimentul libertăţii. Iată dar de ce, cînd acest sistem ecclesial autoritar şi rigid s-a frînt sub acţiunea tensiunilor acumulate în timp, îndelunga compresiune la care a fost supus Duhul şi harismele Lui (libertatea, profetismul şi celelalte) a provocat o detentă în sens contrar, conducînd treptat în unele confesiuni neoprotestante la o exacerbare a iconomiei Duhului în detrimentul iconomiei Fiului (de exemplu la penticostali, la quakeri etc.). Acest fapt nu trebuie să ne surprindă. Niciodată, pornind de la o extremă, nu se ajunge la poziţia corectă fără să se treacă şi pe la cealaltă extremă.

IV

La capătul acestui excurs, nu putem evita constatarea că în existenţa sa de un mileniu şi jumătate "filioque" nu a adus nici o fericire Bisericii care l-a elaborat. Despersonalizarea şi abstractizarea dogmei Sfintei Treimi, involuţia noţiunii de Dumnezeu pe panta raţionalismului pînă la ateism şi nihilism, iar pe de altă parte un permanent patos scizionar care rupe Apusul de Biserica Universală, ca şi acesta, la rândul lui, să se sfîşie între catolicism, protestantism şi puzderia de secte "al căror număr e legiune" – iată tristul bilanţ al lui "filioque"! Dar nici nu putea să fie altul, deoarece, în esenţa lui ultimă, "filioque" nu este altceva decît o distorsiune a raportului dintre autoritate şi libertate (mascată, desigur, sub falduri teologice). Din pricina lui "filioque", ceea ce în Biserica primară era un echilibru între două constante complementare devine o confruntare dialectică în continuă mişcare între două contrarii, ducînd astfel *de la autoritatea devenită excesivă la libertatea care devine anarhică* şi apoi, cum este de aşteptat, *de la anarhie, iarăşi la autoritatea împinsă pînă la tiranie*, şi aşa mai dreptate. Să nu uităm că protestantismul şi neoprotestantismul, deşi au aruncat peste bord atîtea dogme şi principii de bază ale creştinismului, totuşi au păstrat în Simbolul de credinţă pe "filioque"! Să nu ne mai mirăm atunci că mişcări religioase apărute ca un protest împotriva opresiunii devin la rîndul lor opresive şi intolerante! (Cu ce se deosebeau arderile pe rug şi spînzurătorile ordonate de Calvin la Geneva de autodafeurile Inchiziţiei catolice împotriva cărora se ridicase acest reformator?).

Purtînd în miezul lui germenele sciziunii, "filioque" imprimă creştinismului occidental o continuă mişcare secesionistă, care tinde să-l ducă la o fărîmiţare individualistă şi la o dizolvare în elementele profane – desacralizate – ale lumii.

Ajunşi la acest punct al meditaţie noastre, nu putem ocoli întrebarea: Dacă începutul, ca şi continuarea acestor sfîşieri îi revin lui "filioque", abolirea acestuia nu ar putea readuce unitatea de credinţă şi împăcarea Bisericilor? Orice răspuns bazat numai pe logica formală ar fi şi simplist, şi iresponsabil. În fapt, lucrurile sînt mult mai complicate. Istoria ne arată că nu numai Cuvîntul Se face trup, ci şi Eroarea. Într-un mileniu şi jumătate de existenţă, filioquismul a avut destul timp să se împământenească. Pe el se sprijină un întreg edificiu instituţional ale cărui fundaţii sunt dogmele infailibităţii papale, primatul jurisdicţional papal, indulgenţele şi altele, toate trăgîndu-se, în ultimă analiză, din "filioque". Chiar dacă printr-un act oficial ar fi scos din Simbolul romano-catolic, cum fusese scos din cel greco-catolic, el rămîne totuşi înrădăcinat în subconştientul creştinătăţii apusene, trădîndu-se prin reflexe de autoritarism opresiv, urmat de răbufniri anarhice de libertate.

Şi chiar să nu fie nici o ieşire din acest angrenaj? Răspunsul ni-l poate da numai o întoarcere la punctul de ruptură. Ar fi cazul să ne întrebăm de ce breşa pe care a deschis-o filozofia profană în lumea dogmelor s-a operat tocmai în

zona Sfîntului Duh? Pentru că, la nivelul înțelegerii comune, Duhul este, în lanțul Treimii, veriga cea mai slabă. Duhul Sfînt, cea mai misterioasă dintre persoanele Sfintei Treimi, este singurul care nu are un chip propriu. Însă în mentalitatea omului obişnuit este indisolubilă legătura între noțiunile de *persoană* şi *chip* (în limba greacă amîndouă sînt denumite prin acelaşi termen – *prosopos*). De aceea omului de rînd i-a venit mai uşor să înțeleagă Duhul Sfînt (cel fără chip propriu) ca pe o "relație" decît ca pe o persoană. Astfel, aşa cum s-a mai întîmplat şi cu alte controverse, din neputința minții omeneşti de-a se ridica la nivelul revelației divine, a fost coborată revelația divină la nivelul înțelegerii omeneşti. Aşa a apărut "filioque".

Dar viața dogmelor nu cunoaşte stagnare. O mişcare a Duhului către interior, țintind către o anumită finalitate, poate fi urmărită şi aici, chiar dacă mutațiile par insesizabile. Iar sensul acestei mişcări nu poate duce decît la o dezvăluire graduală a chipurilor celor trei dumnezeieşti persoane. Desigur toate trei au fost prezente în ambele Testamente. Dar nu în aceeaşi măsură. Tatăl a fost dezvăluit în Vechiul Testament, în care se vorbeşte aluziv de Fiul; Fiul a fost descoperit în Noul Testament, în care se vorbeşte aluziv de Duhul (măcar că prezența Lui se găseşte în epifania Botezului, în limbile de foc ale Rusaliilor sau în "vorbirea în limbi"). Dar Duhul în plenitudinea Lui – cînd va fi dezvăluit? Desigur, această dezvăluire a ultimului chip treimic, al Chipului Celui fără Chip, este inevitabilă. Ea va trebui să aibă loc odată, şi tot în eonul nostru. Dar ea se va petrece nu la suprafața vieții religioase, ci la cea mai mare adîncime a ei. Ea va transcende şi structuri instituționale, şi delimitări confesionale, căci se va plasa la acel orizont abisal al trăirii mistice la care se vor putea regăsi şi un Grigorie de Palama şi un Meister Eckhart, dar şi un Pascal, un Swedenborg sau un Kierkegaard. Atunci în oceanul de lumină care va însoți această dezvăluire finală se vor resorbi toate îndurităţile doctrinare şi toate divergențele teologale care au fragmentat în istorie trupul de taină al Mîntuitorului, iar toate părțile dislocate se vor aduna la loc, **într-un trup unic – Biserica.**

Aceasta ar fi ultima noastră şansă înaintea Veacului de Apoi.

Radu MĂRCULESCU

Castelul libertății interioare

Tereza Brîndușa Palade, Castelul libertății interioare*,*
Ed. Galaxia Guttenberg, Tg. Lăpuș, 2010, 176 pp.

Paul-Gabriel Sandu

Volumul de curând apărut la Galaxia Guttenberg sub semnătura Brîndușei Palade este deja cea de-a doua lucrare a autoarei asupra filosofiei lui Edith Stein, un filosof foarte puțin cunoscut nu doar în mediul cultural românesc, ci pretutindeni. Chiar dacă de câțiva ani ediția operelor complete Edith Stein a început să apară la prestigioasa editură Herder, iar traducerile în diferite limbi n-au întârziat să apară, gândirea lui Stein a rămas în același con de umbră ca și până acum.

În încercarea de a demonstra că această atitudine a mediului filosofic de pretutindeni față de opera unei autoare canonizate între timp – și devenită patroană a Europei – este neîndreptățită, Brîndușa Palade își asumă sarcina de a oferi o imagine a persoanei, așa cum este aceasta concepută în filosofia lui Stein, luând drept punct de plecare metafora castelului interior pe care chiar Edith Stein o preia de la Tereza de Ávila.

Urmărind drumul gândirii lui Stein, autoarea discută, pe rând, problema libertății personale și a raportului dintre libertatea individuală și acea „robitoare" iubire divină augustiniană, problema harului și a receptivității față de acesta, problema întoarcerii la propriul sine ca unic drum către cunoașterea autentică a sufletului, o cunoaștere care nu se rezumă la o sumă de sentințe cu valoare de adevăr, ci care înseamnă un mod de a trăi în comuniune cu „iubirea Persoanelor Divine" (pp. 116).

În același timp, autoarea aduce în discuție câteva chestiuni dificile, care dau seama de dimensiunea problematică a întâlnirii dintre filosofie și teologie, chestiuni asupra cărora merită să aruncăm o privire mai atentă, de vreme ce ele sunt reprezentantele de drept ale unei întrebări căreia Edith Stein a încercat să-i răspundă nu numai prin opera sa filosofică, ci mai ales prin viața sa: întrebarea privitoare la sensul și posibilitatea unei meditații filosofice în lumina revelației, a teologiei ca sistem, în sine. Poziția lui Stein față de această chestiune a fost într-un mod hotărât exprimată atunci când, comentând capodopera Terezei de Ávila, ea afirma, după cum pe bună dreptate observă Brîndușa Palade, că rugăciunea nu este singura cale către întoarcerea în interioritatea sinelui – chiar dacă este calea regală – așezându-i alături o „cercetare fenomenologică a sufletului" (p. 81). (În ce măsură o astfel de cercetare fenomenologică este cu putință, și mai ales ce fel de „sol fenomenologic" – pentru a folosi o exprimare husserliană – poate fi găsit aici ca temei al unei astfel de cercetări – este o întrebare prea dificilă pentru a putea fi ridicată aici).

În acest context, Brîndușa Palade vorbește perfect îndreptățit despre „tentația sistemului" cu care, potrivit autoarei, avem de a face chiar în cazul tomismului, oferind apoi o rezolvare totuși prea simplă unei chestiuni pe care Heidegger a observat-o, cu acuitatea-i specifică, în eseul său *Fenomenologie și teologie*: aceea a raportului dintre credință și teologie. Autoarea afirmă că „nu mai este vorba de o ordine subiectivă, stabilită arbitrar de o inteligență creatoare, ca în scrierile lui Hegel, ci de o ordine a înțelepciunii" (p. 60). Nu este în nici un fel lămurit care este motivul pentru care lucrurile stau în acest fel, și nici care este diferența între sistemul hegelian și cel tomist. Iar a vorbi despre o ordine „subiectivă" „stabilită arbitrar" în cazul sistemului hegelian

este totuşi destul de riscant, o astfel de afirmaţie reclamând imperios o întemeiere riguroasă.

O altă problemă abordată de către Brînduşa Palade – şi care se află chiar în centrul gândirii asupra posibilităţii libertăţii umane – este problema răului, a modului în care acesta este conceput de către teologia tomistă. Autoarea schiţează în câteva pagini întreaga concepţie steiniană asupra acestei chestiuni, punând în lumină faptul că răul este „inversiunea voinţei create” (p. 88), fiind astfel respingerea iubirii divine şi a libertăţii depline. Această înţelegere a răului ca „inversiune a voinţei creaturale” a fost formulată cu o radicalitate deplină de către W. F. Schelling, în celebrul său tratat *Despre esenţa libertăţii umane*, în care însă accentua, în acelaşi timp, pozitivitatea răului, pentru a vorbi, într-o altă lucrare (*Stuttgarter Privatvorlesungen*) despre rău ca o dizarmonie pozitivă – ceea ce contravine flagrant perspectivei teologice. Dacă răul poate fi conceput în acelaşi timp ca negativitate, ca nefiinţă, şi ca întoarcere a voinţei creaturii împotriva „voinţei universale”, rămâne o întrebare pentru care teologia în general şi filosofia steiniană în special nu par a putea oferi un răspuns satisfăcător, respingând totuşi, dintru bun început, pozitivitatea răului. Însă nu poate fi în nici un caz sarcina unei lucrări exegetice asupra unui aspect al gândirii steiniene de a rezolva această chestiune căreia i se datorează unele dintre cele mai înverşunate şi radicale dispute dintre teologie şi filozofie.

Lucrarea Brînduşei Palade, *Castelul libertăţii interioare*, este o foarte bună introducere nu numai în privinţa acestor problematici schiţate mai sus, ci şi în privinţa gândirii lui Edith Stein în întregul ei, o lucrare care ar trebui să deschidă drumul unui dialog viu în jurul unei gândiri care s-a împlinit poate în modul cel mai perfect, în viaţa însăşi a gânditoarei, învăţându-ne încă o dată că raportul autentic dintre viaţă şi gândire este adevărata filosofie.

Interesul național și onoarea noastră în al doilea război mondial (II)

Într-un articol publicat în numărul 88 al revistei ROST *și intitulat sugestiv „Războiul sfânt contra bolșevismului“, domnul Daniel Focșa dă încă o replică la opiniile exprimate de mine cu privire la politica României din timpul celui de-al doilea război mondial. În numărul 90 al* ROST *i-am răspuns parțial, iar acum închei polemica.*

Alexandru Racu

Domnul Focșa mă lămurește că nu a folosit sintagma de război sfânt "în sens strict teologic", ci a folosit-o "în sens larg", vrând să arate prin aceasta caracterul "sacru" al datoriei românilor de a-și apăra țara. Sunt perfect de acord cu domnul Focșa că asta trebuie să facă un bun român. Însă, mai riguros din fire, mie în general nu prea îmi place joaca cu limbajul, știut fiind de la Orwell că deturnarea sensului cuvintelor reprezintă caracteristica definitorie a fiecărei ideologii. Și consider că, mai ales în epoca statului secular, separat prin propria-i voință de Biserică, este bine să lăsăm *strict* în seama Bisericii, inclusiv la nivel terminologic, atât crucea (că de la cruce vine termenul de cruciadă) cât și sfințenia. Pentru că de la metaforă la erezie "limita e subțire", ca să-l parafrazez pe domnul Focșa, și nu doar o dată a fost trecută de-a lungul istoriei. Cu atât mai mult se aplică această igienă a limbajului în era statelor totalitare și a demonismului politic, în condițiile în care noi activam pe poziția de "aliat" al lui Adolf Hitler, pe care trebuia să-l "onorăm" cum se cuvine și în condițiile în care devierile de acest gen din epocă nu sunt deloc puține la număr, fapt care a implicat din nefericire compromiterea multor biserici creștine din Europa acelor vremuri. În plus, îi reamintesc domnului Focșa faptul conform căruia Corneliu Zelea Codreanu, ale cărui opinii în materie de politică externă sunt apreciate de domnul Focșa, nu a declarat în 30 noiembrie 1937 că România trebuia să se alieze cu Puterile Axei pentru a-și asigura, pragmatic, integritatea teritorială, ci pentru a apăra "crucea, cultura și civilizația creștină", civilizație care se extinde dincolo de granițele României. Adică, opțiunea sa pentru Axă nu era doar o opțiune strategică, ci și una moral-religioasă.

Revenind totuși asupra clarificărilor, domnul Focșa sugerează, în virtutea unor exemple vrednice de pomenire, că războiul *românesc* (subliniază domnia sa) poate fi considerat un război sfânt și "în sens restrâns", întrucât preoții militari români desfășurau o puternică activitate misionară, iar "administrația românească redeschidea bisericile ortodoxe din Rusia și Ucraina". Pe lângă aceste fapte demne de laudă, armata și administrația română mai exterminau evrei, țigani, îi dădeau lui Hitler o mână de ajutor într-o operațiune militară care a trimis pe lumea cealaltă în trei ani la fel de mulți muscali câți a trimis comunismul sovietic în șaptezeci de ani : o serie de fapte bineplăcute Domnului! Domnul Focșa îl citează pe generalul Platon Chirnoagă care folosește sintagma de război *germano-român* (sublinierea mea) și ne spune că românii și germanii aveau în față "o monstruozitate a pământului și a omenirii", "o fiară ateistă și sălbatică". Ulterior, domnul Focșa, care nu mă lămurește dacă este de acord cu mine că Hitler a fost și el "tot un drac", sau dacă este de acord cu raportul antitetic pe care îl stabilește generalul Chirnoagă între ruși (monștrii, bestii) și germani

(arhangheli, heruvimi, serafimi?), încearcă să mă convingă de faptul potrivit căruia, chiar şi dacă l-am socoti pe Hitler drac, România, în ciuda statutului ei de "aliat cu dracu' ", tot rămâne un Sfânt Gheorghe în luptă cu balaurul sovietic. Însă eu nu am auzit niciodată ca Sfântul Gheorghe să se lupte cu balaurul în alianță cu un alt balaur, cu atât mai puțin pe post de vasal al unui alt balaur. Aşadar, nu pot să subscriu la logica bogomilă a domnului Focşa şi să-l înfrățesc pe Dumnezeu cu nefârtatul. Cred că de data asta echilibristica duce la nişte serioase probleme de identitate şi compromite vocația cruciată a României, iar eu prefer să nu mă regăsesc ca român în războiul domnului Focşa şi al generalului Chirnoagă. Prefer să vorbesc în numele unei alte Românii, pe care o împărtăşesc mai mult cu Iuliu Maniu decât cu generalul Chirnoagă. Întrucât Maniu este cel care a optat (greşit în opinia domnului Focşa) pentru un război "strict românesc", ca să-l parafrazez pe domnul Focşa, adică pentru refuzul de a opera "onorabile" discriminări între agresorii statului român şi între cele două totalitarisme[1]. Şi chiar nu înțeleg de ce-mi reproşează domnul Focşa că nu mă situez pe o poziție "strict românească" în războiul din Est, după ce s-a tot străduit în prima parte a articolului să-mi explice de ce nu era bună şi posibilă o astfel de poziție.

Astfel, dacă eu mă situez pe poziția părintelui Stăniloae care afirmă că „orice naționalism sau mântuie, sau pierde, după cum este sau nu străbătut de credința creştină“[2] (incompatibilă cu exterminarea sistematică şi deliberată a oamenilor nevinovați), domnul Focşa trebuie să înțeleagă că nu se poate mixa *realpolitik*-ul de extracție machiavelliană şi pretenția cruciată (sau mai pe larg, pretenția de a creştina politicul). Hristos nu a spus nicodată că „scopul scuză mijloacele“, ci dimpotrivă. De aceea, sunt momente când un popor (sau un om) nu poate rămâne creştin decât cu prețul martiriului. Dacă pe de o parte legitima apărare, acceptată de Biserică, este doar legitimă,

[1] Iată de altfel ce anume îi transmitea Iuliu Maniu, Mareşalului Antonescu, în scrisoarea pe care i-o adresase acestuia din urmă pe 18 iulie 1941, un adevărat manifest românesc (şi de o mie de ori mai creştinesc decât variile manifeste legionaroide pe tema aceasta) la care eu ader în totalitate: „Nu este admisibil să ne prezentăm ca agresori față de Rusia, astăzi aliata Angliei, probabil învingătoare, pentru alt obieciv decât Bucovina sau Basarabia, în tovărăşie de arme cu Ungaria şi cu Axa, care ne-au rupt printr-un act arbitrar, neratificat de nimeni, o parte importantă a țării noastre, vătămând-ne teritoriul, mândria şi onoarea noastră națională. Chiar şi tovărăşia de arme de până acum, impusă de împrejurări, este cât se poate de supărătoare, câtă vreme încă nu am primit nici o satisfacție în problema Transilvaniei“. Mai departe, Maniu afirma că „este mult prea pretențios, în ceea ce ne priveşte, a crede faptul conform căruia continuarea războiului germano-rus depinde de colaborarea noastră; şi tot aşa, a crede că noi, România, ar trebui să proclamăm un război sfânt împotriva Rusiei, dată fiind organizarea ei domestică şi socială... Nu putem sacrifica nici un soldat român pentru scopuri străine. Trebuie să ne păstrăm armata pentru scopurile noastre româneşti, care sunt multe, importante şi de tragică actualitate în timpuri care vor veni cât de curând“. În fine, Maniu critica şi măsurile luate împotriva evreilor de către regimul Antonescu (pentru unii, acestea nu trebuie criticate prea mult, întrucât ştim cum încă din Evul Mediu, „cruciada“ se îmbină de minune cu „pogromul“): „sentimentul de omenie al poporului nostru şi buna sa reputație nu trebuie să fie compromise prin torturi şi crime în masă... pentru acest motiv, opinia publică românească şi noi toți cei care am aflat despre aceste lucruri, protestăm împotriva lor şi împotriva continuării lor“ (Giurescu, *Op. cit.*, p. 144). Chiar şi dacă Maniu s-ar fi dovedit naiv din anumite puncte de vedere, prefer să pierd alături de Maniu decât să câştig alături de variile tipuri de rinoceri autohtoni.

[2] Dumitru Stăniloae, "Naționalismul sub aspect moral", în *Ortodoxie şi românism*, ed. 1998, p. 104

nu şi sfântă, pe de altă parte, crucea nu se apără prin crimă sau prin complicitate la crimă, ci dimpotrivă, se compromite în acest fel. Iar aici domnul Focşa se află în plină aporie legionară. Motiv pentru care nu cred deloc că lungul meu excurs despre Mişcarea Legionară din articolul precedent nu şi-a avut rostul.

Oricum ar fi, cert este că dacă folosim criteriile de judecată ale domnului Focşa, sintagma de "război sfânt împotriva bolşevismului" devine la fel de legitimă ca cea de "război sfânt împotriva fascismului/nazismului", sintagmă de care nu s-a mai pomenit nicăieri în toată istoriografia românească, şi cu atât mai mult ar fi surpinzătoare prezenţa ei la un istoric care socoteşte guvernarea Antonescu-Sima şi aderarea României la Pactul Tripartit, "primul moment de restaurare morală de după 1918". "În sens larg", este clar, iar domnul Focşa subscrie întru totul: la fel ca şi campania din Est, campania din Vest a avut ca scop dezrobirea unor teritorii româneşti. "În sens restrâns", aş putea şi eu să menţionez spre exemplu – că tot veni vorba de admiraţia mea neţărmuită faţă de sârbi[3] – faptul că efortul de război românesc în campania din Vest a contribuit la răsturnarea mai grabnică a regimului croaţilor *ustaşi* care, din motive confesionale a exterminat cinci sute de mii de sârbi ortodocşi şi a rebotezat forţat (sub ameninţarea cu moartea) alte două sute cincizeci de mii. Sau în sens şi mai restrâns, aş putea să-i reamintesc că şi ungurii din teritoriile ocupate dărâmau biserici româneşti şi asasinau preoţi români (şi este de aşteptat ca situaţia să fi fost mult mai rea dacă nu am fi avut "onoarea" de a fi aliaţi cu naziştii). Cum eu nu sunt ecumenist nici de modă veche nici de modă nouă, nu pot să integrez providenţial actele cu pricina într-o strategie globală, mai largă şi mai importantă, de apărare a Europei de comunism, ci le percep ca pe nişte prigoane la adresa singurei biserici păstrătoare a adevărului întreg de credinţă, Biserica Ortodoxă. Dincolo de aceste aspecte, trebuie menţionat că dacă pe de o parte fraţii franciscani de etnie croată se întreceau în tăierea schismaticelor gâtleje sârbeşti, de cealaltă parte, clerul catolic polonez era decimat sistematic de către nazişti. În fine, în timpul regimului nazist, în Germania au fost arestaţi sau executaţi peste şase mii de reprezentanţi ai clerului catolic şi protestant, care probabil că nici ei nu înţelegeau, din exces de conştiinţă, "caracterul acesta de cruciadă" (ca să-l parafrazeze pe generalul Chirnoagă) al politicii hitleriste. În lumina acestor fapte, las din nou cititorii să evalueze declaraţia lui Corneliu Zelea Codreanu (care, nu-i aşa?, n-are nimic de-a face cu teologia politică a domnului Focşa) conform căreia menirea istorică a României era să apere, alături de Puterile Axei, "crucea, cultura şi civilizaţia creştină". Vedem deci cum, şi "în sens restrâns", am putea, urmând metodologia domnului Focşa, să socotim şi campania din Vest un "război sfânt împotriva fascismului/nazismului". Spre deosebire de mine, care chipurile "fac exces de spirit critic", domnul Focşa preferă să le atribuie românilor, nu doar în sens larg ci şi în sens restrâns, două războaie sfinte cu sens opus, mediate de o trădare. Sesizând caragialescul situaţiei (ca să nu zic grotescul), eu prefer să persist

[3] Degeaba am scris eu negru pe alb că nu este nicidecum intenţia mea să afirm, citez, "că alte popoare ar avea numai virtuţi iar românii numai păcate". Domnului Focşa i-a intrat în cap că eu am "o admiraţie fără rezerve faţă de Serbia" şi că, probabil, sunt gata să înlocuiesc sintagma de "război sfânt împotriva bolşevismului" cu cea de "război sfânt pentru înfăptuirea Serbiei mari". Ferească Dumnezeu! La fel ca şi în cazul Poloniei, *am dat doar un exemplu*. I-am fi explicat asta cât se poate de clar în precedentul articol. Însă punctul culminant îl atinge domnul Focşa atunci când deduce din aprecierea mea faţă de curajul de care au dat dovadă sârbii în faţa imperialismului german, faptul că eu aş contempla retrospectiv, "cu satisfacţie", cadavrele "măcelărite la propriu cu săbiile", ale nefericitului Alexandru Obrenovici şi soţiei sale Draga. Mărturisesc că genul ăsta de argumentaţie teroristă îmi aduce aminte de un anume Mihail Neamţu, care deducea automat din ataşamentul unui autor autohton faţă de "România veche", un apetit sângeros pentru "crime ritualizate satatnic ", de genul celei căreia i-a căzut victimă "trădătorul Stelescu". Acum, dacă asocierea făcută de Mihail Neamţu între Mircea Platon şi legionarism era totalmente deplasată, nu acelaşi lucru s-ar putea spune despre relaţia domnului Focşa cu ideologia în cauză, din moment ce consideră venirea la putere a Mişcării Legionare şi aderarea la Pactul Tripartit drept "primul moment de restaurare morală de după 1918". Drept consecinţă, aş putea să-l întreb şi eu dacă asasinatul "trădătorului Stelescu" şi alte asemenea acte reprezintă "modelul propus de domnia sa". Însă n-o fac, deoarece nu vreau să reproduc un mod infantil de a raţiona.

în opinia că românii au făcut şi ei ce au putut, date fiind circumstanţele istorice.

În fine, ajungem în cele din urmă şi la cel mai pervers raţionament al domnului Focşa. În prima parte a articolului, domnul Focşa ne-a vorbit prin intermediul generalului Chirnoagă de monstrul şi bestia de la Răsărit care se confrunta cu cruciatul din Apus, descriere menită să-i pună la zid pe Churchill şi Roosevelt care, chipurile, în limitarea lor democratică, n-au reuşit să înţeleagă caracterul mesianic al cruciadei naziste. Ţinând cont de faptul că acelaşi Churchill făcea apeluri disperate la adresa guvernului britanic şi a marilor puteri europene în 1918 ca să nu cruţe nici un efort pentru a răsturna cât încă se mai putea regimul sovietelor (însă striga în pustie), că acelaşi Churchill a sprijinit iniţial tabăra naţionalistă în războiul civil spaniol, că mult timp l-a susţinut pe Mussolini din raţiuni anticomuniste şi că tot Churchill a folosit prima oară, la doar un an după război, termenul de cortină de fier, ţinând cont aşadar de anticomunismul visceral al lui Churchill, spun şi eu, parafrazându-l pe domnul Focşa că, poate că faptul conform căruia Chruchill a ajuns în cele din urmă să-l prefere pe Stalin lui Hitler "spune totuşi ceva" despre politica lui Hitler. Evidenţele istorice fiind prea puternice, nevoit, domnul Focşa admite laconic că "germanii au comis atrocităţi în teritoriile ruseşti ocupate", doar pentru a enumera câteva fraze mai încolo şi o serie de atrocităţi ale aliaţilor, comise sau doar intenţionate, de la bombardamentele atomice de la Hiroshima şi Nagasaki până la intenţia lui Churchill de a folosi gaze asfixiante împotriva germanilor. Pe baza acestor date, domnul Focşa lasă să se înţeleagă că şi Hitler şi Churchill sunt "tot un drac". Sofismul sună aşa: dat fiind faptul că pe lumea asta nimic nu este perfect, înseamnă că, deopotrivă imperfecte fiind, democraţia liberală şi nazismul sunt acelaşi lucru. Evident, reverenţios din fire, dar şi cât se poate de obiectiv ca istoric, domnul Focşa nu comite impietatea de a număra civilii morţi. Dacă ar face-o, ar fi confruntat cu realitatea că din cei aproximativ 40 de milioane de civili morţi în cel de-al doilea război mondial, doar vreo 4-5 milioane sunt civili din ţările Axei, incluşi fiind aici şi civilii ucişi de sovietici. "Poate că şi asta spune ceva" ! Aşadar, dacă pe de o parte domnul Focşa nu pare să aibă prea multe de obiectat împotriva conceptului de război total (ce să-i faci, dacă interesul naţional şi european o cere?!), bazat pe măcelărirea sistematică a populaţiei civile, cu scopul zdrobirii fizice şi morale a inamicului (scuzaţi, bestia şi aliaţii ei), pe de altă parte, de îndată ce anglo-americanii sunt angajaţi de nevoie într-un astfel de război, pe care nu ei l-au pornit, domnul Focşa îi trage de urechi deoarece nu au fost în stare să se ridice la înălţimea aspiraţiilor democratice şi, drept consecinţă, să se comporte mai degrabă ca un echipaj de intervenţie sanitară. Mă rog, aş putea să-i spun şi eu domnului Focşa că, potrivit estimărilor, dacă japonezii nu ar fi capitulat în urma bombardamenteleor atomice americane, războiul ar mai fi durat şi se estimează că până la capitulare ar mai fi făcut câteva sute de mii de victime în rândul americanilor şi câteva milioane de victime în rândul japonezilor (plus nenumărtae victime în rândul populaţiilor asiatice stăpânite şi exterminate sistematic de japonezi). Dar mărturisesc că n-am curajul să mă întrec cu domnul Focşa în teodicei militare de secol XX. Dacă domnia sa şi-a dat binecuvântarea pentru jertfirea a peste douăzeci de milioane de muscali pe altarul "civilizaţiei creştine" şi al "mântuirii neamului", ce şansă aş avea eu cu trei sute de mii de niponi raşi de pe faţa pământului şi cu restul de iradiaţi? Însă nu eu sunt acela care tămâiază pravoslavnic istoria dezumanizantă a celui de-al doilea război mondial.

Genul de echivalări pe care le vehiculează domnul Focşa ar putea fi socotite completamente iresponsabile, dacă nu ar izvorî pur şi simplu din penibilul unor frustrări. Nicăieri în teritoriile ocupate de anglo-americanii nu s-au construit lagăre de exterminare şi nimeni n-a fost condamnat la moarte pentru ceea ce era (evreu, ţigan, creştin, basarabean, leton etc.) aşa cum s-a întâmplat în cazul celor două sisteme totalitare, ci doar pentru ceea ce făcuse. E adevărat că programul nazist de sterilizare a persoanelor cu handicap a fost copiat după model american, însă tot la fel de adevărat este faptul că spre deosebire de nazişti, americanii s-au oprit aici şi nu au trecut şi la lichi-

darea fizică a categoriei respective. La momentul războiului, în S.U.A. sclavia fusese abolită de aproape o sută de ani. În Europa dominată de Hitler, dimpotrivă, sclavia tocmai era instituită, în forme a căror brutalitate depăşea cu mult ceea ce îşi putea imagina antichitatea pre-creştină. În fine, este adevărat că anglo-americanii nu au luptat numai cu mijloace curate într-un război extrem de murdar, dar de aici şi până la a pune semnul de egalitate între ei, nazişti şi comunişti este cale lungă. Winston Churchill nu a fost un înger. Dar putea oare să fie condusă Anglia de un înger în acele vremuri de restrişte, ţinând cont la ce catastrofă se ajunsese în Europa datorită angelismului politic al lui Chamberlain? Sub presiunea opiniei publice, Churchill s-a distanţat de bombardamentul Dresdei (care n-a fost un simplu act de cruzime, ci a fost şi justificat din punct de vedere strategic). În Germania Nazistă şi U.R.S.S. nu exista însă o opinie publică, delictul de opinie pedepsindu-se cu moartea. În fine, Churchill era dispus să folosească gazele asfixiante doar dacă Marea Britanie ar fi fost altfel înfrântă, sau dacă asta ar fi scurtat războiul cu cel puţin un an şi, una peste alta, nu le-a folosit[4]. Hitler le-a folosit (Zyklon B), şi nu pentru a preveni înfrângerea Germaniei, ci cu scopul exterminării raselor inferioare.

Epilog

Ce înseamnă să faci echilibristică? Înseamnă să faci compromisuri. Iar un compromis nu este onorabil şi cu atât mai puţin sfânt. Poate fi doar, în anumite limite, scuzabil. Mai mult, un compromis poate fi inteligent, însă pentru aceasta, cel care face compromisul trebuie să fie perfect conştient de ceea ce face, şi să nu amestece planul interesului cu cel al onoarei (cu atât mai puţin cu cel al moralei/religiei), aşa cum din nefericire a făcut-o într-o bună măsură Mareşalul Antonescu, altminteri o figură tragică a istoriei noastre.

După cum subliniază Dinu C. Giurescu, problema care se punea pentru România în vara anului 1940 era următoarea: apărăm graniţele, şi odată cu ele onoarea, sau cedăm teritorii şi acceptăm umilinţa pentru a menţine statul? Altfel spus, "murim mai bine-n luptă cu glorie deplină", aşa cum zice imnul nostru naţional şi cum tot trâmbiţau conducătorii noştri până în data de 27 iunie 1940, când brusc au abandonat pe seama sovieticilor peste trei milioane şi jumătate de cetăţeni români, sau "supravieţuim"? Potrivit aceluiaşi Giurescu, opţiunea României la vremea aceea se înscrie într-o linie tradiţională a politicii externe româneşti, care datează încă din secolul al XV-lea, adică din vremea de când am intrat sub nefasta influenţă turcească. În mod tradiţional, Polonia a optat pentru cealaltă variantă în materie de politică externă. Ei au mers pe principiul "ceea ce nu mă omoară mă face mai puternic", noi, în schimb, cu filozofia noastră naţională " capul ce se pleacă, sabia nu-l taie". Bineînţeles, filozofia asta îşi are avantajele ei. Însă trebuie să ne învăţăm să ne asumăm şi partea a doua a sintagmei cu pricina, partea mai neplăcută. Şi mă tem că prin strategia supravieţuirii nu se câştigă decât timp. Evitându-se riscul şi durerea, inerente vieţii, se optează pentru moartea lentă.

Asemeni polonezilor, noi nu am pierdut războiul la 23 August 1944. Pentru ambele ţări războiul fusese deja pierdut cu cinci ani mai devreme, la 23 August 1939, odată cu semnarea pactului Ribbentrop-Molotov. Per ansamblu, dincolo de eventualele scenarii (pierdeam toată Moldova dacă luptam de la bun început?/mai luam înapoi Nordul Transilvaniei dacă nu trădam la 23 August?), lucrul care rămăsese în mod cert de apărat la începutul războiului era onoarea. Polonezii au făcut-o. Pentru noi, totul s-a rupt odată cu acceptarea ultimatumului sovietic. Am mai avut o şansă în urma Dictatului de la Viena şi am ratat-o şi pe aceea. Apoi, ne mai puteam apăra onoarea prin refuzul demn al angajării într-un război care nu ne privea, în care am fost practic tot împinşi de la spate (deşi, ce-i drept, într-o manieră mai subtilă decât cea în care ne-au târât ulterior sovieticii până în Europa Centrală), alături de un "aliat " care se făcea responsabil de violarea graniţei noastre de Vest. Se mai putea apăra onoarea în August 1944, aşa cum propunea Antonescu ("este mai bine să murim eroic decât să

[4] http://www.globalresearch.ca/articles/CHU407A.html

ne semnăm singuri condamnarea la moarte"[5]), în condițiile în care războiul era pierdut, iar Nordul Transilvaniei era la unguri? În opinia mea, deşi există o doză substanțială de adevăr şi în ceea ce spunea Antonescu (chiar şi în al doisprezecelea ceas), cred însă că era deja prea târziu, şi documentele vremii indică faptul că tot aşa gândea şi opinia publică românească din acea vreme. Actul de la 23 August s-a integrat perfect în strategia de ansamblu prin care România a abordat cel de-al doilea război mondial. Ocazia eroismului fusese pierdută. Nu ne mai rămânea decât să judecăm pragmatic şi să salvăm ce se mai putea salva.

În concluzia articolului domniei sale, domnul Focşa mă acuză că "demitizez totul pe bandă rulantă" şi că spre deosebire de Emil Cioran duc lipsă de patriotism. În primul caz, cred că domnul Focşa exagerează. Eu am vrut doar să demitizez sintagma de "război sfânt împotriva bolşevismului", nicidecum ideea de națiune. Cu privire la patriotism, n-am să încerc să conving pe nimeni, întrucât patriotismul nu se vede decât din fapte. Cât despre Cioran, acesta spunea: "Îndoiala de sacrificiu este o notă diferențială a românului. Credința în inutilitatea jertfei este aşa de organică, încât ar trebui o febră asemănătoare epocii de martiri a creştinismului pentru a convinge acest popor amărât de sensul spiritual al renunțării. Ne lipseşte pasiunea distructivă pentru ideal"[6]. De ce e Cioran patriot, în vreme ce eu îmi blasfemiez neamul, nu prea pot să înțeleg. Poate domnul Focşa să vadă în adâncul inimilor? Sau datorită faptului că Emil Cioran a îmbrăcat cămaşa verde (de care ulterior s-a dezis, cu naționalism cu tot, de frica stângii franceze) în vreme ce eu am îndrăznit să atentez la "miturile dreptei româneşti", printre ruinele cărora orbecăim, contraproductiv, de douăzeci de ani încoace (şi mă tem că timpul nu mai are răbdare)? Sigur, există o doză inevitabilă de penibil în judecățiile retrospective emise de către mine, dat fiind faptul că inevitabil scriu din postura "viteazului de după război ". Nu judec *ex cathedra*, deoarece am văzut deseori defectele poporului român în propria-mi persoană. Însă dincolo de subiectivitatea mea există şi obiectivitatea realității istorice. Dacă în mod inevitabil eu nu am dreptul să vorbesc, Iuliu Maniu care, asemeni lui Antonescu de altfel, s-a pronunțat de la bun început pentru rezistența armată, are însă dreptul să vorbească pentru că este unul dintre cei care şi-au vărsat sângele pentru țară. Iar în 1939 el spunea următoarele : "*generația aceasta nu se poate face de ruşine, împreună cu întreaga națiune* (sublinierea îmi aparține), prin concesii şi târguieli pesimiste menite să ducă la cea mai mică amputare a vreunei părți din teritoriul țării noastre"[7].

[5] Giurescu, *Op. cit.*, p. 345

[6] Extras din *Schimbarea la față a României* la http://blogu.lu/iulia/schimbarea-la-fata-a-romaniei/

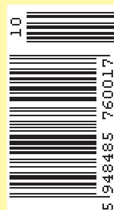
[7] Dinu C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 9

Sigur, o victimă este o victimă; un erou este un erou, conținând o lume întreagă în sine. Din această perspectivă, o contabilitate a morților este într-adevăr de prost gust, ba chiar de-a dreptul revoltătoare. Sunt nevoit să admit că aici este posibil să nu fi folosit cele mai fericite formulări, într-o chestiune cât se poate de delicată, fapt care a lăsat loc de interpretări şi chiar îi mulțumesc domnului Focşa că m-a atenționat, la fel cum apreciez demersurile domniei sale de cinstire a memoriei ostaşilor români din timpul războiului. E un lucru care se face prea puțin în România de astăzi, şi nu acesta este cazul altor țări. Revenind însă, precizez faptul că ceea ce într-un anume sens restrâns este de prost gust, în sens larg (ca să folosesc termenii domnului Focşa), la scara istoriei, este totuşi profund relevant şi explică de ce anumite popoare sfârşesc prin a deveni "populații" iar altele nu. În acest sens, eu nu cred că atitudinea polonezilor din timpul celui de-al doilea război mondial, care s-a tradus în termeni concreți prin faptul că au murit de vreo şapte, opt ori mai mulți polonezi decât români în acel conflcit, nu are nici o legătură cu faptul că Polonia anului 2009 era condusă de (Dumnezeu să-l ierte !) Lech Kaczynski, în timp ce România (specializată istoric în alegerea răului mai mic şi în strategia "înfrățirii cu dracu'") anului 2009 avea de ales, în mod "jenant" (ca să-l parafrazez pe domnul Focşa), între Geoană şi Băsescu. Domnul Focşa are dreptate când spune că "este totuşi jenant să scrii aşa ceva despre poporul în mijlocul căruia te-ai născut". Este. Dar asta şi datorită faptului că de ani buni încoace situația noastră (nu mai enumăr aici toate recordurile noastre negative) este cât se poate de jenantă. Nu trebuie decât să ne uităm în jurul nostru ca să ne lămurim.

În încheiere, pentru a nu-l lăsa în ceață pe domnul Focşa, îl informez că atunci când am scris că am fost atacat "pe teren propriu" în paginile ROST, am spus-o nu în sens patrimonial, ci în sens fotbalistic; adică în sensul că, indiferent de diferitele noastre abordări, formăm (cei de la ROST) în linii mari o echipă ai cărei jucători au o serie de principii comune, un public comun şi un teren comun (revista) în care se exprimă, în ciuda divergențelor care pot apărea între noi şi care sunt nu atât o problemă cât un semn de sănătate intelectuală. Cât despre sinceritatea demersului meu, aceasta se va vedea în timp.

În acest număr semnează: ● **Flori Bălănescu** – doctor în Istorie, publicist, ultima carte publicată: *Dialog cu Paul Goma* (Ed. Vremea, Bucureşti, 2009) ● **Răzvan Codrescu** – scriitor, ultima carte publicată: *Crucile pustiei: poeme neptice* (Ed. Christiana, Bucureşti, 2010) ● **Paul Ghițiu** – scriitor, regizor şi publicist, ultima carte publicată: *Reabilitarea politicii* (Dacia, 2000) ● **Radu Mărculescu** – pictor bisericesc, dramaturg, memorialist, eseist, traducător, fost ofițer în al doilea război mondial, prizonier în lagărele URSS şi apoi deținut politic în România, ultimul volum publicat: *Pătimiri şi iluminări din captivitatea sovietică* (Ed. Universal Dalsi, 2007) ● **Constantin Mihai** – lector universitar doctor, ultima carte publicată: *Biserica şi elitele intelectuale interbelice* (Institutul European, 2009) ● **Const. Miu** – profesor doctor de limba română, publicist ● **Cristina Nemeş** – profesor, doctorand în Litere la Universitatea Bucureşti ● **Viorel Patrichi** – jurnalist, ultima carte publicată: *Ochii şi urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleşiță* (2001) ● **George Popescu Glogoveanu** – fost deținut politic, eseist, ultima carte publicată: *Pentru o istorie culturală. Societatea „Prietenii Ştiinței"* (Craiova, Sitech, 2008) ● **Alexandru Racu** – doctorand în Ştiințe Politice la Ottawa – Canada, publicist ● **Paul-Gabriel Sandu** – masterand în Filosofie, Albert-Ludwigs-Universitaet Freiburg, Germania, publicist ● **Marcel Răduț Selişte** – preot, publicist, a publicat volumul *Cu căruța prin democrația românească* (2009) ● **Claudiu Târziu** – jurnalist ● **Lilica Voicu-Brey** – doctor în Filologie al Universității Rovira i Virgili din Tarragona, Spania (2002), cu o teză despre A. Ciorănescu, profesor al aceleiaşi universități, traducător, ultima carte publicată: *Alexandru Ciorănescu. Bibliografie 1930 – 2010* (Ed. Bibliotheca, Târgovişte, 2009).

Cei care doresc să-şi completeze colecţia publicaţiei ROST *pot trimite contravaloarea revistei (3 lei/exemplar), prin mandat poştal, pe numele:*
Târziu Claudiu Richard, OP 23, CP 27 Bucureşti.
Precizaţi pe mandatul poştal ce număr al revistei doriţi, în cîte exemplare şi adresa dvs.
Pentru informaţii sunaţi la tel.: 0740.103.621

Nr. 1 – martie 2003, dedicat lui Nicu Steindhardt
Nr. 2 – aprilie 2003, dedicat lui Mircea Eliade
Nr. 3 – mai 2003, dedicat lui Lucian Blaga
Nr. 4 – iunie 2003, dedicat lui Mihai Eminescu
Nr. 5 – iulie 2003, dedicat lui Nicolae Paulescu
Nr. 6 – august 2003, dedicat lui Sandu Tudor
Nr. 7 – septembrie 2003, dedicat lui Nae Ionescu
Nr. 8 – octombrie 2003, dedicat lui Valeriu Gafencu
Nr. 9 – noiembrie 2003, dedicat Părintelui Dumitru Stăniloae
Nr. 10-11 – decembrie 2003, dedicat lui Vasile Băncilă
Nr. 12 – februarie 2004, dedicat lui Nichifor Crainic
Nr. 13 – martie 2004, dedicat lui Mircea Vulcănescu
Nr. 14-15 – aprilie-mai 2004, dedicat lui Radu Gyr
Nr. 16 – iunie 2004, dedicat lui Vintilă Horia – **epuizat**
Nr. 17 – iulie 2004, dedicat lui Ştefan cel Mare – **epuizat**
Nr. 18 – august 2004, dedicat lui Ernest Bernea
Nr. 19 – septembrie 2004, dedicat lui Constantin Noica
Nr. 20 – octombrie 2004, dedicat Părintelui Arsenie Boca – **epuizat**
Nr. 21-22 – noiembrie-decembrie 2004, dedicat Părintelui Constantin Galeriu
Nr. 23 – ianuarie 2005, dedicat lui Vasile Lovinescu
Nr. 24 – februarie 2005, dedicat lui Octavian Goga
Nr. 25-26 – martie-aprilie 2005, dedicat Părintelui Constantin Voicescu
Nr. 27 – mai 2005, dedicat lui Nicolae Iorga – **epuizat**
Nr. 28 – iunie 2005, dedicat Părintelui Arsenie Papacioc – **epuizat**
Nr. 29 – iulie 2005, dedicat Părintelui Zosim Oancea - **epuizat**
Nr. 30 – august 2005, dedicat lui Vasile Voiculescu - **epuizat**
Nr. 31 – septembrie 2005, dedicat Părintelui Liviu Brânzaş
Nr. 32 – octombrie 2005, dedicat lui Aron Cotruş
Nr. 33 – noiembrie 2005, dedicat Părintelui Iustin Pârvu
Nr. 34 – decembrie 2005, dedicat lui Paul Goma
Nr. 35 – ianuarie 2006, dedicat lui Horia Bernea
Nr. 36 – februarie 2006, dedicat lui Ioan Alexandru
Nr. 37 – martie 2006, dedicat Părintelui Teofil Părăian
Nr. 38 – aprilie 2006, dedicat Părintelui Calciu
Nr. 39 – mai 2006, dedicat lui Pan M. Vizirescu
Nr. 40-41 – iunie-iulie 2006, dedicat lui Ion Gavrilă
Nr. 42-43 – august-septembrie 2006, dedicat Părintelui Adrian Făgeţeanu
Nr. 44 – octombrie 2006, dedicat lui Gabriel Constantinescu
Nr. 45 – noiembrie 2006, dedicat lui Simion Mehedinţi
Nr. 46 – decembrie 2006, dedicat Părintelui Rafail Noica
Nr. 47-48 – ianuarie-februarie 2007, dedicat Părintelui Benedict Ghiuş
Nr. 49 – martie 2007, dedicat luiIoan Ianolide
Nr. 50 – aprilie 2007, dedicat lui Marcel Petrişor
Nr. 51 – mai 2007, dedicat părintelui Nicodim Măndiţă
Nr. 52 – iunie 2007, dedicat Mitropolitului Bartolomeu
Nr. 53-54 – iulie-august 2007, dedicat Părintelui Trifa
Nr. 55 – septembrie 2007, dedicat lui Alexandru Mironescu
Nr. 56 – octombrie 2007, dedicat Părintelui Sofian Boghiu
Nr. 57 – noiembrie 2007, dedicat lui Teodor M. Popescu
Nr. 58 – decembrie 2007, dedicat lui Demostene Andronescu
Nr. 59-60 – ianuarie-februarie 2008, dedicat Părintelui Ioanichie Bălan
Nr. 61 – martie 2008, dedicat lui Dan Botta
Nr. 62 – aprilie 2008, dedicat Maicii Mihaela Iordache
Nr. 63 – mai 2008, dedicat Mitropolitului Nicolae Colan
Nr. 64 – iunie 2008, dedicat Aspaziei Oţel Petrescu
Nr. 65 – iulie 2008, dedicat Părintelui Mina Dobzeu
Nr. 66 – august 2008, dedicat Mariei Brâncoveanu
Nr. 67 – septembrie 2008, dedicat Părintelui Chesarie Gheorghescu
Nr. 68 – octombrie 2008, dedicat Părintelui Marcu de la Sihăstria
Nr. 69 – noiembrie 2008, dedicat lui George Racoveanu
Nr. 70 – decembrie 2008, dedicat lui Constantin Oprişan
Nr. 71-72 – ianuarie-februarie 2009, dedicat lui Gheorghe Stănescu
Nr. 73 – martie 2009, dedicat lui Grigorie Leu
Nr. 74 – aprilie 2009, dedicat Părintelui Cleopa
Nr. 75-76 – mai-iunie 2009, dedicat lui George Popescu Glogoveanu
Nr. 77 – iulie 2009, dedicat lui Petru C. Baciu
Nr. 78 – august 2009, dedicat părintelui Dimitrie Bejan
Nr. 79 – septembrie 2009, dedicat monahului Atanasie
Nr. 80-81 – octombrie-noiembrie 2009, dedicat părintelui Roman Braga
Nr. 82 – decembrie 2009, dedicat lui J. V. Iamandi
Nr. 83-84 – ianuarie-februarie 2010, dedicat părintelui Vasile Vasilachi
Nr. 85 – martie 2010, dedicat lui Silviu Dragomir
Nr. 86 – aprilie 2010, dedicat lui Nicu Naum
Nr. 87 – mai 2010, dedicat Olgăi Greceanu
Nr. 88 – iunie 2010, dedicat Pricipesei Ileana
Nr. 89 – iulie 2010, dedicat lui Nicolae Mărgineanu
Nr. 90 – august 2010, dedicat lui Gheorghe I. Brătianu